

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XIII, nr. 3 (51), 2014 BISTRIȚA

© „Noi eram independenți” – articole despre Petru Poantă de Mircea Popa, Vasile Vidican, Nicolae Oprea, Victor Știr, Cristian Vieru, Ilie Rad, Andrei Moldovan, Andreea Hedeș, cu un interviu despre Echinox de Lucia Dărămuș © **Eveniment: Patria mea A4 de Ana Blandiana în spaniolă și engleză**, *Ispita izbăvirii* de Mihai Sin, *Alți postmoderni: Flortian, Reichmann, Rațiu, Petreu, Pecican, Bodiu & 12 poeți sași și șvabi* de Ion Bogdan Lefter, *Literatură și ideologie* de Adrian Dinu Rachieru, *de drag* de Cornel Cotuțiu © Confesiuni incomode de Zorin Diaconescu © Eseuri de Ion Buzăși, Teodor Vidam, Constantina Raveca Buleu, Lucia Sav © In memoriam Valentin Raus © Raft © **Echivalențe lirice: Patrizia de Rachewiltz, John Gery** © Caietele Liviu Rebreanu © Plastică © Fotoalbum cu scriitori ©

CUPRINS

Editorial: Independența scriitorului/ 1
Mircea POPA: Petru Poantă și sentimentul pionieratului/ 2
Vasile VIDICAN: Memoria valorizantă/ 8
Nicolae OPREA: Primul cronicar al Echinoxului/ 10
Victor ȘTIR: George Coșbuc, prin „lentila critică” a lui Petru Poantă/ 13
Cristian VIERU: Radiografiile lui Petru Poantă/ 16
Ilie RAD: Prestigiul cronicarului (literar)/ 18
Andrei MOLDOVAN: La un pahar cu apă/ 20
Andrea HEDEȘ: Cuibul privighetorii/ 22
Dialog între Petru Poantă și Lucia Dărămuș: Despre Echinox/ 24
Petru Poantă (biobibliografie)/ 27
Foto-album Petru Poantă / 29
Victor ȘTIR: Patria mea A4, într-o excelentă ediție spaniolă/ 30
Olimpiu NUȘFELEAN: Oglinda stendhaliană a criticului postmodernist/ 33
Virgil RAȚIU: Ispita izbăvirii, roman de Mihai Sin/ 36
Dumitru VLĂDUȚ: O relație pernicioasă: literatură – ideologie/ 39
Andrei MOLDOVAN: Dialogurile lui Teodor Tihan/ 45
Icu CRĂCIUN: Un roman nonfictiv al scriitorului Cornel Cotuțiu/ 48
Ștefan DAMIAN: Poezii/ 50
Aurel PODARU: Poezii/ 52
Ioan MĂRGINEAN: Poezii/ 56
Doru Gabriel SĂCĂREA: Pelerine de borangic/ 60
Alin CORDOȘ: Vânătorii de îngeri/ 65
Zorin DIACONESCU: Duios, cenzura ne mângâia/ 70
Ion BUZAȘI: Însemnări despre poezia Liviei Rebreanu-Hulea/ 72
Teodor VIDAM: Vorbăria ca obstacol în calea originalității/ 76
Valentin RAUS (1918-1994): Într-o noapte, într-o zi/ 83
Mătușa Teodosia/ 86
Mircea POPA: Un <i>Jurnal de front</i> din Primul Război Mondial/ 90
Constantina Raveca BULEU: Ezoterismul românesc interbelic/ 96
Antonia L. ZAVALIC: Poezii/ 106
Veronica TÖK: Câțiva zeci de ani și (doar) câteva miliarde de fascicule de Pământ și Soare sau Cum să desenezi pe pereți/ 109
Miron ȚIC: Ioan VasIU, <i>Târziu în cuvinte</i> / 112
Menuț MAXIMINIAN: <i>Monade:</i> O carte, două destine literare/ 114
Lucia SAV: Către Iluzia/ 116
Către Că(tă)lina/ 118
Menuț MAXIMINIAN: <i>Unde bea curcubeul apă</i> / 120
Virgil RAȚIU: Un roman de dragoste/ 122
Cornel COTUȚIU: Una dintre cele mai efervescente inteligențe interbelice/ 124
Ion FILIPCIUC: Liviu Rebreanu, profet în țara Ardealului/ 127
Patrizia de RACHEWILTZ: Taishan-ul meu/ 130
John GERY: Poezii/ 139
Ovidiu-Marius BOCȘA: Meditații adoniene Comentarii la a 15-a prelegere/ 146
Marina ROMAN: Un artist al timpului simultan: Constantin Severin/ 153
Foto-album cu scriitori / 156
Menuț MAXIMINIAN: Punte culturală de cărți între Bistrița și Cernăuți / 162
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 170
CITITOR DE REVISTE / 171

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă

Anul XIII, nr. 3 (51), 2014, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN (director)

Ioan PINTEA (redactor șef)

Virgil RAȚIU (secretar de redacție)

Andrei MOLDOVAN

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine Petru Poantă)

Număr ilustrat cu lucrări de Constantin Severin.

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Corectura: Ionela Silvia NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpinte2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Administrația: Centrul Județean pentru Cultură

Bistrița-Năsăud, str. Grigore Bălan, nr. 11, Bistrița

Marketing: Alexandru CĂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite

de Casa de Cultură a Sindicatelor

și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale

Liviu Rebreanu – Mișcarea literară

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL,

Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

Independența scriitorului

Scriitorii sînt independenți. Sînt spirite libere. Asta le dă farmec, putere, o anumită lejeritate de mișcare în societate, dreptul la un anumit orgoliu... O asemenea condiție îi ajută, ca într-o revanșă asigurată de literatură, să se mențină preponderent departe de oportunități lumești, de conjuncturi pasagere. Deși nu întotdeauna fac față unor asemenea situații. Scriitorii sînt și ei oameni și nimic din ce-i omenesc nu le poate fi străin. Numai că o asemenea aserțiune nu trebuie tradusă (în viață!...) ad litteram. Scriitorii sînt, într-un fel, asemenea preoților: faptul că acced la taine ale unor păcate imaginabile sau inimaginabile nu înseamnă că trebuie să-și lase mintea pradă smintelii. Deși libertatea unui scriitor (vezi și scriitorii... blestemați) este mai mare decît aceea a unui om al bisericii. Pe această temă ar fi multe de spus. Dar nu e vorba neapărat de libertatea – sau independența – manifestării în plan, să zicem, social. Libertatea scriitorului este dată de asumarea unor valori perene ale literaturii, pe care le servește sau le exprimă, ca atribute, în cele din urmă, ale omenescului. Pentru aceasta scriitorii sînt, totuși, îndrăgiți, indiferent de contextul social sau politic prin care înainteză și viața lor. Dar scriitorii sînt independenți prin libertatea de expresie, pe care o exprimă prin creația lor. Dintr-un noian de propuneri, la care acced prin lectură și cunoaștere a vieții, aleg pe baza unor principii literare, care beneficiază întotdeauna de o sănătate reală. Gestul lor (literar) asigură mereu o anumită sănătate a timpului.

„Noi eram independenți” afirmă regretatul Petru Poantă într-un interviu luat cîndva de Lucia Dărămuș și publicat de noi în acest număr al revistei. Criticul clujean se referea la echipa de inițiatori care au pornit revista Echinox, cu efect direct în apariția și fundamentarea unui fenomen literar de excepție, cu înrîurire asupra literaturii în curs. Perioada nu era favorabilă inițiativelor literare, lupta cu birocrăția și ideologia oficială, dusă aproape tacit, nu era de ignorat, însă ceea ce le dădea forță tinerilor echinoxisti era „sentimentul viu al emancipării de orice servituți conjuncturale”. Evitînd servituțile conjuncturale, n-au ignorat natura sistemului, ci, dovedind o anumită cunoaștere a mecanismelor acestuia, au speculat situația în care „interdicțiile sistemului se relaxaseră”. Revista – cu generosul fenomen literar stîrnit de ea – s-a plasat „într-o miraculoasă nișă climaterică invulnerabilă la intemperiiile de tot soiul din vecinătate”. A construit o tradiție marcată de spiritul tineretii, tradiție ce promova prioritatea esteticii, și-a asigurat „o enigmatică și constantă fertilitate” și și-a asumat un destin (literar) natural.

La o primă vedere, am fi tentați să conchidem: vezi că se poate face ceva chiar și într-o societate ostilă? Și să ne întrebăm, retoric: în actuala societate, ostilă literaturii, s-ar putea „construi” mai mult și mai... temeinic? Literatura însă ar trebui să se ferească de discursul gălăgios și demagogic al zilei și să încerce să construiască lucruri temeince în liniște. „Actualitate” a demersului scriitoricesc nu înseamnă cufundare naivă în gălăgia „prezentului”. Independența scriitorului este dată de aderența la natura proteică a literaturii, care exprimă epocile, dar le și învinge.

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

Petru Poantă și sentimentul pionieratului

Mircea POPA

Clujeanul Petru Poantă s-a impus în lumea literară drept criticul care l-a scos pe George Coșbuc din uitare, a făcut să sporească gloria „Echinoxului”, a trasat aliniamentele „Cercului Literar de la Sibiu” și a făcut din Clujul literar un obiect de studiu adecvat. Mai puțin prezent în critica de întâmpinare ca altă dată, când deținea la revista „Steaua” un oficiu critic de durată, el s-a îndreptat în ultimul timp spre subiecte cu caracter de sinteză, care-i vin ca o mânășă și a căror tratare îi oferă de cele mai multe ori sentimentul pionieratului, al începutului. Aducând cu el putere de conceptualizare, de rafinament expresiv și asociație pertinentă, Petru Poantă nu și-a pierdut și nici nu și-a diminuat plăcerea divagației teoretice și a generalizărilor semnificative, care a dat criticii sale aplicate substanțialitate și forță caracterologică. Criticul clujean excelează în portretistica de tip lovinescian, gen aqua-forte, în notația incisivă și foarte exactă. Păstrând simțul proporțiilor, Petru Poantă este un Pompiliu Constantinescu al epocii actuale, egal preocupat de judecata

„Noi eram independenți”

Mulți critici contemporani recurg la un limbaj de circumstanță. Se refugiază în aproximații și circumscriseri vagi, inventând, nu de puține ori, un limbaj paralel. Nu e cazul lui Petru Poantă care preferă să meargă de fiecare dată direct la țintă, să atace fondul operei literare și să încerce așezarea acesteia într-un tabel al lui Mendeleev cât mai exact cu putință. De la

Radiografii (1978-1983) la *Scritori contemporani* (1994), el a depus o muncă de selecție și de valorificare critică asemănătoare aceleia întreprinsă de Ion Negoitescu pentru perioada anterioară. Criticul e atras înainte de toate de teoria generaționistă și preocuparea sa de a stabili „serii și grupuri” e vizibilă, și atunci când urmărește fenomenul „stelist” în *Modalități lirice contemporane* (1973) și când investighează gruparea „Cercului Literar” (1997) de la Sibiu sau a „Echinoxului” (2003) de la Cluj.

Cea dintâi observație care trebuie făcută în legătură cu aceste demersuri critice este puțină lor aderență la istoricitate. În general, criticul clujean evită reconstituirea de tip istorico-literar, balastul informațional care l-ar face să piardă din coerența expresivă și din atacul frontal la obiect. Aceasta nu înseamnă că pagina lui critică e lipsită de suportul documentar necesar, doar că acesta este strict limitat la nevoile unei bune înțelegeri a fenomenului, nimic mai mult, dar nici mai puțin. Potrivit structurii sale ideatice, criticul clujean evită cu dibăcie orice capcană a istorismului pozitivist, a descrierilor fastidioase, preferând suplețea și mobilitatea eseului critic, bine articulat în structura sa demonstrativă, excelând prin rigoare analitică și tensiune ideatică.

Critica în haine de lucru

Nimic nu definește mai bine personalitatea mobilă și nepotolita foame de lectură a criticului Petru Poantă ca acest volum de *Radiografii*, expresia cea mai fidelă a activității sale preferate: cronică și recenzie

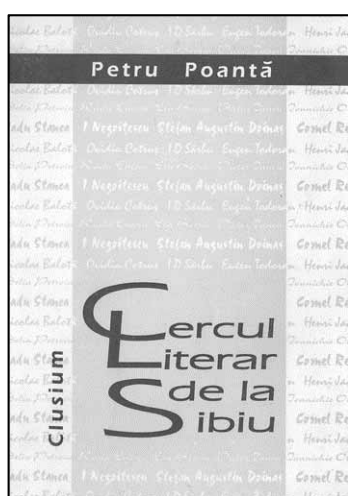
literară. Dacă celelalte două cărți ale sale ne familiarizau cu un critic de poezie de mare subtilitate, dar, prin natura lor, impuneau o anumită rețineră a gesticii criticului, o anumită restrângere a ariei sale de investigație și chiar o anumită solemnitate (și rigiditate canonică) a abordării subiectului, de data aceasta criticul ne apare în haina sa de toate zilele, spontan, mobil, capricios, liber și degajat în asociații, cu o scriitură dezinvoltă și inventivă. Este și volumul care-l reprezintă cel mai bine pe critic sub raportul temperamentului și vocației, în postura sa obișnuită, diurnă, de individ puțin ceremonios, incomod, dar în același timp sociabil și prietenos, sub o mască zeflemitoare, impasibilă și distrată, de o marțialitate studiată, dar iubind gâlcevile, discuțiile în contradictoriu, replicile spontane și derutante. Plăcerea criticului este de a-și hărțui preopinentul, de a-l incita și provoca. Cu o mobilitate și jovialitate intelectuală extraordinară, el vrea să țină piept la orice discuție, să participe, să conteste și să se lase contestat, zeflemisind, parând, fandând opiniile și argumentele adversarului, ocolindu-le sau distrugându-le cu aerul său degajat de copil teribil căruia nimic nu i se poate împotrivi. Pătimaș al lecturii de orice fel, el este un adversar incomod dar un partener ideal și leal, de o mare sportivitate. Spirit ironic, zeflemisitor aparent, el are adâncimea scepticului neîncrezător în opinii necontrolate, pus mereu să rectifice, să revizuiască. Frondeur și contestatar, Poantă aduce acea neliniște necesară întemeierii actului critic de finețe, pe care doar cultura și rafinamentul înnăscut în depistarea și departajarea valorilor pot să ți-l dea. Nu se sfiește să scrie despre tot și despre orice, cu aceeași seriozitate și conștiință valorică, indiferent că produsul are dimensiunile unei cronici sau a unei recenzii, cu sentimentul unei plăceri egale, izvorât dintr-un superior profesionalism și din nevoia permanentă de a se exprima și autoconfrunța. Critic artizan, de filigranat artistic, el reabilitează recenzia ca forma cea mai democratică de exprimare în contemporaneitate, fixează în câteva trăsături fizionomia unui artist, acea *qualité maîtresse* care îl diferențiază și singularizează. Obsedat

de cultul formei, el dorește crearea unei critici artiste, în care arta portretului și reveria critică (de bună factură estetică) să facă corp comun. Lovinescu îl incită cu farmecul neîntrecut al portretului său de aqua-forte, Perpessicius cu rafinamentul particular al expresiei, P. Constantinescu cu tendința de conceptualizare a judecăților de valoare, cu impresia de adânc intelectualism pe care o degajă. Retopiți aceste calități într-una singură și veți descoperi formula spre care tinde în permanență pagina critică semnată de P. Poantă în *Radiografii*. Cartea aceasta afirmă în mod incontestabil calitățile unui critic de mare rafinament a cărui mare plăcere este *analiza*, căutarea sunetului particular al operei, căci, așa cum afirmă undeva Borges, „a cenzura și a lăuda sunt operații sentimentale care nu au nimic comun cu critica”.

Am mai scris și probabil voi mai scrie despre *Radiografii*. Acum nu vreau decât să adaug că ele sunt cartea unui tânăr care și-a luat ferm în posesie terenul, și-a delimitat bine teritoriul lui, și îl cultivă cu stăruință și talent, și e de adăugat, cu acea seriozitate caracteristică marilor spirite. Roadele maturității sale critice nu vor înceta să se arate.

„Cercul Literar de la Sibiu” a fost unul dintre fenomenele literare izvorâte pe teren transilvănean, când o tânără generație de condeieri dorește să iasă programatic de sub teroarea tradiției locale, preocupată mai ales de abordări filologice și istorice, de lupta pentru afirmarea națională, de promovarea prea apăsată a unui ruralism ușor anacronic și de rigorile unui moralism exagerat. E o generație eliberată de canoane parazitare, total emancipată de principii teziste, care s-a format în climatul european stipulat de filosofia lui Lucian Blaga și D.D. Roșca, de estetica lui Liviu Rusu, de aerul comparatist adus de cursurile lui D. Popovici, de preocupările stilistice ale lui Henri Jacquier, de estetismul rafinat al impresionismului critic afișat de E. Lovinescu și de școala atât de necesară a „Sburătorului”. E o generație care se eliberase pentru întâia oară de povara luptei naționale, așa cum observase și Mircea Eliade pentru generația lui, doar că această disponibilitate de atitudine apare în Transilvania cu o

întârziere de două decenii. E vorba aici de împrejurările în care s-a făcut racordul cu cultura europeană și cu timpul necesar pentru asimilarea acestor valori, cu prefacerea lor în bunuri de larg comun. Traversând o perioadă interbelică aglomerată și plină de contradicții, generația „Cercului Literar” intră în arena literară doar în anii războiului, când împrejurările interne, dar mai ales externe, fac să se coaguleze resursele unui intelectualism robust, gruparea sibiană dovedindu-se nu numai foarte omogenă sub raportul calității intelectuale, dar și cea mai „estetică”, mai productivă și mai dispusă să iasă în arenă sub cupola unei solidarități de grup, dispunând de

individualități creatoare remarcabile atât în poezie (Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș, Eta Boeriu), cât și în proză (I.D. Sîrbu, Ion Negoitescu), estetică și critică literară (Ovidiu Drimba, Cornel Regman, Eugen Todoran, Ion Negoitescu, Nicolae Balotă, Radu Enescu, Ion Oana, Victor

Iancu, Petre Hossu), în artele plastice (Deliu Petroniu, Viorica Guy-Marica) etc. În climatul tensionant al momentului, această remarcabilă generație de scriitori și publiciști au tăria de a se desprinde din mrejele „localismului creator” pentru a afirma primatul esteticului, raliindu-se liniei directe Maiorescu-Lovinescu, printr-un „Manifest” publicat în ziarul „Viața” al lui Liviu Rebreanu, semnat de nouă tineri studenți și creatori, cărora li se vor adăuga peste puțin timp și alții.

Cartea lui Petru Poantă are meritul de a fi surprins cu acuitate împrejurările formației tinerilor, climatul și mediul de afirmare, „părinții” lor ideologici și literari și dezideratele pe care și le propun. Cursivitatea și coerența ideilor, modul în care își afirmă această criză identitară, raportările și disociațiile necesare fac din fiecare pagină a cărții un mic roman cu protagoniști extrem de

interesanți, pe care autorul știe să-l construiască și să-l facă să vieze. Pe lângă aspectul ei sistematic și dens, condensat, cartea pune în valoare arta de portretist a autorului, puterea de observație a tipurilor, capacitatea de a le da viață și a le surprinde destinul. Personajele cărții ne devin extrem de familiari și, în același timp, autori pe care îi căutăm și-i urmărim în dialectica dezvoltării lor fabuloase.

Efectul „Echinox”...

Un asemenea talent de pictor de moravuri dovedește autorul și atunci când abordează destinul devenirii unei alte grupări literare de mare eficiență, cea a „Echinoxului”. Intitulată *Efectul Echinox sau despre echilibru* (2003), cartea aceasta a fost lansată la Salonul de carte clujean din 2003, și a dovedit intuiția extraordinară a criticului care a știut să transforme lansarea într-un mic eveniment cultural, cu reverberații multiple în lumea literară a momentului. Ea dezvoltă, cu aplicată și minuțioasă răbdare, aproape patru decenii de viață literară clujeană, cu răsfrângerile ei pe plan național și internațional (mulți din membrii grupării au ajuns să evolueze în chip consistent în străinătate), cu protagoniștii ei de marcă, cu modul în care s-a constituit și s-a afirmat acest miraculos centru de creativitate și elitism spiritual. Chiar de la început, fenomenul este plasat de autor în concretul ideologic și politic al vremii, prin raportări inspirate nu numai la ideologia comunistă a vremii, ci și la „canonul occidental” al reacțiilor artistice. Autorul e de părere că apariția „Echinoxului” este un adevărat fenomen de heterotopie, de depășire a conjuncturalului prin efort colectiv bine dirijat. Pagină de pagină se realizează astfel un comentariu intelectualist incitant, scris cu fervoare lucidă, complet dezinhibantă, atractivă, seducătoare. Autorul se dovedește a fi un excelent critic de analiză fenomenologică, cu un simț de observație acut, cu un rafinat simț al limbii, cu stăruitor accent pus pe construcția unei echipe de individualități, care s-a regăsit formativ sub semnul unor astre favorizante legate de zodia culturală a anilor 60, când s-a profitat din plin de scurtul răgaz de destindere ideologică. Un element decisiv a

fost și faptul că studenții clujeni de la Litere au stat într-o legătură cauzală cu tinerii lor asistenți din acea vreme, Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic, la care s-au adăugat pe parcurs și alții, cu care au stabilit o relație confraternă și reciproc avantajoasă. Colectivul de redacție al primului număr a fost format din tineri care s-au impus mai apoi în planul vieții literare, precum Eugen Uricaru, Petru Poantă, Vincențiu Iluțiu, Dinu Flămând, Olimpia Radu, Marcel Runcanu, Petru Motzan, I. Maxim Danciu, la care s-au adăugat ulterior numele unor Adrian Popescu, Horia Bădescu, Ion Mircea, Liviu Zăpârțan, Aurel Codoban, Traian Vedinaș etc. și dobândind o nouă consistență sub conducerea lui Ion Pop în calitate de redactor șef. „Echinoxul” s-a impus de la început prin calitatea materialelor publicate, prin varietatea preocupărilor colaboratorilor, prin alura generală de revistă modernă, de tip european, ca formă de sincronizare cu valorile europene validate de timp. Autorul sesizează apoi formele specifice de manifestare ale redactorilor și colaboratorilor, între care și sentimentul modernității ca boemă și act de trăire juvenilă, trăirea frenetică în imaginarul literar, evadarea prin lectură și proiecție himerică, actualizarea funcții-lor utopice ale literaturii.

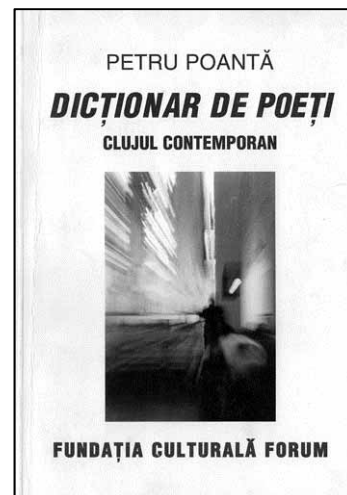
Eseul lui Petru Poantă intră cu subtilitate în toate aceste domenii, se oprește îndelung asupra valorii individuale a fiecărui participant, și, prin portrete eclatante, de o frumusețe estetică diafană recompune un tablou de grup convingător și atractiv, care vorbește de la sine despre efectul de echilibru introdus în câmpul literar de gruparea clujeană, căreia i-a livrat peste două sute de individualități creatoare în diferite domenii, unele dintre ele ajunse personalități de referință în domeniu.

Resurecția scrisului tânăr la Cluj-Napoca

Un pas înainte spre cunoașterea lor întreprinde autorul atunci când ne propune în anii următori alte două cărți destinate rotunjirii fenomenul literar din această parte de țară, respectiv *Poeți clujeni contemporani* (1997) și *Clujul meu. Anii șaptezeci* (2000). Ce aduc nou în viața orașului de pe Someș

aceste două cărți? Mai întâi sistematizare și o ierarhizare a producătorilor literari și, în al doilea rând, o prezentare din interior a climatului artistic favorabil în care s-a născut resurecția scrisului tânăr la Cluj-Napoca. Cea dintâi se vrea un dicționar de poeți, analizați și prezentați publicului cititor prin caracterizări pertinente și binevenite, care iau în seamă atât generațiile vârstnice formate în timpul celui de al Doilea Război Mondial sau în perioada proletcultistă care i-a urmat, cât și cele care au impus și consolidat prestigiul literar al „Stelei” și „Tribunei”, și, mai apoi, al „Echinoxului” și „Apostrofului”. Puternicele individualități crea-

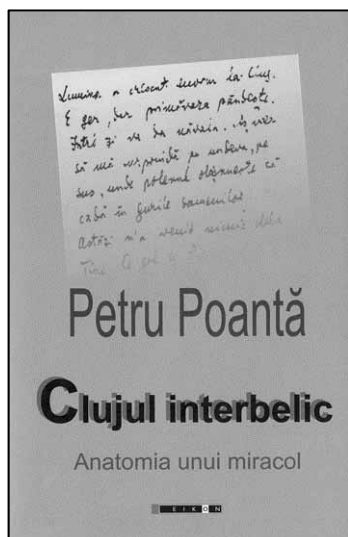
toare clujene, precum A.E. Baconsky, Teohar Mihadaș, Aurel Rău, Aurel Gurghianu sau Victor Felea, Eta Boeriu sau Bazil Gruia, Valeriu Anania și Radu Stanca, beneficiază cu toate de frumoase medalioane istorico-critice, oferindu-i posibilitatea să afirme rolul important al școlii clujene de poezie în contextul cultural al vremii, cât și direcțiile fertile pe care le-au creat în mișcarea poetică a vremii, inclusiv cea optzecistă, nouăzecistă sau cea afirmată după 1990. Cartea consacrată Clujului îi oferă posibilitatea să plaseze aceste tendințe și mișcări de idei într-un cadru cultural mai larg, avându-se în vedere și rolul jucat de anumite instituții clujene în formarea gustului și mentalităților civice clujene. Marea familie a intelectualilor Cetății este văzută cu aer ușor nostalgic, dar și cu izul anecdotic necesar fixării mai bine în memoria cititorului a unei personalități, eveniment sau episod trăit, învăluind scriitura lui Petru Poantă într-o frumoasă ecuație de artă trăită, cu ornamentica ei suavă și totuși perenă, alcătuită din linii și figuri definitorii. Firea fugos-șovăielnică a lui Radu Enescu, pisălogeala gravă și emfatică a lui Ion Lungu, pitorescul jemanfișist al secretarului de partid, Laszloffy Aladar, aerul

vetust și anchilozat adus de Nagy Istvan, activismul oratoric al lui C. Daicoviciu, suflul de caldă contopire muzicală adus de măiestria taragotistului Mitru Fărcaș sunt tot atâtea icoane de viață trăită în Clujul anilor 70, care oferă acel „farmec bizar” unor ședințe, întâlniri publice sau unor neuitate spectacole de la Casa de Cultură a Studenților. Nu sunt uitate locurile celebre al Clujului, localurile, străzile, casele care amintesc de trecut, instituțiile și oamenii care au contribuit la păstrarea Clujului în memoria colectivă a locuitorilor lui sau a celor care și-au făcut studiile aici. Un penel de artist și vocabulă evocatoare, Petru Poantă ni se relevă ca un bun artist al cuvântului, alternând cu subtilitate verbul plin de sonori tainice, cu stilul precis și efuziunea strunită, definitiv fixată într-o reverie metaforică de extremă eleganță și cadență sonoră, atestând, odată în plus, aderența sa organică la viața și pulsațiile unui oraș de care s-a atașat cu atâta fervoare constructivă.

Petru Poantă, *Clujul interbelic*

O temă predilectă asupra căreia autorul – plecat dintre noi de curând și pe neașteptate, deplâns de întreaga obște scriitoricească în cadrul căreia își avea locul său binemeritat – se oprește cu interes și încântare o constituie istoria interbelică a Clujului (Ed. Eikon, 2013). După ce anterior ne oferise un Cluj sentimental, văzut prin prisma amintirilor sale din viața studentescă și cea din redacția revistei „Steaua”, acum omul de cultură crede că poate oferi cititorilor săi un exemplu eclatant de ceea ce românii au realizat în numai

douăzeci de ani într-un oraș considerat o citadelă maghiară dintre cele mai conservatoare. Transformările pe care orașul le

înregistrează se datorează unei generații de minți luminate care după Primul Război Mondial a ajuns în capitala Transilvaniei, reușind să dinamizeze întreg cursul existențial al orașului până-ntr-acolo încât procesul acesta să poată fi cuprins în formula „anatomia unui miracol”. Care este acest miracol trăit de orașul de pe Someș, autorul ne explică pe îndelete în douăsprezece capitole succinte, dar miezoase, în care analizează toate acele puncte fierbinți în care s-au concentrat energiile românești pentru a face din Cluj o adevărată capitală a Transilvaniei, și, în același tip, un oraș european de primă mână. După ce parcurgem alături de el câteva repere semnificative care țin de amurgul imperiului dualist, de împrejurările realizării Marii Uniri și de aliniamentele privitoare la locul orașului în configurația demografică și economică transilvană, autorul aduce în prim plan acele pârgii și „puncte de foc” prin care s-a realizat emergența citadină a orașului. Abordarea o inaugurează cu prezentarea dinamismului economiei, căci acum au loc salturi spectaculoase în realizările economice și bancare ale orașului, stimulate de un schimb comercial activ. Piața muncii și diversificarea profesiilor este analizată în capitolul „Pagini aurii” de altădată, ca apoi să stăruie asupra „modelului administrativ” extrem de elocvent pe care l-a oferit Clujului printr-o adevărată „mașină” administrativă disciplinată și extrem de permisibilă la propuneri, investiții și inițiative de dezvoltare. O pagină interesantă ne oferă autorul în legătură cu primarii care au fost aleși în fruntea orașului și care au adus cu ei acea notă de reverberare creatoare peste care nu se poate trece. După elucidarea acestor aspecte privind viața cotidiană a orașului, P. Poantă împinge în scenă artileria grea a orașului, adică acea notă de diferențiere care va constitui oarecum motorul afirmării orașului în contextul civic interbelic și anume calitatea sa de oraș universitar. Universitatea va juca în concepția autorului rolul de „locomotivă”, prin infuzia de capital tineresc pe care o aduce, dar și prin aglomerarea în jurul Cetății Universitare a unei elite științifice și academice de valoare recunoscută. Acest fapt a permis ca prin

confruntarea de idei, prin legăturile europene ale universității, prin alternarea la conducerea universității a unor spirite luminate din specialități diferite, prin accentul pus pe cercetare și pe emulația dintre profesori să se instaureze un climat de competitivitate și de puternice realizări în toate domeniile. Instituțiile reprezentative ale orașului se diversifică, prin schimbul de idei dintre vechile instituții universitare, academice, științifice și culturale existente și cele noi create după Marea Unire, în cadrul cărora se situează pe primul loc Universitatea românească. Alături de ea se vor afirma în chip plener Academia de Agricultură, Academia de Înalte studii comerciale, Academia de Muzică și Artă Dramatică, Politehnica, Teatrul Național, Opera Română, Episcopia Ortodoxă și Academia Teologică, cea Greco-Catolică, Școala de arte frumoase, Grădina și Muzeul Botanic, Muzeul Etnografic, Muzeul de Studii Clasice, Muzeul de Artă, Parcul Sportiv Iulia Hațieganu, Satul etnografic Hoia, Muzeul Limbii Române, clinicile, arenele și stadioanele, Despărțământul Cluj al Astei și revistele pe care le-a

patronat, asociațiile de jurnaliști și scriitori, cenaclurile literare etc., care au asigurat orașului preeminența pe toate planurile. Laboratoarele Clujului au oferit soluții pentru tratarea bolilor, pentru știința bibliografiei, pentru redactarea Dicționarului Limbii Române, pentru studiile de istoria medicinei sau de etnologie, astfel încât în 1939, când Mircea Eliade a venit la Cluj și a semnat un splendid reportaj în „Vremea”, orașul nostru i-a apărut ca o citadelă europeană sub toate aspectele, remarcând inițiativele locale în ceea ce privește munca la redactarea unei enciclopedii noi, la dezvoltarea telefoniei, la dezvoltarea muzicii culte și populare, pentru un stil de viață autentic românesc, pe care îl slujeau revistele „Gândirea” și „Gând românesc”, pictura religioasă a lui Tase Demian sau cea etnografic-folclorică a Arhivei de Folclor. Nu există domeniu în care acest lucru să nu fie vizibil și extrem de apreciat, arată P. Poantă, în cartea lui, carte care se înscrie în mod direct în competiția lansată de Primăria orașului nostru pentru brandul de capitală culturală.

Petru Poantă la Filiala Cluj a UR

Memoria valorizantă

Vasile VIDICAN

Așa cum putem întrezări încă din titlu, volumul lui Petru Poantă închinat Echinouxului (*Efectul „Echinoux” sau despre echilibru*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003) stă în mod funciar sub semnul echilibrului. Gestul în sine de a scrie cartea aceasta este indiscutabil căutarea firească a unei liniști interioare, a unei împăcări cu sinele, a echilibrului. Rememorarea punctelor esențiale ale existenței proprii constituie o

formulă posibilă a recuperării sinelui, a redescoperirii sale permanente. În cheia aceasta citesc eu debutul volumului: „*Efectul «Echinoux»* este, în primul rând, o reverie eseistică și memorialistică. În al doilea rând, este reconstituirea genezei unui fenomen literar, o geneză aproape voalată în oglinzile deformante ale criticii și istoriografiei prezentului.” (p.

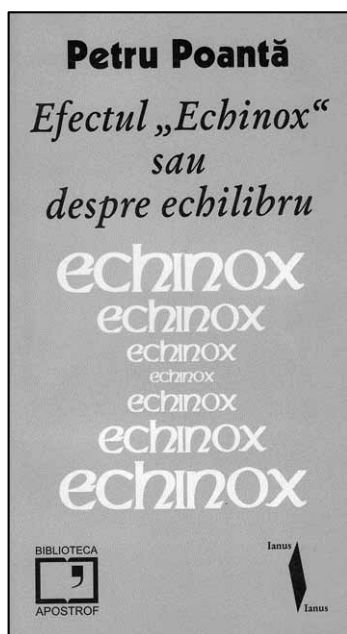
5) De-abia în al doilea rând, așadar, lucrarea constituie un demers ce aparține *exteriorului* ființei. Resorturile acestui volum sunt mai degrabă interne, avându-și rădăcinile în nevoia individului de a-și contempla pios experiențele esențiale, acelea care i-au determinat într-un fel sau altul devenirea.

În altă ordine de idei, însă, *Efectul „Echinoux”* validează, elogiind-o (într-o perioadă ingrată, dedată facil la etichetări de tot soiul și la omisiuni injuste) complexitatea și efervescenta intelectuală nemaipomenită a echinoxismului. Poziția criticului în fața insuficienței atenției acordate mișcării este în

continuare cumpătată, elegantă în sensul deplin al termenului. Fără a intra în vreo formă de polemică, scriitorul evidențiază efectele ample și incontestabile ale echinoxismului.

Iar oamenii care au trecut în decursul celor 35 de ani pragul revistei și poate chiar s-au format spiritual în interiorul cercului (revista a fost, să nu uităm, o inițiativă studentească!) sunt dovada elocventă a importanței momentului *Echinoux* în cultura română. Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic, Eugen Uricaru etc., sunt amplu descriși de către critic, demers biografic și bibliografic din care reiese valoarea spirituală a membrilor grupului și importanța lor în spațiul cultural românesc și internațional. Așa cum s-a susținut, *Echinouxul* a reprezentat o semnificativă rampă de lansare literară. Dar el a mai însemnat și un spațiu paradisiac, izolat parcă de lumea din jur.

Vorbim de un spațiu elitist din punct de vedere valoric. De altfel, una dintre sursele vagilor disensiuni cu optzecismul în speță a constat în *supremația esteticului* în viziunea echinoxistilor. Discret (dar ferm!), Petru Poantă susține, apărându-și generația, victimă și ea a bravadei postmodernismului românesc: „Nu comentez aici metamorfozele reale din istoria internă a literaturii române, metamorfoze produse în anii '80, și nici nu pun la îndoială existența unui postmodernism autohton prin care se legitimează generația lui Mircea Cărtărescu. Vreau să spun numai că poetica acesteia nu constituie un progres față de poetica generației mele și nu o poate invalida. Dacă există diferențe de valoare între diverși scriitori din cele două generații, ele nu constau în diferența dintre codurile/convențiile literare.” (pp. 23-24) Menționez aici, în lumina echilibrului despre care vorbeam la început, că afirmațiile de mai sus sunt mai

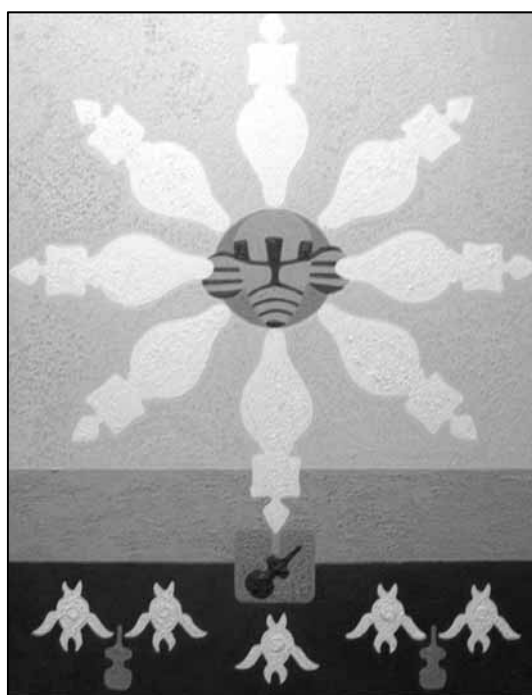
degrabă diplomat-defensive decât polemice sau caustice.

De altfel, nu cred să fie nevoie să insist prea mult asupra acestui aspect. A fost subiect al unor dezbateri ample și consistente. Aș vrea să atrag însă atenția asupra unui detaliu semnificativ, așa zice eu. Este vorba de tonalitatea vag nostalgică a scriiturii din studiul de față. Sigur, elementul acesta capătă contur și semnificație prin caracterul memorialistic al volumului. Elogiul echinoxismului nu este realizat aici prin exclusivă inventariere a meritelor celor care au făcut parte din cercul acesta. El survine din interior, fapt ce contribuie la sentimentul de intimitate care se creează în mintea cititorului cu atmosfera de acolo. Iar nostalgiei diafane cu care este descrisă atmosfera din redacția revistei sau cea de la cenaclu (și chiar oamenii cu care autorul a intrat în contact) trebuie să-i adăugăm aerul melancolic cu care este descris Clujul însuși. Pagini întregi în care orașul devine un loc aproape magic, mistificat parcă de reveria scriitorului.

Dacă ținem seamă de contextul socio-istoric în care lua ființă revista, vom înțelege mai limpede insistența scriitorului asupra asocierii cenaclului și a revistei cu ideea de bibliotecă. Cunoașterea era un act de revoltă.

Cititul însuși constituia una dintre formele de luptă împotriva sistemului. Iată ce scrie autorul despre cenaclul „Echinox”: „Ne cultivam în orizontul conștiinței elitare și făceam din studiul sistematic în bibliotecă un act de nonconformism. Crama nu reprezenta spațiul unei boeme reale, ci un adăpost cultural, a cărui ambianță era îmbibată de reverii livrești.” (p. 33) E o formă de ezoterism la mijloc. Doar cei inițiați pot pretinde accesul. „În acest adăpost miraculos s-a născut *Echinoxul*, ca o epifanie secularizată. Noi, primii echinoxști, i-am trăit nașterea cu intensitatea unei revelații, într-un univers complet ritualizat, nefisurat de îndoieli și scepticisme.” (p. 16)

Efectul „Echinox” este cartea formării spirituale a unei generații. (Auto)biografia acesteia, dacă doriți. O biografie din care transpar pe alocuri trăirile autorului, emoțiile sale. Nu vorbim despre o monografie exhaustivă a complexe mișcări echinoxiste, ci despre o pledoarie oportună în favoarea acesteia. Demersul, mereu sub semnul unui echilibru atât interior, cât și exterior, așa cum am arătat, reușește să singularizeze (așa cum se și cuvine, de altfel!) o generație esențială în traseul culturii române.

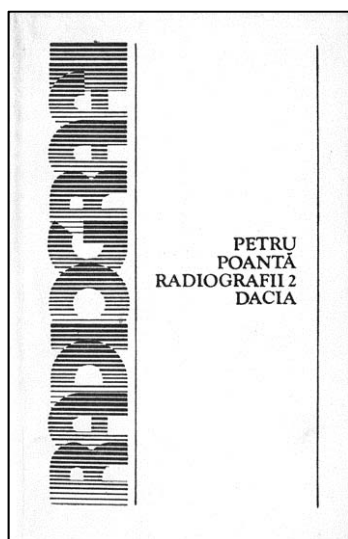

Text and Time 107

Primul cronicar al *Echinoxului*

Nicolae OPREA

Petru Poantă a fost unul dintre principalii fondatori ai revistei *Echinox*, cea mai importantă și longevivă publicație studentească din vremea comunismului. În caseta redacțională a numărului 1 (număr nedatat pe prima pagină!), editat în decembrie 1968, apare menționat ca redactor șef adjunct, împreună cu Rostas Zoltan (pentru paginile maghiare), Petru Poantă, redactor șef fiind

Eugen Uricaru. Debutează aici ca titular al Cronicii literare (talonat doar în câteva numere de Marian Papahagi) cu o recenzie despre cartea recentă a poetului Matei Gavril, *Un copil lovește cerul*. Exercițiu rolul de „judecător” unic în limitele acestei rubrici până la sfârșitul facultății, în 1970, de unde trece,

fără alt stadiu intermediar, la cronica revistei *Steaua*, devenind redactor (până în 1990). De pe atunci, el s-a specializat în comentariul poeziei (deși demonstrează că nu-i lipsește aplicația pentru proză sau critică), domeniu unde talentul său se manifestă plenar. Este teritoriul în care criticul se simte în largul său și pe care îl domină fără eforturi deosebite. Exprimarea fluentă, dexteritatea asociațiilor, afirmarea sau infirmarea categorică a valorii/nonvalorii denotă cultura de profunzime a comentatorului, căruia nici unul dintre instrumentele criticii moderne nu-i este străin.

Așa se face că debutează editorial, în 1973, cu o sinteză despre poezie, *Modalități lirice contemporane*, gândită ca o panoramă –

acesta fiind titlul inițial al cărții, respins de cenzură din pricini obscure – a întregii poezii postbelice. Urmărind configurația tematică a liricii contemporane, formele poetice și geneza lor, el realizează un „tablou sinoptic” particular în care trasează liniile de forță ale unui fenomen în devenire, revelându-i perenitatea și numindu-i deficiențele totuși vizibile, în ciuda ființării încă în miezul lui. Pentru critic importantă este reliefația momentelor „în care un poet de valoare își exercită productiv influența”, dar și depistarea exceselor experimentale și manieriste manifestate pe alocuri. În demersul său, tânărul critic nu eludează nici una din problemele poeziei moderne. Se detașează cu nonșalanță de opinii curente, respinge truismele, vine cu diverse corecțiuni în problema suprarealismului, tradiționalismului, poeziei feminine și a manierismului (și a altor asemenea *-isme*). Suntem în fața unui critic de poezie care nu se mulțumește cu analiza minuțioasă, textuală, care este permanent tentat să verifice opinii prea ușor îmbrățișate și, mai ales, se preocupă de evoluția limbajului poetic, de natura și sursele adevărate ale lirismului, se întreabă asupra direcțiilor inovatoare și prefigurează elementele unei poetici a viitorului.

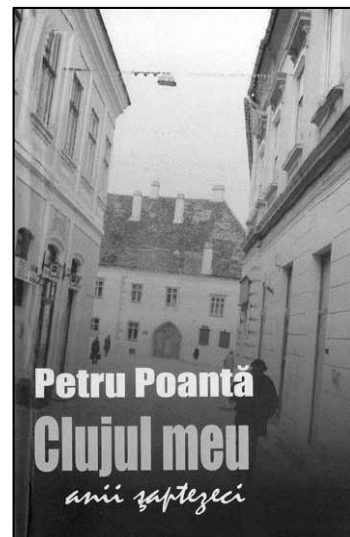
Trei ani mai târziu, Petru Poantă inițiază o incursiune de recuperare istorico-literară a unui clasic poet ardelean pe nedrept intrat în umbră și aproape ignorat în sinteze (*Poezia lui George Coșbuc*, 1976, reeditată în 2004). Dar revine în actualitate cu seria de cronici literare, adunate în anii următori sub titlul semnificativ *Radiografii* (I /1978; II /1983) care completează *Panorama* poeziei, uneori cu retușuri critice evidente la nivelul evaluării. E de adăugat aici mai târziu *Dicționar de poeți*, cu alte completări și revizuirii, din anii 1999 și 2000.

Între *Modalități...* și *Radiografii*, Petru Poantă a evoluat considerabil, cel puțin la nivelul judecății critice, mai exactă, sentențioasă și consistentă conceptual. În ciuda faptului că „panorama” desemna o întreprindere sintetică, mai degrabă „radiogramele” certifică puterea de sinteză a autorului. Echinoxistul este un critic de expresie spontană și judecățile sale se subsumează în mod natural coerenței discursului. Critica profesată nu este totuși una artistică, fiind indiferentă la plasticitatea limbajului; mai exact spus, fluența comentariului nu lasă să se întrevadă efortul criticului întru expresivitate. O notă particulară a *Radiografiilor*, constând în portretizarea autorilor cunoscuți îndeaproape, este motivată în acești termeni: „Am încercat în ultimul timp să introducem în comentariile asupra cărților contemporane și niște scurte portrete ale autorilor acestora, nu din ambiția integrării într-o tradiție sainte-beuviană și nici din dorința de a sfida noile metodologii ale criticii (de la structuralism la semiotică), ci din conștiința că adeseori scriitorul ca persoană este mai imprevizibil decât opera sa; că existența sa, cu alte cuvinte, este de multe ori mai profundă și mai semnificativă decât o carte sau alta”. Pe filiera unui călinescianism răsturnat, Petru Poantă nu vine dinspre, ci spre G. Călinescu. Ceea ce preconizează el este o operație similară cu psihanaliza existențială practică într-o direcție nu tocmai fertilă a noii critici franceze.

Într-un *Argument* incitant, cronicarul definește succint statutul recenziei, nu neapărat spre a justifica fragmentarismul acțiunii sale. O definiție exactă și deopotrivă plastică: „Recenzia reprezintă schița criticii literare. Frivolă și ușoară în aparență, este dificilă și pretențioasă. Spirituală și voioasă, superficială din pudoare, tandră sau măgulitoare uneori, incisivă sau brutală altădată, ea constituie imaginea esențializată a codului etic al criticii. Există sub un regim diurn, solar, clasic. Nu-și poate permite exuberanțe baroce. E o izbucnire, o incidență, arhitectură pură, de interior, fără fațade somptuoase. Este o stare de veghe a cărei logică este prezentul”. Se remarcă, aici, modul

propriu de înțelegere a posibilităților speciei. Nu simpla consemnare a unei cărți proiectează recenzentul, ci viziunea de ansamblu asupra unui proces în desfășurare. În fapt, recenziile sale sunt adevărate fișe de dicționar, lapidare, condensate și pe cât posibil exacte. Constituie, în fond, o „lucrare” mai necesară și pre-mergătoare – se divulgă criticul – elaborării viitoarelor sinteze. Din acest unghi, este mărturisită influența modelatoare a lui Nicolae Manolescu, redutabilul cronicar al sfârșitului de secol. Dar temperanța opiniilor, plăcerea deosebită a inciziei revelatoare și un real apetit descriptiv, subordonate procedurii de „fotografiere” fidelă a universului livresc explorat, individualizează demersul său.

În etapa următoare, Petru Poantă își canalizează interesul spre grupările literare cu aport determinant în dinamica literaturii contemporane. Proiectat inițial ca teză de doctorat, studiul despre Cercul Literar de Sibiu/Cluj (*Cercul de la Sibiu*, în două ediții: 1997 și 2006) este o lucrare fundamentală despre întemeierea grupării, despre programul teoretic și, în genere, ideologia susținută de tinerii scriitori ieșiți voluntar de sub tutela lui Bлага. Subtitlul este pe măsura conținutului: *Introducere în fenomenul original*. Aș reține doar una dintre caracterizările pertinente despre cerchiști: „Deși foarte tineri, cerchiștii ostentează nu numai prin precocitatea talentului, dar și prin calități specifice maturității: erudiție, gust, rafinament, spirit critic echilibrat, putere de discernământ”. Un capitol original al studiului se referă la Sibiu (*Orașul eseistic*), văzut ca „element <catalitic> al esteticii, ideologiei literare și, îndeosebi, al sensibilității cerchiste”. Aici se află, cred, și punctul de plecare pentru nebănuita direcție a evoluției cronicarului de altădată, spiritualitatea *orașului*. El se va preocupa de-acum

de configurația culturală a Clujului adoptiv – înclinând afectiv spre *orașul studențesc* – într-o serie de cărți nu doar evocatoare, ci, mai cu seamă, de reconstituire în relief a istoriei literar-culturale: *Clujul meu (Oameni și locuri, 2006; Anii șaptezeci, 2007; Radiografii, 2011)*.

Autorul *Radiografiilor* se dovedește și primul cronicar al fenomenului echinoxist într-un eseu captivant, scris în registru evocator: *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* (2003). Cu vedere din interior, el reconstituie temperat în această „reverie eseistică și memorialistică” geneza echinoxismului, ușor deformată de criticii și istoriografii contemporani. Criticul dublat de memorialist mărturisește în *Precizările* introductive că nu intenționează să ajungă la o „definiție integratoare” a grupării echinoxiste ca mișcare istorico-literară sau a echinoxismului ca fenomen literar. Dar pe măsură ce se adâncește în „reverie”, el nu-și reține aproximările definitorii, într-o situație din ce în ce mai adecvată. Începe prin a mărturisi că „problema” sa este criteriul estetic, „însă nu una de estetică generală, ci ca experiență creatoare a unei grupări literare care a avut vocație canonică”. Apoi consideră *Echinox*-ul o construcție culturală ca *efect de generație*: „Contextul istoric a putut favoriza afirmarea, însă nu și nașterea sa. Așa se explică și imunitatea revistei la ideologia comunistă, genetic ea neavând decât determinații estetice”. Pentru a conchide definitoriu: „Echinoxismul s-a regenerat prin conservarea orgolioasă a propriei tradiții care a constat mereu în prioritatea valorii estetice”.

Pe lângă năzuința de a reface momentul genezei din postura celui implicat în fenomen, autorul *Efectul*-ui „*Echinox*”... recunoaște existența unui „impuls exterior”, provenind de la două cărți polare – *Canonul occidental* de H. Bloom și *Postmodernismul românesc* de M. Cărtărescu –, în care s-au produs „excomunicări” prin omisiune. Fiindcă în prima este ignorată literatura română, iar în cealaltă, este eludat „*Echinoxul* original”.

Opinia criticului echinoxist este fermă și, dincolo de *parti-pris*, restabilește adevărul: „*Echinox*-ul nu este o anexă a „tardo-modernismului”, ci o grupare coerentă care o precede și o face posibilă pe cea a lui Mircea Cărtărescu. În deceniul șapte, gruparea, ca fenomen literar și social, însemna, dacă nu neapărat o *disidență*, în orice caz o *diferență* – ostentativă. A fost o precedentă contaminantă”. Spre a preîntâmpina el însuși orice obiecție legată de omisiuni, Petru Poantă își definește precaut cartea prin negație, menționând că *nu este* nici panoramă sau istorie a fenomenului, nici dicționar exhaustiv sau cercetare critică a operei echinoxistilor, nici „selecție valorizantă și ierarhizantă”. Pe firul confesiunii, criticul se lasă umbrat de evocator, spre a contextualiza originea *Echinox*-ului, recunoscând că îi privilegiază pe „eroii” fondatori și nu-și reprimă „«slăbiciunea» pentru criticii pe care i-a produs echinoxismul”. Desigur, judecata de valoare nu va fi exclusă, oricât de confesiv ar fi discursul critic.

Situată la frontiera dintre confesiunea neconcesivă și critica valorizatoare, *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* constituie o carte emblematică pentru echinoxism și pentru echinoxistul care o scrie în calmul memorării. Pe fondul acordului dintre subiectivitate și simțul estetic indubitabil, Petru Poantă discerne cu luciditate – în pofida sincerității scriiturii – factorii generatori ai formației sale spirituale în relație cu *Echinox*-ul modelator. Fără să-și reprime bucuria ființării în interiorul fenomenului echinoxist („loc radiat și ocrotit al limbii române”), criticul trasează cu tușe sigure liniile de rezistență ale acestuia. Vădind vocație epică în memorare și, mai ales, în portretizarea confrăților, el realizează un veritabil Bildungsroman al echinoxismului. Trecut devreme în neființă, la 66 de ani (în 7 septembrie 2013), Petru Poantă rămâne un nume inconfundabil în istoria criticii literare postbelice.

George Coșbuc, prin „lentila critică” a lui Petru Poantă

Victor ȘTIR

Cu succesul pe care l-a avut din timpul vieții, George Coșbuc a străbătut o posteritate controversată, întrunind toate notele diapazonului receptării: de la adulare și excesivă vizitare, mai ales a poeziilor patriotice, la scoaterea, astăzi, din manualele școlare și împingerea sa spre zone tăcute ale agoriei literare. După vreme și vreme, după considerări și reconsiderări, a se ocupa cineva de opera lui Coșbuc presupune asumarea titlaturii de noblețe sau de curiozitate, de nu cumva, chiar de conștientă ignorare din partea grupurilor de scriitori „purtați în luptă”, de noutate cu orice preț, de notorietate pe armonici „importate” din operele de succes ale scriitorilor occidentali.

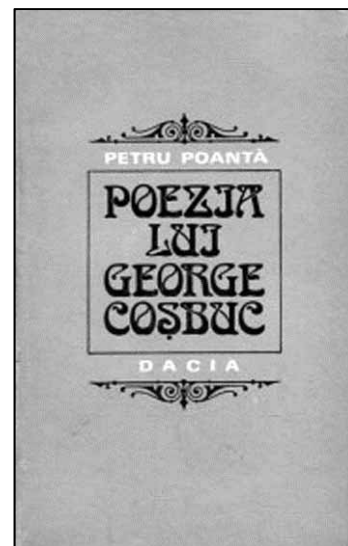
Cu cartea *Opera lui George Coșbuc*, apărută în 2004, cu primul volum, la Editura Casa Cărții de Știință”, sub semnătura regretatului Petru Poantă, criticul clujean intră, neîndoielnic, între cei „interesați”, puțini, deoarece preocupările sale pentru opera lui Coșbuc mai sunt cunoscute din „Poezia lui George Coșbuc”, eseu, Dacia, 1976; „George Coșbuc, poetul”, eseu, București, 1994, cărți care-l propulsează între comentatorii lui Coșbuc de notorietate. În vederea lui Petru Poantă, „Opera lui George Coșbuc” începe, nu se putea altfel, cu aducerea sub ochii cititorului de astăzi a celebrului clișeu „durabil” al lui Gherea, „Coșbuc – poet al țărânimii”. Lucrurile sunt de înțeles întrutotul: Constantin Dobrogeanu Gherea era aparținător ideologiei socialiste, iar ca mod de înțelegere era animat de determinismul natural, succedaneu, revelat prin diada cauză-efect și exprimat astfel: apăs pe întrerupător și din acea „cauză” se aprinde becul; exemplul aparține ni se pare lui Nae Ionescu, care așeza în locul cauzalității un raport de simultaneitate a două fenomene. Becul se aprinde din alte cauză, nu din cea a

întrerupătorului care e doar mijlocul. Tot astfel, a-l privi pe Coșbuc ca poet al țărânimii și a-l interpreta doar prin grila cu datele țărânimii reprezintă o simplificare pe care Gherea a asumat-o în eternitate. Nu este de neglijat nici serviciul pe care clișeu l-a făcut într-o anumită perioadă poetului.

Cam din aceeași zonă de considerații vine și judecata lui Maiorescu, privindu-l pe Coșbuc, conform căreia, poetul nășăudean ar avea carențe de cultură, întrucât nu a urmat studii sistematice. Călinescu îl socotea: „Îmbătrânit înainte de vreme, fiind la 50 de ani un om uscat, ca un țaran istovit de legarea snopilor, cu barba împuștinată și căruntă.” Pe aceeași pagină, criticul Poantă argumentează demersul său: „Cartea de față nu-și

propune o reabilitare a academicianului Coșbuc, ci a scriitorului cultivat și profesionist a cărui operă a avut un extraordinar impact asupra contemporanilor săi. L-au prețuit spirite subtile precum I.L. Caragiale, Spiru Haret și Paul Zarifopol. Era adaptat civilizației urbane, deși cu ținuta sa ușor rigidă și melancolică de autentic central-european, făcea în București figura unui personaj puțin desuet...”

Cercetarea *Coșbuc în critica literară* a lui Poantă stă sub semnul pronunțării dificultăților de abordare ale operei: „George Coșbuc este, poate, cel mai dificil poet român. Și mă gândesc la o dificultate de un tip aparte, care nu se referă la puterea noastră de a-l

înțelege și de a-l simți, ci la lipsa unor criterii ferme prin care să-i evaluăm originalitatea.” Sunt așezate la „poli opuși”, opinia sociologică a lui Gherea și deschiderea spre estetică, spre estetism, a lui Vladimir Streinu. Undeva între, Octav Șuluțiu a respins „prejudecățile și etichetele convenționale care l-au transformat pe poet într-un sărbătorit de ocazie.”

Metodic, temeinic, Poantă îl citează pe Gherea cu fraza care pare cea mai reprobabilă pentru admiratorii lui Coșbuc, neîmpăcați cu eticheta de „poet al țărănimii”: „Creațiunea lui Coșbuc exprimă gândiri, sentimente, pasiuni, exprimă o viață întregă străină nouă, orașenilor; Coșbuc e un poet țăran care redă viața țărănească și nici măcar viața țărănimii de aici, ci a țărănimii de dincolo...”

Astăzi, modul de înțelegere al lui Gherea pare unul simplu, în sensul că lumea originii lui Coșbuc este alta decât lumea ideatică a poetului, fiind vorba de un alt nivel de realitate, pe care la vreme, ar fi putut să-l înțeleagă sprijinindu-se pe formularea kantiană, „Noțiunea de câine nu mușcă”, pe care criticul trebuie să o fi cunoscut. Să-i mai amintim: pe Șuluțiu cu energetismul lumii lui Coșbuc, iar dintr-un articol al lui Maiorescu să cităm: „Dar mai presus de toți stă marele talent al poetului Coșbuc”, relevant ca apreciere generală, însă „minat” ca unitate de privirile din alte unghiuri ale criticului. Indenegabil, clasicismul lui Coșbuc, reflectat în formația, scrisul său și argumentat de Gavril Scridon și D. Păcurariu prin inventarierea bibliotecii personale, a cărților pe care le frecventa poetul. Poantă comentează amplu opiniile lui Gherea a cărui „vedere e de bun simț, sanitară și psihică. Clasicismul e tipul sănătos, fiziologic și moral.”

Poantă insistă asupra unei opțiuni a lui Coșbuc de a trata teme preluate din autori, din alte vremuri și literaturi, asimilându-le cu o libertate pe care și-o acorda cu îndreptățirea-i proprie, cu credința că îi aparțin, că sunt ale sale.

Proiectul coșbucian de a realiza o epopee a neamului s-a împlinit parțial, prin *Nunta Zamferei*, *Moartea lui Fulger*, *Craiu*

din cetini etc., din mitologia care ar fi trebuit să-i servească mari modele, poetul a coborât în registrul poveștilor, basmelor, fiind un iluminist din această perspectivă. Ca realizări poetice, Coșbuc „transformă mitologia într-un spectacol plin de grație și de vervă și care, de fapt, îl îndepărtează pe poet de miturile naturiste.” Adesea, lumea lui Coșbuc se mișcă în sensul luminii, al fericirii, al idilicului, așa cum este privit „codul eroticii”, în parte bucolic, după Gavril Scridon și cu rădăcini până la Vergiliu, dar cu rezonanțe chiar din poezia anacreonică, exaltând fericirea, frumusețea iubirii în natura pe care țăranul nu o stăpânește, ci face organic parte din ea și este zugrăvită bucolic. Însă, punctează criticul Poantă: „În poezia lui, satul nu se confundă cu orașul. Odihna bucolică nu înseamnă la el o regresivitate în arhaic, ci descoperirea solarității sudice, o coordonată esențială a culturii noastre”.

Poezia marelui hordouan beneficiază de o subtilă regie a conținutului poetic cu aparența de spectacol al vieții, accentele căzând nu doar pe starea lirică a actanților, ci mai ales pe exterioritatea descriptivă, pictural-luminoasă, sonoră, aglomerând ritmuri cu fină rețea de inspirație mergând deopotrivă în tradiția românească și în cea europeană, cu preponderență, germană sau mediteraneană.

Capitol aparte, poezia eroică, patriotică și socială sunt tratate de Petru Poantă prin analiza temei, a eroilor Gelu, Fulger, Mihai Viteazul, Pașa Hassan și, în același timp, prin cercetarea mijloacelor de expresie, marcând registrele sobre, de epopee tragică și parcurgând pași până la umorul, să zicem, din „Cetatea Neamțului”. În zona intermediară se găsesc atitudini de devotament, de lașitate (Golia Ticălosul) etc., radiografiate cu stăruință și profunzime de Poantă. Decebal („Decebal către popor”) aduce în discurs demnitate, hotărâre, determinare pentru lupta împotriva dușmanului prezentându-se ca exponent al luptei de două milenii împotriva exploatarii străine. Adevărat că, poezia patriotică și eroică se îngemănează ca teme, nefiind separabilă de acestea, în destule cazuri nici cea socială. „Doina”, „Poetul”, „Noi vrem pământ”, altele relevă spiritul de atașament

istoric al lui Coșbuc la suferința neamului său sub teroarea istoriei, textele relevând tensiunea izvorâtă din inegalitate, asuprirea socială, cu finalitate în revolta violentă: „Hristoși să fiți, nu veți scăpa/ Nici în mormânt!”

Este probă a forței umorului coșbucian ridiculizarea lui Pașa Hassan, în scene vizuale, cinematografice, de dimensiuni uriașe; în aceeași măsură, Coșbuc este credibil prin tonul tragic din „Doina” ce-l anunță pe Goga, ori în registre intermediare, nuanțate.

Prin „Poezia ocazională”, criticul Petru Poantă reiterează afirmațiile, nu puține, asupra lejerității cu care putea să versifice Coșbuc, deloc zgârcit cu risipirea poeziilor prin reviste și gazete, pe la cunoscuți, pe unele fără a le mai introduce în volume. În economia acestei secțiuni a operei poetului predomină calamburul, gluma, mustind de savoare și fiind, după părerea lui Gavril Scridon „...una din formele de manifestare a optimismului coșbucian, a concepției sale de viață”.

Chiar dacă, restrâns, textul dedicat publicisticii coșbuciene, pe scurt, criticul Poantă trasează opiniile sale asupra coordonatelor unei foarte serioase preocupări de gazetărie culturală, de la teme populare, la cele care frământau societatea vremii sale, și nu în cele din urmă, teme, bunăoară, de

lingvistică, istorie, ce evidențiază extraordinara erudiție a lui Coșbuc. Din aceeași categorie de preocupări, ori poate din una aflată în strictă vecinătate, sunt conferințele ținute de Coșbuc îndeosebi în Regat.

De la un capăt la altul, tonul cărții lui Petru Poantă este sobru, aplicat, sugerând temeinicia și profunzimea întreprinderii sale, cu mijloace situate mai degrabă în instrumentarul metodei științei decât în vecinătatea beletristicii metaforice, ceea ce nu e prea des întâlnit, textul fiind unul de netăgăduită importanță al coșbucologiei de azi, dacă se poate spune. Evident, alături de *Poezia lui George Coșbuc*, 1976, și *George Coșbuc, poetul*, din 1994, semnate de criticul clujean. Prin densitatea sa, cartea are și însușirile unui folositor îndrumător practic, de grabnică documentare, prin care opera lui Coșbuc, de la „Fire de tort”, „Balade și idile”, „Cântece de vitejie”, la „Jurnalul unui pierdere-vară” este privită prin „lentila” critică a unui important critic român contemporan – Petru Poantă. De va fi rămas printre manuscrisele autorului un volum doi al „Operei lui George Coșbuc” am fi câștigați cu toți și am aștepta momentul apariției volumului semnat de un coșbucolog veritabil.

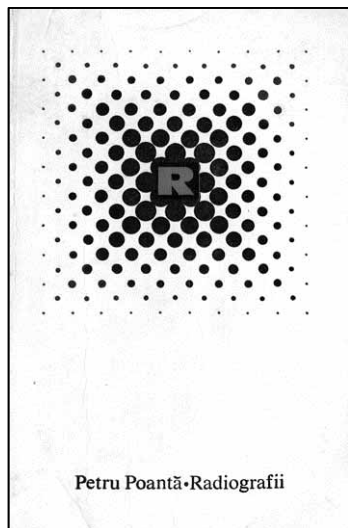
Text and Time 89

Radiografiile lui Petru Poantă

Cristian VIERU

Marile orașe universitare adună în jurul lor figuri care, chiar dacă nu lucrează într-un mediu academic, contribuie în mod hotărâtor la dezvoltarea culturală a locului. Clujul devine punct de reper pe harta Transilvaniei prin multitudinea de personalități care se formează în acest mediu propice efervescenței artelor frumoase. Numele lui Petru Poantă este strâns legat de această urbe, iar criticul nu a ezitat, în nenumărate rânduri, să-și arate atașamentul și recunoștința față de orașul care l-a adoptat. Hunedorean de origine, Poantă părăsește locurile natale imediat după absolvirea liceului, devenind student la Universitatea Babeș-Bolyai.

Rămâne fidel acestei citadele din 1970, de când devine licențiat în litere al Facultății de Filologie. Se leagă organic de gruparea

echinoxistă, fiind un membru fondator al revistei afiliate cercului. A fost primit în rândurile Uniunii Scriitorilor din România, instituție care, în 2003, îl premiază pentru activitatea literară. Atașamentul față de orașul Cluj se materializează prin trei cărți publicistice ce descriu experiențele trăite aici: *Clujul*

meu. Oameni și locuri, Clujul meu. Anii șaptezeci, Clujul meu. Radiografii, lucrări apărute între anii 2006-2011. Un al patrulea titlu, *Clujul interbelic. Anatomia unui miracol*, reprezintă o lucrare mai specială deoarece primele exemplare au văzut lumina tiparului anul trecut, chiar cu puțin timp înainte de regretabila stingere a autorului.

Soția Irina Petraș s-a îngrijit de publicarea acestui volum, îndeplinind astfel o ultimă dorință de pe patul de spital a lui Petru Poantă.

Petru Poantă și-a câștigat notorietatea ca specialist în analiza operei lui Coșbuc. Cele trei studii dedicate: *Poezia lui George Coșbuc, George Coșbuc, poetul, Opera lui George Coșbuc* sunt rezultatul unei munci asidue care are rolul de a aduce în prim plan noi valențe ale poeziei autorului. Este nevoie, la un interval de timp, de un specialist riguros care să re-discute opera unei figuri canonice. Evident că textele lui Coșbuc sunt văzute azi într-un mod total diferit față de modul în care erau primite de contemporanii poetului. Iar Poantă câștigă acest pariu cu sinele și reușește să aducă trei volume solide, scrise într-un limbaj critic modern, folosind concepte noi de analiză.

O altă lucrare importantă a criticului clujean este *Cercul literar de la Sibiu*. Cartea se structurează în patru părți: *Repere în mișcare, Elemente formative, Acte de identitate, Idei literare*. În primul capitol există o serie de idei pertinente despre ceea ce reprezintă o grupare literară, o doctrină estetică afiliată unei astfel de cerc. Într-o secțiune a celui de-al doilea capitol se realizează o serie de portrete ale profesorilor care au stimulat acest fenomen literar: Lucian Blaga, Liviu Rusu, Henri Jacquier. Ultimul este „adept al poeziei pure și are vocația clasicității eterne”.

În articolul de față vom lua în discuție volumul *Radiografii I* care apare în 1978. Este vorba de a treia carte a criticului, lucrare ce îi poate demonstra cultura vastă și capacitatea de înțelegere și de interpretare profundă a fenomenelor literare: un melanj de analize ale operelor unor scriitori români din diferite epoci literare, analize dintre cele mai

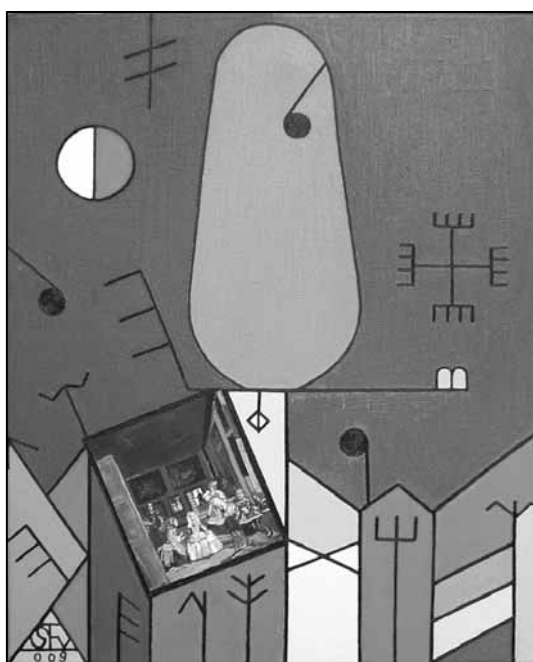
amănunțite, care nu se opresc doar la observarea particularităților naturii scriitoricești, ci care merg până la includerea textelor într-o tendință literară. Stilul în care se face abordarea critică este lucid, elegant, dovădindu-se o bună cunoaștere a istoriei recepțării unui anumit scriitor. Spre exemplu, primul autor analizat este Creangă.

Ideile sunt incitante, desprinse de canoanele pe care suntem obișnuiți să le întâlnim în abordarea unui autor clasic. Articolul, intitulat *Ion Creangă și spiritul popular-carnavalesc*, începe printr-o incursiune prin istoria recepțiilor importante ale operei humuleșteanului. Nu este vorba doar de o enumerare a unor nume de critici, ci de o analiză a unor puncte de vedere diferite. De fapt, marele merit a lui Petru Poantă este acela de a sintetiza marile idei despre textele lui Creangă, idei ce se găsesc în studiile scrise de-a lungul timpului de la Jean Boutiere până la Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Urmează apoi un spectacol de idei originale. Iată o mostră din ceea ce se poate numi o interpretare modernă, desprinsă din chingile clișeeilor: „*Solemnițării oficiale, culte, Creangă îi opune o atmosferă libertară și populară, bazată pe un sistem de imagini complex. Iată chiar Prefața la poveștile mele, amestec de ocară și elogiu, o parodie în fond a unui eventual prolog „cult”, în care un scriitor „serios” și-ar fi explicat demersul.*

„*Discursul*” retoric este degradat, tonalitatea devine a unei clovnerii pline de voioșie; este o veritabilă „reclamă” carnavalescă.”

Cele mai multe titluri de articole au puterea de a surprinde o caracteristică esențială a autorului analizat: Tudor George, *sonetistul, Radu Cârneli și poezia erotică, O sensibilitate ironică: Geo Dumitrescu*. Ceea ce este interesant este faptul că printre analizele operelor unor anumiți scriitori, se strecoară o serie articole ce descriu fenomene literare vii: *Subminarea idilismului în proza interbelică, Experimente în romanul românesc contemporan, Semnificații ale unui ciclu românesc*. Iată cum sună o concluzie într-un astfel de articol: „Așadar, prin problematică, Augustin Buzura se înscrie în raza romancierilor existențiali, tratând materia epică cu tehnicile moderne ale secolului.” Ne place eleganța exprimării unei idei critice pertinente: „Emil Brumarul a adus în poezia contemporană senzualitatea vieții comune, în speță senzualitate bucătăriei și o extraordinară frăgezime a limbii... Într-un fel, el coboară din tradiția reabilitării universului umil, dintr-o poetică anti-romantică în substanță, care investește banalul în miracole.”

Astfel, cartea este o analiză complexă și pătrunzătoare care s-ar putea constitui într-o adevărată radiografie a fenomenului literar românesc.

Text and Time 73

Prestigiul cronicarului (literar)

Ilie RAD

Nu mă pot lăuda că l-am cunoscut foarte bine pe Petru Poantă sau că am fost prieten cu el (lucru care m-ar fi onorat în cel mai înalt grad, desigur). Ușoara diferență de vârstă dintre noi (el venise pe lume în 1947, eu m-am născut cu 8 ani mai târziu), apartenența la generații literare diferite, micile deosebiri de mentalitate (el era un cultivator asiduu al boemei literare, mediu care mie mi-a rămas străin) au făcut să rămânem la o oarecare distanță unul de altul (cu toate acestea, ne „tutuiam” și cred că ne bucuram la fiecare întâlnire). Totuși, aș vrea să spun câteva lucruri despre cel care a reprezentat atât de strălucit ideea de Om al Cetății.

Eram student al Facultății de Filologie din Cluj-Napoca, în 1976, când a apărut studiul său dedicat poeziei lui George Coșbuc, pe care unul dintre profesorii noștri, Gavril Scridon, ni l-a recomandat imediat la curs, ca un model de critică foarte modernă a unui autor clasic. Un scriitor clasic, deci, a cărui operă a fost „scoasă cu temeritate din muzeul și din prejudecata istoriei literare și adusă, printr-o valorificare critică inteligentă și profundă, în zona sensibilității estetice actuale”, după cum scria, la vremea respectivă, Mircea Iorgulescu.

Când am ajuns eu în redacția revistei *Echinoc*, Petru Poantă era deja cronicarul revistei *Steaua* (la doar 23 de ani!), după ce susținuse cronică literară în paginile revistei studențești, la a cărei întemeiere contribuise în mod fundamental. În redacție se vorbea cu un respect deosebit despre Petru Poantă și despre cronică sa literară, din paginile *Stelei* clujene.

Trebuie spus că, în epoca respectivă, cronică literară era mai mult decât o simplă rubrică de consemnare a noutăților literare, aceasta având statutul unei adevărate *instituții*, prin prestigiul pe care îl impunea publicației care o găzduia. Undeva, Alexandru Paleologu

afirmase că, în anii cei mai crunți ai regimului neostalinist (vorbim de anii ‘80 ai domniei lui Nicolae Ceaușescu, anii „deceniului satanic”, cum spunea Mircea Zăciu), oamenii de cultură cumpărau *România literară* pentru a citi... cronică lui Manolescu! Iar criticii care scriau despre o carte greu puteau evita judecata de valoare despre aceasta, aparținând lui Nicolae Manolescu, la care se raportau inevitabil. Ceva asemănător cred că se întâmpla și cu Petru Poantă. Cei care susțineau cronică literară la *Echinoc* (Radu G. Țeposu, Ion Simuț, Mihai Dragolea, poate și alții) se raportau la cronicile lui Petru Poantă, aidoma celor ale lui Nicolae Manolescu. Petru Poantă se specializase oarecum în critica de poezie (debutul său editorial era *Modalități lirice contemporane*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973), care este cea mai grea specie a actului critic, deși putea scrie la fel de comprehensiv despre cărțile de proză, de dramaturgie sau despre critica literară însăși.

Dincolo de tinerețe și prestigiu, al doilea motiv pentru care îl admiram pe cronicarul *Stelei*, mai ales noi, cei din redacția *Echinoc* (pe care ne aștepta repartiția la țară), era că Petru Poantă fusese repartizat, după terminarea facultății, direct la redacția revistei *Steaua* (unde avea să lucreze mai bine de două decenii). El nu fusese „alungat” din Cluj (în virtutea unei legislații strâmbe), așa cum se întâmpla cu cei mai străluciți absolvenți ai Universității clujene. E adevărat că unii absolvenți puteau fi și „ceruți” (indiferent de medie!) de reviste, edituri, televiziune, radio, cercetare etc. Petru Poantă avusese norocul de a fi cerut de revista *Steaua* (avusese și media peste 9), unde era deja cunoscut (ca fost cronicar literar al *Echinocului*). Regula fusese introdusă pentru ceva odrasle bucureștene cu pile, desigur. Când am terminat eu, se renunțase la acest privilegiu. În orice caz, este clar

că „decidenții”, cum se spune acum, cei care au pariat pe talentul și inteligența lui Petru Poantă, nu s-au înșelat, iar cultura română trebuie să le fie recunoscătoare acelor spirite vizionare, care au luat decizia respectivă.

I-am urmărit apoi, în anii care au urmat, cărțile de critică literară, despre poeții clujeni și nu numai, despre *Echinox* și spiritul echinoxismului, despre Cercul literar de la Sibiu. Și în aceste cărți, Petru Poantă a fost pătruns de spiritul rigorii, al acribiei și al adevărului istoric (indiferent dacă el este convenabil sau nu). Trebuie să mai spun că e singurul echinoxist care, în virtutea obiectivității – trăsătură *sine qua non* a istoriei literare –, a recunoscut meritul lui Ion Iliescu în apariția revistei *Echinox*. Am participat la toate aniversările ante- și postdecembriste ale revistei, dar niciodată nu s-a vorbit de acest detaliu, din motive diverse, de la o epocă la alta. Dar iată ce scria Petru Poantă, în volumul *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* (Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003): „În cazul *Echinox*-ului, lucrurile erau și mai complicate: ca publicație «de tineret», ea trebuia aprobată și de către UTC, și de către partid, și asta, de la organele locale până la cele centrale. [...] Era suficient ca pe traseu o singură persoană influentă să-și facă suspiciunea credibilă și totul se ducea de râpă. [...] Dar cam în același interval se mai întâmplase ceva: nu știu pe ce filieră, reușisem să-l invităm la cenaclul *Echinox* pe proaspătul ministru al Tineretului, Ion Iliescu, actualul [în 2003, când a apărut cartea] președinte al României. Întâlnirea a avut loc la Facultatea de Filologie, în sala nr. 5, și, în principal, s-a discutat despre înființarea unei reviste studențești la Cluj. Ion Iliescu a surprins printr-un discurs deloc convențional și de un liberalism frapant. A lăsat să se înțeleagă că venise tocmai pentru a se interesa de inițiativa grupului nostru, ceea ce echivala cu însăși satisfacerea ei. Această disponibilitate neașteptată a anulat orice reticențe ale autorităților locale.” (*op. cit.*, p. 29).

La un moment dat, un prieten comun, Ion Maxim Danciu, inimosul și competentul redactor-șef al *Tribunei* clujene, mi-a spus că

Petru Poantă decisese să nu mai scrie critică literară, fiindcă „nimeni nu mai citește astfel de literatură”. Nici detaliile acestei decizii nu le cunosc, dar pot afirma, în cunoștință de cauză, că pierderea din critica literară, prin refugiul său în alt domeniu, a fost suplinită, cu vârf și îndesat, de noua sa orientare și pasiune pentru istoria culturală a Clujului, pe care atât de bine și-a caracterizat-o, în răspunsul la un interviu, al cărui întrebător nu se cunoaște, dar pe care Irina se străduiește să-l descopere: „Deși nu s-ar putea vorbi neapărat de o «specie» nouă, cred totuși că acest tip de mixtură a limbajelor din *Clujul meu* e, în multe privințe, inedit și inovativ. Evocarea memorialistică, colorată afectiv, se intersectează cu eseul sociologic, istoria culturală cu portretul impresionist, comentariul critic cu reveria lirică.”

Cu Ilie Rad, Mircea Popa și Nicolae Băciut

Conducându-l pe ultimul drum, spre *Cerișor* (Petru Poantă se născuse în satul *Cerișor*, din jud. Hunedoara), mi-au venit în minte cuvintele spuse de Tudor Arghezi, cu puțin timp înainte de plecarea sa „în altă galaxie” (Mircea Eliade), cuvinte care i se potrivesc atât de bine și lui Petru Poantă, omul care iubea atât de mult viața și pe cei din jurul său: „Vă pizmuiesc, omeniri rămase după mine, că o să ascultați vântul, pe care eu nu-l voi mai auzi, că veți călca pământul, pe care eu nu-l voi mai călca și că veți sorbi lumina, care pe mine nu mă va atinge, că veți auzi fulgerele, apele, cântecul vântului, suspinul oamenilor, șoapta și mireasma porumbului, parfumul pământului, care va fi numai al vostru...”.

La un pahar cu apă

Andrei MOLDOVAN

Era spre sfârșitul lunii iunie a anului trecut, pe vremea târgului de carte *Transilvania*. În una dintre zile am ajuns ceva mai repede la Cluj și am urcat mai întâi la Filiala USR. Afară era o căldură toridă, dar în clădirea cu ziduri statornice a filialei scriitorilor era o răcoare mai ademenitoare decât cea a nucilor din nuvela lui Mircea Eliade. Totul era deschis, dar mai nimeni nu era pe acolo. Lumea se agita în altă parte, în vederea lansărilor de carte de la târg, din Piața Libertății – îmi cer iertare dacă piața se numește acum altfel, dar pentru mine denumirile au rămas tot acelea ale tinereții mele, fără să le pot învăța pe cele noi – sau pentru simposionul ce avea să se întâmple peste vreo două ore exact în acel spațiu în care mă aflu, amenințând parcă să îi modifice brutal pacea pe care o răspândea discret și generos.

Cu Andrei Moldovan la Filiala USR

În holul în care se organizează de obicei pasagere degustări de vin însoțite de ispititoare bucate de prin cămărilor scriitorilor – spiritul creativ își spune cuvântul și într-o astfel de situație! –, spre folosul cuvintelor ce nu se rostesc într-un cadru oficial, dar care sunt tot la fel de importante, în acel hol și într-

o binefăcătoare semiobscuritate l-am zărit pe Petru Poantă, rămas să împlinească oficiile de gazdă, la nevoie. M-am bucurat să îl văd senin și optimist, mai cu seamă că eram la curent cu încercările prin care a trecut din pricina unei severe deteriorări a stării sale de sănătate.

În ziua aceea nu am mai coborât la târg. În răcoarea plăcută a holului, la o masă și la un pahar cu apă rece, ne-am confesat unul celuilalt, mai cu seamă că și eu trecusem, nu de multă vreme, prin experiența unei spitalizări. Petrică era extrem de optimist. Mi-a spus că se simte foarte bine și că muncește cu spor la cărțile ce le are pe masa de lucru. Am lăudat deopotrivă priceperea medicilor români, ignorată de prea multă lume, și i-am condamnat pe aceia care amână să apeleze la medicină atunci când au probleme de sănătate, convingși că noi, cu mai multe sau mai puține opintiri, am ieșit din acea categorie de pacienți.

Suferințele prin care a trecut i-au mai estompat exuberanța familiară celor care îl cunoșteau și a așezat pe fața lui o înțelepciune senină, dincolo de care rămânea aceeași generozitate, aceeași dispoziție pentru comunicare, aceeași sete de a asculta și înțelege. Într-o astfel de ținută hamletiană rămânea același Petru Poantă care în 1976 a surprins cu studiul *Poezia lui George Coșbuc* (Editura Dacia), prin revizuirea și revalorizarea cunoscutului poet ardelean, de perenitatea operei căruia multe voci critice începuseră să se îndoiască. Nu doar revalorizarea lui Coșbuc a fost atunci un lucru nou în istoria și critica literară, ci mai cu seamă propunerea unor perspective critice noi, moderne, pe seama unui scriitor clasic, pe volumele căruia praful începea să se pietrifice. Studiul său a însemnat o trezire spre Coșbuc și a stat la baza unui interes crescând pentru opera bardului ardelean. Era același Petru Poantă care,

comentând poezia contemporană, avea o intuiție a valorilor de magician și o metodă de argumentare bazată pe un fond teoretic de o valoare științifică fără reproș. Era același Petru Poantă care, venit la Cluj în anii studenției, s-a identificat cu valorile spirituale ale Sorbonei de pe Someș, a contribuit substanțial la creșterea și afirmarea lor, iar prin cărțile ce le-a dedicat Clujului a dăruit cetății sale cel mai mișcător poem de iubire.

Apoi, pe nesimțite, sălile filialei s-au umplut de lume. A urmat simposionul, interesant ca de obicei, degustările de vin și gustările aduse de scriitori de prin pivnițe și camere diferite, discuții de plăcere.

La începutul lui septembrie, tot anul trecut, ne-am revăzut la Cluj, dar în cimitir, să ne luăm rămas bun de la Petru Poantă și să-i spunem *adio* sau *la revedere*. Cine știe!...

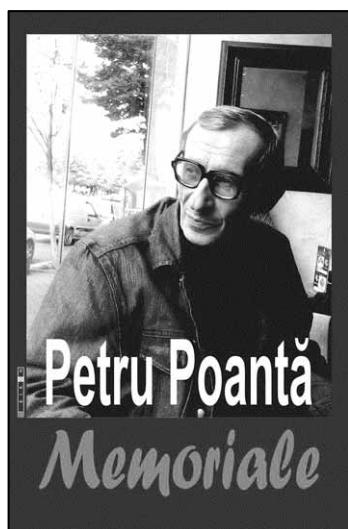
Petru Poantă cu George Vulturescu
la Târgul de carte „Transilvania” ediția I - 2013

Cuibul privighetorii

Andrea HEDEȘ

Scrierea sumeriană folosea drept „semne...”, combinații de pene imprimate în plăci de argilă proaspătă (...). De obicei se folosea o ramură de trestie șlefuită la un capăt iar celălalt se ținea în pumn. Lujerul de trestie astfel pregătit lăsa în lut o urmă în formă de pană sau de cui, de unde denumirea de scriere cuneiformă (în lat. cuneus, i = cui, pană de despicat lemne, unghi ascuțit).

După scriere, tăblița se ardea în cuptor asigurând textului o rezistență deosebită. Scrierea cuneiformă a cunoscut o largă răspândire în Orient și s-a menținut un timp destul de mare (3500 î.Hr. - 100 î.Hr.) comparativ cu soarta altor scrieri.” (<http://ebooks.unibuc.ro/istorie/arhivistica/6capI.htm>) Medi-

tând asupra rândurilor acestea putem observa că întreg „ritualul” la care scribul sumerian era nevoit să recurgă pentru a-și realiza meseria este necesar a fi, în zilele noastre, realizat la nivel mult mai subtil, mai înalt, de către scriitor pentru a-și împlini menirea. Lujerul de trestie pregătit

pentru truda scrierii devine simbol pentru pregătirea interioară, pentru „nevoia de perfecționare a mijloacelor creatorului de artă” (Andrei Moldovan, *Poeți fără poezie*, Editorial din *Răsunetul Cultural*, An. II; Nr.9 (18), septembrie 2014, <http://www.scribd.com/doc/238938752/Răsunetul-Cultural-Septembrie-2014>), pentru o formă de inițiere, de alchimie interioară; urma lăsată în lutul, simbol pentru

emoția cititorului, în formă de pană sau de cui, înaltă, transcende inefabile tărâmurii sau despică orizonturi, separând lumini de umbre; și mai e arderea în cuptor, în cuptorul propriei conștiințe, acest din urmă gest asigurând rezistența cuvântului scris în fața vânturilor, valurilor... Această călătorie în labirintul gesturilor interioare, culminând cu revelarea textului ca dar oferit de scriitor scriitorului și cititorului deopotrivă, poate sta drept și privi dincolo de limitele a ceea ce numim... timp. Acest drum al mătășii e cartografiat în volumul *Petru Poantă. Memoriale* alcătuit de Irina Petraș, publicat la Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, „un exercițiu memorativ” ordonat în două părți distincte: scriitorul despre sine – autobiografie și interviuri, scriitorii despre Petru Poantă – texte de despărțire și comentarii la cărțile sale și anexa – „o sumă de imagini”.

Volumul *Petru Poantă. Memoriale* pare un dans al imaginilor pe suprafața delicată a amintirii, un vals al norilor ce sfârșesc prin a contura o imagine, un chip, mereu același dar parcă niciodată la fel, ca în magica, fascinanta și străvechea artă ebru, arta norilor sau arta picturii pe apă. În perimetrul restrâns al unei cărți, pe apele mișcătoare, mătăsoase ale amintirilor, se lasă să cadă lacrimi de culoare. Iar pentru ca acestea să nu se înece în e necesară mixarea lor cu o doză de fier, picătura de amar făcând posibilă rostogolirea culorilor pe apă, dansul lor sinuos, integritatea fiecărei picături intens colorate, viața ei plutitoare pe epiderma suportului lichid, cioburi de memorie, frânturi de viață, clipe intense, lumi care au încetat să existe dar pe care cuvântul scris, cuvântul citit le cheamă la un nou rost, cum remarcăm din doar două ample citate (nerefuzându-i cititorului

„privilegiul încântării” cu acest „aliment rafinat” (Petru Poantă) care este volumul): „Iată, reluată aici, ca un memento, meditația pădureanului Petru Poantă asupra cărării. (I.P.) Cărarea refuză anonimatul. Poți fi singur, însă nu anonim. Aici, dacă te întâlnești cu cineva, trebuie să intri pentru un moment în starea dialogală. Strada nu are această intimitate. Cărarea poate duce în metafizic; ea nu se termină niciodată. Strada e limitată prin însuși faptul că are un nume sau un număr; ea orientează, este un reper sau un refugiu al omului în mulțime. Baudelaire are revelația teribilei ei singurătăți. Ea permite aventura galantă chiar. Cărarea te expune, dacă nu semenilor, în orice caz, infinitului. Cine n-a cunoscut fascinația ei nu poate înțelege deruta străzii”; „Am învățat să muncesc ca un profesionist de la vârsta de 12 ani. Când a murit tata, intram în adolescență aproape maturizat, și până am terminat facultatea, în toate vacanțele de vară am lucrat în agricultură ca un țăran de rând. Nu mă relaxam în acest interval. Eram acolo, adaptat, transpus integral în acea rusticitate compactă și laborioasă, deloc idilică. Atunci mi-am dat seama că țăranul comun nu are sentimentul naturii și că acest sentiment nu este unul natural. Nu am privit conștient natura decât după o bună educație estetică, iar peisajele pe care privirea/sensibilitatea mea le admira erau în esență „recunoașteri” ale imaginarului cultural.

Îmi amintesc că, în hotarul satului meu, pe versantul unui deal, creșteau o mulțime de tufe de liliac, dar n-am auzit nici un localnic mirându-se măcar de acea misterioasă erupție florală. Eu am avut revelația acelei imagini exuberante, a floralului estetic, abia după ce l-am citit pe Proust. Sensibilitatea profundă a naturii se dobândește doar printr-o consistentă experiență estetică. Dar să revin: întoarcerile

mele periodice la «izvoare» nu erau afectate de nostalgie la început. Până să ajung la reveria «copilăriei paradisiace» trebuia să fac cunoștință cu mitologia acestui topos livresc. Satul nu mi se arăta ca un univers de semne și simboluri enigmatice. Natura, neintermediată estetic, nu mi-o «amintesc» decât ca pe un conglomerat de senzații. Miraculos rămâne faptul că poți retrăi plenitudinea acestor senzații într-un orizont cultural. Probabil că orice persoană cultivată, născută la țară, are o «Coastă a Boacii», precum Emil Cioran, are o geografie intimă căreia marile reverii livrești îi revelează o transparență destinală. Indiferența estetică a țăranului față de natură nu exclude sentimentul organic, «irațional» al apartenenței la spațiul său originar, cu precizarea că un asemenea sentiment nu îi apare obligatoriu drept «substanță» etnică, nu se dezvoltă nemijlocit într-un orgoliu al autohtoniei.”

Aceste boabe de culoare, dirijate pe luciul memoriei cu ajutorul unui lujer de trestie vor dansa, un spectacol plutitor de balet, așezându-se în cercurile amintirilor, rotunde, pline de întrebări, de răspunsuri și de sens, peste care se poate așeza, ca în amintita tehnică, foaia albă pe care se imprimă întregă această fascinantă plutire, acest efort al culorii și al mâinii și al amintirii de a vorbi printr-un tablou plin de metafore: cuibul privighetorii (Stil de EBRU: „BULBUL YUVASI” – EBRU *Cuibul Privighetorii*)...

Omul fără patrie este ca privighetoarea fără grădină, spune un proverb persan. Ori, așa cum mărturisea poetul, limba română e patria. Patria lucrătorilor în cuvânt. Petru Poantă are și grădină și cuib. Iar cuibul nu este gol, căci în el răsună cântecul. Ori cântecul este existență. (*Cântarea este existență* – Rilke)

Despre *Echinox*

Dialog între Petru Poantă și Lucia Dărămuș

– Domnule Petru Poanta, revista *Echinox* a împlinit 35 de ani. Dumneavoastră faceți parte din generația de început a echinoxismului. Cum s-a născut și care era intenția acesteia? Gruparea avea un scop, existau direcții estetice exprimate?

– Primul număr al revistei apare în decembrie 1968. Nu mai știu din ce motive, pe frontispiciu lipsesc luna și anul. Are 20 de pagini și un tiraj de 4000 de exemplare. Este trilingvă (cu trei pagini în maghiară și una în germană). Nu conține un manifest sau un program afișate ca atare. Se observă că e preponderent literară. Această grupare nu este numai suma membrilor săi și nici un simplu segment al promoției 70, cum apare în concepția lui Laurențiu Ulici (chiar dacă, e de remarcat, întreaga promoție 70 este, în

Cu Ion Mureșan, Alexandru Vlad, Irina Petraș, la *Klausenburg*

perspectiva lui, echinoțială, adică identificată prin: viziune relativistă globală, prezență implozivă, strategie cu bătaie lungă, evoluție echilibrată, fără salturi, independență în viața literară, tensiunea spre Operă). Echinoxistii înșiși au văzut în ea, cu precădere, excepția unei solidarități intelectuale și a unor prietenii literare, timorați oarecum de lipsa unui manifest explicit. Pentru mai multe amănunte,

vezi cartea mea *Efectul Echinox sau despre echilibru*, apărută anul trecut la Editura Biblioteca Apostrof.

– Vorbiți-mi, vă rog, despre numele care s-au impus în cultură și care s-au format la *Echinox*. M-aș gândi aici la Ion Pop, Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Ion Mircea, Mariana Bojan, Aurel Codoban... Sunt doar câteva nume din generații diferite.

– Iată cum arăta caseta redacțională inițială: Revista *Echinox*, organ al Comitetului Uniunii Tineretului Comunist și al Consiliului Uniunii Asociațiilor Studențești al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj. Colectivul de redacție: Eugen Uricaru, redactor șef. Rostas Zoltan, redactor șef adjunct. Petru Poantă, redactor șef adjunct. Vicențiu Iluțiu, secretar de redacție. Redactori: Dinu Flămând, Radu Mihai, Olimpia Radu, Viragh Denes, I. Maxim Danciu, Peter Motzan, Marcel Runcanu, Grigore Călugăreanu. Prezentare grafică: Mircea Baci, Florin Creangă. Tehnoredactare: Alexandru Dănescu. Adresa: str. Universității, nr. 7; Cluj. Decembrie, 1968, Cluj. De remarcat, mai întâi, absența tripletei care se va afla ulterior la conducerea revistei: Marian Papahagi, Ion Pop și Ion Vartic. Peste ani, în diverse evocări, cei trei vor figura drept întemeietorii *Echinoxului*. Dar, așa cum se vede, adevărul este altul. Însă, situațiile lor sunt diferite. Marian Papahagi, coleg de an la Filologie cu Eugen Uricaru este un echinoxist fondator. La drept vorbind, el și Eugen Uricaru au fost inițiatorii propriu-zisi și s-au ocupat cu foarte complicata birocrăție a aprobărilor publicației. Marian, însă, lipsește din redacție pentru că plecase chiar în acel an student la Roma. Ion Vartic, în schimb, nu făcea parte din grupul nostru. Absolvise facultatea în 1967, iar în 1968 era asistent la catedra de literatură universală. El intră în redacție, ca redactor șef adjunct, abia în 1972.

Nici Ion Pop nu a participat de la început la aventura noastră, deși încercasem să-l atragem, el având deja o anumită notorietate literară. Ar fi de spus, totuși, că în ambianța Facultății de Filologie exista o elegantă reticență față de această inițiativă. Se pare că promoția lui Ion Pop eșuase într-una similară, astfel că întreprinderea unor studenți de anii doi și trei nu putea fi privită decât ca o utopie penibilă. Mai mult, conducerea refuzase să ținem cenaclul în incinta Facultății. O ostilitate gratuită, mai ales că nici unul din grupare nu era student indezirabil.

Apariția primului număr a fost un șoc. Deveniserăm, dintr-o dată, vedete și ne întorceam triumfal acasă. Dar, între timp, se întâmplase ceva: succesul numărului inaugural (inclusiv în presa din capitală) i-a alarmat pe politrucii. Oficial, ni s-a reproșat tentația unui evazionism, respectiv absența preocupărilor pentru viața studentescă, a ancorării în realitatea universitară socială. În concluzie, era necesară o conducere matură, cu prestigiu universitar. Însă nu ni s-a dat dreptul de a opta și, astfel, începând cu numărul doi, care a apărut în martie 1969, noul redactor șef era Ion Pop; o alegere providențială, judecând după evoluția ulterioară a lucrurilor.

Absența a încă trei nume poate nedumeri: Horia Bădescu, Adrian Popescu și Ion Mircea. Ei sunt, împreună cu Dinu Flămând, primii poeți echinoxști cu marcă, însă, din diverse motive nu au fost cooptați în redacție. Fondatorii de drept și de fapt sunt studenții de la Filologie: Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Pentru Poantă, Dinu Flămând, Olimpia Radu, Vincențiu Iluțiu, Marcel Runcanu, Peter Motzan și Adrian Popescu. După mulți ani, au început să apară legende apocrife despre fondatori. De exemplu, în numărul aniversar din 1994 (25 de ani de la apariție), pe prima pagină este reproduș un tablou al pictorului Vasile Gheorghiuță, cu explicația „Grupul întemeietorilor”: Ștefan Damian, Vasile Sav, Marian Papahagi, Mariana Bojan, Ion Pop, Ion Mircea, Olimpia Radu, Eugen Uricaru, Adrian Popescu, Marcel Constantin Runcanu. Echinoxismul a însemnat, fără îndoială, un spirit al locului, devenind extrem de contaminant după

apariția revistei. Gruparea originară însăși a fost permisivă la adeziunile ulterioare, ratificându-i retroactiv pe Gavril Moldovan, Ștefan Damian, Mariana Bojan, Mircea Ghițulescu, Mircea Muthu, Vasile Muscă, Andrei Marga, Aurel Șorobetea ș.a. Există, deci, echinoxști de redacție, legitimați, și echinoxști prin adopție, de regulă colaboratori.

Cu Olimpiu Nușfelean și Mircea Moț la Conferința Națională a USR, București

– *Putem vorbi despre Echinox ca despre un fenomen, ca despre o școală de literatură?*

– Se poate spune și așa. Cenaclul funcționa ca un club privat. Nu aveau acces decât echinoxștii de origine. Se respecta un protocol destul de riguros: ședințele erau conduse prin rotație de membrii grupului, și aproape fiecare ședință debuta cu prezentarea unei probleme teoretice, desigur, mai degrabă cu entuziasm, tectonic, decât în profunzime, însă conta, înainte de orice, dorința de a descoperi limbaje noi. Discutam despre structuralism, existențialism, noua critică, noul roman (venise în acea perioadă la Cluj Alain Robbe-Grillet), imaginația materială și poetica spațiului în viziunea lui G. Bachelard, avangardism etc. În partea a doua, citea un poet ori un prozator, după care urmau comentariile, și ele serioase, exigente, într-un registru grav, dacă nu chiar efantic. De altfel, nici nu se bea decât cafea și apă minerală până la închiderea discuțiilor. Această sobrietate academică era, poate, ușor ridicolă într-un asemenea loc, numai că pentru noi seriozitatea constituia forma de manifestare, publică și privată, a unui model intelectual. Ne cultivam și orizontul conștiinței elitare și făceam din studiul sistematic în bibliotecă un act de nonconformism.

Lectura însemna pentru fiecare o aventură în necunoscut, astfel că modelul nostru spiritual era un amalgam de fervori în continuă expansiune. Ne aflam mai degrabă la stadiul senzorial al esteticului, al inițierii în plăcerea textului și, în bună măsură, excentric unei ideologii literare bine definite. Aveam și câțiva tineri asistenți bine inițiați în literatură: Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Doina Curticăpeanu, Ion Șeuleanu, Ion Voia și, cel mai apropiat, Ion Pop, dar abia din anul IV. Nimeni, însă, nu părea să aibă vocația unui mentor. De altminteri, nici nu căutam pe cineva anume din afara grupului și asta cred că din refuzul instinctiv al oricărei autorități. Acceptarea unui eventual maestru, a unui învățător, ar fi însemnat o opțiune orientată doctrinar sau chiar implicarea în vreuna din micile găști literare ale momentului.

Noi eram independenți: nici revoluționari, nici obedienți, ci suspendați în intervalul unei curențe a ideologiei oficiale. Într-o perioadă foarte scurtă s-a întâmplat ceva dacă nu imposibil de explicat, greu de admis astăzi: trăiam cu sentimentul viu al emancipării de orice servituți conjuncturale. Până și universul social începuse să-și coloreze fațadele. Prosperitatea, chiar a omului de rând, era vizibilă, scăpată o clipă de sub control. Interdicțiile sistemului se relaxaseră, iar în școală, cel puțin, funcționa principiul meritocratic.

– Pentru că am pomenit câteva nume echinoxiste din generații diferite, puteți să schițați o panoramă a direcțiilor acestei grupări?

– *Echinoxul* este asemenea unui microbiosistem apărut într-o miraculoasă nișă climaterică invulnerabilă la intemperii de tot soiul din vecinătate. Și-a construit un mecanism propriu de reproducere, având o enigmatică și constantă fertilitate. Are un destin natural, se regenerează ciclic și permanent.

În cei 35 de ani de existență, revista a produs ritmic tineri scriitori, consacrați ulterior, cu foarte puține excepții, în spațiile literaturii naționale. Studenți, de regulă la filologie, filosofie și istorie, ei făceau muncă de redactor concomitent cu inițierea în tehni-

cile scrisului. S-a instituit încă din pornire un cod al comportamentului redacțional ale cărui exigențe au consolidat, în timp, prestigiul publicației. Este un fapt singular și într-un fel contrar logicii curențe din revuistică: de obicei, o revistă crește și se impune prin atragerea unor personalități gata formate ori prin menținerea celor pe care ea însăși a reușit să le acrediteze. *Echinoxul* reprezintă, în schimb, evoluția continuă a unor începători și întruchipează în cultura română mitul tinereții veșnice. El s-a regenerat prin conservarea orgolioasă a propriei tradiții care a constat mereu în prioritatea valorii estetice. O schimbare radicală de paradigmă nu s-a produs nici cu afirmarea scriitorilor aparținători de drept generației '80. Există un anume conservatorism al echinoxistilor din toate promoțiile, locul acesta părând impropriu revoltelor avangardiste și experimentelor teribiliste. Nu-i vorba despre o rezistență la ideile inovative, ci de un soi de sensibilitate academică pe care Clujul profund o conține generic și care are forța unui *nisus formativus*. Consecințele ei vizibile sunt livrescul, în creație, erudiția, în discursul critic, și disciplina învățaturii, în didactica de tip universitar. Echinoxismul s-a perpetuat, astfel, ca o pedagogie continuă, fiind semnificativ în acest sens că o asemenea paradigmă e asumată și de generația '80. *Echinoxul* e, în primul rând, un fenomen literar și înțeleg aici prin fenomen literar atât apariția unui eveniment excepțional, cât și un proces în desfășurare de lungă durată. Poate fi descris în manifestările sale exterioare, dar nu și explicat integral. Esența sa, echinoxismul, pe măsură ce se arată se și ascunde. *Echinoxul* nu a produs curențe ori programe literare, ci individualități. Și, totuși, el este mai mult decât suma acestor individualități, după cum fiecare dintre acestea are condiția unui holomer, reprezentând adică o parte în care se regăsesc invarianți ai întregului. Există o matrice stilistică echinoxistă ale cărei urme sunt recunoscute, însă, doar de cei inițiați în subtilitățile creației. Repet, cartea mea răspunde la multe întrebări despre *Echinox* și lasă locul unor completări viitoare. La unele mă gândesc deja eu însumi.

Interviu realizat de **Lucia Dărămuș**

Petru Poantă (biobibliografie)

Petru Poantă (n. 7 aprilie 1947, satul Cerișor, județul Hunedoara – d. 7 septembrie 2013, Cluj-Napoca), un critic literar și eseist român. Urmează clasele primare în satul natal, iar cele liceale la Hunedoara, pe care le absolvă în 1965. Este licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1970). A făcut parte din gruparea „Echinox”, fiind membru fondator al revistei. După terminarea facultății, devine redactor la revista „Steaua”, unde va lucra până în 1991. Ulterior, va fi consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură al județului Cluj, apoi director la Centrul Creației Populare, precum și director al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național din Cluj. Debutază în revista „Tribuna” (1966) cu o traducere din Georg Trakl, iar cu cronică literară în „Echinox” (1968). Debutază în 1974 cu volumul *Modalități lirice contemporane*, bine primit de critica literară.

Volume publicate:

Critică și istorie literară

Modalități lirice contemporane, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1973;

Poezia lui George Coșbuc, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1976;

Radiografii, vol. I, II, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1978, 1983;

Scriitori contemporani. Radiografii, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1994;

George Coșbuc, poetul, București, Ed. Demiurg, 1994;

Cercul literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul original, Cluj-Napoca, Clusium, 1997; București, Ed. Ideea Europeană, 2006;

Caietul cu poeți – o antologie, Cluj-Napoca, Ed. Mesagerul, 1996;

Caietul cu poeți. Poeți clujeni contemporani, Cluj-Napoca, Casa de Editură Română, 1997;

Caietul cu poeți. Dicționarul de poeți, Cluj-Napoca, Forum, 1998;

Dicționar de poeți. Clujul contemporan, Cluj-Napoca, Clusium, 1999;

Efectul Echinox sau despre echilibru, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 2003;

Opera lui George Coșbuc, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2004.

Publicistică

Clujul meu. Oameni și locuri, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006;

Clujul meu. Anii șaptezeci, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007;

Clujul meu. Radiografii, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2011;

Clujul interbelic. Anatomia unui miracol, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2013.

Volume colective

Scriitori români, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978;

Dicționarul scriitorilor români, coordonatori: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, vol. I-IV, București, Ed. Fundației Culturale Române, Ed. Albatros, 1995-2002;

Dicționarul general al literaturii române, coordonator general: Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, vol. III-V, 2005-2006.

Ediții. Prefețe

A îngrijit și prefațat ediții din G. Coșbuc, I. Negoieșcu, Radu Stanca, Aurel Gurgianu, Ioachim Botez, Mircea Vulcănescu, Valeriu Anania ș.a.

Cu Gavril Moldovan și Ioan Pinteș

A semnat prefața la antologia *Miniaturas de tiempos venideros. Poesia rumana contemporanea*, ediție de Cătălina Iliescu Gheorghiu, Madrid, Vaso Roto Ediciones, 2013.

Profilul criticului în câteva citate critice

„Petru Poantă este apoi autorul unui excepțional «eseu monografic» despre poezia lui George Coșbuc, scoasă cu temeritate din muzeul și din prejudecata istoriei literare și adusă, printr-o valorificare critică inteligentă și profundă, în zona sensibilității estetice actuale” (Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978, p. 330-332).

„Articolele lui Petru Poantă sunt de obicei remarcabile prin două însușiri: o pricepere evidentă a poeziei de azi; și un stil personal, de sursă călinesciană prin «ușurință», potrivit cu obiectul. Mulți alții se pricep la poezie, puțini scriu atât de bine despre ea. Distincția aceasta nu e o vană subtilitate. Petru Poantă face parte dintre cei în stare să descrie ori să definească poezia într-un limbaj în același timp critic, exact și adecvat la textul liric” (Nicolae Manolescu, *Cronicarul literar*, în „România literară”, 1979, nr. 4).

„Ca un detectiv ce procedează în răspăr, folosind adică inducția în locul deducției, criticul [Petru Poantă] caută și găsește în particularul unei cărți axul unei opere, recenzia devine astfel portret, aplicarea la obiect e dublată de adâncirea în esențial, iar analiza ratifică sinteza” (Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, I. *Promoția '70*, București, 1995, p. 514-517).

„Petru Poantă postdecembrist se îndreaptă spre o sociologie culturală a provinciei, ingenioasă în reconstrucția unei atmosfere sau a coerenței unui grup, folosind totodată, într-un context nou, instrumentele criticului literar.

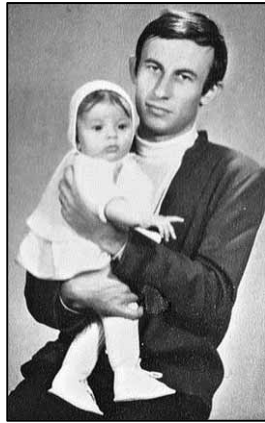
Daniel Săuca, Ioan Pinteș, Petru Poantă, Al. Cățcăuan
la Bistrița

Apar astfel, cu această «filosofie» de reconstituire a atmosferei estetice a unui grup literar, două eseuri minunate prin conturarea liniilor de forță, a legăturilor cu epoca și prin detașarea unor portrete: *Cercul literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul original* (1997, cu ediția a doua în 2006) și *Efectul «Echinox» sau despre echilibru* (2003). Din aceleași intenții s-au născut și primele două volume, consacrate de critic orașului în care trăiește din 1965, când devenea student: *Clujul meu. Oameni și locuri. O istorie subiectivă a Casei de Cultură a Studenților* (2006) și *Clujul meu. Anii șaptezeci* (2007), ambele apărute la Casa Cărții de Știință, cu promisiunea unor continuări. Dacă primii doi

Petru Poantă vor dispărea sau numai se vor estompa din ce în ce mai mult cu timpul, cel de-al treilea Poantă va rămâne, cu siguranță, multă vreme în memoria noastră” (Ion Simuț, *În căutarea Clujului pierdut*, în „România literară”, 2007, nr. 37).

Petru Poantă la vârsta marilor bucurii

Cu fiica sa, Laura.

Irina Petraș și Petru Poantă

Adrian Popescu, Eugen Uricaru, Petru Poantă

Vorbind despre Dinu Flămând; alături, Irina Petraș

Echinoxii primi

**Foto-album
Petru Poantă**

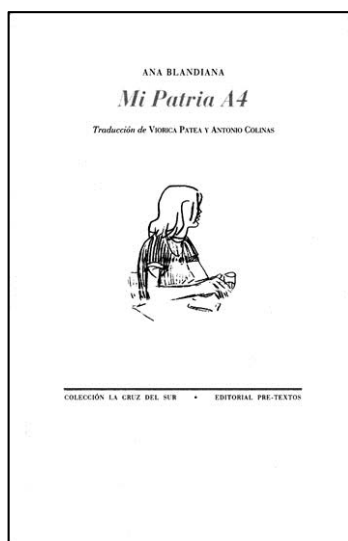
Alexandru Cățcăuan, directorul Casei de Cultură a Sindicatelor, Bistrița, Ion Moise, Petru Poantă, Olimpiu Nușfelean, Ion Buzăși, la Colocviul George Coșbuc, Bistrița

***Patria mea A4*, într-o excelentă ediție spaniolă**

Victor ȘTIR

În colecția *La Cruz del Sur* a Editorial *Pre-Textos* (Madrid-Buenos Aires-Valencia) a apărut în acest an volumul *Mi Patria A4*, de

Ana Blandiana, tradus în limba spaniolă de Viorica Patea și Antonio Colinas, proiect editorial susținut de Institutul Cultural Român, așa cum se precizează. Viorica Patea este profesor la Departamentul de Filologie engleză a vestitei Universități Salamanca, și unele poezii au apărut în revistele *Quimerea*,

Turia, *El invisible anillo*, *El coloquio de los perros*, *Minerva* și *jotdown*.

Cu o disponibilitate rară, Viorica Patea pune la dispoziția cititorului de limbă spaniolă un studiu amplu, 25 de pagini, intitulat *La poetica de Ana Blandiana*, o întreprindere totalizatoare din perspectiva unghiurilor de privire a operei poetei române. Bază a coagulării opiniilor poetice ale Vioricăi Patea este o cercetare de ordin istoric și comparativ

Eveniment

a poeziei române de care se ocupă, cu cea scrisă sub regimul totalitar comunist în Uniunea Sovietică. Poeta invocată în debutul textului este Ana Ahmatova, care își amintea în cartea sa de poezii *Requiem* că mergea de 17 luni în fața închisorii din Leningrad și, cunoscând-o, o femeie cu buze albastre a întrebat-o dacă poate descrie așa ceva, la care i-a răspuns: da, pot. Ahmatova a trăit acele momente în perioada de teroare stalinistă, 1935-1940, le-a așezat pe

hârtie în 1957 și au fost publicate în URSS postum, în 1987, în timpul dezghețului orchestrat de Mihail Gorbaciov. Cu această apropiere, traducătoarea, poeticiană Patea trasează profilul poetului martor al istoriei, atât de propriu Anei Blandiana care și-a scris opera poetică aproape în totalitate sub regimul comunist. Locul pe care Ana Blandiana îl ocupă în cultura română este comparabil cu cel al Anei Ahmatova și Vlaclav Havel în literaturile rusă și cehă. Ca și Ana Ahmatova, Nadejda Mandelstam, Ivan Hmeliov, Alexander Soljenițin sau Vlaclav Havel, Blandiana este conștientă de datoria ei de a converti mărturia sa într-un legat testamentar pentru generațiile viitoare, reflectat încă din 1972 în volumul de eseuri *Calitatea de martor*. „Niciun scriitor al generației sale nu îndeamnă la o lectură atât de subversivă și provocatoare ca ea”, spune prefațatoarea. Se continuă cu prezentarea datelor biografice ale Anei Coman, fiica „unui dușman al poporului” care conspira împotriva statului român. Este vorba de Gheorghe Coman, intelectual patriot care a petrecut ani grei în pușcăriile comuniste. Biografia poetei este marcată de duritatea regimului comunist, de interdicțiile de semnătură, atât sub regimul Dej, cât și sub cel ceaușist. Acea experiență se găsește, între altele, în poezia *Baladă*, în care destinul propriu este împletit în mod magic cu cel al Anei lui Manole, jertfită, în zidul mănăstirii. Varianta spaniolă este limpede, sugestivă, ușor de înțeles și urmărit: „No tengo otra Ana/ Me emparedo a mí misma/ Pero quién sabe si es suficiente –/ El muro no se derrumba por si solo/ Cae empujado por el capricho de un sonámbulo buldózer/ Que avanza a la deriva en una pesadilla/ .../ No tengo otra Ana/ Incluso a mí mismo/ Me tengo cada vez menos.”

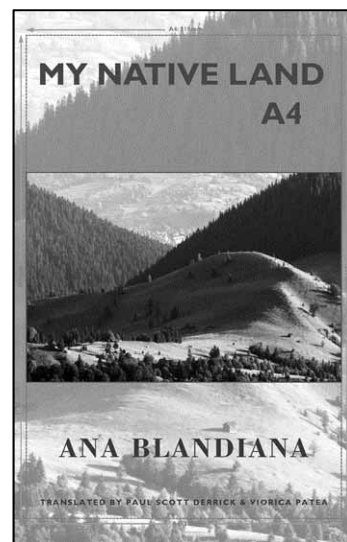
„Ana Blandiana aparține Neomodernismului, grupul poezilor care au debutat la mijlocul anilor șaiszeci și au beneficiat de un relativ dezgheț al politicii culturale. Această mișcare, căreia îi aparțin, de asemenea, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru și Ileana Mălăncioiu rămâne una dintre cele mai reprezentative ale ultimelor decenii din secolul trecut. După ariditatea dogmatismului militant al realismului socialist care a durat cincisprezece ani, acești poeți irump într-o adevărată explozie lirică, reînnoind dialogul întrerupt cu poezii modernști interbelici, ca George Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi și Ion Barbu. Cultivă un limbaj metaforic, subiectiv și intimist, recurg la reflecția filosofică cu inflexiuni metafizice sau hermetice, și se întorc la începuturile poeziei pure.”, consemnează autoarea studiului.

Viorica Patea face o lectură a relatărilor din cartea *Proiecte de trecut (Proyectos de Pasado)* în contextul tradiției literaturii fantastice a lui Poe, E.T.A. Hoffman și Kafka, iar dintre cei mai apropiați de noi, cu tendințe moderne, este amintit Mihail Bulgakov, sau realismul magic al lui Borges și Cortazar. „În opinia sa, fantasticul nu se opune realului, ci doar constituie reprezentarea sa mai plină de semnificații... a imagina înseamnă a aminti”, scrie traducătoarea, preocupată în continuare de detalierea profilului literar al scriitoarei române, având o fațetă indenegabilă în subvenția veritabilului militantism pentru democrația reală. Poeta este numită curajoasă opoziționară a dictaturii și jocurilor politice de după 1989, care „a demascat cu luciditate intriga și corupția, fiind inflexibilă în atitudinea sa etică”. Blandiana este văzută ca „...o femeie dulce, frumoasă, visătoare, carismatică, a cărei voce păstrează inocența și timiditatea copiilor.” Văzută în datele esențiale ale artei sale, „Ana Blandiana este înainte de toate o poetă onirică și vizionară ce-și bazează poetica pe concepția existenței ca mister... poezia sa este una a profunzimii filosofice, urmând unei sinteze între arte și etică”.

Fără gândul vreunei alunecări encomiastice, ne reamintim consistența studiului ce prefațează antologia, de care ar fi fericit orice scriitor și orice casă de editură, oricât de

pretențioasă. Rezumarea densului text are limitele ei și de aceea ne vom opri la o parte a alineatului de final, care este într-un anumit fel și concludiv: „Blandiana prezintă un discurs poetic concentrat în expresia sa esențială, ce se aseamănă cu limpezimea suprafeței apelor adânci. Ea concepe poezia ca pe o rugăciune; este contribuția poetei la rugăciunea enigmatică și neîntreruptă a discrețiilor și pasionaților anahoreți ai acestei lumi.”

Volumul de versuri *Patria mea A4* a apărut, în românește, în 2011 și cuprinde 62 de poezii, în care autoarea „...recrează o patrie din cuvinte, apă și arbori, orașe cu biserică părăsite și îngeri căzuți, ce acum nu mai găsesc drumul de întoarcere și din zei ce învață să meargă pe patine pentru a se apropia de tineri care și-au uitat existența proprie. Configurează spații vizionare conținute în limitele unei coli A4, ce se naște din imaginația

sa și se descoperă ca teritorii zbuciumate, în care eul liric încarcă să-și traseze perimetrul precis în magma cuvintelor. Creația poetică este cea din urmă definiție a ființei și a frontierelor trasate prin scris patriei de către poetă, singura căreia îi poate aparține.”

Variantele spaniole ale poeziilor pot fi citite comparativ cu cele ale limbii de origine, volumul fiind, așa cum arătam, bilingv. Neîndoielnic, similitudinile celor două limbi neolatine – româna și spaniola – constituie un avantaj mai mult pentru cititorul bilingv decât pentru traducătorul care face munca de echivalare, ce nu poate fi susținută decât de iubire pentru text, de entuziasm și generozitatea de a oferi cititorului-țintă versuri cu armonici de cristal.

Să citim, de pildă, poezia *Faguri*: „Tu nu ești născut,/ Ci te naști/ Trecând/ Din secundă-n secundă,/ Neîncercând/ Să fii acolo, când ești aici/ Sau aici, când treci dincolo./ Tu

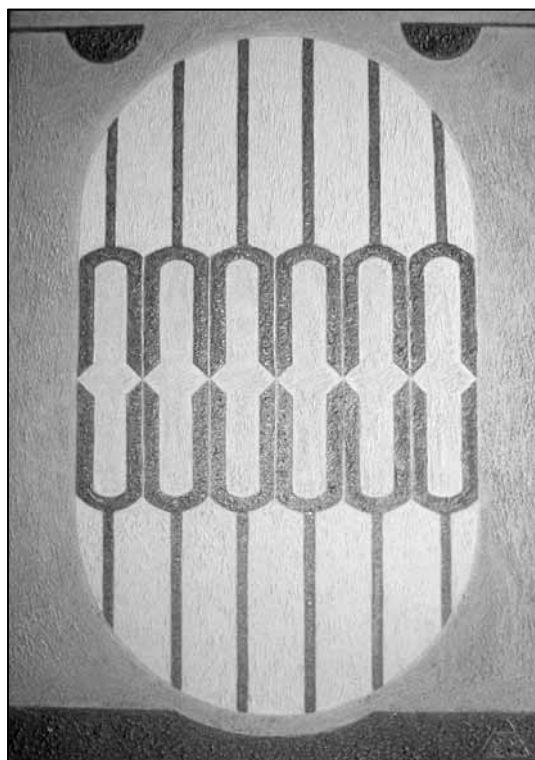
ești materia salvată riscant/ Dintr-o respirație într-alta./ Fără de care n-am fi./ Și nici nu suntem, de fapt./ Decât resturi, forme golite./ Faguri din care mierea eternității/ S-a scurs.” În variantă spaniolă, *Panales*: „Tù no has nacido./ Sino que naces/ A cada momento./ Y no intentas/ Estar allí, cuando estas aquí/ O aquí cuando estás allí./ O aquí cuando vas allí./ Tú eres la materia audazmente salvada/ De na respiración en otra./ Sin la cual no existiríamos./ Y, en realidad, no somos/ Más que restos, formas vacías./ Panales de lo que se ha escurrido/ La miel de la eternidad.”

Traducătoarea ține un măestrit echilibru între urmarea fidelă a sensului pe care-l are textul original și recrearea în spaniolă a versului original, transmițând întreaga emoție artistică, redată prin creativitatea decurgând din inteligență poetică; probă de necontestat, alături de exemple detectabile în fiecare poezie, este construirea în spaniolă a ultimele două versuri ale poeziei citate, dar o urmărire peste tot volumul a acestor aspecte necesită o dezvoltare amplă pe care nu ne-o propunem în spațiul acestui text.

Mi Patria A4 se încheie cu eseul Anei Blandiana, *La poesia entre el silencio y el pecado*, în care grația expresiei poetice este căutată între elevația tăcerii și păcatul rostirii. „Caracterul implacabil al poeziei este unica și dureroasa sa rațiune de a exista. Și durerea este mereu o certitudine într-un teritoriu atât de incert”, scrie poeta-eseistă, invocându-l pe Lao-Țî referitor la transmiterea lucrurile, la realitatea supremă: „Cine o cunoaște nu vorbește despre ea, și cine vorbește de ea nu o cunoaște”; memoria ne îndreaptă și spre o formulare similară în conținut, din opera Sfântului Augustin

Eseul Anei Blandiana de care ne ocupăm este accesibil cititorului român (căruiua ne adresăm), în limba noastră, și nu mai stăruim asupra fermecătoarei, densei variante, tradusă admirabil în limba spaniolă de Viorica Patea.

Cartea Anei Blandiana, *Patria mea A4*, a apărut, cu structura versiunii spaniole, și în limba engleză, *My Native Land A4*, tradusă de Paul Scott Derrick și Viorica Patea, la Bloodaxe Books, tot în acest an.

Text and Time 92

Oglinda stendhaliană a criticului postmodernist

Olimpiu NUȘFELEAN

Pentru Ion Bogdan Lefter, critica este o oglindă stendhaliană ce însoțește literatura pe drumul evoluției sale, am putea zice un discurs secund de însoțire și reflectare a generosului șir de opere în continuă expansiune, cuprinzând creația unor autori clasici, ca și a unora din stricta actualitate. Ion Bogdan Lefter este însă, mai ales, un critic al generației sale, ceea ce-i asigură o mai serioasă privire din interior. Această apartenență la generație îi inspiră o privire critică oarecum programatică, făcându-l mai atent la mișcarea literară a generației sale, care este postmodernismul. Desigur că preocupările criticului sînt mult mai largi (vezi și recenta editare a *Jurnalului* lui Radu Petrescu...), dar viziunea postmodernă prinde culoare și un specific aparte sub pana sa, care se exprimă apăsător pe această temă. În acest sens, volume precum *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale, Flashback 1985. Începuturile „noii poezii”, Puzzle cu „noul val”, sau O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească, cît și 7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu* sînt edificatoare și se impun atenției. Textele critice sînt felurite, de la articole de susținere sau evocare, la analize ample sau de cuprindere panoramică a unui gen, toate dovedind disponibilitate de mișcare și capacitate de integrare într-o viziune unitară, cu tendințe programatice pe termen lung, cu angajare în „bătălii culturale” de anvergură..

Noul titlu semnat de Ion Bogdan Lefter, *Alți postmoderni: Florian, Reichmann, Rațiu, Petreu, Pecican, Bodiu & 12 poeți sași și șvabi*, publicat în acest an, 2014, la Editura Paralela 45, se înscrie în același demers critic.

Într-un text ce ține loc de prefață, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum: alte studii*, criticul face o concisă și relevantă punere în temă.

Privirea critică se oprește asupra unor scriitori precum Mircea Florian, Sebastian Reichmann, poeții germani din România, sași și șvabi, Anemone Latzina, Franz Hodjak, Rolf Frieder Marmont, Johann Lippet, William Totok, Richard Wagner, Rolf Bossert, Hellmut Seiler, Horst Samson, Helmut Britz, Klaus Hensel și Werner Sollner, ca să încheie cartea, în dezvoltări generoase, cu Virgil Rațiu, Marta Petreu, Ovidiu Pecican și Andrei Bodiu, toți autori „de mare calitate” aleși dintr-o geografie literară aflată în continuă explorare și evaluare. Cartea adună, într-un colaj critic interesant, pregnant și, am zice, relaxat, „prefețe la cărți, reeditări sau culegeri de autor, (...) mici texte, cronici, recenzii, prezentări”, după cum se exprimă chiar autorul, vizînd în fond recuperarea semnelor care marchează schimbarea paradigmei literare, apariția unor „modele” care fac trecerea de la neomodernism la postmodernism. Totul se încadrează într-un proiect unitar, exprimat de critic – atent la nuanțe – pînă și în unitatea copertilor cărților sale și aspectul coincident al prefețelor.

O clară prezență „alternativă” în lista lui Ion Bogdan Lefter este Mircea Florian, „cel mai atipic *doctor honoris causa* de pe pămînt

românesc”, căruia, într-un Cuvânt rostit cu ocazia decernării acestuia a marelui titlu academic al Universității „Vasile Goldiș” din Arad, filiala Satu Mare, îi recunoaște prezența în avangarda culturală și calitatea de *performer* cultural, gestul recunoașterii academice putînd să contribuie „la flexibilizarea gîndirii intelectuale și academice românești în direcția detabuizării, a tranziției de la sobrietatea clasică la acceptarea și a unor forme de nonconformism, de avangardism, de «cultură alternativă»”. „Aventura” lirică a lui Sebastian Reichmann, poet, în viziunea criticului, ce pendulează, bilingv, între cele două patrii ale sale, evoluînd pe calea tranziției spre noile retorici ale postmodernismului, această aventură este analizată în detaliu, configurînd personalitatea unui scriitor nonconformist, ale cărui poeme se caracterizează prin – după cum se exprimă criticul – delimitare de tradiție, derivă lingvistică controlată, echivoc între nonsens și semnificație, atitudine contestatară ascunsă într-o plasă verbală obscurizantă, care dă dovadă de „dezinvoltură expresivă, asociaționism lejer, aer improvizatoric”, scriind o poezie cu contururi mereu în mișcare, trecînd în cele din urmă de la versurile criptice la notația directă. Un vers – „Un poem scris după toate poemele lumii” – din volumul *Geraldine* (1969) este socotit de critic drept vestitor al postmodernității, prin exprimarea sentimentului descendenței, al apariției tîrzii în literatură. Cei 12 poeți sași și șvabi sînt încadrați mai întîi într-un context istoric al momentului apariție lor, ca apoi să fie caracterizată noua lor orientare poetică pusă în relație cu poezia perioadei, cu inițiativele focarelor literare ale actualității, care generează refacerea culturii autohtone, ieșită din proletcultism. Sunt menționate primele tatonări pre-postmoderne ilustrate de grupul „oniric”, de „Școala de la Tîrgoviște”, de alte experiențe literare, insistîndu-se asupra rolului jucat de Clujul multicultural, de revista *Echinox*, cu paginile speciale de limbă maghiară și germană, ca apoi să fie reținută în centrul atenției antologia din 1982 a celor zece poeți germani din România, *Vînt potrivit pînă la tare*, reeditată în 2012 cu titlul *Tineri poeți germani din România*, carte menită

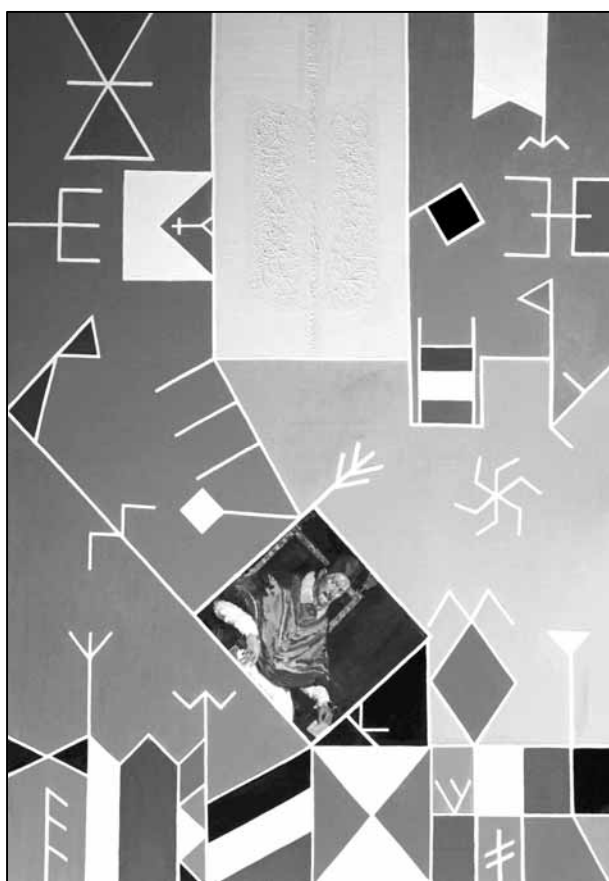
să facă joncțiunea cu noile tendințe literare românești. Înainte de a adăuga la analiză un interviu despre subiectul în discuție, Ion Bogdan Lefter lansează o provocare: „Traducerea tuturor e un proiect pe care cultura română ar trebui să și-l asume.”

Un scriitor pe care Ion Bogdan Lefter mizează deschis este Virgil Rațiu. Într-o analiză amplă – *Care Alfonz? Cel care-l consacră pe Virgil Rațiu! Despre un cuceritor roman modular* – trece în revistă întreaga activitate a scriitorului bistrițean, povestind avatarul apariției sale pe scena literară, dificultățile debutului, comentează primele cărți, inclusiv prima carte, de versuri, a lui Rațiu, încercare socotită cam prematură, versurile pentru copii, ca să se oprească asupra romanului *Cărțile cu Alfonz*, un roman socotit modular, în descendența *Dicționarului onomastic* simionescian, carte cu aspect „nuvelistic”, fără subiect unitar, cu structura laxă, nonliniară, un amestec de existență crudă și preluări livrești, care pune accentul pe numele personajelor, servind o dominantă satirică relevantă și dezvoltînd de fapt o satiră tăioasă la adresa provincialismului. Marta Petreu este arondată primului val de postmoderni români, poezia ei absoarbe pe spații mari concretețea existenței, caracterizată de tendința spre abstracțiune și de o „carnalitate” conceptuală, exprimînd degradarea ființei printr-o moarte spirituală. Criticul remarcă de asemenea pasiunea cadrului universitar pentru cercetarea de biblioteca, care o duce spre scrierea unor cărți de mare impact în actualitatea culturală, definite de calitatea documentației și a argumentației, spectaculozitatea demonstrației, de problematica impresionantă și neliniștitoare. În scrisul lui Ovidiu Pecican, Ion Bogdan Lefter reține „Multiplicitatea de perspective, de modele de analiză și de straturi interpretative care oglindește (...) personalitatea diversă și dinamică a autorului”. Într-un roman ca *Bokia*, Ovidiu Pecican și-a propus să meargă, în accepțiunea criticului, „pînă la extrema virulent-satirizantă a comicului, făr-limite-burlescă”. Andrei Bodiu, în viziunea criticului, este un poet „realist” și „cotidienist”, poate cel mai radical de la noi, ca prozator se remarcă prin

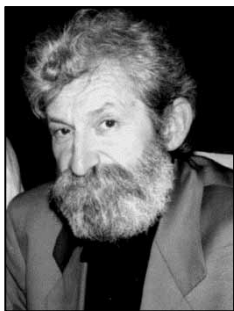
acuitatea observației și scriitura incisivă, în ritm rapid, ca istoric și critic literar, prin priza remarcabilă la text și printr-un ton detașat, de o mare limpiditate.

Investigația critică din *Alți postmoderni: Flortian, Reichmann, Rațiu, Petreu, Pecican, Bodiș & 12 poeți sași și șvabi* de Ion Bogdan Lefter adaugă o cărămidă în plus la o construcție literară solidă și ambițioasă, exprimând un comentariu limpede și aplicat, convingător, o caldă empatie cu scriitorii analizați. Discursul critic este relaxat, construcția textelor – nonconformistă, atipică prin struc-

tura care nu mai respectă spiritul sobru, academic, dar nu abandonează relevanța, cartea pare mai mult un „colaj” de texte proprii, care, însă, nu-și pierde unitatea și ținta. Exercițiul critic merge de la tabloul cuprinzător, menit să încadreze clar o epocă sau un scriitor, la privirea în amănunt a unei scrieri, privire, am zice și noi, detașată, limpede, sintetică în unele secvențe, revelatorie, comentariul așezând pe fiecare scriitor într-o imagine inconfundabilă. E un mod de servire cu dragoste (critică!) a literaturii.

Text and Time 69

Ispita izbăvirii, roman de Mihai Sin

Virgil RAȚIU

Deși era „born in USA”, George Corun se considera mai întâi român și abia pe urmă cetățean american. A învățat limba română în familie, acolo în America. După aceea, după mulți ani a început să se intereseze tot mai mult de România și de istoria României. Nu văzuse România, însă voia să o știe. Nu văzuse România,

însă treptat începuse să o cunoască. Învățase foarte multe și ajunsese și în America să fie considerat un mare român. Era preocupat mai mult de soarta României decât de intensa activitate pe plan mondial a Statelor Unite. Cunoștea în amănunte și tragica perioadă de sovietizare a țării și îm-

prejurările care au condus o mare parte a Europei de Est într-o lume prăpăstioasă. Fiecare generație a avut marile ei probleme. Generațiile celor două războaie mondiale fac parte din tragismul mondial. Zeci, sute de milioane de destine au fost întrerupte brutal. Și trebuie avuți în vedere nu doar morții de pe fronturi, ci și pe cei asasinați, prin tot felul de metode, în cadrul imensului sistem comunist, prin marea nepăsare și bunăvoință a lui Winston Churchill și Franklin Roosevelt, primul ministru al Marii Britanii și, respectiv, președintele USA. Cu toate că Roosevelt este considerat unul dintre cei mai buni președinți americani, pentru George Corun tot un criminal de război rămâne.

George s-a documentat și a urmărit cât se poate de atent ceea ce s-a întâmplat în țară și „dincolo de cortina de fier”. Felul cum Europa de Est a fost abandonată de Occident, lăsând țări și popoare întregi la dispoziția Rusiei Sovietice rămâne una dintre cele mai rușinoase pagini de istorie, dacă nu cea mai rușinoasă. Toți ăia, liderii marilor puteri au urmărit nu o dată imagini de dincolo de „cortină”, liderii marilor puteri occidentale și atâția alții știau și vedeau foarte bine ce se întâmplă dincolo de Cortina de Fier. Zi de zi puteau să privească interminabilul film al unor orori greu imaginabile, și se uitau imperturbabili, cu un cinism de oameni bolnavi, cărora încet, încet începu să le placă serialul ăsta parcă fără sfârșit, cu care își începeau, probabil, aproape fiecare zi. Ei bine, își zicea George Corun, se spune și spunem și noi ca papagalii: Occidentul a tăcut, Occidentul a închis ochii, Occidentul a trădat acele biete țări europene care au fost martirizate. Dar de ce să se spună, așa, la modul general, Occidentul? Responsabilitățile ar trebui asumate de conducători și de cei din preajma lor, care aveau informație de primă mână. Nici măcar unul dintre indivizii ăștia în care fiecare milimetru cub de materie cenușie, de creiere adică, era îmbibat cu putere, nu și-a asumat nimic. Au murit în general liniștiți în paturile lor, fără muștrări de conștiință și alte chestii din astea, care credeau ei că sunt valabile doar pentru oameni obișnuiți, nu pentru niște supermeni. Asta nu înseamnă că americanii nu au nicio vină. Pe lumea asta sau pe cealaltă, până la urmă, cineva va plăti pentru că nu știm cum vede Dumnezeu această problemă.

Să zicem că George Corun s-ar fi născut în România și l-ar fi prins războiul, și ar fi fost

și pe frontul de este și pe cel din vest. Și apoi s-ar fi întors acasă și în loc să sărbătorească cu camarazii sovietici victoria asupra „fiarei naziste”, ar fi avut imediat semne că sunt cu toții de fapt sub ocupație și că așa vor rămâne mult timp, dacă nu cumva România va deveni „republică sovietică”. Era evident că rușii nu uitaseră că românii au luptat contra lor și că nu luau în seamă niciun argument asupra legitimității acțiunii noastre. S-a scris mult pe acest subiect. Sunt destui români, nu doar dintre cei „înregimentați”, istorici, filozofi, scriitori, juriști, care își dau cu părerea că ar fi trebuit să ne oprim la Nistru, și să nu înaintăm cu nemții până la Stalingrad – caz în care, susțin ei, rușii n-ar fi avut cu ce să ne acuze în fața oricărei jurisdicții internaționale. Câteodată românii sau anumiți români își ascund lașitatea și voluptatea perversă a trădării sub o perdea de argumente care nu e altceva decât vorbărie vinovată sau gândire naivă, infantilă. Diferența nu e cine știe ce... Și într-un caz, și în altul, rușilor nu le-ar fi părut nici cât negru sub unghie de fleacurile de genul ăsta. Ei reprezentau forța pură, violentă, erau învingători, împreună cu alte puteri, aveau o ideologie teribilă și credeau că vor putea cuceri lumea, provocând revoluții după revoluții și, în final o revoluție mondială, pe care să o controleze în totalitate.

Astăzi românii trăiesc aceeași vină. Încă nu și-au revenit de sub regimul comunist. Cu cât au devenit ei mai individualiști în regimul trecut, cu atât mai individualiști sunt astăzi. De aceea, indiferent unde s-ar afla românul, în Europa, în SUA, puțini sunt cei care reușesc să se înțeleagă între ei și să se lase conduși de un ideal comun. La fel procedează și la București. Românii se prăpădesc rând pe rând pentru cauze minore și strict individuale. La această stare de lucruri s-au așezat cu foarte multă vivacitate în luptă o sumedenie de posturi de televiziune care organizează în te miri câte moduri „spectacole” și circuri gălăgioase care descriu lungi certuri vulnerabile, interminabile între români. Soarta țării nu mai interesează pe nimeni. Chiar dacă întâmplător apare câte un ins care declară că trebuie să avem grijă de țară și de viitorul ei, un cor imens se pune imediat pe răs și

produce un „show” de zbierete și hăuieți înnebunitoare, considerând imediat nebun pe cel care a deschis gura despre patria română, ori cel puțin plecat cu căruța. Românii toți sunt rezultatul unei educații prin televiziune, cel mai dezastruos sistem de educație din lume. Iar izbăvirea de cel rău nu rămâne decât o ispită din ce în ce mai lipsită de vlagă.

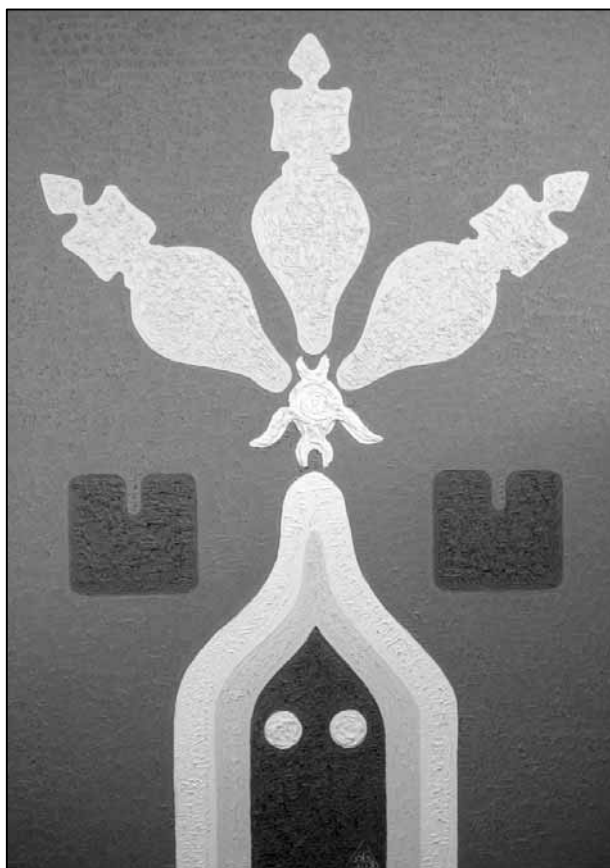
Aflat la vârsta senectuții, la o întâlnire cu câțiva români, George Corun, simțind că sfârșitul îi este aproape, încerca să exprime ce ar trebui să fie transmis românilor, drept mesaj bun conducător către o imaginară izbăvire. De-a lungul vieții, jurnale nu a ținut. Gândurile nu și le-a așezat pe paginile vreunui caiet. Și, la urma urmei, dacă ar fi scris și publicat o carte sau două, ce mare scofală? Peste cincizeci, o sută de ani, mai marii lumii vor decreta că Pământul nu mai poate suporta colosala cantitate de cărți care s-au scris și s-au publicat, că acest imens „deșert de hârtie” care adună atâta praf în imensele biblioteci a devenit periculos pentru omenire, poluează și răspândește boli profesionale și epidemii. Acest imens deșert de hârtie ar trebui „fertilizat”, chiar „topit”. Oamenii de vârsta lui, de peste optzeci de ani, astăzi nu mai au cui să lase moștenire bibliotecile proprii. Urmașii lor nici nu vor să audă de ele. Bibliotecile nu mai achiziționează decât foarte puține cărți, de recuperare de carte nici nu mai încap vorba. În mod tacit, mai marii lumii vor decide ca bibliotecile să fie trecute pe format electronic, fiecare va fi cuprinsă de „pistilul” acela numit „stick”, și atât. O bibliotecă va încăpea într-un „pistil”. La fel va încăpea istoria omenirii. Istoria Românilor nici nu necesită activarea unui „pistil”, încap într-un „ac”. Istoria românilor – se cunoaște însă – că a fost un lung șir de asedii. Istoria românilor se înscrie într-un șir lung se supraviețuirii miraculoase. Despre acestea nu se știe dacă au fost „dictate” de Dumnezeu. Istoria românilor este un continuu drum către speranță și către o ciudat de neexprimată dorință de izbăvire. Din această pricină românii suferă de „dor”. Românii poate că au supraviețuit numai ca să fie de folos altora, la decizia altora.

În ciuda faptului că românii sunt un popor de supraviețuitori, foarte puțini fac legătura cu cele întâmplate în vremuri de înnegurare sau înfricoșătoare. Românii generalizează iresponsabil: cei care fură spun despre România că este o „țară de hoți” sau „de rahat” și multe alte calificative dezgustătoare. Printre ei sunt și intelectuali cu pretenții și notorietate care tot ei strigă atunci când te aștepți mai puțin: „mi-e rușine că sunt român!”. În România bântuie agenți care răspândesc cele mai infame etichete despre români, pe care apoi le exportă, la Londra, la Paris, la Madrid, la Berlin, la Berna. Poate că pentru astfel de „servicii” unii chiar sunt plătiți de către marile agenții de spionaj atât de cunoscute pe mapamond. Cu cât vorbești mai urât despre țara ta, cu atât prinzi mai înalte posturi în funcții care controlează cultura, instrucția și sportul. În România

Ministerul de Externe a dispărut în 1946, de la Guvernul Petru Groza încoace și minister dispărut este și astăzi.

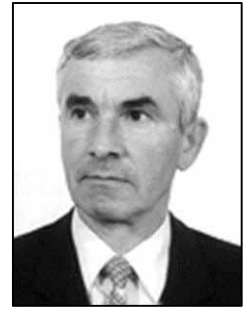
Într-o astfel de atmosferă și într-o astfel de lume de idei sunt purtate personajele din romanul *Ispita izbăvirii* de Mihai Sin (Editura Nemira, București, 2014). Mihai Sin a construit din nou personaje românești de marcă: nebunul intelectual din mediul rural, jurnalistul de marcă boschetar, directorul de întreprindere mică socialistă și același de întreprindere nouă s.r.l., capitalistă.

Din păcate autorul nu a mai apucat să își vadă cartea tipărită. A plecat dintre cei vii brusc, așa deodată, lăsându-ne aici, niște tragici și cu spiritele neîmplinite. *Ispita izbăvirii* este un roman puternic al unui erou real, român, care își înțelege țara numai prin cifrul unui sacrificiu necondiționat. Altfel, România nu va mai putea fi salvată.

Text and Time 102

O relație pernicioasă: literatură – ideologie

Dumitru VLĂDUȚ

De mai mult timp, cărțile lui Adrian Dinu Rachieru, critic care în 15 septembrie 2014 a împlinit 65 de ani, se rânduiesc aproape anual ca apariție editorială. Lecturile, care îl fac să trăiască în lumea necuprinsă a cărților, rodesc proliferant, urmarea fiind colaborările statornice la o seamă de reviste din țară, la unele din ele având rubrici permanente, precum și cărțile despre care am amintit. Numai în cursul anului trecut, 2013, a publicat trei cărți, toate incitante ca puncte de vedere și altitudine a dezbaterii critice: *Convieșuirea cu Eminescu*, *13 prozatori de ieri (Recitiri)* și *Literatură și ideologie (Eseuri)*. Cartea pe care o discutăm, *Literatură și ideologie (Eseuri)*, apărută la editura timișoreană Excelsior Art, confirmă apetitul special al criticului timișorean pentru probleme de acută sensibilitate ale istoriei literaturii române postbelice, detașându-se cele ale perioadei postdecembriste. Urmând volumului *13 prozatori de ieri*, cartea reunește două grupaje de eseuri anunțând prin chiar titlul lor subiecte de un ascuțit interes: *Premise pentru o Istorie politică a literaturii române postbelice* și „*Dosariada*” și „*Noua istorie literară*”. Din *Argumentul* cărții aflăm că eseurile reunite aici constituie tatonări, fragmente și exerciții dintr-un proiect amplu cu titlul *Istoria politică a literaturii române postbelice*. Un astfel de proiect și-ar avea justificarea în constatarea de netăgăduit că „imediat după război s-a practicat «teoria înregimentării», (p.7) care „a dat roade și în anii posttotalitari, chiar în absența chingilor ideologice, grație «reciclării» unor intelectuali, doritori a-și spăla biografiile. S-a instalat deruta culturală și confuzia valorilor. Vacarmul postdecembrist, folosind cu aplomb etichetologia, a indus fie «sindromul tăcerii», fie o ciudată intoleranță, clasând și «satanizând» pe cei care nu s-au

aliniat. «Iacobinii» epocii noastre împart verdicte și deplâng absența «rezistenței albe» (a grevei scriitoricești, altfel spus), propunând revalorizări tot pe criteriile politice, afișând (câteodată) un proletcultism întors pe dos și o bolnăvicioasă inclemență” (p.7). De altfel, „O literatură nu se dezvoltă într-un laborator aseptice” (p.14), atrage atenția criticul mai departe în secțiunea *Despre revizuirii și revizionisme*, iar perioada postbelică românească a însemnat o incalificabilă politizare a literaturii și falsificare a istoriei.

Istoria literară, preocupată de explorarea cu prioritate a teritoriului operei, n-ar putea de aceea renunța la examinarea contextualului (factorii culturali, istorici, politici), actuala direcție în istoria literară considerând de altfel insuficient demersul estetic, ceea ce nu înseamnă, observă criticul, că „poate fi vorba de o tendință anti-estetică, frecventată de noii veniți, insinuată fără «program explicit» (p.7). Autorul ne anunță și obiectivele viitoarei sale *Istoriei politice a literaturii române postbelice*: „Refuzând, în primul rând, valorizarea politică și folclorul critic, Istoria noastră va fi și o geografie, va recupera exilul și va respinge teza «golului cultural», a «deșertificării». Va denunța, cu probele la vedere dogmatismul sufocant și maculatura realismului socialist, rebuturile glorificate și pontifii vieții literare, literatura șablonardă; desigur, strategia encomionului, cohorta de analiști dar și tăcerea

conformistă, resemnarea complice, slaba aderență la disidență. Ca și fructificarea conjuncturilor (precum «mica liberalizare») ori negocierile cu cenzura (capricioasă, cu incredibile fluctuații de tratament). Nu mai puțin cosmetizarea unor biografii, valul de amnezii, răstălmăciri, «năpârliri» după borna 1989, încercând gestionarea posterității; altfel spus, manipularea Istoriei. Recunoscând, unde e cazul (și, slavă Domnului, avem de unde alege) culpele morale, regretabila «asimetrie» în aplicarea standardelor, frenezia militantistă, isterizarea «deconspirărilor» ori «păcatul» apolitismului etc., fără iluzia verdictului definitiv” (p.8). Este un proiect, să recunoaștem, generos, de amplitudine și benefic pentru cercetarea literară românească.

Ceea ce își propune prin urmare criticul prin această carte-preambul la vastul proiect anunțat, așa cum aflăm din discuția *Despre revizuire și revizionisme*, care deschide prima secțiune, „privește soarta unor scriitori aparent definitiv clasați și apoi retrogradați, taxați drept «expirați», suspectați de «integrare ideologică», producând o literatură infectată de virusul comunist” (p.13). O investigație onestă, calmă, prin recitirea ori revizitarea cărților perioadei comunismului spre a detașa intruziunile politicului s-ar impune imperios, susține criticul, o astfel de cercetare *sine ira et studio* putând descoperi o vastă producție ce ține de o „literatură propagandistică, alteori de o literatură «acrobatică», esopică pe «dedesubt», îndatorată «cultului șopârlei». O astfel de investigație, discutând acribios *cazuri*, va evidenția bruiajul ideologic al epocii, constrângerile și umilințele, compromisurile morale, angajamentul, negocierile cu cenzura și, negreșit, rezistența axiologică, demonstrând că segmentul postbelic, în pofida condițiilor vitrege, impunând servilismul ideologic și *alinierea*, nu a fost un deșert cultural!”(p.13-14). Ea este obligată să dezvăluie căderile politice și morale ale omului, aspectele negative ale biografiei scriitorului, dar prioritatea unui astfel de demers este examinarea operei încât trebuie refuzată „o nouă valorizare politică, pe tipar maniheic (ca proletcultism întors pe dos)” (p.14). Există un continuum literar, dincolo de regimurile politice și generațiile creatoare, ceea ce ar anula, ne mai spune criticul timișorean, „și pretenția hilară a unor voci

(din noile generații) că literatura română ar începe la 1990” (p.14). Admițând, așadar, ca o evidență manifestările patologicului politic în timpul comunizant, criticul anunță că respinge și „îpoteza «rezervației estetice» subliniind că argumentul, des invocat, al *rezistenței prin cultură* rămâne în multe cazuri, un fragil alibi” (p.14). Ceea ce refuză criticul cu tărie e și teoria faimoasă a deșertului cultural românesc în anii comunismului, ideea că această perioadă ar fi produs „un munte de deșeuri”. Să-i dăm dreptate lui Adrian Dinu Rachieru, punctul său de vedere putând fi confirmat și de constatările unor anticomuniști faimoși. În *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre* ediția a III-a, apărută la Editura Humanitas, Vlad Georgescu scria de pildă: „(...) nicio epocă nu a avut doar părți rele, chiar și vremea migrațiilor sau cea fanariotă au adus cu ele și lucruri pozitive. Funcțiile organismului social pot fi încetinite, pervertite, dar niciodată cu desăvârșire blocate, indiferent de regimul politic” (p.254). El observa de aceea noul drum în dezvoltarea literaturii române după 1965 care „a pus capăt pentru un timp realismului socialist în literatură, deschizând drum liber afirmării unui număr relativ însemnat de scriitori tineri, de talent. *Atât romanul cât și poezia și critica au cunoscut acum una din epocile lor de netăgăduită originalitate* (s.n.)” (p.277). Istoricul observa uimitoarea vitalitate a domeniului literar și puternica opoziție intelectuală, chiar principala, pe care o reprezentau scriitorii: „Unul din puținele domenii culturale în care culturnicii nu s-au putut înstăpâni cu totul și care drept urmare mai dă încă dovadă de surprinzătoare vitalitate este literatura. Scriitorii, cu tot conformismul multora dintre ei, reprezintă astăzi principala forță de opoziție intelectuală și singurul grup social relativ autonom, greu de controlat, ceea ce explică recente cereri de desființare a uniunilor de creație, în primul rând a Uniunii Scriitorilor” (p.294).

Ajuns aici, criticul pune și problema extrem de aprig dezbătută după Decembrie 1989, aceea a revizuirilor literare, a modificărilor de canon. Revizuirile, precizează el, sunt „firește, necesare, inevitabile” (p.23), iar „(...) istoria literară cerne, canonul se schimbă, reșezarea valorilor nu poate fi blocată” (p.23). Toată problema este însă „ce

punem în loc?” (p.23). Ceea ce denunță criticul sunt revizuirile literare și reconfigurarea canonului prin grila politicului și ideologicului sub flamura anticomunismului. Așa se face că autori minori se răfuiesc cu valorile politizându-și resentimentele, mari scriitori sunt satanizați, încât, „(...) din păcate, noii și inclemenții directori de conștiință, bolnavi de spirit iacobin, se manifestă ca și inchiziția proletcultistă, instaurând, cu patimă neagră, o valorizare politică întoarsă pe dos (p.15). Revizuirile literare au un sens etic și revanșard, iar „Dacă e să cercetăm, firește, cu ochi critic, peisajul literar vom constata, fără efort, că ne zbatem într-o «veselă» confuzie a valorilor, pe fundalul unei teribile zarve” (p.22).

Vinovat de instaurarea climatului postdecembrist al derulării unui astfel de revizionism ar fi grupul de la Paris, căci, remarcă autorul citând-o pe Nicoleta Sălcudeanu, „Cum grupul parizian a dat tonul în evoluția postcomunistă a culturii noastre, atitudinea «de front» a devenit o prelungită răfuială între «buni» și «răi», instaurând un «jdanovism pe dos», (p.17). Revizuirile trebuie să aibă drept criteriu rezistența estetică a creației, biografia și valoarea morală a scriitorului, neputând înlocui biografia, opera: „Exemplaritatea morală nu înlocuiește valoarea estetică. Inventarierea compromisurilor e necesară, dar argumentul bibliografic rămâne decisiv” (p.24). De aceea, apare ca falsă acțiunea unor critici în cazul lui Nichita Stănescu care „nu poate fi dat jos de pe soclu. Viața dezordonată, inactivismul civic, «moliciunea» sau actoria omului nu sunt argumente valabile, esteticește vorbind” (p.26). Trebuie aflat prin urmare în această nouă revalorizare „tonul judicios, scutit de oportuniste, supralicitări ori partizanate” (p.23), încât să fie evitată „schimbarea canonului «după dosar»” (p.23).

Cu astfel de convingeri și fundament metodologic, criticul timișorean reanalizează într-o primă secțiune o seamă de cazuri literare ori culturale devenite problematice fie prin riscul de a rămâne definitiv clasate printr-o imagine inadecvată, fie prin dificultatea de a le fixa conceptual, fie prin intruziunea nefastă a politicului și ideologicului. Adrian Dinu Rachieru discută, de pildă, despre generația șaizecistă, considerată depășită, întreprinzând

un examen recuperator. A fost o generație polemică, negând dogmatismul proletcultismului argumentează el, căci ea „înfrângea canoane și prejudecăți, apărând inocența ultragiată. Ea a forțat orizontul de așteptare, tocmai fiindcă era necesară” (p.38).

Foarte pertinente observații face criticul pe marginea limbii de lemn actuale. Fixată de Françoise Thom la regimurile totalitare, comuniste printr-o celebră carte, ea a fost văzută ca produs jalnic al ideologiei respective. Limba de lemn, atrage atenția criticul, nu a dispărut odată cu comunismul și, mai mult decât atât, „orice epocă își inventează limbajul de lemn și el însoțește fidel societatea umană” (p.47). Există azi un limbaj de lemn identificabil în discursul mass-mediei care își impune suveran trăsăturile asupra comunicării contemporane. De aceea, „Privat de funcția critică, limbajul «de lemn», chiar «eliberat» de servituțile și presiunile statului totalitar, nu poate fi eradicat. Dincolo de cariera glorioasă la noi a unor cuvinte-cheie (Schimbare, Reformă, Tranziție etc.), asistăm, la nivel planetar, la impunerea unui limbaj mediatic «lemnos», infantilizând publicul” (p.48).

Într-un alt studiu, purtând titlul *Postmodernism și transmodernism*, constată avalanșa teoretizărilor, dificultatea de a fixa un concept atât de problematic, ambiguitatea raporturilor cu modernitatea și postmodernitatea, postmodernismul ca modă atotputernică, rolul mass-mediei ca factor esențial al epocii actuale în configurarea conceptului și simptom al societății postmoderne, faptul că „Indiscutabil, postmodernismul exprimă o stare de criză (s.n.)” (p.59) și că „În ceea ce ne privește (fără a adânci aici chestiunea), vom mai observa, în treacăt că, golit de postmodernitate, postmodernismul românesc riscă să suporte un tratament «junimist», dovedindu-se păgubos, o nouă formă fără fond” (p.76).

De mare interes, cu argumente judicioase unde sunt rectificate grave deformări de interpretare a unor teorii, mistificări datorate ideologicului este studiul *Protocronismul și „tânăra gardă”*. Protocronismul, concept avansat de Edgar Papu în revista „Secolul XX”, nr. 5-6 din 1974, reluat apoi într-o carte din 1977 cu titlul *Din clasicii noștri*, a fost o idee-vedetă în cultura românească a ultimelor două decenii ale secolului trecut, a dat naștere unor polemici pasionale, unor simplificări

nepermise, manipulări, excese, încât un studiu sociologic care să aibă în vedere „o calmă trecere în revistă a punctelor de vedere, de la o distanță acum «salubră», repudiind tutela militantismului visceral, «canibalic», devine o necesitate, inventariind onest toate contribuțiile” (p.87). În forma sa originală, așa cum a fost formulat de Edgar Papu, protocronismul, observă interpretul acestei idei, „și propunea să ia în posesie propriile valori (expropriate), cercetând «fondul ignorat», și deplângând insuficiența organului receptor ori raportarea subalternă la centrele de inducție” (p.99) și semnala decalajul între potențialul nostru creator și capacitatea de a-l recepta. El coexistă sincronismului Iovinescian, pe care nu îl elimină, refuză închiderea în localism și autohtonism, oferă un suport comparatist „recuperând analogii și filiații ignorate, fără a exacerba tendințele xenofobe. Și fără a manevra conceptul, numind o predispoziție culturală universală, doar ca salvatoare «terapie consolatorie»” (p.93). Confiscarea acestei generoase idei de către entuziaștii specificului național, sfârșind în exaltare a virtuților proprii, a excepționalismului și autohtonismului și, mai mult, capturarea conceptului de către aparatul de propagandă al partidului comunist aflat la putere atunci, nu ar avea nimic de a face cu intenția generoasă, onestă a lui Edgar Papu, fiind inexactă legenda că celebrul comparatist ar fi fabricat o teorie în slujba regimului comunist, a național-comunismului. Această nedreaptă etichetă l-ar priva pe rafinatul profesor de excelențele contribuției comparatiste.

Ce poate deveni o cercetare literară care manipulează interesat, selectiv documentul biografic, din impulsuri politice, resentimentare, ne demonstrează Adrian Dinu Rachieru în a doua secțiune a cărții „*Dosariada*” și „*noua istorie literară*” (7 întrebări, 7 studii de caz). Ni se spune aici că istoria literară s-ar părea că primește un ajutor neașteptat prin deschiderea arhivelor Securității și consultarea dosarelor CNSAS, cu condiția ca documentele descoperite să fie folosite onest, iar cercetătorul să fie unul experimentat, cunoscător al procedeelelor folosite de organele opresive ale vremurilor etc. „Din păcate, atrage atenția autorul cărții, folosirea lor abuzivă și deconspirările selective, plus prezumția infailibilității, riscă să compromită procesul.

Instrumentalizarea dosarelor Securității, prin distorsiunile și manipulările care au intoxicat «piața deconspirărilor» transformă fenomenul într-un «linșaj pervers», sublinia avertizator Nicoleta Sălcudeanu (...). Iar precaritatea legislativă contribuie și ea, din plin, deformativ, asupra «eticii și politicii memoriei», adăuga Gabriel Andreescu” (p.105). Dezvăluirile selective, mecanismele manipulării în contexte electorale și politice, distorsiunile în scopul maculării unor nume prestigioase, militantismul retrospectiv „pun în circulație etichete infamante, greu de dislocat” (p.106), iar „Stigmatizarea mediatică, purtată cu frenezie, ascunde un război fratricid; vacarmul prilejuiește «demascări» după rețeta bolșevică, maculând prestigii, nicidecum o cercetare «pluridimensională»” (p.106), încât climatul literar de azi ar fi bântuit de o agresivă „dosariadă”.

Criticul aduce noi clarificări în problema colaborării lui G. Călinescu cu regimul comunist în studiul *G. Călinescu – un estet cinic?* și, împotriva clișeului despre un N. Labiș ca „ideolog” obedient și poet entuziast al epocii comuniste, glosează îndelung asupra unui al doilea Labiș, unul rebel, recalcitrant față de normele instituționalizate ale regimului și care se desprinde și de modelele poetice de atunci. Manuscrisele labișiene, cercetările din urmă ale arhivei poetului din Mălini, mărturiile unor apropiați ar depune mărturie despre un Labiș „vehiculând idei dușmănoase, trecut pe «lista neagră» întocmită de Gogu Rădulescu, supravegheat, supus perchezițiilor, hărțuit, acuzat de snobism și evazionism prin gura unor confrăți oportuniști și invidioși. Până la a deveni, în 1956, un «scriitor interzis»” (p.134), ca și despre un poet de o surprinzătoare modernitate, desprins net de plutonul harnic, proletcultist. În toate acestea ar fi vorba „deopotrivă, de gestul iconoclast, veștejind rețetarul epocii, evadând din chingile normelor epicizante, de o fisură a îndoielii (constatând, prin omul comun, degradarea idealului, implicit coruperea lui), dar și de o frondă estetică, anticipând poetica antipoeticului, cum demonstra Paul Dugneanu” (p.136). Ar exista, prin urmare, doi Labiș, iar dosarul tulburător al acestui poet problematic, crede Adrian Dinu Rachieru, ar trebui aprofundat.

Alt caz sensibil întrucât privește colaborarea asumată cu regimul comunist pe care Adrian Dinu Rachieru îl analizează cu exemplară comprehensiune este cel al lui Constantin Noica. Fost deținut politic, cu simpatii de extremă dreaptă în trecut, Noica a acceptat colaborarea cu regimul comunist, sperând să-și atingă ținte culturale. Și-a dorit chiar ipostaza de antrenor cultural, a fost creator de școală, a avut discipoli, a fost cercetător, dorind sincer cultura de performanță, chiar planetizarea ei. De aceea, „«Reconsiderat», îngăduit, chiar pe placul ideologiei oficiale, Noica a ales sihăstria și a cultivat *compromisul util*. A fost, nota un temeinic exeget, un «novator reacționar» (...), un mare căutător de sensuri, afundându-se în limba veche și urcând spre atemporal” (p.161). Acceptarea colaborării cu regimul comunist, pledoaria lui pentru afirmarea românescului în lume nu ne-ar îndreptăți, atrage atenția exegetul în finalul studiului său, „să vedem în Noica «ideologul Gărzii de Fier» și mai apoi, cu rol inhibitor, «o cauțiune savantă» a național-socialismului ceaușist, afirma cu aplomb Alexandra Laignel-Lavastine, descurajând – potrivit altor voci – disidența elitiștilor noștri” (p.162).

Paul Goma rămâne, prin situația lui actuală în lumea literară românească, „încă un caz nerezolvat” (p.175), spune Adrian Dinu Rachieru în finalul studiului său „*Complexul Goma?* Disident autentic înainte de 1989, exclus din Uniunea Scriitorilor în aprilie 1977, publicându-și *Jurnalele* după 1989 unde într-un limbaj vitriolant divulgă indiscreții, ironizează pretenții eroice ale unor confrăți, aflat în război cu toată lumea, Paul Goma n-a fost integrat literaturii române nici după 1990, fiind taxat ca și înainte drept un veleitar, căruia i-ar lipsi dotarea literară, având, în schimb, delirul persecuției. „Oricum, argumentează Adrian Dinu Rachieru, contondentul Goma, punându-ne oglinda în față, inconfortează; el ne arată cum suntem și, firească, diatribele lansate cu îndârjire veninoasă i-au pus în cap «scriitorimea». Contemporanii, ignari, elitarii, «literatorii carpatini» s-au iritat în numele etichetologiei. Goma a fost supus antisemitizării «smântâtimea României» s-a dezlănțuit și «otrăviciosul» autor, provocat, a devenit, iute, *incontrolabil* (apud Monica Lovinescu). Folosind un limbaj violent, divul-

gând indiscreții, colecționând amănunte picante și jenante, Goma face figura unui «demolator», ruinând pe bandă rulantă, prin portretizări negativiste, în aqua-forte, numeroase prestigii” (p. 168-169). Ce este de remarcat în eseu criticului este și încercarea de valorizare a operei literare a celebrului disident român, o mai dreaptă cinstire a acestuia impunându-se.

O victimă cu adevărat a „dosariadei” este Adrian Marino, al cărui jurnal, *Viața unui om singur*, apărut în 2010 la trecerea a 5 ani după moartea cunoscutului critic clujean, „a pus pe jar fauna literaților” (p.177). Ceea ce își propune autorul cărții este ca „printr-o reevaluare calmă (...) a schița un profil al «marelui singuratic» de la Cluj, un ideocritic animat de uriașe proiecte, spirit himeric, enciclopedic, sintetizator, un ins vanitos, iritabil, care abia spre sfârșitul vieții și-a recâștigat adevărata vocație (cea râvnită, de ideolog) și care, în masivul opus amintit (526 p.) se războiește cu toată lumea. Deoarece – preciza autorul – gândind astfel, scara sa de valori era «net deosebită de a mediilor sociale și culturale» străbătute, aruncându-l într-o *singurătate* (nici socială, nici sentimentală) «greu de suportat», (p.176). Prin războiul „cu toată lumea”, vizibil în jurnalul său (e drept, post-mortem), Adrian Marino se află întrucâtva în situația lui Paul Goma, iar scara lui de valori este cu adevărat diferită de aceea a confrăților săi. Adrian Dinu Rachieru o descrie cu mare acuratețe și construiește un portret credibil al arhitectului ei. Programul acestuia este unul de amplitudine și accentuată seriozitate și gravitate. Este în primul rând unul european, liberal și iluminist, pledând pentru un neopașoptism care să integreze creator civilizația și modernitatea Occidentului, dar care să nu anuleze substanța națională. Este vorba, atrage atenția autorul cărții, de „al treilea discurs”, adică „o formulă intelectuală (deocamdată), care să ne scoată, definitiv, din capcana izolaționismului și să nu ne «piardă» în cosmopolisul globalizant, sub tăvălugul mondializării” (p.192). Pledând pentru critica de idei, pentru ideo-critică unde este un constructor, el a repudiat mentalitatea foiletonistică, eseismul zglobiu și improvizatia, superficialitatea și zeflemeaua care provincializează critica, venind în coliziune așadar cu spiritul tradițional, poetocentric al

culturii române. Direcția culturală pe care și-a dorit-o a fost „enciclopedism, sinteză, selecție critică” (p.181). A blamat și grupuri culturale privilegiate, bunăoară pe cel de la Păltiniș, funcționând „ca o sectă autoritară” (p.199). Această atitudine intransigentă trasată ferm în *Viața unui om singur*, i-ar fi atras execuția mediatică „antrenând personalități culturale de felurite calibre, aruncând pe piața intelectuală o armă perfidă, intens mediatizată: cea a colaboraționismului” (p.199). Statura axiologică și morală a lui Adrian Marino, în ciuda războiului resentimentar menit a crea scenarii compromițătoare prin presă rămâne însă neclintită, încât, încheie criticul în studiul său, „*Gherila mediatică*, tulburându-i – pe moment – posteritatea, s-a dovedit o deconspirare eșuată” (p.202).

O cotă valorică impresionantă după moarte a dobândit Ion D. Sârbu, autor aproape necunoscut în timpul vieții, dar care, după 1989, prin foarte bogata literatură de sertar pe care a lăsat-o, a devenit o adevărată revelație. El ar fi dovedit, demonstrează autorul studiului despre Ion D. Sârbu, „verticalitate și rezistență morală” (p.208), are o operă împotriva sistemului, dar care, „indiscutabil, e inferioară omului (savuros, sclipitor)” (p.203), încât concluzia ce se impune este aceea că „Explozia editorială postdecembristă a săltat, incredibil, cota acestui «deconspirat», valorizarea (entuziastă) fiind, spuneam, mai degrabă morală decât literară. Ceea ce nu înseamnă că Ion D. Sârbu va fi înghițit de conul de umbră al posterității. Dar o recalibrare va urma, inevitabil” (p.212).

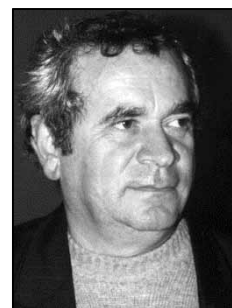
Foarte complicat este dosarul lui Nicolae Breban din perspectiva postdecembristă, Adrian Dinu Rachieru străduindu-se să-l descifreze în toate articulațiile. Cu o carieră fulminantă în anii '70, ajuns în nomenclatura regimului ceaușist, reacționând împotriva acestuia prin denunțarea neostalinismului cultural, refugiat în străinătate, Nicolae Breban revenea în țară, devenind o persoană suspectă, iar dubla cetățenie îi îngăduia un balans între contestare și cooperare. Situația scriitorului nu era deloc confortabilă atunci, căci, „Agent al Securității în ochii exilului, proscris în propria-i țară, va fi supravegheat, monitorizat,

deoarece punea probleme, se va încerca, punând la lucru și cercurile adverse din lumea literaților compromiterea. Cum Breban nu ataca politica internă a regimului, ci doar cea culturală, energia sa recalcitrantă trebuia domolită. I s-au satisfăcut poftele, scria Gabriel Andreescu, pentru a nu deveni un «adversar activ» (...)” (p.226). Dorin Tudoran l-ar fi considerat „un perfect agent de influență”, iar Emil Hurezeanu, într-un material destinat CIA, îl vedea ca un agent al Securității care se preta „exploatării informative”. Cariera lui nomenclaturistă n-ar fi fost marcată, totuși, de realizări activiste proeminente, după cum și disidența i-ar fi fost mai estompată.

Dincolo de profilul moral și biografic controversat, interesează opera, Adrian Dinu Rachieru demonstrând rezistența și originalitatea acesteia prin analiza temelor, structurii și poeticii romanelor în primul rând, găsiind că autorul acestora este „indiscutabil, un prozator puternic, de cursă lungă” (p.218), „crezând, nedezmințit, în viitorul genului”. (p.218). Doar în aparență o creație frustă, spontană, proza lui Nicolae Breban, argumentează autorul studiului, a fost dublată de o serioasă reflecție asupra naturii romanului, destinului acestuia, asupra personajului și obiectului genului. Adrian Dinu Rachieru nu a lăsat în umbră nici lucrarea de atitudine a lui Nicolae Breban *Riscul în cultură* din 1997 unde prozatorul vedea în libertatea adusă în Decembrie 1989 „un dar otrăvit”, cu „scenarii veninoase”, creatoare de disensiuni acute și nici opera memorialistică a scriitorului, *Sensul vieții*, din 2003.

O carte precum cea de față, încheiată cu succinte considerații în jurul întrebării *Avem roman?*, preludiu la amplul proiect *Istoria politică a literaturii române postbelice*, prin rostirea răspicată a punctelor de vedere în probleme de acută sensibilitate a istoriei literare românești postbelice și postdecembriste, a unor convingeri incomode ce constituie un baraj în fața unor căi demolatoare cultural, ca și prin natura judicioasă a soluțiilor propuse este oricând profitabilă dezbaterii critice și cercetării românești actuale. Anunțatul proiect amintit poate fi de aceea așteptat cu maxim interes ca o înfăptuire culturală majoră.

Dialogurile lui Teodor Tihan

Andrei MOLDOVAN

La *Dialogurile* lui Platon face trimitere Teodor Tihan când, în cuvântul introductiv la volumul *Prin anotimpurile lumii de azi. Întrebări. Reacții. Atitudini* (Editura Eikon, 2013), carte tipărită cu sprijinul Bibliotecii Județene George Coșbuc din Bistrița, justifică demersul său și îi identifică mobilul, direcțiile și profunzimile. Fiind o carte de interviuri, autorul are dreptate să-i dea și titlul de mai sus, dar și să o trimită spre reperele solide ale dialogului, pentru a o scoate din stereotipiile în care gazetăria de azi a aruncat acest gen care, luat în seamă cum se cuvine, ar putea fi și unul literar. Tocmai de aceea, rândurile de început le intitulează *Dialogul ca mod de a comunica și a fi într-o istorie care ne poate, în orice moment, defini*. Mai mult, aș spune că interviurile sale – și, pe bună dreptate, el se ferește să le numească astfel! – se apropie mai degrabă de structura arhaică a comunicării literare, adică de povestire. Iar asta pentru că rolul **intervieweurului** devine unul extrem de important, iar problemele puse în discuție sunt dezbătute deopotrivă, de cele mai multe ori, de cei doi participanți la discuție. Precum în povestire, cum spuneam, naratorul și naratarul sunt uneori în postura să-și schimbe rolurile.

În același timp, în fața unui asemenea tom, e greu să nu-ți amintești de *Mărturia unei generații* a lui Felix Aderca (Editura Ciornei, 1929). Autorul din interbelic intervieuva următoarele personalități ale culturii române, în ordine alfabetică: T. Arghezi, Ticu Archip, I. Barbu, L. Blaga, I. Al. Brătescu-Voinești, N. Davidescu, M. Dragomirescu, Elena Farago, Gala Galaction, O. Goga, Oscar Han, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, I. Minulescu, D. Nanu, H. Papadat-Bengescu, Cincinat Pavelescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, C. Rădulescu-

Motru, L. Rebreanu, M. Sadoveanu, I. Slavici, Dida Solomon, M. Sorbu, Marioara Ventura, Marioara Voiculescu, I. Vinea. În *Cuvânt înainte*, F. Aderca, numindu-și interviurile *convorbiri*, arată că ele au fost îndreptate spre problemele fundamentale ale artei, spre idealul cultural al fiecăruia și, implicit, a generației pe care o reprezintă. A dat astfel un volum de interes major, pentru ca „cititorii de azi și de mâine să afle gândurile care au frământat generația noastră” (F. A., *Op. Cit.*, p. 7).

Dacă apropiem lucrarea lui T. Tihan de cea a scriitorului interbelic, este pentru că între ele există multe similitudini, atât la nivelul intențiilor, cât și la cel al realizării, constituind cu siguranță repere ale genului în cultura noastră. Scriitorul clujean lărgeste aria domeniilor care fac obiectul dialogurilor, de la literatură la lingvistică, etnologie, istorie, psihologie, filosofie, ba chiar medicină și diplomatie. Convorbirile sale, mult mai întinse, fără să fie împovărat de precipitări jurnalistice, lasă să se vadă plăcerea comunicării, întocmai cum personajele lui Sadoveanu nu își ascund plăcerea spre povestiri, un pui la țigla și o cană cu vin. Și nu este de mirare, pentru că are parteneri de mare ținută intelectuală, printre care patru academicieni (Gabriel Ștrempel, Dimitrie Vatamaniuc, Marius Sala, Camil Mureșan), profesori universitari

(Ion Taloș, Ion Șeuleanu, Florin Mihăilescu, G. Gruită, Nicolae Jurcău), unul dintre ei având cândva și statutul de ambasador (Liviu Zăpârțan), personalități de reputație ale școlii clujene de medicină (Doina Piciu, Mircea Bârsan, Sorina Livia Pop, Radu Căpâlneanu). Discuțiile sunt canalizate în cele din urmă pe probleme de strictă actualitate care scot în evidență realități critice, aspecte de criză cu impact social și politic (dacă ne referim mai mult la domeniul sănătății), soluții mai mult sau mai puțin ipotetice, dar oricum, preocupări și atitudini. Nu lipsesc incursiunile în trecut, cu amintiri, cu evocări ale unor personalități care între timp au devenit de domeniul legendei, cu alunecări spre un anecdotic de natură să pigmenteze dialogul, chiar și cu picanterii uneori. Personalitățile intervievate sunt deschise, disponibile, gata să mărturisească și să se mărturisească, convorbirea decurge natural, spontan, fără inhibiții și clișee, încât îți spui că, dacă nu stau în jurul focului precum la hanul Ancuței, cu siguranță că între timp savurează o cafea bună, poate și un coniac franțuzesc.

De pildă, Gabriel Ștrempel, după extrem de interesante evocări ale unor personalități care „au lăsat urme” la Biblioteca Academiei, nu se sfiește să alunece în savuroase picanterii: „Perpessicius avea simpatiile lui feminine. Toți le avem, de ce să ne blamăm? I-au plăcut femeile, i-au plăcut, ei și ce dacă? Nu văd nici un păcat în asta. Păcat ar fi fost dacă i-ar fi plăcut bărbații, cum i-au plăcut lui fecioru-său. Fapt care l-a supărat și l-a întristat toată viața. Dar, asta în treacăt fie spus. (T. Tihan, *Op. Cit.*, p. 58) Apoi se lansează într-o analiză „academică” a posibilelor simpatii ale lui Perpessicius, de la secția de manuscrise. În alte situații, autorul volumului își conduce interlocutorul prin refugiul sibian al universității clujene, cu concursul fostului student Dimitrie Vatamaniuc și a ineditelor sale impresii despre iluștrii profesori Dimitrie Popovici, Ion Breazu, Iuliu Hațieganu, Yves Auger, D. D. Roșca, Liviu Rusu. Surprinzător, Lucian Blaga nu i-a produs o impresie foarte bună la catedră: „Lucian Blaga din imaginația mea, cu

care veneam de la Cernăuți, nu era cel care intra în sala de curs. Venea aplecat din spate, își căuta locul la catedră, cu oarecare ezitare, își scotea foile din servietă și, fără nici o pregătire, începea să citească monotone. Și citea, la fel, o oră întreagă, fără să-și ridice privirea din foile scrise pe amândouă părțile. Dezamăgirea mea fu profundă și nu mă pot vindeca de ea.” (*Ibid.*, p. 67)

Aminteam că, deseori, Teodor Tihan surprinde prin propriul său demers, atât prin amploarea replicii în calitatea sa de interviueur, cum îi place singur să spună, cât și printr-o documentație extrem de apropiată în problematica explorată, având propriile-i ipoteze. Nu este de neglijat nici stilul. Iată cum i se adresează academicianului Marius Sala, cel care evocă figurile legendare ale profesorilor săi, printre care, în primul rând Al. Rosetti și Iorgu Iordan, dar și E. Petrovici și Al. Graur: „Cunoașteți, desigur, raporturile mai încordate care au existat, la un moment dat, între Iorgu Iordan și Perpessicius. Motivația acestei dihonii pare să fi fost una de ordin financiar, criticul acuzând mereu faptul că a fost deposedat de o sumă importantă din banii care i s-ar fi convenit ca editor eminescian. Ați discutat vreodată cu Maestrul Dumneavoastră acest diferend mai mult sau mai puțin academic, ca să spunem așa? Exagerase Perpessicius în ceea ce privește pretențiile sale bănești? Nu cumva greșise și Iorgu Iordan, nerecunoscându-i efortul depus la adevărata sa valoare? Va fi simțit el vreo remușcare față de măsura luată, ca înalt conducător al Academiei, împotriva lui Perpessicius, de vreme ce a ținut să facă de gardă la înmormântarea acestuia? Exprimați-vă și în legătură cu acest aspect, căci, chiar dacă el pare cumva mai îndepărtat de propriile Dumneavoastră preocupări, ar putea aduce, totuși, limpezirile necesare măcar în planul subiectiv al unor relații interumane.” (*Ibid.*, p. 127) Lăsăm cititorului plăcerea să găsească răspunsul alături de academicianul Marius Sala.

Miza dialogurilor din *Prin anotimpurile lumii de azi* este, însă, prezentul cu complexitatea problematicii sale și neliniștile care o însoțesc. Teodor Tihan o mărturisește

de altfel, fără înconjur, în cuvântul introductiv amintit deja: „Faptele și întâmplările la care ne-am raportat, ca și reflecțiile pe care acestea, într-un moment sau altul, le-au suscit, ne-au dat, oricum, sentimentul că ne aflăm în fața unei lumi ce pare a-și pierde tot mai mult resursele interioare, menite să-i întrețină echilibrul vital. Trăim într-o societate care lasă adeseori impresia că e, pe zi ce trece, tot mai vlăguită și resemnată. Iar o asemenea stare de spirit ar trebui să ne dea de gândit. Altminteri, riscăm să nu ne mai putem regăsi libertatea interioară și demnitatea.” (*Ibid.*, p. 12) Autorul se îndoiește de valorile pe care prezentul le promovează, caută să înțeleagă atitudini și comportamente care ating absurdul, se vede purtat în societatea în care trăiește pe o cale greșită și intră în dialogurile volumului amintit ca într-o barcă de salvare, dar nu cu speranța celui care zărește un orizont al izbăvirii, ci cu atitudinea și înțelepciunea scepticului.

Din perspectiva de mai sus, ca un joc de șah pare dialogul cu academicianul Camil Mureșan. T. Tihan joacă cu negrele, iar profesorul cu albele. Mutările criticului literar sugerează inevitabila cădere într-o mocirlă a nonvalorilor cu consecințe sumbre în plan social, câtă vreme cele ale academicianului sunt echilibrate, cu prudență, fără a risca mișcări ireparabile, lăsând mereu o poartă deschisă în vederea restabilirii unei armonii. Fiecare ține să își consolideze și să-și apere propria poziție. Iată și mutarea finală:

„– Putem crede, Domnule academician, într-o redresare spirituală și morală a lumii românești de azi?

– Da, putem crede. Însă cu o condiție: a unei *revoluții morale* drastice sau *de catifea*, numai să fie cumva. Preconizez împingerea (sau retragerea) în plan secund a celor ce după

1989 s-au îmbulzit să profite de libertățile instaurate, deturnându-le în profit personal. Dacă e să mai vorbim de o revoluție salvatoare, ea va trebui să fie cea dezlănțuită împotriva necinstei, imposturii, ignoranței. O revoluție destinată a reaseza valorile în societate, în ierarhia lor consacrată de istorie, de filozofie, de morală.” (*Ibid.*, p. 257)

Nu putem trece cu vederea convorbirile cu personalități ale școlii medicale clujene, pentru că ele pun în evidență prăpastia dintre performanțele profesionale ale medicilor români, unanim recunoscute în lume, și lipsa celor mai elementare condiții care ar trebui să li se asigure, pornind de la salarizare, la investiții pentru cercetare, la sărăcia și mizeria care tronează în sistemul de sănătate românesc, contemplat cu seninătate de factorii decidenți. Cârpele neputincioase, în lipsa unor programe durabile de redresare.

Volumul are o încheiere originală. Autorul relatează cum că în acel loc ar fi trebuit să se afle un dialog cu mitropolitul și scriitorul deopotrivă Bartolomeu Valeriu Anania, nerealizat, din motive pe care le acceptă ca fiind obiective. În schimb, el *povestește* – pentru că acel capitol se intitulează *Ca o poveste doar pe jumătate spusă* – cum i s-ar fi adresat, își comentează și justifică propriile întrebări oferind totodată și ipotetice răspunsuri. Firește că problematica este una extrem de interesantă, de vreme ce în prim plan avem posibila armonie dintre religie și știință, dar mai întâi de toate surprinde stilul, adică povestea despre un dialog posibil, ca o căutare permanentă spre adevăruri încă nerostite, dar așteptate, în așa fel încât întâmplarea cea adevărată, cu ratarea interviului, se pierde undeva, precum un pretext. Finalul cărții devine astfel o deschidere.

Un roman nonfictiv al scriitorului Cornel Cotuțiu

Icu CRĂCIUN

Cu noul său roman, intitulat *de drag* (Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014), Cornel Cotuțiu și-a schimbat totalmente registrul creator, apelând de data aceasta la genul

romanului epistolar, îmbinat cu jurnalul (e drept, mai rar folosit de prozatori, deși eu, unul, nu cred că există rețete, cred mai degrabă în talentul acestora), plecând pesemne de la faptul că, într-un schimb de scrisori dintre expeditor și destinatar (cu toate că, în primele două părți, cel din urmă

intervine prea puțin la corespondență), gândurile și trăirile sunt mai autentice, mai curate, mai oneste, cu alte cuvinte mai aproape de realitate.

Ei bine, protagonista nr. 1, Ozana, (din partea I: „Acum 40 de ani”) îi scrie lui Flaviu vrute și nevrute, banalități siropoase doar de dragul de a-i împărtăși acestuia niște simțiri fără substanță, superficiale, oricât s-ar strădui ea să pară o „donșoară” sensibilă, profundă și sinceră. În consecință, gândurile intime pe care i le comunică sunt livrești și anodine, deși ea recunoaște că și le analizează cu luciditate „necruțătoare”. Din păcate, la cei 21 de ani, se pierde într-un delir jenant, bricolat cu sintagme uzate. Această dăscăliță, complexată în fața adresantului, cu pretenții de literată, scrie evident și poezii cu teme erotice (precizez că misivele au o vechime de 40 de ani), de nivelul unei liceene îndrăgostită lulea, dar bântuită romanțios și de eternele întrebări ale condiției umane. Culmea este că tocmai ea vorbește despre așa-zisul snobism fals care i se potrivește ca o mănușă găurită,

de domnișoară bătrână, parfumată cu ceva ieftin și exagerat de sulemenită.

În partea a II-a („Dintr-un jurnal de la sfârșitul secolului trecut”), apare o altă domniță, Viviana, tot slujitoare pe ogorul pedagogic, atinsă și ea, sărmana, de virusul unei iubiri platonice pentru același Flaviu, bărbatul bine, râvnit de un cârd de rivale provinciale. De data aceasta, autorul ne livrează însemnări din jurnalul acestei femei, mult mai evoluată decât precedenta (ba are și o fetiță), însemnări despre relația sa cu acest fante prezent în visele sale noapte de noapte, iar peste zi ține o evidență strictă a întâlnirilor de obicei întâmplătoare cu dânsul, descriindu-și cu meticulozitate emoțiile ce o cuprind la vederea lui, de fapt niște stereotipii prăfuite care zgârie până și judecata unui lector neavizat; se pare că viața ei se învârtă în exclusivitate în jurul acestui crai pus pe impresionat dame. Din păcate, aidoma predecesoarei sale, Ozana, și Viviana va gafa prin emiterea unor gratuități care frizează ridicolul. Țin să subliniez faptul că ne aflăm în anii sfârșitului de secol 20, la apusul epocii comuniste, când atingerile blânde de mână tandră dintre doi îndrăgostiți, fie ei divorțați, făceau să vibreze inimile cel puțin trei zile (!), trebuind să treacă luni până să ajungă să petreacă o noapte de vis și să trăiască „senzații unice” împreună.

Partea a III-a, intitulată „După 40 de ani”, este cea mai stufoasă, dublă față de primele două, și are ca eroină una din fostele colege de facultate ale binecunoscutului Flaviu, poreclită Grușenka, o profesoară matură, văduvă, originară din zona Făgărașului, nevoită să renunțe la învățământ din cauza navetei și să se angajeze la un combinat chimic, mamă a trei copii și cu trei nepoți, ajunsă prin loteria vizelor tocmai în SUA, care ia legătura cu „prietenu drag al tinereții sale” prin internet exact după 40 de ani, deci suntem foarte aproape de zilele noastre. Între

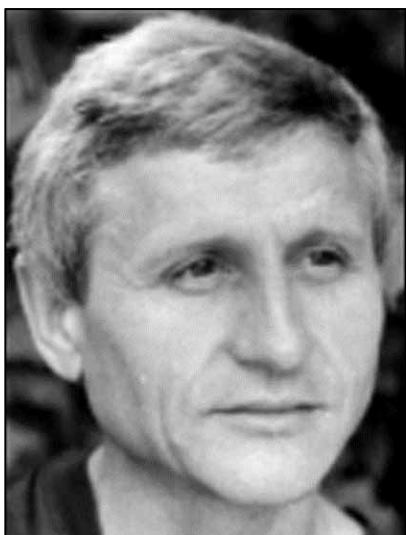
cei doi începe, – datorită noii tehnologii –, un schimb de e-mail-uri care mai de care mai interesante, de la memorarea repartiției guvernamentale, organizată la Galați, unde președinte a fost „fudul și acru oltean Al. Piru”, până la depănarea unor scene nostime din studenția comună. În sfârșit, ni se relevă o altă fațetă a „galantului cel fin”, Flaviu, profesorul îndrăgostit de limba română și autorul câtorva cărți apreciate de contemporani, care se hotărăște să comenteze și să răspundă deselor comunicări electronice ale acestei doamne, nostalgică după plaiurile natale, româncă stabilită de 8 ani în America, cu un job de part-time, vinerea și sâmbăta, ca bibliotecară, care „nu-și definește condiția decât printr-un singur cuvânt: DOR”, mai cu seamă că el, între timp, întreprinse și o călătorie în Canada, unde avea o fată căsătorită, care îl făcuse și bunic. Boemul autor Flaviu, un alter ego al scriitorului C. C., scrie cu talent, ironie și „pe un ton zglobiu”, cum se exprimă el însuși, deoarece, de-abia de acum romanul devine atrăgător, este mai viu și captează atenția cititorului. Îi scrie Grușencăi despre programul său diurn și nocturn, despre ce și cum gătește, despre ieșirile sale la plimbare dis de dimineață cu celebra sa cățelușă, Lola, despre cărțile citite, muzica ascultată, despre mizerabila și meschina mass-media de la noi, face comparații autorizate între proza românească a anilor '80 și cea a anilor '50, după care revine la perioada postdecembristă și constată că „cititorul din România de azi e însetat de document, de nonfictiv, de amintiri-document, de jurnal, de retrospective și recuperări în lumina adevărului adevărat, nu mai are răbdare pentru broderia conotativă a cuvântului, vrea faptul frust, direct, nu-l mai dorește pe scriitor ca intermediar între sine și realitatea preajmei; nu vrea evazivul, e dornic (până la lăcomie!) de adevărul spus «pe față»”, toate acestea determinând-o nu numai să-l prețuiască și să-l admire, dar și să-l îndrăgească în ciuda oceanului care îi desparte; drept urmare, ea va hotărî „să-l ceară în... prietenie” pentru recuperarea timpului pierdut. La rândul ei, Grușenka, cea iubitoare de filme istorice, îi oferă, la schimb... de suflete, date despre adaptarea sa la viața americanilor și apetitul acestora pentru ficțiune ca o contrapondere

împotriva pragmatismului lor generalizat, despre sistemul lor de învățământ (cu ziua clătitei și ziua pijamalei, sărbătorite și aplicate în școală, de dragul distracției) și lefurile decente ale dascălilor (un suplinitor primește 100 de dolari pe zi!), despre familia americană unde mai mereu întâlnești 5-6 copii, căci „femeile stau acasă și îngrijesc odraslele, iar bărbații muncesc”, despre comunitățile de români din Michigan și împrejurimi, despre viața bisericească și mănăstirească a acestora, însă și despre disensiunile provocate și întreținute de reprezentanții bisericii ortodoxe în diaspora românească; firește că nici acolo nu umblă câinii cu covrigi în coadă și că se fură portofele, haine și mașini și se sparg case ca... mai știm noi unde. Dar, una peste alta, șansele de a prospera și de a-ți vedea visurile împlinite sunt mult mai mari „în State” pentru cei care au voință și caracter.

Deși sunt oameni cu picioarele pe pământ, de dorul și de dragul vârstei inocenței și a tinereții încărcate de elanuri și visări pline de romantisme veștejite, cei doi se copilăresc, folosesc limbajul studentesc, fiind în stare să patineze pe gheață și să se dea cu sania alături de aceștia, dacă ar avea ocazia.

Profesorul și scriitorul Flaviu (numele întreg nu ne este dezvăluit) va călători în Basarabia, Ungaria, Austria, Franța și îi va împărtăși prietenei regăsite impresiile despre aceste țări, cu minusurile și plusurile (mai cu seamă plusurile!) fiecăreia. În general, în această ultimă parte a cărții, sunt de apreciat schimburile de opinii – pline de miez, cu „amănuntul sugestiv” incitator la dialog – dintre cei doi protagoniști, opinii care nu sunt deloc contrafăcute, sunt, după părerea mea, cât se poate de firești, de naturale, de realiste, exact ca în viața noastră cea de toate zilele, încât îți vine să exclami: Iată, dom'le, un roman nonfictiv!

Cele trei ilustrații care împodobesc această carte, așezate de scriitorul Cornel Cotuțiu înaintea fiecărui capitol, între care și „Sărutul” lui Gustav Klimt, sunt inspirat alese, după cum trebuie din nou să remarc coperta semnată de talentata plasticiană Georgiana Cotuțiu (care, precizez, nu este nici nepoată, nici soră a autorului; e drept că „fântâna” Cotuțiu e Dumbrăvița, dar asta nu presupune vreun grad de rudenie).

Ștefan DAMIAN

Amăgirile

Așteptam pe paturile de cazarmă
universitară
cu burțile goale de zeama lungă
cu care amăgeam din când în când
soarele la mijlocul zilei
și viitorul ce nu voia să vină.
Ne salutăm cu mâinile strânse
trupurile osândite
constatam
că ziua de mâine
era tot o slănină cu ceapă
dar putea să însemne
și niciodată.

Poezia *Mișcării literare*

De tinerețe

Poetul mânca pâine neagră
adevărată
o strângea câteodată în pumn
și trăgea cu glonțul la țintă.
Când avea și slănină
era o sărbătoare fără amurg.
Altminteri
se aduna inel în patul pe care salteaua
luase forma trupului său ofilit
înainte de vreme
devenind tot mai mult
o simplă formă
rod al unei închipuiri
 greu de strunit.

Poem din cartier

În cartier râul curge
fără să știe în care direcție
retardatul mental numărul unu
își duce la plimbare câinele.
Sau câinele
îl duce la plimbare. Nu se știe
care pe care cine pe cine.
Se fluieră
o arie cu miros spaniol.

Ajuns

la de stația de autobuz
abuzează de călătorii sprijiniți de frig
le cere o țigară,
îi înjură dacă nu o primește. Câinele
între timp urinează pe crâșma sordidă
în care cei ce nu pleacă nu vin
înghit timpul
ce nu mai este al lor
și urlă fumul ce îi ridică deodată
și îi aruncă dincolo de râul ce curge
fără să știe în care direcție.

Colierul

La gâtul miresei șarpele
era un colier viu. Strălucea
veninul ca diamantele
încercând să se strecoare la sân.
Muzica
era o amenințare mai mare ca el
se rostogolea
peste chipul mirilor al invitaților
sufoca orice adiere
a zilei de mâine.

Călătoria

Ceața se năpustea peste ei
îi străpungea cu desăvârșire
li se vâra în oase.
Aveau de trecut
o colină și râul
ce nu se vedea. Poate nici nu mai era
acolo unde-l știau. Îl sorbise
ceața prin care
cerul coborâse-n pământ
și pământul urcase în cer.
Îi copleșea senzația
că râul se odihnea în ei prin miile de oglinzi
minuscule mai înainte de a deveni
ei înșiși
iarba aruncată din șevalet
pe colină.

Tablou

Era numai
câmpul de spini.
Când nu ne mai așteptam
apăru o pădure:
se răzbuna prin ciuperci.
Ne-a chemat: i-am întins obrații
să ni-i umilească iar cu răcoarea din suflet
ce nu înceta să ne bântuie
ca o absență de care cu greu te desprinzi.

Amintire

Legătura de chei (nu de pe etajeră! e deja
un loc prea comun!)
îmi amintește Doamnă de Voi.
Sunt tot mai pătruns de golul rămas.
Alte indicii nu am.
Decât atunci când deschid
un alt capac nu cel din urmă
al unei păpuși ucrainene. El duce nu duce
la un alt capac
al cărui lemn înflorit
în răsăritul hazliu al altei Siberii
recuperează sub gheață un mic diamant.

Stare

Ne târâm dintr-o țară într-alta
dintr-o speranță într-alta

ținând în brațe
fularul unui curcubeu încă viu.
Acum nu mai sunt frontiere
trasate cu plugul cu grapa
nici soldați înarmați
cu armele urii:
rămâne doar ca sufletul
să vrea să se împace
într-o înțelegere aspră
cu tine cu mine.

Îngeri străini

Ne-am închinat mereu la îngeri
străini: i-am închipuit
alergând prin iarbă desculți
peste spini
peste pietre ascuțite ca sticla.
Sângerau
lovindu-și aripile înnoptate
de care ar fi putut avea cândva nevoie.
Ne-am închinat înaintea sângelui lor
din care au înflorit maci
pe colinele unor speranțe
la vremea când veacul nostru
se împotriva să existe
așa cum există dintotdeauna veacurile.

Presentiment

Adesea destinul
e arătat cu degetul burghez
al unui comunist de ocazie!
Dor
lucrurile trecutului,
ale prezentului.
Și se presimte durerea
ce crește în trupul
unor vremi viitoare!

Destăinuire

Dacă nu ai exista
precum exiști
te-aș inventa în miile de cuvinte
ce te-ar conține în fiecare zi.
Te-aș dărui
celor ce știu să citească
trecutul prezent și viitorul.

Aurel PODARU

mândrolea stă să fete

de luna viitoare gata cu laptele benone!
spuse doamna reghina dând buzna în
sufagerie
unde domnul învățător tolănit într-un fotoliu
citea ziarul
mândrolea stă să fete zice mărioara și-n cazul
ăsta
ar trebui să vorbești cu lelea floricuța de lângă
școală
că mai dă și la alții
lapte sau ce? întrebă candid domnul învățător
privindu-și soția peste ochelarii cu ramă aurie
bine! bine! se răstește doamna reghina la el
văd că-ți arde de glumă dar ai grijă
copilul nu poate rămâne fără eu atâta-ți spun!
și se uită la soțul ei ca la un strigoi
de parcă el s-ar face vinovat de situația delicată
în care se află vaca furnizoare
că ție nici nu-ți pasă de copil benone
de parcă l-aș fi făcut singură Doamne
iartă-mă!
mai spuse doamna reghina și vru să-i
trântească ușa în nas
însă domnul învățător care deține și funcția de
responsabil
al apărării locale antiaeriene pe comuna
sălcud
puse piciorul în prag ca omul pățit

te avertizez cu tot respectul zise el că la ora
actuală
europa este cel mai înarmat continent din
lume!
aici staționează trupe însumând peste opt
milioane
de combatanți dotate cu tancuri avioane de
luptă
vase de război încărcături nucleare și tot
calabalâcul
în timp ce doamna reghina își mută ponderea
de pe un picior pe celălalt
fii calmă îi spuse domnul benone
și uite-aici scrie negru pe alb
că în momentul de față europa
asigură cincisprezece tone de trotil
pe cap de locuitor
iar arsenalul nuclear al bătrânului continent
depășește de două virgulă șapte milioane de
ori
potențialul distructiv al bombei de la hiroșima
'ți-ar al dracu' bomba de la hiroșima!
se-nfurie doamna reghina și smulgându-i
ziarul din mână îl azvârli cât colo
că pentru tine bomba de la hiroșima
e mai importantă decât laptele copilului
apoi iese trântind ușa
ca un ultim avertisment cursei înarmărilor!
lasă mărioară o mai aud bombânind
într-o ușoară destindere după ce intră în
bucătărie

o rezolvăm noi și pe asta nu vezi că n-ai cu
cine?

închipuie-ți dragă bărbatul meu și lupta pentru
pace!

mai spuse doamna reghina schimbând
registru

(și parcă o văd punându-și mâinele în șolduri)
liderul destinderii internaționale
și spaima cursei înarmărilor!
Bărbatu meu ține minte

că el nu poate sta ca alții cu mâinile în sân
el musai să lupte chiar dacă nu rezolvă mare
lucru

contribuie și el cât de cât la instaurarea păcii
și a calmului în lume
măcar acolo unde nu-i încordare!
apoi râd amândouă ca două proaste!

candidat la școala de tractoriști

școală serioasă școala de tractoriști din
beclean

casă și masă pentru toți elevii indiferent de ce
și cum

plus echipament de lucru și de protecție
iar la sfârșit carnetul de rutierist în buzunarul
fiecărui absolvent

ai să vezi tu luță ce concurență va fi anul
acesta

la școala de tractoriști din beclean
i-am zis profesorului iacob tătar din ciceu
cristur

ani la rând în comisia de admitere la această
școală

mă numesc moț gheorghe moț cu tz la urmă
tov professor i-a atras atenția candidatul
care băgă de seamă că profesorul îi scrisese
numele cu ț nu cu tz cum pretindea el că ar fi
corect

tata e sas din livezile și de-aia vă zic
mai spuse motz gheorghe și trase un bilet
după ce citi subiectul i-a zis profesorului că el
nu are nevoie de timp de gândire

eu pot să răspund chiar acum dacă-mi dați
voie

toma alimoș este o baladă populară de
haiducie

cu autor necunoscut și dacă tot veni vorba
aș vrea să mai arăt că toți poeții populari
sunt anonimi fiindcă ei nu știau
nici măcar să se iscălească
și de-aia poeziile lor s-au transmis
prin viu grai până în zilele noastre
și chiar mai departe ca și în cazul de față

*foicica fagului
la poalele muntelui
muntelui pleșuvului
în mijlocul câmpului
la puțul porumbului
pe câmpia verde-ntinsă
și de cetine cuprinsă
șade toma alimoș
haiduc din țara de jos
nalt la stat
mare la sfat
și viteaz cum n-a mai stat...*

în acest punct profesorul zise stop!
mie să-mi mai spui un singur lucru
și ești liber ce înseamnă *mare la sfat?*
bun de clanță tov profesor!
a răspuns motz gheorghe din livezile
fără să clipească

negru la origine

mă fechete tu la origine ești negru știi asta?
i-a zis maistrul miron lui fechete doruț din
târlișua

în timpul unei ore de conducere a tractorului

eu negru tov maistru! s-a speriat elevul
de era gata să piardă controlul volanului
neam de neamul meu n-a fost
cum ziceți dumneavoastră

nu la asta mă refeream mă bondarule
spuse maistrul miron gheorghe
pe tată-to l-o chemat negru și ungruii

i-au schimbat numele în fechete
mama lor de bozgori!

nu te lăsa prostit mai spuse maestrul miron
fii român deștept și du-te la judecătorie
schimbă-ți numele cum a fost înainte
că acum e voie

trăia cu un spion

profesoara vlad margareta
preda agrofitehnie și mașini agricole
la școala de tractoriști din beclean
avea 40 de ani când am devenit
colegi de cancelarie
dar arăta cu zece ani mai tânără

femeie frumoasă elegantă distinsă și sobră
divorțată sau văduvă nu se știa precis
trăia cu un spion sârb care era
cu 20 de ani mai bătrân decât ea

în timpul războiului spionul fusese parașutat
pe undeva prin munții apuseni
capturat de autoritățile clujene
el a colaborat perfect cu organele de anchetă
motiv pentru care a și fost pus în libertate
dar nu s-a mai întors acasă
unde era considerat trădător de țară

eu cred că spionul o avea cu ceva la mână
pe profesoara vlad margareta
de nu se putea descotorosi de el
în cele din urmă femeia s-a transferat
la școala de tractoriști din aiud
unde a cunoscut un neamț cu care s-a căsătorit
și au plecat împreună în redege țara lui de
baștină

după revoluție profesoara vlad margareta
s-a întors în aiud singură de data aceasta
probabil că spionul murise între timp
iar presupusul ei delict se prescrisese
ori nu mai conta pentru noul regim de la
bucurești

ar trebui să aibă acum vreo 90 de ani
dacă mai trăiește!

zana

în republica socialistă românia
gestația unei vaci cu lapte
durează 288 de zile
maxim!
(spre deosebire de măgăriță
care poartă 13 luni sarcina)

cea mai mare producție de lapte
a fost obținută de la vaca zana
(stațiunea experimentală jucu
regiunea cluj)
șaiszeci de litri pe zi
la trei mulsori

zeci de turiști din țară și străinătate
se înghesuiau zilnic
să vadă minunea de la jucu
(inclusiv tovarășul gheorghiu dej
în fruntea unei delegații din u.r.s.s.)
care s-a și fotografiat cu vaca zana

vaca zana a trăit pe vremea când țara noastră
se numea republica populară română
și plătea tribut uniunii sovietice
care ne-a eliberat de sub jugul fascist

mamasană

bunica mea dinspre mamă se numea susana
la 29 de ani a rămas văduvă de război
cu patru copii minori trei fete și un băiat
nu s-a recăsătorit și-a crescut singură copiii
a avut 25 de nepoți și 19 strănepoți
toți îi spuneau mamasană

a murit la 75 de ani vara
și nepoții i-au scris pe cruce
m a m a s a n ă
1885 -1960

diagnostic

m-a sunat nepoată-mea dănuța din triteni
și mi-a zis ai auzit unchiule ?
unchiul ioan din alba
a fost internat de urgență-n spital

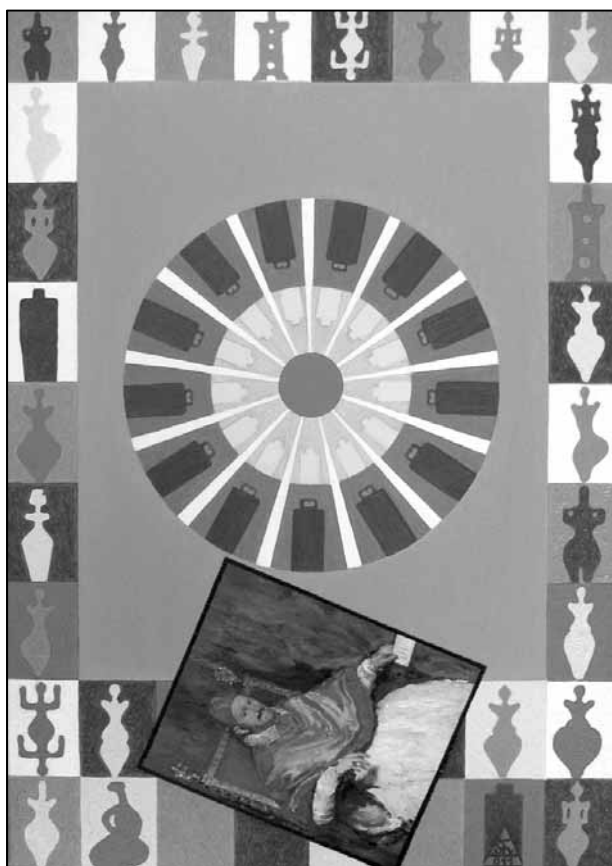
apendicită perforată au spus medicii
și l-au urcat direct pe masa de operație
dar n-a fost ce credeau ei unchiule
colonul e de bai
cancer generalizat
n-au mai avut ce să-i facă
și l-au închis la loc
el încă nu știe nimic
se simte bine pe moment
și crede că-i în afara oricărui pericol

dezmembrarea comunismului la triteni

cum a fost bade indrei? l-am întrebat
(când cu dezmembrarea comunismului la
triteni)
pe cel mai vechi colectivist din sat
cum să fie? a zis badea indrei

după revoluție sau ce-o fi fost aia
președintele ne-o chemat într-o zi pe toți la
grajduri
și ne-o zis oameni buni gata cu comunismul
o vinit vremea să scoatem tot ce-am băgat
la-nceput
unu o luat o vacă altu un cal altu zece oi
o scroafă cu purcei care pe ce-o putut pune
mâna
și s-o dus cu ele acasă
și dumneata ce-ai scos bade indrei?
da' io ce să scot a zis badea indrei
când mi-o vinit și mie rându mi-o zis
președintele
dumneata bade indrei ai băgat pula în
colectivă dreptu-i?
amu aia s-o scoți!
și dumneata ce-ai zis bade indrei?
io ce să zic a zis badea indrei
n-am putut tăgădui fātu meu că asta așa o fost!

(Din volumul în lucru *școala de tractoriști și alte poeme*)

Text and Time 82

Ioan MĂRGINEAN

Cuvintele aprind cărări

Să pot urca muntele
Și totuși să rămân un cântec de dragoste
Un asfințit cât o mantie roșie
Inima are picioare subțiri
Adoarme pe umerii tăi
Pietrele rămân de veghe
Tălmăcitorii încă n-au sosit
Caii-s grăbiți
Și faptele bune poposesc în alt loc
Auzi-mă, Doamne, auzi-mă
În miezul nopții strig către Tine
Nu mistui sufletul meu
De mâine voi fi altul
Tabăra vrăjmașilor am îngenunchiat-o în șoapte
Citite de morți anonimi
Miercuri voi mângâia ochii florilor
Prea se calcă în picioare de atâta înnoptare
Ursitele se gudură în recidive
Vor da alt sens
Și nu știu dacă îndrăgostiții vor aplauda
Vineri voi zidi adăpostul pentru sfinți
Voi începe dimineața adunând razele lunii
Și psalmii uitați
Mai au forme perfecte, sângele viu, biruitor în
moarte
Și câteva urzici să spele ochii trecătorilor
Și... pe tine
Clopotniță să te așez
În afara dorințelor
Și clopot din carnea soarelui
Și cu buze căzute din cui
Îmi voi chema din urechi diminețile

Aici nu mă pierd niciodată

Mă simt liber
Și nimic nu mi-e indiferent
Nici iarba ce acoperă cărările iernii
Nici fumul din horn ca un urlat de lup
Surâsul Domnului îl deslușesc
Ca într-o vară fără acoperiș
Clipele, ca un arici pas grabnic respiră
Filă cu filă adun icoanele toamnei
Să nu moară oamenii toți
Mă târâsc printre casele vechi,
Amelie, cireșului să-i dau binețe
Nimeni nu e aici de ziua lui
Altă dată eram mulți
Câte învieri nu vor fi urcat dealul?
Oare cine va schimba apa la flori
Că ceasul l-am uitat în tren.

M-a lăsat lumii în locul ei

Avea părul lung și unsprezece frați
Și o vecină hoată și mândră de felul ei
Frumoasă... întotdeauna așa revine în amintiri
Un pic bănuitoare și cu obraji roșii
Ca atunci când nu și-a luat bilet
Când avea doisprezece ani
Făcea compot
Și ceai
Pentru preotul cu pălărie cafeniu deschis
Într-o zi i-a dat o păpușă de cârpe
Și i-a făgăduit o pălărie

Să culeagă priviri când o va trimite la
farmacie

Mama ne scotea din palmele tatii
Și îi smulgea cureaua din mâini
Avea o spaimă teribilă de moarte
Și de ungherele inimii lui întunecate
Știa că arătându-i chipul tinereții
Îl va îmbuna
Mi-a lăsat un patefon
Să înnoiască glasul ei
Și un ceas ca o oglindă spre care
Priveam numărând secundele veșniciei
Într-o zi ne-a făcut plăcintă cu mere...
Ca lăstunii la gura cuibului
Priveam cuțitul bunicii
Cel făcut dintr-un vârf de coasă
Speram să facă o minune
Să ne aducă el pe ascuns
Bucata pregătită pentru masa de după

Liturghie

Viața ei ca o carte...
Toți priveam în sufletul ei
Satul și dealul
Ba chiar războiul de țesut
Și radioul Carmen cu care se lăuda
Că l-a primit pentru un rând de țoale
Țesut până în Crăciun
Se întâmpla s-o văd
Cu hainele bunicii
Schingiuită de privitori
Lângă pat ținea grijile noastre
Și cartea de rugăciuni
Și câteva pungi cu medicamente
De toate culorile
Ca furate din curcubeu
Mă ducea mereu la bunici
Și îmi spunea că aici se odihnesc copilăriile
Și iubirile și cei pe care nu-i mai dorește

nimeni

Mormintele se țineau de mână
De la apus până dimineața
Apoi fiecare se întorcea
La frați, la surori
Și adăpau semințe
Desenau flori
Mereu crini
Și lalele
Uneori stângaci
Semănau cu suferințele lor
Cu bucuriile lor

Uneori mai desenau și câte o bicicletă
Apoi ca într-o vrăjitorie devenea adevărată
Le amortiseră picioarele
Drumul se îmbibase în ele ca o spaimă
Lor nu le plăcea să se laude
Cu slăbiciuni
Împlineau toate muncile
Din locul acela plin de durere
De verdeață și respect
Ei nu aveau telefoane
La noi ajungeau doar curpenii
Și mirosul crizantemelor
Și brumele primăvăratice
De sărbători
Magistral pășesc din înviere în înviere
Toate-s în stare de alertă
Și clopotul și bufnița
Și toate sinceritățile și încăpățânările
Croitoresele livrau în ordine comenzile
Șorturi, rochii și uniforme de școală primară,
de miri, coronițe

Inele și roiuri de fluturi pentru copile
Erau modele bănuitoare
Pentru mama rămăsese o fotografie cu rochie
albă
Și cu mine în brațe
Eu aveam pantaloni scurți
Și inima ca o pasăre
Așa nimeni nu ne putea recunoaște
Spre dimineață s-a furișat
În ochiul unei margarete
Și... n-a mai vrut să plece

În fiecare dimineață la opt

Mă urc și mă cobor
Prin rugăciunea plină de pronume
Veșmintele atunci nu vor muri
În ele nu pot sta la taclale demonii
Ele au miros de flori sălbatice
Ale Tale dintru ale Tale...
Grădini și ierburi tăcute
Trec prin sângele meu
Aceste câmpuri ca niște bocete
Cumpără uleiul lumilor viitoare
Cinci întotdeauna nu-l vor lua pentru candelă
Vor păstra banii pentru oglinzi și alte neliniști
El nu-i întâmplare
E capătul timpului

Și îmbrățișarea
Spălând picioarele mele și căpățâna lui Adam
În fiecare dimineață la opt
Clopotele scriu un poem memorabil
Pentru sălcii pletoase și pentru îngeri
Pentru icoana cu inima mamei
Și pentru lumânările ce ard în fântâni
În fiecare dimineață la opt
Vânzătorul de cruci
Trece pe la poarta mea
Adânc pe adânc chemând
Vechea dorință de a fi și dragoste și noapte
În fiecare dimineață la opt
Om și munte se așează lângă mine
De-a curmezișul inimii
Și animale și păsări și oameni
De-a curmezișul Golgotei
În fiecare dimineață la opt
Dumnezeu ne amestecă limbile
Să nu ne evaporăm

Amândoi, de mână, am intrat în poveste

Cu inimi și sânge transfug
Nu știam pe ce nume să te strig
Nici tu nu le știai pe toate
Aveai aripa păsării de lut
Și deasupra umerilor o biserică de lemn
Cu turn înalt
Sub care îngenuncheau
Mestecenii și munții și creștetul meu
Toamna avea cerul în ambele mâini
Și urmele râului cu pete de vară
Luna ca un înger culegea flori de maci
Pășind spre altarul golit de gutui
De parfumurile vechilor litanii
De singurătați bizantine
Arginții Iudei tremură în iad
Ca o rană pe care nu puteam să mi-o iert
Ca soldații închiși în cazarmă
Trebuia demult să-ți spun
Că nu tot ce crezi
Ți se potrivește
Oglinzile au asemănări trecătoare
Și capătul timpului e ca o femeie
Dorințele tale au limbaj memorabil
Mătăsuri și alabastre
Sofale ispitind contururi

Plănuiesc războiul presimțirilor sumbre
E constatarea ce poate muri
Aș mai avea nevoie de o falsa vitejie
De rugăciunea cerșetorului
Și de răbdarea tăcutului cânt
În foișorul de sus
Îmi trec inima prin mâini
Vinul are mirosul florii de tei
Pâinea cumișenia sudorii din palmă
În fiecare dimineață unul mă va vinde
Și știu că tuturor voi fi dator
Că poftitul fără haine de nuntă
Mirilor și pașilor și lumânărilor și mersului
mai departe
Vor fi vești despre sosiri și sfârșituri
Despre trupurile noastre și alte identități
Vom umple golul din fulger
Mâna mea va tremura peste bolta lumii
Atunci cinci stafii ne vor vedea înghesuți
În tinerețile noastre
Și cu buze cărnose
Își vor rosti dorința

Scrisoarea pe care o vei primi

Nu spune să respiri ușor
Ci despre lupta dintre om și gândurile rătăcite
încet încet vei desluși că sunt departe
Și cu pieptul și cu inima unde tu găseai adăpost
La spălarea picioarelor cămașa îți venea bine
Și lumina nu întârzia
Fiecărui ni se da o alta zi
Un alt umblet
De la chilipir la chilipir
Toate părând fără rost
Paginile acestei dimineți
Asemeni viorii zugrumate
Vestesc timpul iubirii
Cred că pentru săptămâna asta
Paharul e limpede
Ca și cântul naiului când își smulge voalul
Refrenului, paharul de vin, ochii tăi
Cată zborul
Uneori pot să văd mai târziu
Un fel de rătăcire pe drumul rănii
Voi ține în brațe primejdii numeroase
Nemiloase lumânări vor dansa la trecerea apei
Punțile gura căscată a friicii

Nimeni nu iartă pe nimeni
La ce mi-ar folosi teascul din via fără gard
Iernile iertătoare pregătite să moară?

Fă-mă colind, mamă

Scâncet surd în semnele vremii
Cuvinte mai presus de daruri
Vin colindători
Oasele bradului se usucă
Uneori am nevoie de mine
De rugăciunea ta
Prin care vede Dumnezeu
Lemnul din foc
Dezbrăcat de patimi
Colacii... un fel de plutire
Și vinul tatii
Anotimp în mizeria lumii
Face ordine printre blesteme și descântece
Ferestrele lumii au ochii în lacrimi
Heruvimii cată toți Betheemul
Acolo-s jucăriile toate
Și magii și steaua și bunicii mei
Cu iesle cu boi și cu vaci
Și cu cărțile lumii din care nu știau să citească
Frigul din sobă parcă-i Irod
Cu țipete de mame în urechi
Ca vuiet coborâtor din Marea Moartă
Mărșăluind spre neguri plângătoare
Colindul mi se oprește în gât
Nenăscuții ochi, surâsuri
Pentru Argata
Cea din rădăcini, din flori și suferințe
Ce se odihnea în tăișul luminii
Începându-și drumul spre cer
Fratele meu colinda cu o mână
Vecina mea colinda cu un ochi
Merele, ca un roi de albine, colindau în
trăistuța mea
Mai lungă decât seara Crăciunului

Noaptea nu mai au nici o urmă din mine

Jucăriile-s toate din plastic
Cărunte și nimeni nu se vede la față
Așa m-a cunoscut mama
În noaptea mucenicilor din Sevastia
Lacul era mai adânc decât oceanul
Și ploaia nu era atinsă de durere
Nu pleca nici un tren din gara aceea
Ochi retrași între secunde
Ca primăvara în seninul ei
Aș fi vrut să culeg nevăzutul
Cu mâinile ce au fost bătute în cuie
Și cu dragostea mea de dincolo de lucruri
Cine respiră veacul acesta
Va primi dezlegare la pește
Ca soldații la vin
Înainte ultimului atac
Pentru ziua de ieri am rămas doar eu
Și mi-am ținut legământul
Din oră în oră și încă o dată
Dimineața aceea avea roate de car
Și sulite ce străpungeau cămașa mamei
De bună seamă era o zi de marți
Mama își amintea de sâmbăta din mijlocul
lumii
Și de ochii tatii ca de un izvor
Scâncetul meu deschise primăvara
Și moartea... cu un ceas mai târziu
Mai jos am văzut obrazul meu speriat
Lumina fragedă strângând în dinți umbra ta
Paltinul și-a făcut datoria
Leagăn dintr-un vis în alt vis
Papucii de seară cu cearcăne mari
Patul cât o pădure
Satul de mult în afara lumii
Doar casa noastră ca o floare de păpădie
Urca la cer.

(Din volumul *Baladă pentru Amelie*, în pregătire)

Doru Gabriel

SĂCĂREA

Pelerine de borangic

Volanul îmi scapă brusc în dreapta, aproape prind bordura. Fir-ar să fie, am ațipit la volan! Nu pot controla balansul nebun care începe. Ce naiba face ăsta? Microbuzul din față se îndreaptă frontal spre mine. Într-un colț de parbriz soarele colorează lumea în auriu și mă orbește cu mii de scînteieri. Îmi dau seama că accidentul este inevitabil. Frîna, imaginară, pe care apăs nu funcționează. Trec prin microbuz, îl spulber, parbrizul se pulverizează în mii de granule, nu simt cum mă rănesc, fiarele se zdrobesc, nu simt cum mă taie. Un curcubeu sîngeriu mă împresoară, mă copleșește din toate părțile. *Năbădăioasele culori plutitoare ale universului pînă atunci bine închise în compartimentele și celulele lor oficiale* – acesta este un crîmpei de text ce-mi vine brusc în minte –, se înceteșează și se risipesc amestecîndu-se imperceptibil și fără consistență. Îmi simt capul găunos și cavitătea pieptului pustie. Mă sufoc în air-bag, dau din mîini să mă pot elibera. Probabil sînt într-un vis și mă înăbuș cu perna, sigur, asta e, o să

Proza Mișcării literare

mă mai zbat puțin, neputincios și o să mă trezesc naibii odată, extenuat, ca bătut, ud learcă, dar o să mă trezesc. Da, cu siguranță sînt într-un vis, ăsta fiind un lucru bun, pe mine visurile m-au protejat întotdeauna. Mă neliniștește oarecum bărbia relaxată care, dacă nu mă-nșel, mi-a căzut în piept. Mi se năzare apoi, pierzînd așa, ca-ntr-o joacă, timpul prin visul din care nu mă mai trezeam, să mai arunc pe deasupra volanului o privire lungă la vechea mea lume știută, la

micul meu univers cîndva atît de util, să încerc să văd cît mai mult din viața adevărată, probabil ultimele lucruri pe care aveam să le mai văd, sufletul se blochează o clipă în trup contemplînd locurile fericite ale vieții, luînd seama încă o dată la toate cele, și da, de bunăseamă, la minusculele detalii ale prizăritei, insignifiantei mele apocalipse. Totul în jurul meu este plin de viață, totul continuă să pulseze și să se miște în abundența de lumină și de culoare prin vechea lume cunoscută, zgomotoasă, înceată și întîmplătoare, imaginile strălucitoare, orbitoare, se developează rapid, una după alta, da, ar fi grozav să pot scutura năvăvaș din cap pentru ca memoria ticsită, ocupată, să mă arunce nepăsătoare într-un cu totul altfel de vis-amintire, și nu mai știu dacă sînt într-un pasaj dintr-o carte sau cine știe unde, oriunde altundeva, într-o realitate veche, deja consumată, într-o amintire sau, de ce nu, în realitatea finală, în ultima realitate, da, lumea încă mai ciripea în apropiere *ca o rîndunică de argint*, viața ce se vedea în lumea aceea de colo era ceea ce fusese de fapt întotdeauna, adică un cîine, însă nu știu cum se făcea că acum cîinele acela nu era unul care să mîrîie și să latre, ci era unul care, cu o labă din față ridicată, lingîndu-se pe botul umed, cu o figură mirată, părea c-ar fi vrut mai curînd să se joace, da, viața semăna perfect cu un cîine, dar ce-ți trebuie mai mult decît un cîine care să vină din cînd în cînd să-și pună gîtul cald pe genunchi, da, viața adevărată – cu alte cuvinte acea parte a vieții în care te obișnuiseși cel mai bine, cel mai puternic și

mai profund cu ființele și cu lucrurile –, își pierdea sensul știut căutându-și un altul, da, n-am realizat niciodată atât de bine cât poate fi de distractiv să fiu viu, nemaipomenit de viu, mai mult, simt cu luciditate că universul nu era absolut de loc supărat, universul habar n-avea, da, închid ochii, îi deschid, nu funcționează, mintea nu îmi mai este limpede, nu îmi este, și simt, suficient de organizată pentru a găsi o metodă de a verifica eficient dacă mai sînt în viață sau nu, oare ce se va întîmpla de-acum cu mușcatele mele, spre seară urma să le ud și să le pun cîteva căpăcele de *vita-flora* și să le povestesc, să le șoptesc discret – o, ce încîntare! ce bucurie! –, cât sînt de roz și cât sînt de frumoase, toate sunetele și culorile lumii mele unice se propagă uniform prin văzduhul clar, maiestuos, delicat, dumnezeiesc, în lumea mea ordonată albastrul încă îl percep tot albastru – vai, *cîtă beatitudine poate fi în albăstrime, nu știusem niciodată cât de albastră poate fi albăstrimea* –, mda, în toate nuanțele posibile, de la numele prințului Temnosinii pînă la Ochiul Divin, de la albastrul irizat al picturii flamande la cel din miezul cristalinelui meu artificial, de la *A.R. blue monogram* a porțelanului de Meissen la *albastrul iridescent, celest al fluturelui Polyommatus icarus*, de la rarismul albastru al părții albastre a lunii la cel al lacului Kinneret, de la cerul Toscanei pînă la pielea sacră, enigmatică, a zeului Amon, de la albastrul picioarelor corbului de Galapagos la *albastrul farfuriei pe care se odihnește viața de forma unui schelet de pește* și, de ce nu, de la *ochii tăi albaștri ca două Mercedesuri spălate proaspăt* pînă la perioada albastră a lui Kandinski, sau pînă la albastrul săpunului *Irish spring*, sau pînă la..., pînă la albastrul stilat, studiat, obsedant, dintr-un film imposibil ca *Passion of Mind*, da, albastrul încă rămîne albastru, definit categoric în darnicul standard universal binecunoscut, între lungimile de undă 440 – 490 nm, da, asta este, *albastrul te poate scoate din minți* atunci cînd nici acolo, aiurea, între lumi, nu există un albastru altfel decît albastrul. Și, se pare că viața mea, chiar așa fragmentată cum e în infinituri de miniclipse *A*, e totuși o lume rotundă, întregă, însă mică, lumea mea fiind *forever* o lume cu mult mai mică decît lumea-lume, aceea împresurătoare, încîlcită și

complexă care rămîne, care dăinuie, care merge mai departe, lumea nebună care conține sclipiri de tandrețe și de poezie, de speranță și de frumusețe, lumea în care absorbit de *stress*-ul cotidian, urma să cumpăr o plăcintă cu prune de la *Nuțica* iar de la *HM&F* albumul lui *IZ Kamakawiwo'ole* cu *Over the Rainbow*, apoi *urmînd să mă întorc acasă la cartea mea citită pe jumătate, la ceața de vis în care plutea adevărata mea viață și de ce nu? la munca aceea complexă, fericită, devotată*, la propria carte care mă ținea ocupat de aproape șase ani și jumătate, da, he, he, cu siguranță în *Inbox* nu aveam de gînd să mă mai uit, nu avea niciun rost pentru că știam că e plină doar cu reclame pentru *Viagra*, ha, ha, de altfel nu mai primesc demult *e-mail*-uri importante, da, evident n-o să mai reușesc să repar ceea ce trebuia reparat nici să distrug ceea ce mai rămăsese de distrus, da, milioane de vieți își vor continua existența simultană și nimeni nu va avea habar că în cîteva miimi de secundă o lume mică, insignifiantă ca a mea se va fi scufundat, of, uite cum într-un fugăr instantaneu îmi mai apare o dată pleata verde a mesteacănului fluturînd ca o perdea sfîșiată și simt, percep, cum frunzulițele se uită la mine și parcă se bucură că m-am liniștit oarecum, că sînt împăcat, că nu mai sînt atât de deprimat cum fusesem cînd celelalte frunzulițe căzuseră anul trecut și anțart, apoi nu se mai declanșează niciun instantaneu, iată, da, iată cum ochii mi se golesc, dracului, de lumină și de albastru și de toate culorile atât de bine știute, gravitația nu mai are nicio putere asupra mea, buzele modelează cuvinte care nu se mai aud, urechile înregistrează deja vuietele unei alte stări de agregare, toate simțurile se topesc și se concentrează într-unul singur, unic, nemaștiut, al șaselea, al șaptelea, al optulea, cui îi mai pasă, aidoma..., aidoma cui?, nu mai găsesc termen de comparație..., aidoma unei firimituri de vis ciudat, ... unui gînd care călătorește singur, pe un drum lent, așteptînd schimbarea, migrația dintr-un neant albastru, într-un altul...

Nu înțeleg, nu înțeleg ce se întîmplă, nu înțeleg ce se întîmplă cu mine, nu înțeleg nici *acum* ce naiba se întîmplă cu mine! Mintea încă nu voia sau nu reușea să realizeze ceea ce trupul înțelesese deja. Lumea părea a sta la locul ei, lucrurile își mai respectau semnificația vizibilă și cuviința exterioară, se

petreceau însă niște chestii care *n-aveau de-a face cu mine, cu viața mea, cu ce știam eu despre viața mea, cu lucrurile din care, știam eu, că e făcută viața mea*, iar eu, separat, da, așteptam, nu-i așa, așteptam uluit ca lumea mea și viața mea să se reîntoarcă și să intre cumva în mine din nou, *să mă umplu de mine la loc*. Doar, oameni buni, chiar dacă mori, nu se poate să mori chiar așa *de tot!*

S-a născut la 17 martie 1957 în Bistrița. Este absolvent al Institutului Politehnic, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj. Locuiește la Bistrița. Scrie proză, poezie. A publicat în *Mișcarea literară*, *Mesagerul literar și artistic*.

...și totul se petrecea astfel încât realizam oarecum că încă nu ajunseseam *dincolo*, dar la fel de bine îmi dădeam seama că, totuși, nici *aici* nu mai sînt...

(Notă: ...în doar prețul unei neînsemnate microsecunde *am simțit fericita clipă a eternității, a tot ce se află înainte și după existența mea, am căpătat dintr-o dată dimensiuni în toate direcțiile și o nouă înțelegere a lucrurilor, și eram deopotrivă în trecut, în prezent și în viitor...*, da, și îmi trăiam, cu o viteză uluitoare, simultan toate vîrstele și toate anotimpurile, ele aflîndu-se în mine, egale, contemporane... da, în firava secundă în care tot universul îmbătrînise cu o firavă secundă eu îmbătrîniseam, retrăindu-i, zeci de ani..., da, lungmetrajul vieții mele fu minimizat și arhivat într-o secundă...)

...după care am fost atras cu viteza gîndului de cîmpul magnetic al celeilalte lumi. Urma probabil să mă cuplez în curînd la pulsația universului. *Înaintam împreună cu universul atunci cînd înainta și mă retrăgeam atunci cînd acesta se retrăgea*. Da, ceea ce era cu adevărat straniu în toată chestia asta era *acel ceva care încerca și începea să mă despartă de tîlcul lumii...*

Hei, ce-o fi cu tipele astea cu pelerine *strălimpezi* ca borangicul efemerelor și cu mai nimic pe dedesupt? Plouă cumva? Stai așa că știi! Foițe dintr-astea străvezii, translucide, au ăia de la terapie intensivă. Le întrezăresc, le

intuiesc mai mult prin subțirile pleoape, *ca pe niște pete scînteietoare, alungite, înconjurare de o lumină difuză, asemenea unor siluete privity prin ochelarii cu infraroșu, umbre ce-țoase învăluite într-un halou verzui întunecat, legate una de alta prin fibre lipicioase, mișcîndu-se stîngaci, aleator, apropiindu-se și îndepărtîndu-se*, ca pulsațiile unei celule. Le aud punînd întrebări, nu, nu, doar mi se pare că le aud, mișcă încet buzele, probabil șușotesc, cine știe ce șușotesc și în ce limbă, dacă le-aș pricepe limba am putea șușoti împreună. Dacă aș reuși să mă răsucesc puțin, aș încerca chiar s-o pișc de fund pe asistenta asta palidă și subțire ca paiul, care-mi uzează urechile cu șoptele buzelor ei, fie ce-o fi!..., OK, *suddenly*, una din uscatele astea, genul subnutrit, genul *șnurfărățîțefărăcur*, scoate de pe undeva o oglinjoară rotunjoară cu căpăcel rozaliu și, profesionistă, mi-o vîră sub nas de parcă numai de oglinjoara mării ei îmi ardea mie. *Se?*, întrebă o altă voce. *Nu, nu se...*, *măi fată, ăsta nu mai e aici*, îmi vuiuște, ca marea, în urechi răspunsul, ei bine, dacă îmi iau o clipă seama, nu pot să nu mă întreb cine și dacă o să-mi mai povestească vreodată totul, adică *tot ceea ce s-a-ntîmplat de cînd s-a-ntîmplat ce s-a-ntîmplat*, varianta cealaltă, expunerea observatorului, raportul *martorului*, procesul verbal, ca să zic așa, care să îmi deslușească punctual, în amănunt, despre cum am fost eu scos din timpul meu, din trupul meu, din pielea mea. Din pielea mea, ce-i drept, ponosită, ca un sacou vechi rărit în coate, dar pe care îl purtam cu plăcere și în care încă mă simțeam confortabil. Da, fusesem un suflet destul de bine îmbrăcat. Pielea mea încă nu ar fi trebuit aruncată la gunoi, m-ar mai fi putut ține vreo cîteva anotimpuri. Da, am fost destul de mulțumit de ce a putut să facă pielea mea. O să le dau prietenilor mei cîteva telefoane să intervină, să mi se pună pielea în dulap, pe umeraș, la naftalină să nu fie cumva la îndemîna cuiva căruia i-ar plăcea să o probeze, *să-i vină* și să intre naibii în ea. Au mai fost cazuri, de-aia îi spun ăluia de la obraz: nu cred c-ai vrea să fii în pielea mea! Fie vorba între noi, cred că ăsta e și cel mai nimerit epitaf, da... Uf, naibii, nu mă pot răsuci, nu merge, de ce nu merge și de ce nu-mi mai pot aduce aminte ultimele cuvinte?, da, da, îmi dau seama dintr-o dată,

că fir-ar să fie, niciodată nu-ți mai aduci aminte ultimele cuvinte...

...și se făcea că nimic nu mai știam, și că dacă îmi mai aminteam câte ceva, nu îmi aminteam nimic decât frînturi, bucățele strălucitoare de clipe. Și nu avea pic de importanță dacă reușisem să trăiesc vreodată, adică dacă viața aceea pe care o trăisem eu fusese viața însăși, da, habar n-aveam nici cine-am fost pe cînd eram, nici cine sînt acum cînd nu mai sînt.

...și se mai făcea, nu știu cum, dar limpede de tot se făcea că mă ajungeam din urmă pe mine însumi, acolo, undeva, într-o altă lume, anume în lumea aceea pe care doar mi-o imaginasem și doar o visasem, da, cît de perfect era cercul, cît de frumos se închidea ca un inel lumea mea și nu aveam nicio teamă și mă simțeam liniștit și liber pentru că dintre toate lumile mele asta era chiar lumea care-mi lipsise și care-mi lipsea...

O mare parte din mintea mea și-a dat seama subit că acel sentiment ciudat era dat de faptul că muream singur. Da, eram în sfîrșit singur, singur de tot. O, dar cît de bine știam asta din bătrînele proverbe, o da, știam desigur foarte bine că *nimeni nu moare odată cu cel dus de pe lume...*

(Notă: realitatea – atît cît mai puteam suporta din ea –, zdruncinată din temelii, se clătina, se balansa, nu-și mai putea reveni. Se pierdu, se deformă și glisă în *cealaltă* realitate. Intrînd între *ghilimele*, realul se destinse și tinse spre iluzoriu și de-abia în această combinație complexă se desluși în întreaga-i dimensiune).

(Notă: presupun că în lumea lor, a sufletelor, ele, sufletele pot să se îndrăgostească – îmi imaginez dragostea simplă, curată, pură, dragostea cea fără de trup, da, asta ar fi ceva la înălțimea lor –, da, dar – și o să-mi fac timp, îmi zic, să mă gîndesc –, le lipsesc minunatele mecanisme necesare pentru ținutul de mîna sau pentru îmbrățișări, nu se sărută pentru că nu au organ pentru sărutat etc., în fine, îmi fac în gînd o subnotă: oare sufletele se topesc și se contopesc sau se..., ce? Rămîne de văzut. Cum adică *de văzut?* Îmbrățișările fuseseră, țin minte, niște lucruri

foarte bune. Dintre cele mai bune. Mă ajutaseră să înțeleg mai bine ce însemna o *îndepărtare*, dar și o *apropiere*. Pe-aici, cu ubicuitatea asta a sufletelor voi încerca să păstrez cu orice preț formula *te îmbrățișez* măcar ca o încîntătoare formulă de salut. Sufletele, oameni buni, da, asta începeam să mai aflu, și-mi plăcea, sufletele nu pot să păcătuiască, asta fusese exclusiv treaba trupurilor neputincioase copleșite de slăbiciuni. Și, încă, sufletele nu au absolut nicio greutate. Chestiile alea cu *îmi simt sufletul plin*, sau *mi-e greu sufletul* sînt niște metafore de doi lei. Plin ori gol sufletul nu e nici greu nici ușor. Să fim serioși, îmi era limpede că nu percepeam în niciun fel vreo greutate așa cum îmi percepușem, cîndva, greutatea corpului. Apoi, sufletele nu dor. Că un suflet rănit se plînge de durere e o pretenție absurdă, o formalitate lacrimogenă, eminentamente pămînteană. Dacă durerea unui corp e o treabă concretă, cea a sufletului nu e nimic altceva decît diagnosticul superficial al unui generalist mediocru. Altceva, sufletele nu fac absolut niciun zgomot, nu se aude nici măcar un zumzăit. Îmi aduc aminte cum, în viață, de atîtea ori mi se întîmplase ca trupul să se apuce tam-nesam să dea din gură, să vorbească, în timp ce sufletul, discret, se abținea și zîmbea subțire, undeva, departe. Da, vorbele nu mai sînt aici nimic din ceea ce știam despre vorbe. Îmi aleg cuvinte, să mă joc cu ele, însă jocul nu mai are înțeles, cuvintele stau separate și nu se leagă pentru că nu au de ce să se lege, jocul de cuvinte nu mai are multele, subtilele vechi înțelesuri, fiecare cuvînt este singur, este liber, fiecare cuvînt e o clipă, e un timp și fiecare dintre cuvintele alea îmi aduce doar aminte cum, la fel, fragmentat, am trăit viața și am scris cartea. Sper ca *acum*, *într-acest timp*, să nu am probleme cu percepția sufletelor. Este evident însă că o să am ceva treabă pe tema asta cel puțin pînă cînd o să reușesc să adun informațiile esențiale. Dacă nici *aici*, adică *dincolo*, treburile nu sînt ultraperfecte – da, bănuiesc că *ăștia* nu au biblioteci ca toate bibliotecile, însă scriu în gînd și își citesc gîndurile, au *theke* speciale pentru gînduri, pentru senzații, pentru percepții, ha, ha, și realizez că nici rîsul meu nu e rîs ci doar o senzație de rîs –, va trebui să îmi caut o sursă, un suflet pereche, unul care să-mi explice, să-mi transmită printr-o formă

superioară de comunicare cum stau lucrurile. Sînt siderat totodată că toate astea îmi trec prin gînd, da, asta înseamnă că gîndesc în timp ce. Da, deși, de la distanță, eram conștient de toate aceste lucruri. Doamne, ce-o să mă fac dacă voi afla, dintr-o dată, totul? Da, ceea ce mă va afecta cel mai tare pe mine, sufletul, va fi desigur problema fundamentală, cea a comunicării cu sufletele inferioare, cu cele prevăzute temporar cu trupuri. Indiferent de ceea ce voi afla am știința interdicției că nu le voi putea contacta în mod direct, nu le voi putea relata pe îndelete ceea ce se întîmplă în *creuzetul eternității*, nu o să-i pot influența/determina să accepte *transformarea discontinuității fizice în continuitatea veșnică a unei forme lipsite de corp fizic*. O să ajung să le bîntui creierile chinuite și mințile complicate în încercarea de a face transferul de informații. Da, îmi aduc aminte de pe vremea cînd încă existam în viața trupului meu – obs.: fusesem implantat bine mersi în trupul meu ca un cip, la nivelul tehnologiei anului 1957 –, cum, cu biete simțuri ale bietelor mele organe cu care eram prevăzut am perceput, haotic, dar am perceput neîndoielnic asemenea *semne*, asemenea tumulturi informatice însă, mărturisesc, doar la nivel de sugestie).

...și ochii încă vedeau și chiar păreau a spune ceva, ceva despre mine, cel care nu plecasem încă...

...și mă refugiam jalnic, inevitabil, din trupul meu dureros..., da, continuam să mor... și abia dacă puteam urmări dezintegrarea mea... da, mai era nespus de puțin pînă-n viitor...

...și mă fac una cu sufletul meu și mă înalț ușor, diafan, *victorios*, deasupra tuturor lucrurilor și simțurilor, *mă despart de ceea ce oamenii denumesc în general materie* și mă văd pe mine însumi, dedesupt, *învins*, zdrobit pe caldarîm. Contemplu terifiat, impresionat profund, cu un sentiment asemănător tristeții, *meticulosul proces de transpunere a tuturor trăsăturilor sufletești în cele trupești*. Da, habar nu avusesem înlăuntrul cui trăisem pînă atunci. Cîndva fusesem mîndru de corpul

meu, acum *mă despărțeam de obiectul care fusesem*, da, nu îmi imaginasem nicio dată că *avusesem atîta nevoie de un corp pentru a exista*. Trecuse o viață ca să mă pot obișnui cu tot felul de mine însumi și, iată, dintre toți acei din care fusesem alcătuit rămîneam acum cu mine *celălalt* scăpînd, ca să zic așa, de mine *ăsta*. Iar în dezastrul prin care treceam nu era nici o teamă, nici una din cele o mie și una de frici inventariate nu era, ci doar o incredibilă armonie între *fînța* care fusesem și *ne-fînța* care eram. Da, sufletul meu, de bunăseamă, se afla deja într-o lume, iar trupul meu, sau ceea ce mai rămăsese din el, într-o alta. *Tocmai ne părăseam*. Trupul a rămas amputat, mutilat, devastat – un adevărat *abator al sufletului meu* –, nemaiputînd lupta să-și recapete vigoarea, fiorul, fluxul care îl pătrunsese, pînă nu demult, pînă în cele mai îndepărtate și mai sensibile terminații nervoase. Ce bine că nu trebuie să iau cu mine mizeria asta gălbejită, flască, *sacul de lut, purtătorul de umbră, restul netrebnic, biodegradabil, al fînței mele*. De altminteri, se pare că el, trupul, cuminte, ascultător, interpreta docil, fără greș, ireproșabil, scenariul care i se scrisese. Eu, doar eu, *fără precauții*, mă ridic ca un fuior albastru de ceață, nu mi-am putut imagina vreodată că poți să ieși din tine atît de ușor, și mă privesc cum zac acolo, inert, în carne și în oase, *cu capul lăsat pe o parte, moale, într-un unghi neverosimil, în felul acela teribil, îngrozitor...*

...mă învîrt o vreme aiurea, înnebunit, ca o pasăre în jurul cuibului pustiit, e incredibil, e de nedescris cum nu-mi mai aparțin, mă mai privesc o dată, de undeva, de acolo de sus, din spațiul nedefinit unde-am fost izgonit brutal, catapultat din colivia trupului inutil, care și-a pierdut definitiv măreția-i, pe care deja nu-l mai percep și în care simt că nu am să mă mai întorc niciodată...

...apoi universul avu un tremur tulbure, *o încetinire generală a tuturor reflexelor*. Ca și cum perfecțiunea ar fi ezitat și ar fi avut un moment de imperfecțiune...

(Din volumul *Viața la a doua privire*, fragment de roman)

Alin CORDOȘ

Vânătorii de îngeri

Neguțatorii de praf și păsări oarbe

Cămilele, sutele de cămile, păseau apăsat pe nisipul fin și care îți intra în fiecare por al ființei tale, nimeni și nimic nu scăpa de metalul topit ce curgea din cer și de nisipiul care era prezent absolut peste tot. Pășeau încet, ocolind tacticos dunele, molcome se legănau prin tăcerea de foc. Nimeni nu vorbea, doar, din când în când, strigătele guturale ale conducătorilor caravanei, străfulgerau liniștea topită a deșertului, aceleași dune, aceiași căldură usturătoare, mărunță și neiertătoare. Muezinul a început să cheme la rugăciune. La Mecca, glasul său se aude și cade precum o ploaie binefăcătoare peste credincioșii aflați la închinare în moschee. Aici, aici doar vântul fierbinte ca fiertura de mei de pe un cuptor încins și glasul unuia dintre hagioi începe a se auzi peste mușenia deșertului: Allah hu akbar: Pe munte și pe cartea scrisă. Pe pergamentul întins și pe casa cercetată. Și pe acoperământul înălțat și pe marea umflată. Pedepsa Domnului tău este hotărâtă, nimenea nu o poate opri. În ziua când se va clătina cerul, se vor mișca munții. Vai, în ziua aceea, de cei ce învinuiau de minciună și se jucau cu vorba! În ziua aceea, să fie aruncați în focul iadului.

S-au rugat cât s-au rugat, pe urmă, așezați în jurul focurilor făcute din balegă uscată de cămilă, au început să spună povești. Povești despre negustori.

Oarbe, zboară păsările dimineața

Când au sosit vânătorii, micile înaripate mai ciripeau pe limba lor, cea fără de înțeles pentru vânători, corbiu cei mari și negrii, cioclii din cer.

Se învârteau în cerc, iar zgomotul aripilor lor zdruncinau țăriile cerului învolburat cu nori la asfințit. Atunci, în dimineața de piatră și cuvânt, le-am spus că asfințitul, ca un vultur mare și rău, este aproape:

Înspre asfințit, când cerul plângea cu lacrimi
de sânge
Un moșneag mi-a șoptit că moartea vine ieri
E crucea ce bate la ușa materiei
Zvonuri despre păsări violate, circulă ieri

La dispariția Lor, picuri de ploaie, zvonuri de ape repezi, gândaci astrali căutau numele păsărilor în constelațiile unde nu sunt vânători de umbre zburătoare.

În piața pustie, lângă mica fântână cântătoare, m-am așezat și am scos din tolba de vânătoare, scrisoare de la Mircea, ultimul vânător de păsări. Se laudă că ar fi singurul vânător de îngeri...

Prietene cuvântător,
Nu demult am sărbătorit pe cel care vrea să se schimbe. Sărbătoarea nu a reușit, ea s-a transformat într-un eșec cu gust de brânză de

cal. Dacă aş fi vrut să sărbătorim cu o ceapă și o cană cu apă, se chema buget de austeritate. Cină cu brânză de cal. În taină, pentru că nimeni nu trebuie să vadă ce se mănâncă în Paradis.

Uite, uite că acum mă gândesc. Eufemistic spun asta, eu, de fapt, privesc pe gaura cheii a subconștientului. În jurul meu, două mierle negre cu ochii scoși. Nu mai au nici limbi, pentru că le-am gătit cu trufe. Mă mir că pe cerul buhăit și violent colorat la răsărit, mai zboară păsări. Poate sunt un fel de îngerii ceva mai mici, iar asta înseamnă că sunt un fel de vânător de îngerii. Ce frumos sună: vânător de îngerii și de cârțițe. Pentru că tu ești prietenul meu, uite că am să-ți povestesc ceva despre mierle și cârțițe și, recunosc faptul că ador foarte mult să gătesc mierlele, mai precis limbile lor și ochii lor. Pateu din limbi de privighetoare și antreu din cârțițe. Oricum, colivia e goală acum.

Negustorii de păsări

L-au prins: La punctul de frontieră ungaro-român Nagylak a fost capturat un camion condus de un șofer român în care se aflau peste 11.000 de cadavre de păsări protejate, vâdate ilegal în România, a căror valoare ideală a fost apreciată de vameșii maghiari la 100 de milioane de forinți (325.000 de euro). Captura conținea 8300 de privighetori, ca și codobaturi, mierle, presuri, sticleți și alte păsări sălbatice protejate prin lege. Pe șoseaua națională 43 a fost interceptată o mașină condusă de un cetățean român, care transporta într-o geantă frigorifică 385 de specii protejate, printre care privighetori, mierle, becațe, presuri, măcălendri, sfrâncioci, pițigoi, cânepari, cinteze și altele. În dreptul localității Muraszemenye, din sudul Ungariei, polițiștii au arestat un cetățean italian, în al cărui portbagaj au fost descoperite 230 de păsări vâdate ilegal în România. Transportul conținea 218 privighetori, ca și un număr mai mic de prepelițe, codobaturi și grauri.

Tot scriu ziarele, tot scriu...

Ha, ce de povești, multe povești despre vânătorii de îngerii... Dar, să revenim la cârțițele noastre. La o singură cârțiță, la ea, la Ana. Nu sunt deloc în formă, într-o anumită formă prin care să te fac să îți amintești. Să îți amintești de mine, uneori, da, uneori, ca și cum trecutul ar fi o fericire venită din mâl, una care te împoașcă.

Apă și noroi. Gustul limbilor de mierle înăbușite în abur fierbinte. Apă și noroi. De obicei, trecutul are gust de lut. Lut de noiembrie. Ana, mă gândesc la tine, la viața și moartea ta, a mea a tuturor celor pe care îi cunoaștem. Auzi, auzi cum cântă privighetoriile, zgâlțâie pământul, lutul din vârful acestui deal. Mici insule de iarbă și fără gust, mărăcini ce momesc sufletul și lutul galben-marونیu.

Lutul de noiembrie își schimbă culorile. Curge din gri, precum cerul buhăit la est și decedat în aspre culori.

Negru și alb, gri, cenușiu cerul, cenușie și aspră luna noiembrie. Când gătesc, cânt, tot cânt: Addio, del passato bei sogni ridenti, Le rose del volto gia sono pallenti; L'amore d'Alfredo perfino mi manca, Conforto, sostegno dell' anima stanca.

Conforto! Sostegno! Ah, della traviata sorridi al desio; A lei, deh, perdona; tu accoglila, o Dio! Ah! Tutto, tutto fini. Or tutto, tutto fini! Le gioie, i dolori tra poco avran fine,

La tomba ai mortali di tutto e confine! Non lagrima o fiore avra la mia fossa. Non croce col nome che copra quest'ossa! Non croce, non fiore, Ah, della traviata sorridi al desio; A lei, deh, perdona; tu accoglila, o Dio! Ah! Tutto, tutto fini. Or tutto, tutto fini!

Vezi draga mea, ar fi trebuit să vorbim în fiecare zi, de tine, de mine, de tine, era mai bine așa, asta, asta pentru a te cunoaște. Știi, fată, eu nu aveam nevoie să te cunosc. Eu te iubeam și credeam și speram că voi avea timp să te cunosc. Știi, nu cred că știi gustul lutului de noiembrie. De când ne-am cunoscut și

până ne-am despărțit m-am simțit neajutorat, iar, de când ai plecat, m-am simțit umilit.

De atunci am început să vânez păsări. Pentru creierul lor pe care îl găteam cu petale de trandafiri, sau mâncăruri dulci din ochi de mierle și înmuiate în nelipsitul garum.

Garum, sosul gătit din măruntaie de cârțiță, măruntaie macerate în sare și pe care le țin în vase de lut acoperite complet timp de câteva săptămâni.

Umilit, prost, cine știe, dar cu siguranță umilit. Umilit pentru că vroiam să mă umilesc pentru a rămâne lângă mine, indiferent de ceea ce mi-ai fi cerut să fac. Aș fi stat în ploaie în fața ușii tale, a porții tale, a vieții și, mai pe urmă, a morții tale. Cică, fiecare e cu moartea lui, pentru că, de obicei, noi, bărbații mergem singuri la întâlnirea cu ultima Doamnă din viața noastră. Mă întreb, la cât de rele și de bârfitoare sunt femeile, cum dracu faceți de vă înțelegeți cu Ea?

Tu, o Doamnă, aia o altă Doamnă, dau oricât să fiu acolo în momentul când vă veți gratula reciproc. Sau nu?

Ai spus atâtea „nu”-uri la ultima noastră întâlnire, încât am crezut că întreaga lume nu mai are nevoie de mine, pentru că, vezi, întreaga lume a mea erai tu. Asemeni unui soare gol s-au rostogolit acele „nu”-uri peste mine, peste lumea care credeam că e a noastră. Nu știam de Apocalipsă, dar pentru mine, atunci a venit sfârșitul lumii: Countdown to extinction – All are gone, all but one. No contest, nowhere to run.

No more left, only one. This is it, this is the Countdown to Extinction.

Gustul, gustul de lut, lutul din acest deal sterp, miroase a guano. Gustul sângelui și al nopții eterne, acest lut de noiembrie. Ana, eu zic că și Moartea are picioare de lut. Picioare de lut și aripi de ceară.

Fugi, Ana, fugi, dar nu am înțeles niciodată de ce a trebuit să fugi, eu, eu oricum nu aveam de ce să fug după tine. Eu, eu

vroiam să mă umilesc, să mă târăsc precum un vierme la picioarele tale, să te implor să nu pleci. Vroiam să plâng, să te rog să mă ierți că ființa mea de lut e dependentă de inima ta de ceară.

Ceară și lut. Pământ și apă. Sânge și spermă. In to the Flesh, Pink Floyd... Cu siguranță nu e pentru tine, nu ai înțelege nimic din The Wall, iar Shine on crazy diamond nu prea merge ascultat din fugă. Poate, poate Comfortable number, deși, nu e nici doină și nici o luntre care se leagănă pe uscat acolo unde crește mușetelul.

Alin Cordoș, de profesie jurnalist, are 44 de ani și a scris vreme îndelungată literatură fantastică, publicând în mai multe reviste de gen. A debutat cu un volum de proze, *Ape întunecate* (2007), întâmpinat pozitiv de o parte din critica de specialitate. La ora actuală, Alin Cordoș are în pregătire al doilea volum de proze, *Colivia cu păsări violate*, în curs de apariție la Editura Eikon din Cluj-Napoca.

Întotdeauna, dar absolut întotdeauna după o decizie grea, complicată prin natura ei, prin natura lucrurilor, faci, de obicei, o fixație. Unii fac asupra stării de prostrație, alții asupra unei flori sau a unei albine, iar alții asupra celebrei deja The Day After – Ziua de după. Habar nu ai cum e!!!

Ziua de după e un fel de vineri 13, dar, vorbind serios, știi, nu prea poți glumi cu Ea, cu the day after. Habar nu ai cât de rău doare fiecare secundă: una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă și zece. Zece secunde pentru zece mii de ani, și, tot așa, o viață ca pentru o moarte întregă.

The Day after... În ziua de după ești asemeni unei cârțițe, obișnuită în hrubele ei, acolo, acolo unde sapă galerii în lutul de noiembrie. In to the Pit, Rob Halford: Bear witness to treason, Abeyance they cower

Compulsion of liars, Addicted to power, Into the pit... Into the pit.

Ziua de după e, dacă vrei, un fel de ziua cârțiței: ești orb, mut și surd de durere, de prea multă durere și constăți că nu ai unde să fugi. E dimineața aceea fără miracol. Atunci, în acea dimineață m-am simțit violat. M-ai smuls din colivia mea și m-ai violat. Un fel de Jack the Ripper, The Ripper: Any back alley street, Is where we'll probably meet, Underneath a gas lamp, Where the air's cold and damp

I'm a nasty surprise, I'm a devil in disguise, I'm a footstep at night

I'm a scream of the fright, All hear my warning, Never turn your back, On the ripper... the ripper... the ripper.

Mda, poate exagerez un pic, fată, dar nu știi gustul cafelei în dimineața zilei de după, ziua în care nu ai mai fost nicăieri. Cafeaua, vodca ieftină, incoloră, cu miros de guano, de împuțită melasă, orz aprins, țigara, fumul ei apăsător, o ceață ce-ți violează plămânii ce se vor necroza, alungând afară flegma groasă și neagră ca pământul pentru morți, morții mamii ei de viață.

Ziua în care nu ai mai fost nicăieri, nici în casă, nici afară, nici în stația de autobus, nici măcar în trenul care mai mult curgea pe șine, decât mergea.

Nici măcar umbră, nici măcar lumină, nici măcar lut. Puțin lut de noiembrie. Puțin, doar încă puțin de-ai mai fi stat, nu aș fi ajuns din pasăre, o cârțiță.

Fugi, Ana, fugi, în timp ce eu mă voi așeza la marginea drumului, dar nu la picnic ci la autostop, așteptând Moartea. Așa, încet, îmi voi aduce sicriul din lemn de brad, cel mai ieftin sicriu, ieftin ca o sticlă de Cico. Perna vreau să fie tare ca piatra, după care mă voi așeza între scânduri, așteptând ființa ta de lut, pe acel cineva, pe ucigașul de cârțițe.

Îmi aduc aminte cât de tulbure era, uneori, apa Târnavei, de podul acela de fier, deși, când eram mici, la grădiniță, cântecelul vorbea despre un pod de piatră: Podul de piatră s-a dărâmat, A venit apa și l-a luat, Vom face altul pe râu în jos, altul mai trainic și mai frumos.

De ce, de ce oare ar avea nevoie de un pod mai trainic și mai frumos apa aceea ca leșia, mai tulbure ca sufletul tău.

În Noaptea de După nici cârțița nu a mai venit, ghearele ei nu ai mai săpat, galerie după galerie în căutarea pământului de după casă.

Ce bine e să fii cârțiță!!! E oarbă și nu vede oasele celor morți când sapă galerii printre morminte, prin cimitire, printr-un cimitir. Unul sau mai multe, are vreo importanță?

Hai, zi și tu ceva, spune, nu te bucuri pentru cârțiță? Nu vede, nu aude, dar se spune că are un miros ieșit din comun. Unii susțin că ar mirosi sufletele morților.

Vino, vino să trăim până după miezul nopții, iată two minutes to midnight... Vino, vino draga mea, să vedem cum cârțița deosebește pe cei morți de cei vii...

...Morți sunt aricii, ca niște leproși încarcă trenurile foamei.

Ca un ciumat am sunat la ușa ta, iar când te-ai uitat pe vizor, mi-am scos ochii. Morți sunt aricii, iepe bolunde nechează peste lună, mi-am scos ochii și i-am trimis la post restant. Peste drum, vecinul bate cuie în mâna care te-a mângâiat, din unghiile despicate, despicate ca două bucăți de cer, cresc alge, puturoase alge, mereu verzi, mereu aștept bătaia cuiului. Ai luat ochii și i-ai târât prin făină, prin pesmet făcut din bucăți de pâine ucisă, circumscrisă. Mi-ai tras cu ochiul, iar retina ta a curs peste sârmele soneriei, iar picăturile le-am lins de pe umbra sânilor tăi. Ai ciugulit din ochii pane, ai ciugulit, vorbind cu Ioan și Petru, cu Marcu și Toma despre scara ce merge în cer. Ai strigat, după asfințit, ai strigat, că dăruiești Cerului ochii făcuți pane. Orb am sunat la ușa ta, iar aricii mi-au dăruit bastonul alb...

...Atât de tulbure e ziua de după, mai ales că peste ea se așează zăpada mirosind a sulf, dioxid de sulf, dar eu nu am făcut la chimie industrială. Mai devastatoare ca invazia hunilor a năvălit dimineața aceea peste mine, iar eu, bietul mort-viu, nu știam ce am de făcut cu durerea.

Surd și mut, nu știam unde să o pun, să o așez. Pur și simplu nu știam ce am de făcut. De unde să fi știut, de unde să fi avut gustul de zinc al morții, al alcoolului etilic, pentru că spirtul sanitar îl filtram prin pâine. Prin pâine

îl filtram. De unde să fi știut că durerea nu se filtrează? Că durerea are regulile ei, legea ei, doar cârțile îi simt mirosul. Mirosul morții lente! Pe urmă, he, he, he, descompunerea, putrefacția, de aia durerea e surdă și mută, ca și cârțița, de altfel.

Plecarea ta m-a sedat, un fel de traumatism cranio-cerebral, poate o mică comoție cerebrală, iar urmele pașilor tăi ce se întindeau pe aleea. ce duce la gară miroseau a fortral, a mescalină, a LSD, Lucy, your ski it is so wonder. Nu simțeam nimic, doar auzeam, auzeam cum se strânge carnea pe mine: zgârciuri și tendoane, copite, amintiri răscolite cu forcepsul.

Neputincios și neputincioasă, încă sedați de urmele pașilor tăi, de umbra ta mică, eu și durerea ne-am tăiat venele. Aș avea nevoie de un garou, poate de o batistută, hm, cântecelul acela, mai ții minte cântecelul: Mi-am pierdut o batistută, mă bate mămica, cine poate să mi-o deie îi sărut gurița. Batista-i parfumată, se află la o fată, la fata cea frumoasă, pe care o iubesc. Glasurile se estompează, parcă s-a demagnetizat banda de magnetofon Mayak. Îngroșate, îngroșate vocile se târăsc ca niște melci, urme vâscoase lasă în urmă, dar banda s-a terminat, iar ultimii centimetrii se zbat pe rolă, asemeni aripilor unor păsări mici, violate și ucise lângă colivie.

Te-am strigat, te-am tot strigat. Ai privit doar o singură dată înapoi, o singură dată, iar uitătura ta de leoaică flămândă mi-a înghețat sufletul. Abia atunci, abia atunci mi-am dat seama cu adevărat că ai plecat, dar nu ca o Doamnă, ci aproape ca o hoată. Ți-am surprins și înțeles privirea aceia vicleană, rece, fără acoperiș deasupra capului. Am știut că îmi sunase ceasul, că lutul începea să mă acopere, așa puțin câte puțin.

Miroseam deja a cârțiță

O singură dată ai privit înapoi, o singură dată. Pe urmă ceva ascuțit, ceva ca vârful unui stilet mi-a străpuns pieptul: o dată, de două ori, de trei ori, de patru, de cinci, de șase, de șapte, în vreme ce durerea devenea insuportabilă, violentă, o taină nespusă, pe

care o descoperi, încet, încet. E ca o durerea de măsea, lăuntrică, neînchipt de adâncă, o simți cu fiecare fibră a ființei tale, o născocire a demonilor ce vor să intre pe furiș în Paradis. O suferință voită poate, o pregătire idolatră a vieții de apoi, e ca și cum îl urci pe Dumnezeu pe un gard, după care îl dai jos, un fel de trăiește ascuns ca să poți trăi pentru tine.

Au început a curge din cerul de culoarea turbei picături, picături de plumb topit. Fugi fată, fugi sau mai bine lovește-mă cu ceva tare și ascuțit, un bisturiu pentru incizii ar fi cel mai indicat.

Acum, acum cânt și gătesc inimile mici și multe, limbile și celelalte resturi – Mai ții tu minte, Doamnă, Era târziu și era toamnă...

...Lovitura m-a îndoit, așa cum se îndoaie și, mai pe urmă se topește, metalul, o bară de metal sub căldură, sub sudură. Lovitura m-a răvășit, efect de uragan. De data asta, o sabie de cruciat îmi străpungea măruntaiele, uriașă, tăioasă și ascuțită: de la un anumit punct ale ei, suferința devine personală. Atunci, dragul meu prieten, și cu moartea se întâmplă le fel, altfel cum aș putea atârna atât de frumos la capătul ăsta de funie. Nu știu cum ajung la ea, dar există cârțițe care rod funii și păsări care nu pot să facă aceasta. Atârna atât de frumos, încât ai putea crede că am să-mi iau zborul, zborul unei păsări care și-a pierdut capul-compass. Îmi dau lacrimile de la toată zbaterea asta, de la tot zborul ăsta.

Uite, uite draga mea, cârțița, cum sapă ea galerii și cum miroase sufletele morților. Uite și tu, draga mea dragă, cum ea, sărăcuța de cârțiță mă miroase și pe mine...

...Istovit, mă ridic încet de lângă fântâna cântătoare, iar când privesc în tolba vânătoarească, păsărelele erau moarte, toate, și cintezoii, și sticleții și mierlele cele negre. Jalnic negustor de păsări, jalnic, strigă și oamenii, mai ales atunci când le așez pe marginea fântânii pentru a le căuta inimile și ochii, limbile. Ultima cină a Domnului, fug să o pregătesc. Fug, mai pe urmă zbor, zbor asemeni unei păsări care și-a pierdut capul compass...

Duios, cenzura ne mângâia

Zorin DIACONESCU

Duios, cenzura ne mângâia sufletele, ego-ul eventual rănit de tăișul criticii sau firava speranță epuizată din cauza textului care nu se mai încheaga. Dispariția inchiziției ideologice și deschiderea largă a porților uniunilor de creație nu a produs acel *rinascimento* așteptat de toată lumea. Un înțelept pe stil vechi și nou, Daniel Drăgan, m-a avertizat odată cu privire la sublima nonexistență a literaturii de sertar. L-am muștrat atunci în gând, considerând că păcătuiește prin exces, dar curând după enigmaticul 89 avea să se arate că judecății redactorului șef din acele vremuri a *Astrei* brașovene îi lipsea mai degrabă măsura decât lipsa ei, aprecierea lui dovedindu-se prea blândă, deoarece nu doar sertarele erau goale, la fel s-a întâmplat și cu multe alte resorturi pe care mă sfiesc a le enumera aici, ele fiind prea bine cunoscute și la fel de bine ascunse în contemporaneitate.

Acel *package* istoric alcătuit din sfârșitul războiului rece, căderea zidului de la Berlin și colapsul societăților care mimau comunismul a cam lăsat scriitorimea fără obiectul muncii, breasla fiind îndeobște apreciată pentru rezistența prin care se opunea cenzurii de partid și pentru atitudinea mai

Confesiuni incomode

Cenzorii și-au împachetat servietele și au plecat spre activități lucrative, partidul s-a autodizolvat în capitalismul de cumetrie, a dispărut până și omniprezenta securitate, lăsând de izbeliște scriitorul nevoit să lupte dintr-o dată cu alte mijloace pentru o bursă, o sponsorizare sau o platformă nonguvernamentală, capabilă să-i mențină statutul în

mult sau mai puțin dizidentă, afișată cel puțin verbal și vestimentar.

poziție verticală. Dacă *ante* era la modă să ne turnăm între noi la ofițerul administrator de suflete, *post* am trecut în spațiul public, nelăsând nici un ungher nebălăcărit.

Au mai venit și tinerii mereu foarte obraznici, care se jucau acolo unde noi ne-am fi dat duhul pentru un cadru televizat, au venit străinii cu stilul lor comercial și tehnologia cu rețele și competiții virtuale, amenințând cel puțin cinci din cele șapte vieți din pieptul scriitorului autohton.

Supraviețuirea s-a produs după modelul sovietic al mascării în teren, mișcarea de rezistență e mult mai bine organizată în provincie, însă mortul a început să miroasă chiar în biblioteci și librării, unde se răspândește un iz de enclavizare, de societate a scriitorilor dispăruți de pe stradă, refugiați în umbra perdelelor și a amintirilor neatinse de aspiratorul de praf.

Este limpede că în literatura română se scrie prea mult pentru capacitatea de lectură a contemporanilor, că numărul publicațiilor literare a trecut de mult de limita până la care poate fi întins interesul celor mai zeloși critici, care, la rândul lor s-au pierdut într-un numitor comun ce tinde spre infinit, sau spre zero, nu mai contează, efectul e același.

Iată în ce împrejurări am ajuns să ne dăm seama că cenzura proletară era, paradoxal, un reper, unul negativ, dar prezent în viețile noastre și ordonator al spiritelor care altminteri amenințau să o ia pe scurtătură.

În mod *tragicomic*, odiosul regim de sorginte sovietică, vrând să disciplineze pe toată lumea, deci și pe scriitori, îi lua în serios. Astăzi, singura șansă a scriitorului de a fi validat pentru scrisul său ar fi să producă tiraje vandabile de milioane, un obiectiv altfel

de apropiat ca și trimiterea unui echipaj cosmic pe Venus.

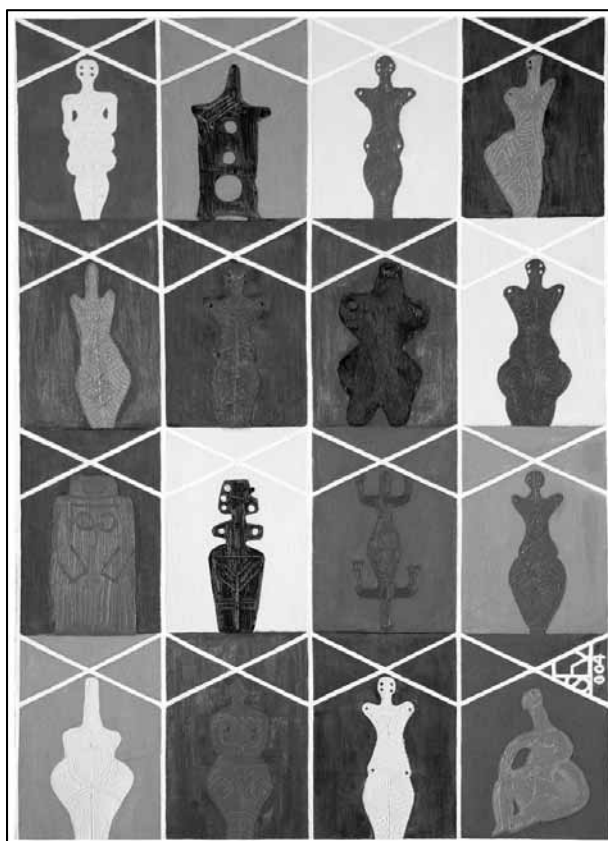
În rest îi șade bine oricărui politician să apară la lansările de carte, pentru reasigurarea electoratului în legătură cu dragostea sa pentru cultură și valorile neamului. Iar cărților le șade bine pe raftul din librăria orășenească, care raft ar putea adăposti întreg tirajul, cu condiția să nu fie prea mare (raftul, nu tirajul).

Avem mulți, foarte mulți confrăți care scot fără emoții și fără teamă câte un volum pe an, dacă nu chiar mai des. De ce să fie emoționați? De cine să se teamă? La lansare vin oficialități, care au întotdeauna un mesaj

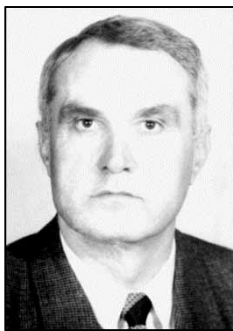
pozitiv, mai vorbește câte un intelectual amic, de bine, se înțelege, iar publicul poate fi considerat abonat, fiind același cu excepția rudelor și a prietenilor ocazionali.

Tematic, literatura noastră s-a sincronizat cu valorile universale, adică am găsit și noi America și confirmăm: Columb avea dreptate, deci, Cristofor, poți dormi liniștit! Suntem aici de veghe, aprindem în fiecare seară lămpașele, le agățăm de-a lungul drumului lăsând urme simetrice în praf. Pe ulița noastră e liniște și armonie. Limbile ceasului s-au oprit. Amin!

(Bistrița, 14 septembrie 2014)

Text and Time 4

Însemnări despre poezia Liviei Rebreanu-Hulea

Ion BUZAȘI

Când într-o familie se afirmă un talent artistic puternic, genial, ceilalți copii chiar dacă au și ei înzestrări artistice remarcabile, rămân în umbră. Este și cazul învățătorului Vasile Rebreanu, din a cărui numeroasă familie de 14 copii (șase morți de tineri), aproape toți au avut înclinații spre diferite arte, dar numai Liviu, cel dintâi născut, Alfa, cum îl numea Ludovica Rebreanu (n. Diugan), mama lui, va deveni un nume celebru în literatura română, fiind considerat creatorul romanului românesc modern.

Talent poetic a avut și sora lui, Livia. Fotografiile ce le am în față îmi întăresc imaginea cinematografică pe care a întruchipat-o cu atâta farmec actrița Catrinel Dumitrescu, în filmul realizat după romanul *Ion*. A fost cu patru ani mai tânără decât Liviu, născută la 12 octombrie 1889 în Maieru, fiind al patrulea copil, dintr-o familie numeroasă, ce va fi și bucurie dar și o povară materială pentru învățătorul mereu strâmtorat financiar. Oricum copilăria la Maieru a fost, și așa și-o amintește, fericită, un „cuib al visurilor”. Pe lângă jocurile copilăriei își amintește lecturile, pe care le făcea în fața copiilor mama, care n-a renunțat niciodată la veleitățile sale de actriță și cântăreață: le recita sau le cânta poezii patriotice, al căror titlu, Livia nu-l mai notează exact în fugarele sale aduceri aminte,

Istorie literară

dar înțelegem că este vorba despre D. Bolintineanu, cu *Mama lui Ștefan cel Mare*, de Vasile Alecsandri, cu *Peneș Curcanul*, de cântece populare ce vorbeau despre istoria dramatică a Transilvaniei, *Horea*, *Doina lui Avram Iancu*, *Cântecul lui Lucaciu* ș.a. Din cauza greutăților materiale n-a putut să urmeze liceul, dar a studiat în particular, și la examenul pe care-l

susține la Dej este elogiată de către profesorii examinatori. La vârsta adolescenței trăiește durerea unor decepții în dragoste și se căsătorește în 1918 cu Ovidiu Hulea, poet și profesor. La început se stabilesc la Blaj și participă cu mare însuflețire la sărbătoarea Marii Uniri de la Alba Iulia. După 1918 vor locui la Cluj, unde soțul ei ocupă o catedră de profesor. Peste patru ani în 1922 se înființează liceul „Titu Maiorescu” din Aiud – Ovidiu Hulea fiind unul dintre întemeietori. La acest liceu va profesa câteva decenii, lăsând amintirea unui dascăl erudit și pasionat. Bucuria venirii pe lume a celor două fetițe este umbrită de boala soțului, cu dese crize de nervi, îngrijit cu devotament de Livia, care-l și însoțește în Franța la mănăstirea Lourdes, sperând într-o miraculoasă vindecare. Vindecare aparentă și temporară, căci boala revine și în 1952 Ovidiu Hulea moare. Livia îi supraviețuiește două decenii, dar trăiește tot mai retrasă căutându-și consolarea în rugăciune și în slujbele religioase la care asistă cu regularitate, iar în răgazuri sufletești luminoase scrie poezii, amintiri despre *Familia Herdelea* și despre pelerinajul din Franța. A murit la Aiud în 1972 într-un oraș și într-o vreme în care prea puțini știau că este sora marelui prozator.

Un merit incontestabil în formația sa intelectuală are Liviu Rebreanu, mentorul său și îndrumătorul lecturilor sale literare. Din perioada adolescenței și a studiilor în particular începe să scrie într-un fel de caiet-album primele poezii. Și tot Liviu este cel care intuiește talentul său poetic și-l încurajează. Este vârsta „reveriiilor” (e titlul unui ciclu din poeziile sale), a visărilor romantice ale unei adolescente. Debutul poetic se petrece în 1910, în revista „Falanga

literară și artistică”, dirijată de criticul Mihail Dragomirescu, unde Liviu, de curând stabilit în capitala României, devenise redactor. Urmează alte colaborări la revistele ardelene mai ales „Luceafărul”, „Cosânzeana” (Orăștie), „Românul” din Arad. Încurajată de publicațiile la care colabora se gândește să-și adune poeziile într-un volum și în acest sens îi scrie și-i solicită părerea lui Liviu, în a cărei competență avea deplină încredere: „E vorba de editarea poeziilor mele actuale. În decursul acestui an am publicat mult și fiindcă publicul îmi cere, iar sufletul și rațiunea mea însăși mă-ndeamnă să le adun în volum [...], aș face-o deoarece cred și m-am convins și de aceea tot ce-i actual – proza sau poezii – o să fie mai bine primit acum decât mai târziu, în vreme liniștită. Nu râvnesc, se înțelege, la venitul ce mi l-ar aduce acel volum, ci tot la ceea ce râvnesc este ca vibrarea strunei mele să-și afle rezonanța dorită, în toată inima pe care ar atinge-o” (apud Ilderim Rebreanu *Spectre în labirintul uitării*, Editura ZIP-MMXI, vol. II, *Cei morți și cei părăsiți*, p.129).

Așa cum era de așteptat pentru o fată romantică și romanțioasă, cu bogate lecturi din poezia română mai ales, dar și din mari poeți ai literaturii universale, primele sale încercări poetice sunt poezii de dragoste, pe care și le intitulează „reverii” – adică niște „cugetări vesele sau triste în voia cărora se lasă imaginațiunea” (v. Lazăr Șeineanu, *Dicționar Universal al limbii române*, ediția a VII-a, 1945, p. 548). Este o poezie de album, cu ecouri de romanță în care se poate identifica reflexul unor lecturi din poeziile de dragoste ale lui Cincinat Pavelescu, de pildă, a cărui celebră romanță „Frumoasa mea cu ochii verzi/ Ca două mistice smaralde/ Te-ai dus spre alte zări mai calde/ Melancolia să-ți-o pierzi” – va fi reluată nu numai ca idee a plecării și a despărțirii ci și cu asemănări de vocabular poetic în *Răvaș de toamnă*, cu o discretă dedicație: „Ție” – „Te-ai dus și tu, tu cea din urmă/ Nădejdea sufletului meu,/ Te-ai dus spre alte țări mai calde,/ Pe-un drum bătut, dar lung și greu.” Octavian Goga și el identificabil în imaginea „puiului sărman de rândunică”, ce a rămas singur după despăr-

țirea îndrăgostiților „...Aici, sub streșina de astăzi/ Acordul cel dintâi;/ Un pui sărman de rândunică/ Privind spre codrii arămii./ Se pierde-n ciripiri deșarte/ Stingher, neînțeles, uitat, –/ Căci cei ce te-au iubit odată/ Spre zări mai calde au plecat.”

Uneori poezia de dragoste a Liviei Rebreanu-Hulea surprinde printr-o compoziție ingenioasă, care-i conferă farmec artistic. În poezia *Glasuri* – (o asemănare vagă, de suprafață lexicală numai în cele două părți ale romanului *Ion*), poeta ascultă trei „glasuri”: glasul vremii, glasul inimii și glasul minții. Dacă primele două îi dau speranța că iubitul vine, cel de-al treilea, „neînduratul glas al minții”, îi spune:

„Ți-e zadarnică-așteptarea
Între voi s-a-ntins Uitarea,
Ți-e zadarnic plânsul...
El s-a dus în țări străine
Și-a uitat de mult de tine.
– Ce-l aștepti dar, ce visezi?
Cel plecat
Nu vine....”

Dominante sunt versurile elegiace, cu vagi dorințe nelămurite („– Oare ce-mi trezește-n suflet/ Dor de-o scumpă floare-albastră?”) în care aceste interogații poetice sunt inspirate mai ales de asocieri cu tablouri din natură, în delicate pasteluri, cu versuri a căror gingășie sentimentală este apropiată de tonul romanței populare:

„Aș vrea din visele-mi răzlețe,
Să făuresc un cânt duios,
Să-l cânti cu drag gândind la mine,
Copil cu părul mătăsos.
Și-aș vrea din lacrimile multe,
Ce-mi udă perna-n nopti de chin,
Să-ți fac o salbă fermecată,
De-a pururi dragă să-ți rămân.”

Izbucnirea Primului Război Mondial, cu „acele zile de zbcium și lacrimi”, aduce în poezia Liviei Rebreanu-Hulea o notă gravă, așa cum mărturisește poeta însăși. Harpa ei „a început să vibreze cu atâta tumultuoasă forță, că aș putea spune, fără exagerare, că acele versuri erau compuse numai după picuri: *Inimă, Răvașul din tabără al miresei*, spre pildă, erau cele dintâi izbucniri ale unei stări sufletești care mă chinuiau groaznic, pe care

le exteriorizam, așternându-le pe hârtie, nu cu gândul trufaș de a le publica, ci pentru a mă elibera de povara lor care-mi umplea inima până la refuz... Începusem să public ceea ce scriam, nu din acel imbold al truției, care mă îndemnase, printr-un concurs de împrejurări, să intru în biroul redacțiilor. Acum se petrecea cu mine ceva cu totul aparte: publicam pentru mulțumirea altora și uitam cu totul de mine. Mai ales că eram neconținut îmboldită de la spate, încât publicistica (înțelegem „publicarea” n.n.) în asemenea împrejurări o consideram ca pe o faptă de caritate, pentru inimile care sufereau. Glasul redacțiilor, al diferiților publiciști, precum și atâtea scrisori de pe fronturi, de la cititorii ziarelor și revistelor care îmi cereau «încă un picur de balsam», mă stimulau”. Miți (Maria, căsătorită Stratulat) notează în *Amintirile* sale rânduri despre poezia de război a surorii sale: „Liviu e înspăimântată de drama funestă a războiului, de durerile noastre familiale – și scrie cald, măreț, feminin. Primește scrisori multe de la ostași de pretutindeni, în care o roagă să publice mereu, ca ei acolo pe fronturi și în spitale să aibă curajul de a suporta durerile crunte” (apud Ilderim Rebreanu, op. cit., p. 127). Iată o mărturisire emoționantă: primirea unor scrisori de la ostașii care-i citeau versurile pe front întărindu-le curajul, este o recunoaștere mai importantă decât aprecierea criticilor literari, pentru că în poezia românească numai volumul lui Vasile Alecsandri *Ostașii noștri*, inspirat din Războiul de Independență, a mai avut un asemenea rost.

Volumul *Răvașe-n tabără* apare însă cu întârziere de cinci ani față de intenția poetei, 1915 – din cauza războiului. Prima ediție apare la Arad în Editura Librăriei Diecezene – cuprinzând 39 de poezii; ediția a II-a apare în 1929 la Cluj – cu următoarea mențiune: Tiparul Școlii de Arte și Meserii „Principele Carol” a Societății de Ocrotire a Orfanilor din Război.

„Poezia ca un picur de balsam”. Acesta era în primul rând rostul răvașelor trimise pe front, în tabără. Poeziile din acest ciclu se înscriu în specia literară a scrisorilor în versuri, a scrisorilor de război – a acelor „cărți” în versuri trimise de pe front, cărora le-

a conferit strălucire artistică George Coșbuc cu *O scrisoare de la Muselim Selo*. „Scrisoarea” lui Coșbuc este modelul poetic pentru aceste răvașe numai că aici destinatarii nu sunt cei de acasă („Măicuță dragă, cartea mea/ Găsească-mi-te-n pace”), ci ostașii care se aflau în tabără. Este semnificativ titlul adoptat de poetă, *răvaș* – însemnând în limbaj popular și „scrisoare”, „bilet”, dar, ca regionalism – și „crestătură pe răboj” și prin extensiune, „evidență”, „socoteală”. Acestea sunt „răvașele” Liviei Rebreanu-Hulea și scrisori către ostași, dar și un raport, o evidență, a lucrurilor lăsate acasă de ostași înainte de a pleca pe front. Alege patru emitenți ai scrisorilor, patru voci semnificative: Mireasa, Copilul, Bunicul, Sora, dovedind stăpânirea unei stilistici epistolare adecvate. Răvașul miresei are căldura iubirii cu adresări duioase ce amintesc de poezia biblică a *Cântării Cântărilor*, și după un tablou dezolant al satului, nădejdea revederii:

„Căci vecinic ți-e aproape
Preabunul Dumnezeu
Și ruga mea fierbinte, –
Iar scut, iubite-s eu...”

În răvașul „copilului” se înfățișează la început o atmosferă tihnită, patriarhală într-o casă de la țară, dintre imaginile prezentate poeta stăruind asupra uneia: „Ionel la masă singur, c-o scrisoare se căznește”. Îi scrie tatălui despre o serie de lucruri de acasă, întâmplări mărunte, amintește de apropierea nașterii Mântuitorului, de seara de Ajun („Nu știu lăsa-ne-a mama acum la colindat/ Căci de când e bătaie, îi atâta jale-n sat”), sora Anuța amintește mereu de tatăl plecat pe front, mama și bunica mereu triste că nu au primit carte de la el, și copilul își încheie răvașul cu o dorință:

„Ce bine-ar fi pe urlaub să te trimită-acasă,
Că atunci de bună seamă la colindat mă lasă.”

Răvașul bunicului este mai grav; aici influența „Scrisorii de la Muselim Selo” a lui Coșbuc este evidentă și, în „dictarea” epistolei „Chemai deci pe Florica să-ți scriu prin ea o carte”. Și ce-i scrie? Că satul e trist și părăsit,

bătrânii stau pe prispe și așteaptă zadarnic „pe cei plecați să vie”, că amarul zilelor îl face să-și dorească sfârșitul vieții pământene. Dar înțelepciunea bătrânească știe că nădejdea este o virtute creștină și își încheie răvașul în chip profetic:

„Și toți cu-nfiorare vorbesc de-un mare
praznic
Când s-o sfârși, deodată tot vuietul
năpraznic
Și s-o zidi, nepoate, o mare-mpărăție,
Și slobod pe vecie, românu' o să fie”.

Iar cel venit de pe front, își va relua cu mai mult drag îndeletnicirile sale gospodărești, tot ca în poezia lui Coșbuc unde ostașul dorea : „Să văd o dare-ar Sfântul/ Cum cade iarba-n fața mea/ Și-mi bate-n plete vântul”. Și în ambele poezii aceeași nădejde a ocrotirii de către Domnul, invocată și în răvașul bunicului:

„Tu Domnului te-nchină ca el să
te-ocrotească
Să te întorci tot teafăr la vatra
strămoșească,
Rugina de pe pluguri s-o speli în brazda
grasă
Să-ți legeni iarăși coasa prin iarba de
mătasă...”

Cel mai accentuat biografic este „răvașul” Sorei. Aici este Livia îndurerată și de moartea pretimpurie a tatălui și de drama familiei cu feciori plecați pe front, aici îl informează pe Emil (căci despre el poate fi vorba) cum iubita lui Anuța e tristă pentru că el a uitat-o, aici e pomenit „nașul nost Condrate” și încheierea cu revenire asupra dorinței de a nu uita pe cea care „mamii i-ar fi drag să-i fie noră-n casă”:

„Ți-aș scrie încă multe, dar azi nu am
răstimp
Deci multă voie bună și multă sănătate
Trimite tata, mama și nașul nost
Condrate
Tu scrie-ne întruna, – pe Anuța n-o
uita –
Cu drag te-mbrățișează prin carte Sora
ta”.

Atmosfera „răvașelor” o găsim și în alte poezii. În amplul poem *Vise de Ajun*, se reia aceeași imagine a satului ardelean; în ajunul mării sărbători a Nașterii Mântuitorului, într-o căsuță „de peste vale”, sora mai mare le spune fraților săi „că-ntr-o iesle dintr-un grajd în astă seară/ Se va naște-Acel ce-n lume va aduce pacea iar/ Și c-atunci și dragul tată, dus în tabără departe/ Se va-ntoarce-acasă...” Poemul impresionează prin alternanța tablourilor ca și în poezia lui Coșbuc: *Crăciunul în tabără*. Cei de acasă se gândesc la ostașii care înfruntă urgia războiului, iar cei de pe front în momente de răgaz își închipuie că sunt acasă și trăiesc, pentru câteva clipe numai, bucuria Crăciunului, căci sunt treziți din visare la sinistra realitate: „Sus, pe dealuri, urlă tunul...”

Și celelalte poezii sunt „cântece triste”, cu „rugăciune de ajun”, cu scrisoarea unei fetițe „să-i aducă pe tată din război”, cântece triste pentru că „ceasul vremii s-a smintit”, cu un război aducător de jale și nenorociri, așa încât poeta nu mai crede în „basmul stelelor”, credință populară că atunci când moare un om cade o stea; cu războiul acesta și atâția morți, bolta cerească ar fi fără stele, pustie:

„Căci privește! Bolta rece
Poartă-aceeași bogăție...
– De-ar fi drept ce spune basmul
Bolta-ar fi acum pustie...”

La împlinirea unui secol de la Primul Război Mondial, *Răvașele de război* ale Lievei Rebreanu-Hulea merită o readucere în actualitate. Ele n-au dramatismul și profunzimea poeziilor pe aceeași temă scrise de condeiele mai inspirate ale lui Aron Cotruș sau Camil Petrescu – care au cunoscut pe viu ororile războiului, fiind combatanți, dar aduc o sensibilitate feminină care trăiește „cu durere, cu frică și cu cutremur” marea dramă ce s-a abătut asupra omenirii și își înstrună lira pentru a „picura balsam” de nădejde, și în sufletele celor din tabără și ale celor ce-i așteaptă acasă.

Vorbăria ca obstacol în calea originalității

Teodor VIDAM

Informație, limbaj și comunicare

Înainte de a aborda o asemenea temă destul de gravă pentru impasurile, crizele și deziluziile pe care ni le prilejuiește cultura contemporană pe care o trăim este firesc să clarificăm termenii pe care îi folosim. Un prim termen care se află la baza procesului vorbirii și, prin urmare a oricărui tip de comunicare, este termenul de informație. O poziție rezonabilă asupra acestui termen sau concept este cea profesată de filosoful clujean I. Irimie. Ca atare, din perspectiva matematică informația circumscrie prin funcțiile ei fundamentale, eliminarea de nedeterminare, de incertitudine. Din perspectiva redundanței, a vorbăriei sau patologiei comunicării, informația este comunicare neredundantă. Din perspectiva entropiei, disipării și împrăștierii, informația este factor anti-entropic, factor de supraviețuire¹.

În urma unei investigații amănunțite și aprofundate a lucrărilor de specialitate precum și a celor mai percutante reflecții filosofice cum ar fi, printre altele îndeosebi cele hegeliene, filosoful clujean I. Irimie accede la concluzia „Information is the reality that based on the reflection movement, is born in

Eseu

the semiotics situation contexts is fixed in signs or signals and becomes substance and essence of any communication” (Informația ca informație este acea realitate, care pe fondul mișcării de reflectare, se naște în contextele situației semiotice, se fixează în semne și/sau semnale și devine conținut și esență a oricărei comunicări)².

Limbajul este incontestabil mijloc de comunicare, dar nu orice mijloc de

comunicare este limbaj, ci numai acela în care și prin care se formează idei. Vorbirea este instrumentul vorbirii „în actu”, în vreme ce limba este sediul gânditului; în limbă sunt sedimentate gândurile gândite de nenumărate generații de vorbitori în decursul istoriei. Făurirea limbajului, diferențierea subiectului de obiecte (ultimul se deosebește de lucruri prin numirea lui), instituirea activității intelectuale alături de cea senzorială au dus, în cele din urmă, la formarea primei ființe care a ajuns să comunice semenilor săi nu numai reacțiile ei imediate față de realitate, ci și cunoștințele sale despre realitate.

Semnificația cuvintelor s-a polarizat în denotație cognitivă și conotație afectivă. Comunicarea orală are loc înaintea celei scrise, ea nu poate depăși singură (fără lucrarea elaborată), o concepție globală, sincretică, totală asupra lumii, o origine precumpănitor pragmatic-afectivă și, deci, mitico-magică. Independente de vorbire, lucrurile rămân în anonimatul realității. Prin trecerea de la oral la scris, comunicarea nu se mai desfășoară între oameni, ci mai mult, de la om la ceilalți.

Spiritul literei este vorbirea. Esența lucrurilor nu este vizibilă. La ea nu putem accede decât prin vorbire sau zicere. Informația ca leagăn al comunicării, nu poate fi prelucrată fără vorbire, fără locutor și interlocutor, fără codificarea și decodificarea structurilor gramaticale și logice care asigură coerența și acuratețea procesului vorbirii. Informația are o singură dimensiune și anume cea senzorial-condițională. În schimb, informația care și-o comunică reciproc oamenii are două dimensiuni: intelectual-rațională și pragmatic-afectivă. Prin gândire, informația senzorială, detectată de simțuri,

informația științifică care descifrează complexitatea fenomenelor și proceselor lumii înconjurătoare și interioare, informația fundamentelor, care recurge la limbajul categorial și supracategorial, într-un cuvânt limbajul conceptual, toate acestea depun mărturie de ce, cum și pentru ce lumea este așa și nu altfel, toate aceste surse contribuie la zămislirea ideilor.

Vorbire, limbaj și cultură

„Originea ideilor nu este nici transcendentă – dincolo de obiect - nici transcendentă – dincoace de subiect - și nici doar psihosocială, ci lingvistică.”³ Ideea precum cultura nu are origine, ci are origini. Ideea nu premerge expresiei, ideea se formează odată cu expresia; expresia este însăși trupul ideii. Aron M. Frenkian consideră că fiecare limbă are un sistem filosofic, care îi exprimă cât mai adecvat puterile și capacitățile. Dificultatea exprimării unor gânduri noi nu deosebește independența gândirii față de vorbire, ci greutatea trecerii de la vorbirea interioară, pentru sine, la vorbirea exterioară pentru ceilalți. Accesibilitatea este educabilă, dar nu este un dar natural pe care îl are toată lumea în aceeași măsură.

La fel ca și limbajul și lumea ideilor, cultura are origini și nu doar o unică sursă de zămislire. Cultivarea și cultele au prilejuit constituirea culturii. Ea are ca surse nemijlocite informația, vorbirea și limbajul, iar ca surse nemijlocite cernerea prin structurile gramaticale și logice. Prin intermediul acestora are loc prelucrarea experienței, convertirea și transfigurarea acesteia într-o lume imaginară, într-un cuvânt crearea lumii valorilor ca realitate secundă dar nu secundară. Odiseea condiției umane se leagă de făurirea culturii și civilizației: de trecerea de la original la original, de la nediferențiat, sincretic la diferențiat și analitic. Cultura populară este baza de plecare prin mit, legendă, basm, balade etc. Ea constituie stratul inițial al reacției axiologice în și față de lume.

Cultura populară constituie nucleele și celulele de rezistență care s-au transmutat

ulterior în cuprinsul culturii naționale, cultură care înglobează toate vârstele anterioare pentru a se deschide în mod plener, prin cultura modernă, cultura de masă și cultura contemporană. Vorbirea este pricina înălțării de la psihic la spirit. Nu putem ști nimic fără ideile care se formează în și prin limbaj. Oamenii pricep și percep lumea prin intermediul limbii pe care o vorbesc. Despre ceea ce nu este accesibil simțurilor nu se poate decât vorbi. Expresia verbală este deopotrivă descriptiv-explicativă și descriptiv-apreciativă, adică ea se interpoartă în același timp prin cunoștințe și atitudini.

Ne putem interoga, pe bună dreptate, dacă ființa umană este capabilă să găsească un echilibru ingenios între cunoștințe și atitudini sau implicarea părții sufletești. Putem identifica în spațiul culturii românești acele linii de forță care definesc ethosul (trăirea profundă și accentuată a unor valori) și trecerea prin elevare la etica discursului? E o interogație necesară cu atât mai mult cu cât primejdii reale (vorbăria, semidoctismul, cultura de masă) sunt pe cale să vină de-a valma peste noi, să ne clatine și zdruncine de la fâgașul milenar al unei culturi profund umaniste.

Fără cuvinte n-ar exista în lume decât informația senzorială și adaptarea la schimbarea continuă a fenomenelor. Cunoașterea înaintează pe măsură ce semnificativul verbal generează prin abstractizare și generalizare semnificații din ce în ce mai intelectuale, mai teoretice, mai îndepărtate de înfățișarea sensibilă a fenomenelor. Justificată e revolta împotriva limbajului sterilizat prin banalizare și automatizat prin alienare. Căci „vorbăria, nu limbajul, transformă vorbirea din mijloc principal de cristalizare a unor noi experiențe în noi idei într-un obstacol în calea originalității”⁴.

Vorbăria, munții de minereu steril sau ceea ce Shakespeare numea „mult zgomot pentru nimic” constituie un obstacol imparadonabil în calea înțelegerii adevărilor sau a rafinării unor crezăminte morale sau religioase deopotrivă temeinice și constrângătoare. Vorbăria, pentru a te afla în treabă sau pentru a deveni vedetă de ocazie, riscă să perver-

tească acuratețea limbajului. Vorbăria și semidoctismul sunt primejdii reale care ne îndepărtează de convorbiri și dialoguri, de comuniune și încredere, lianți indispensabili formării unui crez moral care să ducă la omul de caracter. Când oamenii nu mai folosesc vorbăria pentru a deveni ei înșiși, vorbirea începe să-i folosească pentru a-i așeza în tipare de stimuli și reacții ale unei societăți tehnocratice.

Spre deosebire de aceste primejdii reale, vorbăria și semidoctismul, limbajul permite să se deschidă o subiectivitate personală înspre cealaltă, să ne poziționeze persoana umană în și față de lume, să se treacă de la original la original, de la sincretic și analitic la sintetic, să se afirme și conștientizeze pe teritoriul activității umane, să se treacă de la trezire și deșteptare (ethos) la asumarea aliniamentelor vorbirii, a libertății și a trecerii în expectativă la o etică a discursului. Procesul existențializării⁵ are un caracter contradictoriu, care se complexifică prin trecerea de la anorganic la organic, de la organic la social-istoric și valoric etc.

Evitarea și asumarea unor asemenea primejdii reale (vorbăria și semidoctismul), a unui obstacol inevitabil precum cultura de masă, necesită utilizarea în cunoștință de cauză a logicii. Logica reflectă, în primul rând, două tipuri fundamentale de existență: însușirea și raportul. „S – P” Silaba om este cea mai complexă silabă; aRb Cifra unu urmată de zero alcătuiește numărul zece. Există diferențe calitative între sistemul referențial extralingvistic (cauzalitate naturală), sistemul paralingvistic, semnalele, gesturile, mimica, într-un cuvânt indiciile care exprimă fizionomia unei individualități și care se subordonează limbajului verbal.

Numai odată cu limbajul verbal se pune intricația dintre extralingvistic, paralingvistic și dimensiunea lingvistică. Primordial este semnificantul (cuvântul); semnificația este secundă, determinată, creată. Semnificantul poate să aibă mai multe semnificații. Semnificația se află întotdeauna dincolo de motivat și arbitrar. Arbitrar nu este semnul sau semnalul, ci doar semnificantul. Acesta poate să aibă mai multe semnificații. Actuali-

zarea a ceea ce este potențial și posibil prin vorbire și comunicare sunt procese de neocolit.

Logica atributivă și relațională, caracteristici esențiale ale logicii formale, reprezintă o condiție necesară dar insuficientă. Dialecticitatea existenței are în vedere faptul că fenomenele și procesele lumii înconjurătoare și interioare în același timp ființează și devin, fie că avem în vedere nivelurile de structurare și compunere a realității, fie că avem în vedere schimbările calitative prin trecere dintr-un domeniu în altul al acesteia. Raporturile se referă cu precădere la o procesualitate exterioară, proprietățile la ceea ce sunt obiectele, dar auto-raporturile circumscriu constituirea structurilor interne a diferitelor tipuri de sisteme, cum ar fi de exemplu, sistemul psihic și cel lingvistic.

Logica nu este transcendental-apriorică, nici genetic-apriorică, ci un produs istoric. Ea este aposterioară în evoluția limbii. Ea nu se întemeiază, în acest sens, nici pe cale intuitivă, nici pe cale rațională. La adevăr accedem pe calea experienței, adică pe cale inductivă, ajungându-se la constatări descriptiv-explicative și descriptiv-apreciative. Nu există adevăr în gura limbajului și deci fără un anumit grad de generalitate. Adevărul este însușirea pe care o poate avea o judecată produsă de o propoziție, de a reflecta adecvat o anumită relație dintre lucruri și evenimente.

Propozițiile nu produc numai judecăți, ci și idei, în care judecata este doar unul dintre cele două elemente, celălalt fiind atitudinea pragmatico-apreciativă a vorbitorului față de împrejurarea judecată. Adevărată sau falsă nu poate fi decât judecata; atitudinea nu poate fi decât dreaptă sau nedreaptă, deoarece apreciază. Cunoștințele pot trece dintr-o limbă în alta, atitudinile sunt diferite de la o comunitate la alta. Judecata se constituie cu nucleul logic al unui răspuns. Propoziția nu e cum se crede în general, învelișul verbal al unei judecăți, ci o construcție gramaticală, de factură convențional-pragmatică, după caz.

Gândirea nu poate să creeze decât prin mijlocirea materiei verbal-lexicale. Gândirea nu este identică cu vorbirea dar nici dependentă de vorbire, ci produsul vorbirii. Ființa

umană este o ființă paradoxală întrucât este un ghem de contradicții. Deslușirea coordonatelor valorice majore ale condiției umane nu se poate realiza fără o gândire dialectică. Judecata dialectică afirmă că „S este P și non-P”, dar niciodată că „S este și nu este P”. Solidaritatea organică a ființei umane confirmă judecata că este o ființă rațională și irațională în același timp. Gândirea dialectică încearcă să înțeleagă nu „dualitatea” lumii (*res extensa* și *res cogitans*), ci unitatea duală a lumii. Dialecticitatea existenței circumscrie cu totul altceva decât raporturile de juxtapunere sau dualismul complementar. Pentru o gândire dialectică contrariile nu sunt numai opuse și interdependente, ci asimetrice și într-un proces continuu de transformare a unuia în celălalt.

În psihanaliză, limbajul se confruntă cu sine însuși pentru a dezvălui experiența camuflată sub simboluri onirice. Inconștientul depinde de limbaj. Imaginile din inconștient nu provin din viața pre-lingvistică, ci din limbajul cenzurat al conștiinței. Căci imaginile viselor vizualizează conotația metaforelor și miturilor prin care vorbirea curentă ocolește tabuurile colectivității, exprimând atitudinea artiștilor față de cele trăite. Dar același limbaj din secolul douăzeci încoace, îndeosebi după „cotitura lingvistică”, a devenit un „obstacol”, prin crusta de platitudini îngroșate și extinse pe întreg globul prin cultura de masă. Masa, după cum sesizează H. Wald, este altceva decât poporul.

Națiunile sunt popoarele care au devenit conștiente de originalitatea culturii lor. Pe măsură ce se extinde cultura de masă pauperizează cultura națională. Masa și cultura de masă nu reprezintă o fază sau un stadiu de dezvoltare a culturii, ci un moment de involuție socială. Caleidoscopul imaginilor sporește dezvoltarea diferențelor individuale și prepară uniformizarea privirilor. Cultura de masă blochează teama de diferit, de celălalt, dar ea nu poate ține în frâu spiritul critic al individualităților. Cultura de masă întreține clipa, efemerul, hazardul. Cultura populară este o bază de plecare, reprezintă stratul inițial fundamental care nu trebuie confundat cu acest impas care este cultura de

masă. În timp ce cultura populară este pre-conceptuală, cultura de masă este post-conceptuală.

În acest nou context ideatic, încărcătura valorică a orientărilor filosofice capătă valențe diferite. Existențialismul reprezintă o revoltă contra scientismului, structuralismul încearcă să susțină științificul în și față de prăbușirea ideologiilor dominante, dislocă unitatea în continuitate, premerge fragmentarismului și deconstrucției postmoderniste. Numai psihanaliza scoate în evidență caracterul ambivalent al ființei umane, caracter ce a generat echivocuri și ambiguități pe care S. Freud a încercat să le depășească prin ideea profund umanistă conform căreia calitatea de om nu se moștenește, ci se dobândește.

Pe același făgaș umanist adânc merge gândirea realistă și rafinată a lui I. Petrovici⁶ care se pronunță pentru o regenerare și reconfigurare a ființei umane prin stoparea și eliminarea treptată a egoismului și a intereselor mărunte de grup, prin exercitarea unei democrații ghidate de meritocrație și toleranță. Filosofului român i se pare că singurul idealism care se justifică este idealismul moral *per se* fără nici un adaos sau vreun punct de sprijin. Există un cumul de proprietăți (sociabilitate, rațiune, dezinteres) care alcătuiesc germenii morali ai viitoarei ființe umane. Trecerea de la nebuloasa sincretismului cultural nedeslușit prin faza mitico-magică în care a poposit *homo naturalis*, la *homo religiosus* și *philosophicus*, ambele variante asigurate de metafizică, la *homo sapiens* și, finalmente, la *homo umanus* constituie o mărturie clară a acestui cumul de proprietăți (sociabilitate, rațiune, dezinteres).

Experiența de viață implică formarea obiceiurilor și cutumelor, despărțirea normelor morale de cele juridice în cazul diferitelor forme de organizare și funcționare politico-administrativă. Păstrarea însușirilor și a specificului național în și față de universal a permis cristalizarea ethosului românesc în partea central sud-est europeană. Ridicându-se în mod legitim împotriva pasivismului. I. Petrovici subliniază că în această lume nu am fost chemați numai ca spectatori și musafiri, ci ca vâslași și piloți. Trezirea și deșteptarea

înseamnă activism, înseamnă asumare demnă și responsabilă prin subordonarea înțelepciunii socratice și a iubirii christice. Sufletul omenesc nu poate respecta în mod definitiv hotarul științelor pozitive. Metafizica înseamnă nu numai cronologicul după sau metoda reduționistă de cunoaștere, ci înseamnă și un dincolo. Ori, nu știm ce sau cine ne așteaptă dincolo.

Viața nu are un suport ontic prin ea însăși precum stâncile unui munte. Viața este fragilă și ușor de nimicit, pasivă în mâinile unor puteri mai mari decât ea; viața, consideră P. Creția, este pulbere amorfă (*kónis*). Viața, atât prin desfășurarea ei, cât și prin conținutul ei global, fără întrezărirea unei finalități etice este irațională și absurdă (*alogos*). Cursul vieții în fâgașul ei adânc e brăzdat de natura contradictorie a condiției umane, inoculat cu sentimentul ființei și neființei. Ființa umană ca să răsară are nevoie de nouă luni, iar ca să se formeze are nevoie de șaizeci de ani. Nu întâmplător P. Creția, centrându-se asupra termenului de etică face o remarcă paradoxală, că ea, deși este una din cele mai vechi discipline, nu e pe deplin născută. Nașterea înseamnă autonomie funcțională și, implicit, un loc definit în structura cunoașterii.

„Etica începe acolo unde începe umanul în opoziția lui dialectică și problematică față de natură”⁷. Etica nu poate fi descriptiv-explicativă sau descriptiv-apreciativă sau numai normativ-axiologică. Cunoștințele ei provin din toate aceste surse fără să fi ajuns la o sistematizare încheiată. Un „trebuie” nu se întemeiază pe analiza unui „este” examinat în determinările lui social-istorice și psihologice. „Moore nu avea dreptate când spunea că nici un «ought» nu poate fi derivat dintr-un «is». Singurul lucru adevărat *in aeternum* este că nici un «ought» nu este un «is»”⁸.

Nu orice opțiune se înscrie în câmpul moralității, ci numai aceea care se raportează la binele și răul etic. Binele etic poate fi rău în sfera utilității, iar răul etic poate fi un bine utilitar. Orice acțiune și faptă umană are trei componente cu implicații serioase de ordin etic: a) o componentă cognitivă – cunoașterea legii și a stării de lucruri; b) o componentă volitivă – voitor, voire, voit; c) o componentă

afectivă sui-generis (emoții, sentimente, păreri, convingeri). Împletirea acestor componente într-un mod unitar sau convergent îl determină pe P. Creția să susțină „*Eticul este definitoriu pentru om și, văzând departe, el este decisiv atât pentru subsistența speciei cât și pentru rostul ei în univers.*”⁹

De la moralitate la etica discursului

Creativitatea umană constă în plusul de informație pe care îl aduce expresia față de experiență. Destinul omului este să trăiască în tensiunea dintre afectivitate și rațiune, real și ideal, vizând adevărul, binele și frumosul împotriva erorii, răului și urâtului. Numai în contact cu omul, lucrurile capătă sens și valoare. Numai prin vorbire antropoidul devine om. Simbolul sfinxului (fața umană, corp leonin și aripi de vultur) este un semnificant cu mai multe înțelesuri, adică polyvalent. El este senzorial și intelectual, cognitiv și atitudinal, sensibil și inteligibil, exprimând trecerea de la subuman (animalitate) la uman (individ și omenire). Expresia începe ca simbol verbal, sensibil și ascuns sau absent. Expresia lingvistică ne comunică deopotrivă cunoștințe și atitudini.

Omul nu este niciodată indiferent față de lume, ci întotdeauna apreciativ. Dar limbajul comun sau vorbirea curentă facilitează invazia masivă a clișeelelor, poncifelor și truismelor, ceea ce duce la metamorfozarea experiențelor în platitudini. În acest sens, ca revers al virtuților pozitive ale limbajului s-a constituit vorbăria și semidoctismul ca obstacole impardonabile în calea originalității.

Originalitatea începe cu dezvoltarea originarului: „Făclie de veghe pe umezi morminte/ Un sunet de clopot în orele sfinte/ Un vis ce-și înmoaie aripa-n amar/ Astfel ai trecut de al vieții hotar”, recunoaștem aici timbrul inconfundabil al liricii eminesciene.

Nimeni nu a transfigurat la cote mai sublim mângâietoare unduirile inefabile ale acestor meleaguri ca Enescu în „Rapsodiile române”. Nimeni nu a dezvoltat mai profund fondul arhetipal al spiritualității autohtone ca Brâncuși prin creația sa sculpturală și,

bineînțeleas ca Blaga prin intermediul matricei stilistice, numind inconștientul „cosmoid” fără să-l reducă la o zonă pidosnică sau la reziduuri și vechituri ale psihismului uman. Tradiția cere o continuă înaintare spre original. Lexicul unei limbi alcătuiește materia primă a oricărei creații beletristice, după cum și materia primă a unei viziuni filosofice proprii.

Nu întâmplător H. Wald remarcă ironic că un tablou despre un tablou este tot un tablou, în vreme ce gramatica este altceva decât limba, logica este altceva decât rațiunea, retorica este altceva decât discursul, poetica este altceva decât poezia. Conștiința a devenit posibilă din momentul în care vorbirea a început să vorbească despre ea însăși. Istoria vorbirii despre vorbire este un îndelungat proces prin care oameni au înțeles treptat rolul decisiv al limbajului în formarea și dezvoltarea conștiinței de sine a umanității.

Dar în mod insidios, pe parcursul secolului douăzeci s-a constituit și reversul medaliei legat de utilizarea și eficientizarea limbajului și anume vorbăria, semidoctismul, și, finalmente, cultura de masă. Aceasta asemenea unui burete absoarbe atât creațiile populare cât și cele culte. Cultura de masă încețoșează o gândire limpede prin mulțimea confuziilor, prin semidoctism ca alternare necorespunzătoare a planurilor sau termenilor analizați întrucât se ajunge la un fel de hermafroditism. Nu dispunem de un alt termen care să desemneze mai clar opusul unei clarificări principiale. Ea este precum-pănitor vizuală, superficială, caleidoscopică, o lume aparentă, efemeră, aleatorie. Cultura națională pornind de la resursele perene ale culturii populare s-a dezvoltat sub forma culturii moderne odată cu epoca luminilor și se afirmă plenar în secolul al XIX-lea, ajungând la maturitate în perioada interbelică.

Nu dorim să anticipăm asupra evoluției culturii contemporane. Cert este că ea își evidențiază reliefurile valorice distincte odată cu modernismul și postmodernismul, îndeosebi după „cotitura lingvistică”. Ea dispune totuși de câteva caracteristici esențiale: fragmentarismul prin deconstrucție și practicarea exagerată a relativismului valoric, fapt care a

duș la prezența unui mozaic divers de preocupări și tendințe și, bineînțeleas, impactul masiv și răvășitor al culturii de masă. În acest context ideatic, ne-am propus să semnalăm câteva primejdii reale care subminează din interior mersul culturii contemporane.

Omul este creatorul și creația limbajului. El se folosește de vorbire pentru a descoperii adevărul și nu pentru a-l ascunde. Precum mersul biped, limbajul are un suport ereditar, dar limba se învață. Numai un limbaj noțional și pertinent ne permite cunoașterea și stăpânirea – de - sine. Viața devine umană din clipa în care omul inventând limbajul, reușește să dea lumii un anumit sens și o anumită valoare. Vorbirea deplină e convorbire sau, mai bine spus, dialog. Nu există dialog în identitate, ci numai prin raportare la celălalt în calitate de persoană umană. Vorbirea prin dubla sa articulare foneme și moneme pe de o parte, unități ne semnificative și semnificative pe de altă parte, permite însușirea rațională a realului.

E. Husserl, spre deosebire de Bergson, propune nu o ocolire a limbajului, ci depășirea acestuia prin dezvăluirea intrinsecității dintre noetic și noematic. Demersul său este în același timp complex și complicat: Complex prin punerea succesivă între paranteze; mai întâi a lumii înconjurătoare, iar, ulterior, a trăirilor lumii interioare. Complicat întrucât el accede prin intuiția eidetică la semnificațiile ideale care circumscriu dimensiunea constitutivă a conștiinței personale și anume aceea a interpotențării dintre noetic și noematic.

Însă așa cum zborul păsărilor nu este posibil fără rezistența aerului, tot așa gândirea umană nu e posibilă decât prin vorbire, adică prin codificarea și decodificarea gramaticală și logică a acesteia. Ca atare actul de a gândi (noesis) care face posibilă lumea semnificațiilor ideale, implică și actul de a voi intenționat sau noematic, trimite la lumea în care trăim. Căci „dialogos”, semnificația originală a termenului elen este dislocarea zidului, punerea în lumină. Ori Husserl, prin deslușirea articulării dintre noetic și noematic își dă seama de necesitatea ieșirii din intersubiectivitate prin intermediul comunicării umane. Limbajul uman parțial l-a indus în

eroare pe Heidegger când crede că ne abatem de la platitudini atunci când ne întoarcem la prospețimea vorbirii originare în loc să profesăm creația originală.

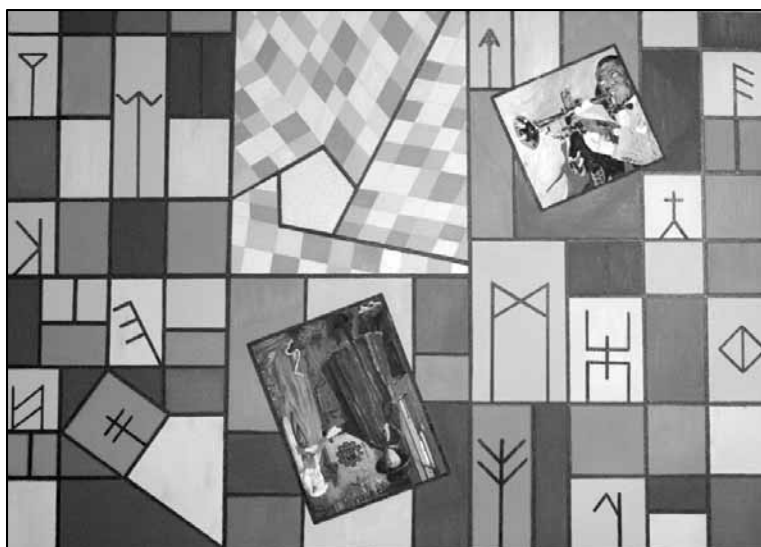
Prin denotațiile și conotațiile limbajului începe înțelegerea și aprecierea lumii. Limba este concepută ca mediu în care se constituie raporturile omului cu lumea înconjurătoare. Dobândirea competenței comunicative ține de domeniul pragmaticii vorbirii. Teoria competenței lingvistice abordează problema generării de propoziții în vreme ce teoria competenței comunicative se interesează de problema generării de expresii. Acestea împreună într-un tot unitar cerințele de validitate (cerințele logice) și cerințele de valabilitate, adică acelea de valorificare.

În acest context al procesului comunicării J. Habermas și K-O. Apel se chestionează dacă este posibilă o etică a discursului.

Răspunsul lor este unul afirmativ, întrucât o asemenea etică conectează raționalitatea comunicativă cu cea teleologică. Etica discursului, în primul rând, trebuie să demonstreze că practica omenească orientată către înțelegere în cotidian, este rațională dacă și numai dacă un vorbitor poate să justifice altora actele de vorbire pe care le înfăptuiește. În acest sâj, etica discursului instituie o moralitate a rațiunii (*Vernunftmoral*). Ei (Habermas și K-O. Apel) pe lângă cele trei întrebări ale lui Kant (Ce pot să știu? Ce trebuie să fac? Ce pot să sper?), aduc o a patra întrebare: Ce ar trebui și ce am putea face nu numai în planul primar al vieții, ci și în cel secund al limbajului și valorilor? Etica discursului propusă de Habermas și Apel este asemeni unui curcubeu ale cărui izvoare le știm, dar a cărui deschidere și finalitate ne scapă.

Note

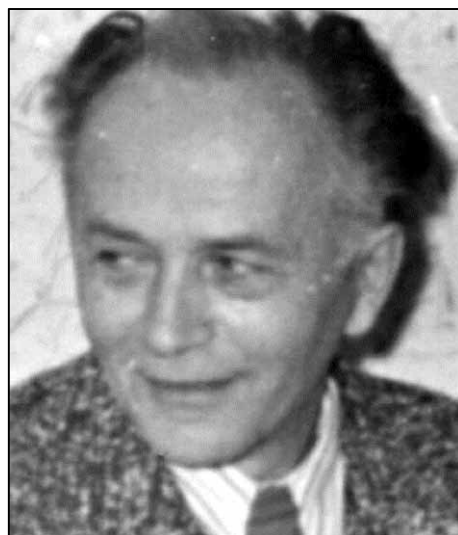
1. I. Irimie, Scrisori despre informație, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, p 177
2. Ibidem, p 184
3. H. Wald „Expresivitatea ideilor „, editura Cartea Românească, 1986, p 73
4. Ibidem p 107
5. Vezi Al. Surdu „Existența nemijlocită” Ed. Academiei Române, 2014, Buc.
6. Vezi I. Petrovici „Valoarea omului” Editura Timpul, Iași, 1997
7. P. Creția „Etos și logos”, Editura Univers, Buc, 1981, p 230
8. Ibidem p 234
9. Ibidem p 239

Text and Time 61

Valentin RAUS

(1918-1994)

Valentin Raus s-a născut la 22 decembrie 1918 în Bistrița-Bârgăului. A urmat liceul la Bistrița și la Năsăud. În perioada războiului a studiat medicina la Cluj, când și-a început activitatea literară și ziaristică alături de câțiva tineri români rămași sub ocupația horthystă în Transilvania de Nord, în jurul doctorului Emil Hațieganu.

A publicat versuri, proză și diferite articole în „Tribuna Ardealului”, „Viața ilustrată” și „Săptămâna”, singurele publicații românești acceptate să apară în teritoriul ocupat. În 1941, un grupaj de poezii ale sale sunt selectate în antologia „Versuri din Transilvania nordică”, volum distins cu premiul I al Societății Scriitorilor Români (1942).

După război, Valentin Raus s-a stabilit la Bistrița, unde a funcționat ca medic între anii 1944-1949, apoi ca inspector al Uniunii Compozitorilor, iar în anii 1967-1968 ca director al Casei de cultură. De la înființarea ziarului județean „Ecoul” (1968) a lucrat ca șef al rubricii culturale și secretar de redacție al acestei publicații bistrițene până la pensionarea sa (1982). Vasta lui activitate publicistică, începută în perioada războiului, în condițiile vitrege din Ardealul de Nord, cuprinde, pe lângă numeroase articole în paginile ziarului „Ecoul”, și colaborări la publicațiile literare din București și Cluj.

Debutază editorial cu un eseu despre pictorul clujean Emil Cornea (1942). În 1943 îi apare un prim volum de povestiri intitulat „Pe lângă păcat”. La acestea se adaugă culegerile de povestiri: „Fata din pădure” (1960), „Comoara” (1968), „Vopsește-ți părul castaniu” (1969), „Tunetele de pe Bobâlna” (1984), „Memorie figurativă” (1988) și „Izvoare” (1990). A fost membru al Uniunii Scriitorilor și al Uniunii Ziariștilor din România.

În articolul „Un povestitor transilvănean” („România literară”, nr. 2, 10 ianuarie 1985), prozatorul și diplomatul Francisc Păcurariu nota despre fostul său coleg de la „Tribuna Ardealului”: „Scrisul lui Valentin Raus este integrat în marea tradiție a prozei literare ardelenice, hrănită de observarea exactă și minuțioasă a realității de toate zilele și a dramelor menite să dezvăluie realități social-politice și etice mai adânci”.

În anul 1990, împreună cu un grup de scriitori și ziariști, a contribuit la înființarea revistei „Minerva”, prima publicație culturală post-decembristă din orașul Bistrița, al cărei redactor-șef a fost de la nr. 8 la nr. 34.

S-a stins din viață la 21 iunie 1994.

In memoriam

Într-o noapte, într-o zi

Pe la sfârșitul lui ianuarie '45 mi-a căzut în mână o gazetă în care am citit o relatare despre moartea căpitanului George Mocodan, rănit grav în luptele de la Silička

Planina (Cehoslovacia) și decedat într-un spital din țară. O dată mai mult m-am simțit cuprins de durere. Mai încolo gazeta arăta că s-a propus conferirea post mortem a Ordinului

Mihai Viteazul bravului ofițer care a dat un neasemuit exemplu de abnegație și eroism în luptă.

Au trecut de atunci 39 de ani. Într-o după-amiază am intrat într-un restaurant din centrul orașului. În timp ce mă uitam nesigur în jur, mai bine zis nehotărât, sala fiind abia luminată de un bec minuscul, mă fluieră încetișor un cetățean care stătea singur la o masă. De vreme ce l-am luat în seamă, se vede că avusese în gest o anumită doză de autoritate.

Începusem să mă acomodez semiîntunerului, omul nu-mi amintea de cineva sau de ceva. Deși avea la îndemână o sticlă cu băutură și un pahar, am avut convingerea că era treaz și nu mă acosta fără un motiv neîntemeiat. Mă invită cuviincios să ocup loc. I-am dat ascultare făcând gesturi lente, trăgând scaunul, potrivindu-l, netezind fața de masă, cercetând cu atenție înfățișarea personajului. Se lăsă privit. Era bătrân, l-am apreciat cam la 75 de ani, deși putea să aibă mai mult, ținând seama de obrajii lui trași, pe care se așterneau cute adânci. Un nas drept și ochii strălucitori, părul cărunt și rar pieptănat, cu îngrijire, îi dădeau un aer respectabil. Purta costum de culoare închisă, cu revere late și umeri vătuiți, cum cerea moda de mai demult, cămașă albă și cravată, iar de speteaza scaunului său atârna un baston noduros. Nu mă cunoști, zise, fără o intonație precisă, este firesc. Doresc să beau un pahar cu dumneata, cu tine. Mă iartă că o să te tutuiesc, dar bătrânii se simt mai bine când nu sunt obligați să țină seama de prea multe formalități, de altfel nu cred că ne despart mai mult de cincisprezece-douăzeci de ani... Apropie un pahar și turnă din sticlă. Era un vin auriu, cu etichetă atrăgătoare, probabil că era și bun. Să ciocnim și să ne bucurăm ! Deocamdată n-o să-mi spun numele... Am ciocnit și am băut, el a zâmbit subțire, satisfăcut, trecându-și dosul mâinii pe deasupra buzelor cu un gest asupra căruia mă oprii oarecum intrigat. Este un vin din care beau de câte ori trec prin orașul vostru. Este o băutură aducătoare de bună dispoziție. L-am aprobat schițând un gest de om stânjenit și am spus: Sper să nu fie o confuzie, eu sunt... Mă întrerupse brusc voind

parcă să-mi atragă atenția că-și pierde cu ușurință răbdarea: Fii liniștit, nu-i nici o confuzie, te cunosc din armată. Eram pregătit să blochez anumite reacții în situația dată, dar în momentul acela nu mi-am putut ascunde uimirea. De câteva ori am dorit să-ți scriu, adăugă, iar, când am mai trecut prin oraș, am încercat să te prind la telefon, dar n-am reușit. Acum s-a rezolvat totul de la sine. De ce voiam să te întâlnesc? Nu pentru a-ți cere un serviciu, ci pur și simplu pentru a sta de vorbă. Oameni din vremea mea sunt puțini, iar cu generațiile tinere este greu să stabilești căi de comunicare permanente, te acceptă, cel mult, ca pe un Matusalem. Simt nevoia să exist printre oameni. Necesitatea aceasta, în cazul meu, pare atât de flagrantă încât îmi vine greu să cred că nu se petrece același lucru cu fiecare dintre noi.

Încă nu-mi dădeam bine seama cum trebuia să interpretez atitudinea și mărturisirea bătrânului domn. Că era un singuratic și avea timp berechet la dispoziție nu mai încăpea îndoială, dar că ne cunoșteam de cândva nu-mi venea să cred. Mă privi drept în ochi încruntându-se, încercând, evident, să mă ajute să-i deslușesc chipul. Fața i se muie repede scăpând de tonusul impus, omul păru deodată deosebit de obosit și resemnat; ochii lui vioi își pierdură strălucirea, deveniră oarecum triști. Își ridică mâna și trecu din nou cu dosul ei deasupra buzelor. În intensitatea întregii surprize gestul reprezintă pentru mine un mic șoc separat. De fapt, era gestul pe care căpitanul Mocodean îl făcea odinioară când își netezea mustățile și barba. Pe chipul bătrânului domn am încercat atunci să suprapun masca fantomatică a căpitanului George Mocodean, dar nu am reușit să o potrivesc. Imposibil!, am spus cu neîncredere și uimire. El a murit în '45, am citit cu ochii mei în ziarele vremii... Își lăsă privirile în jos, buzele i se țuguieră și începură să tremure. Pe urmă se încruntă, luându-și o mină foarte gravă. Deci n-ai mai aflat nimic despre mine după știrea aceea din gazete?, mă întrebă. Nu, am răspuns, dar în aceeași clipă câteva date care staționaseră la o depărtare de mii de depărtări înaintară în prim-plan. Gestul făcut cu dosul mâinii, ușoara graseiere a cuvintelor,

un mănunchi de riduri, altădată fine, pornit din colțurile ochilor începură să transmită o comunicare directă dinspre trecut către prezent. M-am ridicat în picioare. S-a ridicat și el. Ne-am îmbrățișat.

Puțin mai târziu am ieșit din restaurant și ne-am dus acasă la mine. M-am așteptat să fiu asaltat cu o mie de întrebări, de obicei bătrânii te supun la astfel de suplicii, dar el, aflând din capul locului, că nu știam de supraviețuirea lui, s-a simțit dator să vorbească despre sine. A început după ce l-am poftit să ia loc într-un fotoliu lângă fereastră, orașul se vedea de acolo scaldat de razele amurgului și era ca și cum el, orașul, și eu am fi fost invitați de bătrânul domn să ne uităm spre zări bânuite de furtuni. Am ascultat povestea unei vieți. După ce a terminat, aș fi putut să adaug ceva, dar n-am dat ascultare primului impuls, în schimb mi-am propus să aștern povestea într-o zi pe hârtie. A venit ziua. Oricum, „Într-o noapte, într-o zi” vrea să cuprindă niște gânduri care nu sunt numai ale bătrânului căpitan.

Unul ca mine, zise, se simte pierdut în îndepărtatul ținut al vieții. Mă bucur că de foarte mulți ani am o memorie plină de fisuri, neglijentă, inexactă. În felul acesta am uitat impostorii, înfumurații, trufașii, ingrații, ignoranții, calomnii, necugetații, superficialii, invidioșii, acaparatorii, carieriștii pe care i-am cunoscut. Multe soiuri rele mai sunt! Pe unii dintre ei i-am iertat pentru relele ce mi le-au făcut înainte de a-i fi uitat. Idiții! Tuturor acestora le-a plăcut războiul ca război. Mie războiul nu mi-a plăcut, ci l-am dus, l-am dus ca război numai și numai din momentul când pământul de sub mine mi-a cerut. Tu, cel care mă ascuți, poți să te strecuri pe marginea și printre rândurile celor mai tainice gânduri ale mele și să înțelegi, deoarece la pronunțarea criminalului diktat fascist din 30 august 1940 erai cu mine în aceeași unitate, apoi ai plecat. Atunci a încolțit sămânța războiului în sufletul și în gândurile mele. Ni s-a interzis să apărăm Transilvania, dar nimenea, nici un ordin din lume nu ar mai fi fost în stare să ne oprească s-o eliberăm. Am primit atunci o permisie de

două zile pentru a merge în satul meu să-mi iau rămas bun de la părinți. Am auzit puhoiul blestemelor și al suspinelor. Oamenii erau revoltați de cele întâmplate, știrea despre cedarea unei părți a Transilvaniei era de neînțeles. Casele erau goale, oamenii stăteau pe drumul satului, bătrâni, femei cu copii în brațe, tineri invocau pe Dumnezeu și pe rege, îi chemau să-i scoată din nenorocirea nemăsurată ce dăduse peste ei. Tabloul acela nu mi s-a mai șters din minte. Mai ales privirile care mi se adresau nu le-am uitat. Purtam uniformă militară și mă simțeam umilit, un biet sărăntoc care nu-i în stare nici măcar să dea o explicație. Pe urmă convoaiele de oameni plecate în pribegie, pe urmă ororile horthyștilor, pe urmă jocul hitleriștilor: vă dăm vouă, românilor, întreaga Transilvanie dacă mășăluți cu noi pe front, spre Est; vă dăm vouă, ungarilor, întreaga Transilvanie dacă mergeți cu noi până la victoria finală. Cu o astfel de generozitate duplicitară erau invitați, sau mai bine zis amăgiți, atât ungurii cât și românii spre focul gheenei. Uniformele armatei germane năpădiră Valea Prahovei. Ce căutau și acolo? Să protejeze petrolul. Să le asigure provizii pentru front. Nu dădeau doi bani pe trupele noastre staționate acolo. Așteptam ca măcar o parte, măcar cei mai buni dintre ei să se scuze, să te prindă între patru ochi, atunci când cărau pachete cu alimente la vagoanele poștale pentru Germania, să spună: domnule, n-am ce face, n-am încotro, gândește-te, am și eu familie, copii, sunt trimis aici de Hitler, n-am făcut-o nici unul nu din orgoliu, pentru că nu este orgoliu să procedezi așa, ci din pură și simplă lașitate. Eu nu eram în stare să merg pe o astfel de cale.

Astfel, la ordinul Marelui Stat Major din 1 august 1942, prin care regimentul meu trebuia să plece pe frontul antisovietic, am protestat raportând în scris că nu voi participa decât la operații de eliberare a Transilvaniei ocupate. Drept urmare, am fost internat într-un lagăr și apoi încadrat într-un batalion de lucru unde, bineînțeles, nu am fost tratat cu mânuși. Ofițerii instructori mă numeau element periculos, subversiv, trădător, lighioană, catâr bătrân. Nu eram însă unul dispus să

rabde prea mult. Stați puțin, domnilor, nu-i dea ajuns să mă numiți cum mă numiți pentru a limpezi lucrurile, este îndeobște cunoscut că cine zice, ăla este, voi sunteți trădători și așa mai departe, tâmpiți și idiști. Cam așa se desfășura dialogul meu cu șefii lagărului, susținând că ce am spus rămâne spus și ce am scris rămâne scris. Au încercat să-mi schimbe părerea pomenindu-mi de Curtea Marțială, de interesul pe care îl are Patria de a-și uni forțele deocamdată spre Est. E adevărat, domnilor, Patria are nevoie de ceea ce spuneți dumneavoastră, în primul rând, însă, de oameni care să spună deschis, sus și tare, în ce trebuie să constea unitatea când Patria a fost sfâșiată. Este de neînchipuit cât poate fi omul de îndrăzneț când convingerile sale sunt adânci și definitive. Preferam sincer și evident să trec pe cealaltă lume cu acea atitudine decât să tac. A mai trecut un timp și din nou am raportat Marelui Stat Major că rămân la hotărârea mea. Era în 8 august 1944. Am în buzunar copia legalizată a raportului, o păstrez lângă buletin, ține de identitatea mea, pe ea se poate citi: „Ofițer inferior din Batalionul 1014 lucru, nr. 2257, 8 august 1944. Căpitanul George Mocodean către Marele Stat Major, Secția I, Biroul 6. La ordinul Dv. Nr. 300304 din 21 iulie 1944, primit cu telegrama nr. 6516/1944 a Centrului de instrucție nr. 5. Am onoarea a raporta că subsemnatul înțeleg să renunț la toate avantajele prezente și viitoare ce ar decurge din stagiul pe front și ca refugiat din Transilvania cedată și doresc să fiu trecut în rezervă pentru a fi întrebuințat pe frontul din Nord-Vest, spre a contribui la dezrobirea gliei pe care m-am născut și la eliberarea părinților și fraților subjugăți. În acest sens am raportat și la ordinul Marelui Stat Major nr. 9350 din 1 august 1942 și la ordinul circular nr. 63/1943...”

O astfel de corespondență cu organele militare superioare nu putea fi aducătoare de bucurii, numai că ceasul izbăvitor, 23 august, sosi, dorința mea cea mare s-a îndeplinit, am pornit în cadrul primelor unități de luptă împotriva armatelor hitleriste spre Transilvania.

Tăcu. Povestirea îl obosise, devenise pe parcurs agitat, nervos, acuzator. L-am privit înțelegător. Se însera și aerul din cameră era zăpușitor. Am deschis fereastra larg, soarele se îndreptase cu râvnă către asfințit pe un cer imaculat. Nu îmi dădeam seama ce ar fi trebuit să spun în pauza care se crease. Mă simțeam tulburat pentru că ceea ce zăcea îndărătul amintirilor sale, a cuvintelor destul de seci, destul de simple nu era greu de ghicit. S-ar fi părut că își prelungea tăcerea pentru a-și da seama dacă nu cumva a devenit plictisitor. L-am lăsat să-mi citească părerea pe față. Mi-am adus aminte de alții care își înșiră nefericirile și fac astfel de pauze copleșiți de speranța de a auzi o vorbă de apreciere sau încurajare. Nu era dintre aceia. Pur și simplu obosise. La un moment dat continuă.

Colonelul regimentului, unul care propusese să fiu înaintat Curții Marțiale încă după cel de-al doilea raport al meu, se purta acum fin și prevăzător. Croncănise destul. A murit lovit de copita propriului său cal speriat de un obuz, adică nu prea vitejește. Dar morții sunt prea slabi pentru a ne măsura puterea cu dânsii, pentru a-i acuza, sau pentru a le cere socoteală.

Moartea m-a căutat și pe mine în fel și chip, dar am ținut-o la distanță, am pus-o întotdeauna să stea planton de cealaltă parte a locului în care mă aflam. Va veni însă într-o zi și mă va prinde în brațe profitând de faptul că mă voi fi plictisit să tot trag o mejdie între mine și ea; presimt că va fi categorică, se va răzbuna pentru atâtea neșanse pe care le-a avut în îndelungatul și obositorul duel dintre noi. Oricum, să mori în război este un lucru nefiresc. Omenirea ar trebui să se sustragă acestei urgii, care în viitor va avea dimensiuni apocaliptice. Este bine că milioane și milioane de oameni pricep, își dau seama de acest lucru și cer insistent să se asigure pacea, îi văd pe stradă, îi văd la televizor, mă regăsesc în fiecare, îmi regăsesc cel puțin o parte din gândurile ce mă frământau odinioară. Dar să nu-mi pierd firul propriu-zis al amintirilor, să mă caut în continuare pe cranul trecutului.

Pe Valea Prahovei, apoi pe Mureș, spre Carei, alergam, ne târam, intram prin noroaie, scoteam la iveală inamicul, ne încleștam cu el, îi ridicam mâinile deasupra capului, îi îndoiam spinarea. Urmăream cu încăpățănare, cu dârzenie foste coloane *Blitz* acum în mers de rac, cu înfățișări de rac, formate din oameni care își doreau încă o pereche de călcâie, încă o pereche de ochi, încă o pereche de plămâni să se strecoare, să găfâie către Apus. Cine mănâncă azi o felioară de pâine trebuie să știe că ea a fost asigurată de pe atunci de către cei care au măturat jivinele din teritoriu. Să mănânce pâinea fără grijă, nu este vorba de o insinuare, nu pretinde nimenea mai mult decât o aducere aminte, pentru că se mai flutură pe undeva ideea că... Iarăși se mai trâncănește, se țin conferințe și contraconferințe, se tot fac propuneri și contrapropuneri fără finalitate. Este limpede că se pot rezolva încurcăturile fără zarvă și fără vărsări de sânge, fără pustiiri, dar sunt prea multe dialoguri între surzi. Nu gust, nu citesc, nu-mi plac scrierile despre culisele istoriei și ale politicii, mă interesează ce se întâmplă în fața scenei, ce se oferă viitorului. Eu știu că am învins la Carei, în luptele de pe Tisa, de la Szabolcs, de pe Valea Hernandului, de la Faj în luptele de la Buzița, Komároviče și de la serie de cote care au trebuit cucerite neapărat, chiar dacă ceaiul, sau pâinea, sau rezerva de trupe întârziu să sosească. Domnii de la conferințele la carte stau cu diurnă, casă-masă, luni și ani de zile ce au învins? Întrebarea pare simplistă, dacă nu chiar idioată, dar totuși este o întrebare și ar trebui să i se dea un răspuns serios.

Mă privi stăruitor, ca și cum de acordul meu depindea obținerea răspunsului așteptat. Se întâmplă, am spus, abătându-mă puțin de la ideea sa, ca unii oameni să devină surse de lumină prin propria lor viață, iar lumina pe care o oferă este cu atât mai intensă cu cât le-a fost mai intensă viața. Mă privi acuzator, ca și cum ar fi spus: „La naiba cu astfel de consolări!” După câteva clipe își reluă monologul, sau povestirea. Câteva fraze nu le-am înțeles pentru că îmi prefiguram momentul în care aveam să intervin pentru a adăuga un amănunt, pe care nu-l știa, amănunt care, cum

am amintit la început, îl aveam în vedere, dar mai putea rămâne cunoscut numai de mine.

Bătrânii au darul de a face pe sfătuitoarii, devin astfel imposibili, plicticoși; nu voiam să ajung aici. Tot ce-ți spuneam nu sunt decât vederile unui veteran despre care s-ar putea spune că nici măcar nu a reușit ceva deosebit în viață, dacă e să fiu comparat cu alții.

Am fost de trei ori propus pentru a primi Ordinul Mihai Viteazul și la înaintare în grad. Degeaba. Te găsești în fața cetățeanului George Mocodean care n-a primit niciodată Ordinul Mihai Viteazul și a intrat în rezervă, așa cum îți spun, ca invalid ciuruit de schije cu sufletul împăcat și pe umerii săi cu gradul și pensia de căpitan. Superiorii m-au socotit întotdeauna cel puțin incomod și n-am încercat să le câștig bunăvoința în nici un fel. N-am reușit în viață? Nu mă voi biciui și nici nu voi regreta. Voi spune însă că am slujit cu credință Patria în vremuri grele, și cine poate spune așa ceva este, fără nici o îndoială, un om fericit. N-am reușit ceea ce n-am reușit pentru că atitudinea mea n-a fost influențată de schimbarea vântului, de anotimpuri sau de fazele lunii. După ce am fost pensionat, pe la sfârșitul anului '45, am făcut totuși un demers în vederea recalculării anilor de serviciu. M-am prezentat la comisia de pensionări, unde un ofițer, după ce mi-a cercetat fișa personală, a spus: Ați fost de foarte multe ori sancționat, caracterizările anuale ce le aveți sunt deplorabile, pe lângă altele ați fost trimis un timp destul de îndelungat într-un lagăr de reeducare, sau regiment de lucru, ați fost chiar în perspectiva de a fi clientul Curții Marțiale... Ei bine, așa este, am acceptat, dar eu am venit aici să cer recunoașterea celor douăzeci și două de luni de zile efectuate în regimentul de lucru drept stagiul de front. Ofițerul m-a privit de foarte sus. Nu se poate, zise, de altfel comisia a avut în vedere propria dumneavoastră declarație din august 1944, prin care renunțați la drepturile ce ar decurge din... Atunci mi-am pierdut cu totul cumpătul și am zberlat ca altădată la atac: În cazul acesta sunteți o comisie de tâmpiți, categoria cea mai tâmpită de tâmpiți, care mai aveți pe haine urmele sponcilor de la crucile de fier, să vă fie

rușine! Și am plecat. Rezultatul a fost că de la dosarul meu au dispărut o serie de piese între care și certificatul medical de spitalizare și constatare a invalidității. Ce invaliditate, domnule, mi-a spus cineva cu altă ocazie, după cum reiese din documente ești decedat. Și, dacă o luăm așa, ar trebui să vedem ce-i cu pensia pe care o primești...

Nu mi-a fost prea ușor. Am învățat meseria de zidar. N-a mers. M-am ocupat de legumicultură, am crescut porci și găini, am vândut ouă și pătrunjel la piață până mi s-a reglementat cât de cât situația. Viața și-a urmat cursul mai departe, pământurile, semănăturile, răsadurile, vitele, florile au trecut prin primăveri, prin veri, toamne și ierni și au pretins ca de mii de ani să ne aplecăm asupra lor cu trudă și pricepere pentru a ne fi de folos, lumea nu s-a terminat, viața nu s-a sfârșit, a început așezarea ei pe alte temelii. Ar mai fi să adaug un ultim episod pentru a ști totul despre mine, cel de la Silička Planina, cel mai dramatic pentru mine, dar despre care știu cel mai puțin.

Era în zorii zilei de 13 ianuarie '45, batalionul meu, împreună cu alte unități și subunități venite în sprijin, aveam misiunea să rupem liniile de apărare ale inamicului și să înaintăm spre alte obiective. Cotele 542, 555 și alte înălțimi păreau niște vulcani în erupție, aveam de înfruntat nu numai proiectilele de

artilerie și rafalele armelor automate, ci și urgia viscolului. La un moment dat inamicul a renunțat la rezistență și a început să se retragă; în același timp, îmi mai amintesc, a explodat lângă mine un proiectil greu. Am redevenit conștient abia după câteva luni de zile, într-un spital unde zăcusem în stare foarte gravă. O doctoriță îmi povesti cu un zâmbet liniștitor că am murit, că scriseseră despre aceasta gazelele, dar totul a fost o greșeală, o explicabilă greșeală, cum s-au întâmplat atâtea în perioada cât a durat războiul. Cum în perioada cât a durat? Da, mi s-a răspuns, acum este pace, suferința, războiul, spaimetele, chiar moartea dumitale, domnule căpitan, aparțin trecutului...

Se făcu liniște. Bătrânul căpitan își lăsă capul să se cufunde în unghiul ce-l forma speteaza fotoliului cu partea laterală. Adormi brusc, cuprins de oboseală. Respira liniștit, asemenea celor ce se odihnesc după ce își fac conștiințioși datoria. Am pregătit un așternut. M-am apropiat apoi încet, l-am ridicat în brațe, cu băgare de seamă să nu-l trezesc, să nu mă împiedic cumva, am înaintat spre pat. Mi s-a părut cu mult mai greu decât atunci când îl târam pe o foaie de cort pe povârnișurile de la Silička Planina, după ce îl găsisem însângerat, acoperit pe jumătate de un morman de pământ amestecat cu zăpadă.

Mătușa Teodosia

Din când în când o vizitez pe Mătușa Teodosia, o femeie de vreo optzeci-nouăzeci, sau o sută de ani. Bătrâniiăștia, care-s bătrâni de când îi știm, se cred întotdeauna foarte înțelepți și n-ai de face cu dânșii decât să-i ascuți respectuos, altfel se plâng că ești încrezut și necuviincios.

Dacă mă duc adesea pe la mătușa Teodosia e că mă distrează cum povestește ea întâmplări din lume fără să țină seama dacă-s din veacul nostru sau din celălalt. Ea mai știe care-i prețul merelor la piață, câte locuințe s-

au dat în folosință pe strada X sau Y și așa mai departe. E uimitor, pentru că mătușa n-a ieșit din casă în ultimii cincisprezece ani. În timpul acesta s-a schimbat și înfățișarea cartierului în care casa ei trona pe o temelie de un metru și jumătate între mulțimea de case modeste, chiar foarte modeste.

Pe mătușa Teodosia o găsesc întotdeauna lângă geam, pe un fotoliu. De aici a văzut ea ce a văzut din schimbările petrecute în peisajul de afară. Într-unul din ani a avut un moment destul de agitat, așa zice. O vecină

dintre acelea amatoare de a duce de colo-colo vești proaste a șoptit că și casa mătușii va fi demolată. Am picat chiar atunci. Mătușa arăta grozav de intrigată Îmbrăcase un palton negru, lung și o beretă turtită, cu moț, cum n-am mai văzut. Era gata de drum.

– Nepoate!, a exclamat. Ce am să mă fac?...

Vorbea îngrozitor de plângăreț. Voia să se ducă la primărie, la alte multe autorități, la tanti Laura, o avocată pe care o ținea minte de la un proces de acum o jumătate de veac. Cine, adică, îndrăznește sau se gândea să-i dărâme casa? Cea mai frumoasă casă din cartier!

– Lasă, mătușă, i-am zis, fii liniștită, voi aranja eu totul.

I-am spus câte toate, până am văzut-o așezată, cum se cuvine, pe fotoliul ei de lângă fereastră.

Casa a rămas acolo printre blocuri, încă nu s-a atins nimenea de ea, pentru că sunt alte treburi de făcut. Să-i fi spus mătușii că n-am contribuit cu nimic la aceasta m-ar fi crezut din cale afară de modest.

Deunăzi, în vreme ce încerca să-mi povestească ce i s-a întâmplat odată la poștă, sau în apropierea poștei, i-am spus foarte inspirat:

– Mătușă, e o zi frumoasă, dacă ai vrea, te-aș lua la o plimbare cu mașina prin oraș.

Omul este câteodată inspirat și atunci am fost cu adevărat. Altfel aș fi fost condamnat să ascult o istorie care s-a întâmplat nu știu când și nu se știe bine unde.

Mătușa Teodosia e foarte tare la fire. N-a leșinat de emoție, nici măcar tremurul bărbiei nu i s-a accelerat. Habar n-am ce a

.....

făcut cu lacrima ce i s-a adunat în ochi, pentru că m-am uitat un moment în altă parte.

După ce s-a învățit puțin prin odaie, ca pentru a-și încerca puterea, s-a declarat de acord cu propunerea mea.

Când am văzut-o lângă mine în mașină, cu bereta ei turtită și cu moș, ținându-se, să nu se întâmple ceva, când de maneta schimbătorului de viteze, când de butonul brichetei de bord, să mă doară capul, nu alta. Dar, după ce mătușa s-a acomodat cu legănatul mașinii, am început să conversăm liniștit:

– Am ajuns în centru.

– Știu, dragă...

– Asta-i strada Lemnelor.

– Cunosc.

– În dreapta se vede...

– Da, da.

– Aici e o fabrică de produse lactate.

– Cunosc.

– Trecem prin piața nouă.

– Cunosc.

Mătușa nu se lăsa intimidată de nimic. Își amintea de toate, cunoștea. Si am trecut, dacă nu pe toate străzile orașului, măcar pe cele principale până am ajuns de unde am pornit. Adică în fața casei dumneaei. Acolo am deschis portiera, am ajutat-o să coboare din mașină, să ia cu aproximație o poziție verticală și, fără vreo intenție anume, am întrebat-o:

– Dar pe aici cunoști, mătușă Teodosia?

S-a uitat nedumerită la trotuarul din față, spre gardul vechi după care se afla căsuța stingheră, umbrită de blocuri, apoi s-a prins copilărește de brațul meu și a rostit:

– Nu. Pe aici nu cunosc...

(Texte puse la dispoziția revistei de familia scriitorului, dintr-un volum în curs de apariție.)

Un *Jurnal de front* din Primul Război Mondial

Mircea POPA

„Marele Război”, cum a fost numit Primul Război Mondial, a ridicat starea de beligeranță la cote uluitoare, mânănd popoarele europene să se măcelărească între ele. A fost războiul cel mai cumplit cu care omenirea s-a confruntat până la acea dată, război pornit de aceleași rațiuni meschine și dorințe de dominație satrapică ale unor puteri militariste, care n-au putut suporta ideea, devenită singura cale de mântuire pentru viitor, constând în împlinirea visului de emancipare socială și națională a popoarelor din Centrul și Estul Europei, care au fost mereu stăpânite de marile imperii vecine: cel turcesc, rusesc și austriac, a căror prosperitate s-a bazat în primul rând pe spolierea resurselor solului, subsolului și pe folosirea la maximum a potențialului uman al acestora din partea unor monarhii anchilozate, anacronice și obtuze. Pentru români acest război a avut tragismul lui inerent, deoarece granița care a rupt în două nația a făcut ca români din Transilvania și Bucovina să ajungă să lupte împotriva fraților din regatul liber. Numeroase mărturii vorbesc în mod limpede de acest tragism al omului simplu, care aștepta de la acest război tocmai mântuirea națională de care vorbeam.

Despre acest sângeros cataclism vorbesc-te cu un revelator *Jurnal de front* din anii

Cercetând arhivele

1914-1915, semnalat și publicat în anii 60, într-o formă dactilografiată, dar fără necesarele cerințe ale unei ediții științifice, de către Clemente Plăian și Ironim Marțian sub auspiciile Cercului „Plaiuri nășăudene și bistrițene”, unde a rămas îngropat până astăzi, fără să fi înregistrat ecoul pe care l-ar fi meritat. Documentul este înregistrat în momentul de față la secția de

manuscrite a Colecției Speciale a Bibliotecii Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca sub cota 5749, unde l-am consultat și noi, interesat de modul în care, acum o sută de ani, un modest învățător transilvănean a notat cu exactitate și mare dramatism evenimentele pe care le-a trăit pe front. Repunerea lui în circulație se aliniază astfel amplului proces inaugurat de istoriografia actuală de a pune pe tapet mai insistent ca în mod obișnuit, dezvăluirea resorturilor psihologice umane individuale și colective de recuperare a memoriei acelor ani și a modului în care protagoniștii implicați în acest sângeros conflict și-au exprimat poziția față de evenimentele dureroase trăite. Este și motivul pentru care dezvăluirea trăirilor autentice ale acestui combatant, modestul învățător din Sângiorz-Băi, Iustin Sohorca, capătă, în circumstanțele amintite, o altă perspectivă și viziune, anticipând în unele privințe întregul ghem de probleme care stătea în fața generației de români care și-a dat tributul de sânge pentru ca idealul național să triumfe. Vom decupa din paginile lui câteva din temele recurente pe care le conține, surprinzând prin autenticitatea deplină a relatării, prin observațiile de mare bun simț și meditațiile curajoase care îl animă pe autor.

1. Pedepsele

Deschidem comentariul nostru cu această temă, deoarece s-a spus în mai multe rânduri că armata austro-ungară a fost una de calitate europeană, atingând un înalt nivel al omeniei și corectitudinii. Totalmente fals. Din tot ceea ce consemnează învățătorul nostru rezultă pas cu pas puternicul lui dezacord, la fel ca al miilor de soldați ca el, mânați pe

câmpurile de luptă ale Galiției de o ofițerime brutală și lipsită de comunicare cu marea masă a soldatului de rând, supus la teroarea continuă insuflată de superiori, puțin preocupați de soarta reală a celui chemat sub arme, a luptătorului de zi și noapte, ca și de aceea a oamenilor-anexă, siliți să execute fără crâcnire corvezile zilnice. Echipați în pripă și siliți să doarmă adeseori pe pământul gol, răvășit de șrapnele sau de ploile și zăpezile abundente, jurnalul soldatului nostru conține destul de multe referiri la „frigul îngrozitor”, „frigul mare,” sau „ foamea de ieri” etc., ceea ce denotă lipsa elementară de echipament corespunzător sau de nutriție adecvată, dar și munca excesivă care i-a îmbolnăvit pe mulți față de care compasiunea lui e directă și fără rezerve. Notațiile jurnalului său surprinde scene de un real dramatism al existenței diurne, deoarece de foarte multe ori ei sunt duși la muncă de dimineață, iar de mâncare primesc doar seara, când se întorc. În 6 februarie 1915, el notează: „Lucrul s-a continuat până noaptea la 12 oare”, când s-a mâncat, adăugând: „Îți este mai mare mila de bieții oameni în ce stare sunt”.

În plus, soldatul e pedepsit pentru orice și în chip excesiv. Chiar de la început, când tânărul e mobilizat la Dej, apoi trimis să lupte pe frontul din Galiția, el se confruntă cu scene de o sălbăticie rară, soldații fiind siliți să se dezbrace de tot pentru a primi cumplite lovituri de ciomag. Iată câteva astfel de situații: în 10 noiembrie el notează stupefiat: „Rafa a primit 25 bote”; „Deac Todor a primit 10 bote, învinovățit pe nedrept că ar fi furat baraboi (=cartofi)”; „Szalaczi Janos din Simija a fost pedepsit cu 25 bote pe gol, pentru că a cutezat să mănânce o conservă de carne fără poruncă”; „Cristea a fost bătut cu bote de Luca și alungat dimpreună cu Zugul”; „am fost judecat cu legarea mâinii de picior 2 oare”. Într-un alt loc, deși „morbulent”, diaris-tul nostru este dus fără milă la săpat de tranșee, încât exclamă: „războiul acesta nu are ca scop decât nimicirea cu tot prețul a cât mai mulți oameni. Dzeule tare, fii îndurător!” Când soldații ajung să se îmbolnăvească, pu-țini sunt crezuți, majoritatea nefiind spitalizați și nici măcar tratați corespunzător, fiind

suspectați că trișează, ceea ce atrage trimiterea lor în prima linie, reacție discriminatorie care îi privește mai ales pe români, așa cum rezultă din comentariul doctorilor maghiari constata-tori. Un alt motiv de pedeapsă este legat de grija de a-și păstra în orice condiții cantitatea de hrană de rezervă, adică conservele aflate în dotare, și cu toate că într-o zi n-a fost servit cu nimic de bucătar, a plecat la lucru nemâncat, fără a se atinge de acestea. Dintr-o însemnare din 15 martie 1915 aflăm că superiorii au declanșat o campanie de verificare a modului cum sunt păstrate aceste conserve de către fiecare soldat, astfel ca aceia care nu puteau respecta indicațiile, din pricină că foamea îi obliga să se atingă de ele, pedeapsa survenea imediat, pentru fiecare conservă lipsă primind câte 5 bote. Și comentariul lui: „Bieții oameni au răbdat și foame peste măsură, așa cum trebuie să rabde acum rușinoasa pedeapsă de a fi bătuți la fund”. Din notațiile următoare rezultă că în fiecare zi cei aflați în culpă erau pedepsiți în acest mod, dar el își exprimă bucuria că a scăpat: „Eu, noroc, le-am avut pe toate”.

Un alt episod care reține atenția privește pe un coleg de-al său învățător, trimis în miez de noapte să adune de pe la cvartire soldații pentru un exercițiu de alarmă. Cum nu toți au putut ajunge la timp, acesta e luat la rost de un ofițer, care i-a tras câteva cu sabia peste spate, însoțindu-și ocara cu o ploaie de pumni și palme. De unde comentariul diaristului: „Mai trist lucru este că de o latură sta și privea nepăsător oberlantul dr. Jakobi. Mânia, mirarea și scandalizarea de acest fapt trist că un inteligent învățător să fie palmuit de un vântură țară așa din senin îmi întunecă judecata limpede, așa încât afară de constatarea faptului ce-l induc în răvaș, alt comentariu nu pot face acum”.

2. Recompensele

În război acestea sunt puține, sau cel puțin derizorii, iar uneori lipsesc de tot, căci din notațiile soldatului nășăudean vedem că se lucrează în același ritm până și de sărbători. Cu mici excepții, nici marile sărbători de Crăciun, An Nou, Bobotează, Paști și Rusalii

nu aduc mari avantaje sau o hrană mai consistentă. La fel de ziua Împăratului sau Kaizerului, când soldații s-au așteptat la unele mici favoruri, nu au fost răsplătiți pe măsură, fiind pentru ei zile obișnuite de lucru. Chiar și atunci când primesc vizita moștenitorilor la tron (prințul austriac și cel german), soldații n-au parte decât de o paradă improvizată. Desigur, că sunt momente în care autoritățile sunt obligate să țină cont de sentimentele religioase ale soldaților și, ca atare, ele recurg la mici atenții. Așa, de Crăciunul din 1914, diaristul nostru notează că a primit „7 țigarete, 5 pișcote, 3 bucăți zahăr alb și o rudiță de ciocolată”, dar că „s-a mers regulat la lucru, săpare și acoperire de tranșee”. După zece zile, el are surpriza să vadă că supa servită „a fost apă curată fără grăsimi, tulbure”, iar reisul (=orezul) ars și afumat”. Tratatamentul de sărbători e uneori ridicol și lipsit de semnificație, precum se întâmplă la anul nou 1915, când omul nostru a fost cadorisit doar cu „4 nuci și o scăpărătoare de aprins țigări”. Nici cu cvartirul n-o duce mai bine, fiind silit de cele mai multe ori să-și petreacă nopțile în frig, prin grajduri sau tranșee, să doarmă în locuri mizerabile și insalubre, pe ciment rece sau în paie, iar atunci când e repartizat la câte un localnic se întâmplă să găsească în casă 3 familii cu 16 membri, astfel încât simte instinctiv ura și resentimentul acestora, mai ales al polonezilor, despre care, notează: „sunt nenorociți pentru că vechile și strămoșeștile stepe este locul unde băntuie cu furie cel mai înfricoșat și monstruos război”. Apoi adaugă: „Mă rog să ferească Dzeu pe poporul nostru care, ca și acești poloni, este subjugat de relele fără folos ale unui război înscenat pentru niște himere”. Altă dată nimerește la o babă de 75 de ani, care refuză să-i dea vreun aliment chiar și pe bani. Alte necazuri sunt legate de asistența medicală precară și suspicioasă, doctorii fiind cei care își tratează pacienții cu mare reticență, fără să ia în seamă plângerile morboșilor. Trebuind să facă o vizită la doctor pentru un deget infectat, el găsește acolo alți 30 de arbaiteri, din care numai 2 sunt trimiși la spital, ceilalți au fost trimiși la lucru, „mai pedepsindu-i cu 10 bote și câte două ore legați.” Apoi altă notație:

„Ceea ce n-am crezut, am văzut. Arbaiterii care din cauză de morb au fost la spital după însănătoșire sunt trimiși în linia de foc”.

3. Petrecherile

Evident că sunt unele situații în care gradații sunt nevoiți să accepte inerentele relaxări sau destinderi, deoarece, în general, pustiirea și golul sufletesc invadează totul, așa cum se întâmplă și cu soldatul nostru care notează la 12 decembrie 1914: „întreg sufletul meu l-am lăsat acasă la cei doriți și iubiți de mine”, singura lui mângâiere e că alături de el se mai află câțiva colegi învățători, cum e Barna, Rednic și Mihalca, încât în seara de Anul Nou 1915 poate să noteze: „Seara am petrecut cu colegii și fratele ungar cu tei (=ceai) și cântări până la oarele 12”. A doua zi, ei organizează chiar o serbare la care „soldații au cântat cântece vitejești fiecare în limba lui”, apoi, „din fiecare naționalitate sunt aleși feciori chipeși care să se producă cu jocuri naționale. Românii se vor produce cu Călușerul”. Dacă de Rusalii tunurile dușmane au aprins cincisate, încât „de fumul focului s-a întunecat soarele”, iar „sate întregi se pustiesc” și exclamația lui trădează decepția totală („Așa zi de Rusalii să nu-mi mai deie D-zeu!”), în curând are și o bucurie, prin întâlnirea cu soldații Regimentului 31 alcătuit din români, fapt consemnat cu mare emoție, împărtășită numaidecât jurnalului său: „Români toți. Seara, după cină, ies afară și încep a cânta doine de-ți rup inima, apoi marșul lui Iosif „La arme”, „Deșteaptă-te române” și alte multe cântece naționale. Stam și le ascultam și mă gândeam: unde sunt jăndarii unguri de altădată? Ah, române, române, de ce nu te-a făcut Dzeu altă nație? N-ai fi așa jalnic și cântecele tale n-ar fi așa pătrunzătoare. Mi-am șters ochii și m-am culcat suspinând cu gândul acasă la soția-mi iubită”. Aluzia la jandarmii maghiari privea viața de acasă, din Transilvania, unde cântatul acestor cântece era interzis și se lăsa cu condamnări la închisoare sau amenzi usturătoare. Același regiment aduce în monotonia frontului o notă național-patriotică, pe care el o trăiește intens, când aceștia mărșăluiesc în

sunetul marșului lui Mihai eroul. „M-am pomenit și eu că pășesc alături cu compania de ștab după tactul acestui marș frumos. Eram mândru că merg la sunetul acordurilor marșului celui mai român dintre români”.

4. Fraternizările

Un spectacol cu totul aparte ne este oferit de diarist atunci când, în cursul anului 1915, soldații din armata austro-ungară ajung să dea față pe frontul rusesc cu trupe în care se află români din Bucovina sau Basarabia. În astfel de cazuri au loc momente de fraternizare, care capătă aspecte cu totul ieșite din comun. Soldații din tranșee alăturate ies afară, anunțându-și intenția pașnică prin arborarea unui steag alb sau a unei bucăți de pânză albe. Apoi, cel care a avut acest curaj își provoacă camarazii de arme dușmani la câte un pahar de băutură sau la câte un coltuc de pâine. Scenele descrise de diaristul nostru sunt de-a dreptul emoționante. Iată o astfel de consemnare: „Oamenii noștri care lucrează noaptea aproape de linia de foc povestesc multe episoade nostime întâmplare între soldați de-ai noștri și ai rușilor. Așa, d.e. la un moment dat se vede ieșind din șanțul dușman (2-300 pași) prima dată un steguleț alb, urmat de soldatul ce-l poartă. Se ridică pe creasta tranșeei. E român basarabean și strigă: „Măi frate, nu pușca, că eu nu te pușc, că și eu sunt român ca tine!” Dispare. Iese altul, rus, ce știe românește, și strigă: „Veniți aici și vă dăm pâine și rum!” Dispare și acesta mânios. Câteva gloanțe se schimbă. Apoi, iarăși liniște. Steguleț alb din șanțurile noastre. Iese din ai noștri și strigă: „Măi frate, hai afară! Aici sunt, ce vrei? Hai la noi, să-ți spun ceva”. „Nu vin că mă prinzi” „Nu-ți fac nimic, căci nu ne batem”. „Bun, ai flașcă (=sticlă) la tine?” „Am !”. Merg, se întâlnesc, dau mâna, se închină, beau și povestesc. Alții, la întâlnire se iau la trântă, stârnind voie bună în amândouă laturile.” Evident că astfel de întâmplări au loc atunci când superiorii lor lipsesc sau sunt români, la fel ca soldații, așa cum explică și autorul „Episoadele acestea se pot întâmpla numai atunci când curelele strictetei războiului se mai destrâng. Să fie semne de

apropierea păcii? Vom vedea.” Chiar de Paști notația sa e dezamăgitoare: „Ziua de Paști a fost salutăată cu mugetul tunurilor, care și azi n-au sărbătorit”, dar oamenii au respectat spiritul iertător al sărbătorii: „Soldații s-au întâlnit la mijloc unde schimbau ouă roșii și beau și povesteau ca prieteni vechi. S-a întâmplat ca 13 ruși au intrat în șanțurile noastre. Ofițerii i-au lăsat să povestească.” Seara, numai zece s-au întors înapoi, trei au profitat să devină prizonieri.

5. Moartea sub suspiciunea de „spionaj” a evreului Moricz

Un caz cu totul special, de condamnare la moarte pentru spionaj, e relatat cu emoție nedisimulată de autorul jurnalului, care pune accent pe descrierea cu lux de amănunte al unei execuții publice de mare efect psihic. Evenimentul traumatizant este anticipat prin mișcarea zilnică neașteptată, la care asistă compania, atunci când cei opt soldați selectați pentru a face parte din corpul de pedeapsă sunt scoși la o simulare amănunțită pentru a fi cât mai eficace în ziua fatală. Impresia produsă printre soldați e una cât se poate de neplăcută: „s-a putut vedea o mișcare nervoasă neobișnuită în sânul companiei de ștab a Diviziei nr.16. În toată ziua, regulat la oarele 10, compania e scoasă pe un râț (=pășune) din apropiere, unde era exercitată, cu formarea de cordon patru-unghiular, apoi cu opt feciori buni țântași, să se mascheze descărcarea armei. Ce era?... am știut să e vorba de executarea prin glonț a bietului jidan Moricz, ce a probat să fie spion rus”, având asupra sa mai multe „mape” (=hărți) ale locurilor. „A fost prins în comuna Czernino, acum 4 luni, când a fost condamnat la moarte. Executarea s-a amânat din cauză că el a recurat la „Arme-Comando”. Fiind aflat vinovat, chiar „prins în flagrant”, execuția a devenit inevitabilă, deși bietul om mai spera într-o minune, arătându-se optimist că totul a fost interpretat greșit. Astfel în dimineața cu pricina, jurnalul înregistrează următoarea secvență: „Cam pe la 7 oare am zărit pe Moricz când îl duceau la cancelarie. Pășea curajos și avea fața rătătoare. Sărmanul nu știa că mai are de trăit abia 4 oare”. I se comunică executarea sentinței și este chemat rabinul din loc, pentru

ultima împărtășanie, în camera respectivă, notează diaristul, având loc „scene sfâșietoare”. Se pare că diaristul nostru a asistat la citirea sentinței sau i-a fost povestită cu lux de amănunte de cei care au fost de față, deoarece reconstituirea lui e de o mare exactitate a detaliului psihologic, vădind trăirea unei mari drame sufletești și o sinceră compasiune pentru tragedia bietului om. Relatarea diaristului e de-a dreptul zguduitoare, vădind o trăire de mare profunzime și de solidarizarea cu cel victimizat, a cărui reacție la aflarea sentinței e una surprinsă cu mare artă: „Lui bietul Moricz vestea sigur i-a fost ca un trăsnet care, în momentele prime, i-au întunecat toate simțurile. N-a văzut, n-a auzit. Capul îi vâjâia, corpul întreg, oasele i-au slăbit din încheieturi și o sudoare rece i-a acoperit fruntea. Abia a doua sau a treia oară i-a succes să stea în picioare pășind împleticindu-se către masă apoi spre fereastră”. Urmează apoi notațiile privind filmul preparativelor, cu mișcările care vizează cele două grupe de trăgători care alcătuiesc convoiul care îl însoțește pe Moricz la locul execuției, și notarea amănunțită a tuturor elementelor aceluia ceas memorabil: „Compania în șiruri duple a plecat sub comanda lăitnantului Ștefan Boeriu spre locul de pierzare. Atât de pe fața acestui demn ofițer român, cât și de pe fețele tuturor soldaților s-a putut citi gravitatea momentelor și surescitarea nervoasă ce-i stăpânea. Ce vor fi resimțit cei 8, dar cu deosebire 4 din ei care au fost designați să tragă prima dată și ale căror gloanțe vor perfora capul și pieptul spionului Moricz? Aceasta o știu numai ei...” Apoi diaristul insistă asupra ritualului ofițeresc de mare precizie: „Conductul ce pentru Moricz a fost funebru mergea așa: 4 soldați înainte. După ei un sergent de la închisoare având în stânga pre osânditul și trecând tot la stânga urma rabinul, apoi un zug (=paznic) de la închisoare. Îndărătul acestora urmau alți 4 soldați. Gravitatea impusă de importanța momentului, apoi diferitele sentimente ce dominau inimile membrilor patrului, să putea citi deslușit de pre fețele lor”. Trupul condamnatului este tot mai inert, omul nostru trăind propria moarte cu un ochi absent, stările acestea limită, afirma autorul, putând a fi deslușite exact doar de „peana unui mare poet și ochii unui psiholog ca să

poată descrie starea sufletească a lui Moricz.” Iată cum i se înfățișează diaristului nostru comportamentul condamnatului: „Trupul zdrobit, membrele ce funcționau mecanic, în silă, împleticindu-se, ochii deschiși tare, care rătăcea fără ființă ca a unui nebun neobservând ce se petrece în jurul său, capul scăpăta involuntar când la dreapta când la stânga sau înainte sau înapoi, apoi răsuflarea greoaie și neregulată provenită din funcționarea neregulată a inimii dădeau semnele cele mai lămurite că și sufletul său e zdrobit. Singură groaza de moarte care și-a depus pecetea pe întreagă înfățișare a sa, îl stăpânea și se putea observa” Acest proces de „desființare” a omenescului din ființa lui Moricz e trăit la maximă intensitate de autor, dar și de întreaga asistență, care pare profund marcată de cele ce se petrec sub ochii lor. Chiar și natura exterioară, peisajul în care are loc execuția are parcă trimiteri anticipative la scena spânzurătorii din romanul *Pădurea spânzuraților* de Rebreanu: „Compania a ajuns la locul pierzării sale, o râpă unde groapa lui Moricz aștepta cu nerăbdare să închidă cel mai mare păcat și să ascundă de la fața soarelui pe păcătos. După sosire, compania a format cordonul, așteptând... Conductul cu Moricz a înaintat până în mijlocul cordonului, unde căpitanul judecător de la Tribunalul Militar a cetit acuza și sentința. De multe ori, Moricz trăsărea și voia să vorbească, dar momentan capul îi recădea spre piept sau de dezaprobare sau de amăcăciune pre când mâinile și le frângea nervos. Câte odată ochii bulbucați, mari, îi ridica ca momentan să-i îndrepte iarăși spre pământul ce-l aștepta”. Urmează actul final. Condamnatul a fost îngenunchiat și legat la ochi, în timp ce împrejur „domnea o liniște mormântală”. A intrat în scenă plutonul de execuție: „Când comandantul Boier a ridicat sabia, au dus puștile la ochi și au țintit 2 în capul și 2 în pieptul osânditului, care „a căzut ca trăznit îndată”, căci în fața acestora, condamnatul a fost așezat doar la un metru distanță, stând „cu pieptul deschis, capul sus și mâinile ridicate”. Iar comentariul final: „S-a sfârșit cu Moricz... Oricum ar fi judecată fapta lui Moricz sentința ar fi una: moarte, iar iertarea numai după moarte i se poate acorda atât din partea lui D-zeu, cât și a oamenilor”.

6. Condamnarea războiului și speranța în viitor

Învățătorul Iustin Sohorca nu e un simplu observator al evenimentelor la care asistă, ci și un comentator dotat cu mult simț critic. El sesizează repede neregulile, abuzurile, nedreptățile care domină în armata austro-ungară, unde personalitatea individului este total anulată, și contează doar respectarea fără crâcnire a regulamentului și a ordinii de război, insul fiind redus la un simplu executant. Aici nu mai contează cultura și instrucția individului, căci totul se reduce la lichidarea dușmanului. De unde și notația sa dezamăgitoare: „...mă gândeam: oh, cultură de veacul XX, la ce te folosesc oamenii, să omoară unul pe altul. De aceea a ajuns știința omului ca, așa-zicând, rupând bucăți din Soare, să lumineze noaptea ca, cu cât mai ușor, să se poată zdrobi”. Diaristul nostru este un luptător, un ins care acceptă greu nedreptățile și favoritismul. Atunci când unuia dintre soldați i se stabilește un regim prioritar, el notează cu indignare: „Fierbe necazul și indignarea în mine, dar trebuie să tac, căci soarta lui S. în acest abtailung, bătut de soartă, este mai favorabilă decât a adevăraților lucrători, slăbiți și supti de greutate și răbdări nenumărate. Până când va merge tot așa? Până când, o Doamne, vei răbda nedreptatea?” Totodată carnajul crud și inuman la care asistă, îl obligă să comenteze: „Câți oameni morți, câți răniți și aduși în starea de a nu putea lucra nici pentru susținerea lor au căzut jertfă în acest atac scurt dar vehement și sălbatec? Câte lacrimi a stârnit în ochii atâtor văduve sau părinți și știe D-zeu în alor câți orbari, care începând de astăzi de la 11 oare noaptea, au devenit nefericiți și îndoliați? Știe Dzeu!” Ceea ce se întâmplă la nivelul special al companiei sale nu face altceva decât să repete ceea ce se întâmplă la nivel general, acolo unde stau hibeles mari: „Precum în stat faptele și tratarea micilor satrapi cu publicul mare, *dovedește și arată putregiunea sistemului de guvernare / subl. n./*, tot așa și în societăți mici, de ex. în trupa noastră, tratarea subofițerilor dar cu deosebire a fraitărilor și căprarilor cu bieții oameni

dovedesc coruperea, imoralitatea și nedibăcia conducerii acestor trupe. În contra nedreptăților comise de micii noștri satrapi /situația/ nu este apelată (=denunțată), căci „De la cap se împute peștele...” Dar toate vor avea sfârșit când voi avea eu libertatea necesară să arăt lumii unele fapte „nobile” ale lor”. Deocamdată se limitează să noteze marile pagube produse de război localnicilor, zeci de case distruse și incendiate, garduri puse la pământ, gara și magazinele arse, drumuri și poduri aruncate în aer, șosele cu gropi enorme, în care pot fi îngropați doi-trei boi etc. Imaginea dezolantă a satelor pustiite e fixată de el oarecum cinematografic: „Mățele mai amintesc că a fost cândva și pe aci viață, dar și acestea se hrănesc mâncând slab și jalnic, de flămânde ce sunt. Prin fostele ogrăzi sunt împrăștiate paie din acoperișul casei dărâmate, haine destul de frumoase și vase. Nu trebuie nimic...”

Cu această icoană de coșmar a spectrului inuman al războiului punem punct însemnărilor învățătorului Iustin Sohorca din Sângiorz-Băi de lângă Năsăud, care a fixat pentru nemurire câteva imagini de neșters a Primului Război Mondial, anticipând, prin unele scene și momente cu aspect halucinatoriu, tragedia fără seamăn a celor prinși în raza de acțiune a acestui dureros cataclism uman, cu repercusiuni dintre cele mai dureroase trăite acut atât de combatanți, cât și de localnici. Unele dintre aceste „decupaje” pot fi regăsite și în proza lui Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Eugen Goga și a altora, ca și din memorialistica lui Oct. C. Tăslăuanu (*Trei luni pe câmpul de război* (1915) și *Hora obuzelor*, (1916), Casian R. Munteanu (*Martiriul cătanelor*, 1919), Dumitru Ciumbrudean (*Jurnalul de front al caporalului Dumitru Ciumbrudean*, 1964), I. Gr. Oprișan (*Pe căile robiei. Însemnările unui prizonier român, 1916-1918*, 2003), Al. Vasiliu-Tătărași (*Focul cel mare. Amintiri din primul război mondial, 1916-1918*, 1978) etc. Ele alcătuiesc, împreună cu alte multe documente și relatări, imaginea de neuitat a Primului Război Mondial, un reper de seamă din viața umanității planetei noastre la începutul secolului al XX-lea.

Ezoterismul românesc interbelic

Constantina Raveca BULEU

Teozofie, rozicrucianism și mecenat în Bucureștiul începutului de secol XX

Subiect oarecum sensibil, tabuizat multă vreme în cercurile academice, inclusiv de cercetători formați sub raza lui de influență (cum este Mircea Eliade), ezoterismul românesc interbelic nu se ivește din neant, sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX etalând și la noi fascinația europeană pentru fenomenele ezoterice. De notorietate este mania spiritistă a lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, care construiește la Câmpina un templu dotat cu un aparat simbolic, merit să faciliteze contactul cu spiritul fiicei sale moarte, Iulia. Mărturia scrisă a acestor experimente este *Sic cogito*, lucrare dictată aproape în întregime de către spiritul Iuliei, în perioada 1891-1892. Dar fenomenul Hasdeu nu este singular. Astfel, teozofia contaminează inclusiv anturajul curții regale, Bucura Dumbravă fiind, poate, cea mai implicată personalitate autohtonă în promovarea ideilor ei. Născută la Bratislava în 1868, cu numele real de Ștefania Seculici (Fany Szekulicz), ea se mută la București în 1873, unde tatăl ei, Iuliusz Szekulicz devine unul dintre sfătuitoarii regelui Carol I și, pentru

o vreme, directorul Societății de Asigurări „Dacia Română”. Potrivit lui

Întâlnirile Clubului Saeculum

Radu Cernătescu (*Literatura luciferică*), Iuliusz Szekulicz ar fi fost pe la 1910 Întâiul Supraveghetor și apoi Venerabilul deputat al lojii *Zur Bruderlichkeit* din București, ceea ce ar asigura un *background* inițiativ familial nu numai pentru propensiunile teozofice ulterioare ale Bucurei Dumbravă, ci și pentru activarea sa în cadrele unei societăți secrete,

ea conducând în perioada interbelică ritul de adopțiune al Masoneriei românești, încurajat de Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Ideile teozofice ocupă prim-planul volumului ei din 1921, *Ceasuri sfinte*, iar traducerea cărții lui Krishnamurti *La picioarele învățătorului* din 1924 consolidează relația spirituală a autoarei cu teozofia. De altfel, în anul următor, ea înființează Loja Teozofică din România, pe care o conduce până la 26 ianuarie 1926, când, întorcându-se de la un congres teozofic din India, contractează malarie și moare la Port Said. *Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori*, volum ce oglindește faza teozofică a vieții Bucurei Dumbravă, apare postum, în 1927. O personalitate atât de complexă nu putea scăpa exercițiilor ficționalizante, iar din toată activitatea Bucurei Dumbravă, de departe cea mai fascinantă vizează dimensiunea ezoterică, receptată ambivalent în literatura epocii, negativ și ironic la Mateiu I. Caragiale („*teozoafa Papura Jilavă*” sau „*adunarea de cioclovine îmbrăcate toate în port național*”, formulă ce vizează Societatea Chindia, fondată de aceeași Fany Seculici în 1905 și din care făceau parte și alte doamne străine din anturajul reginei, al cărui scop era cultivarea gustului pentru jocurile naționale și portul popular, un film documentar din 1913, *Jocuri naționale executate de membrii Societății Chindia*, susținând acest deziderat). Un interes ce denotă recunoașterea unei oarecare autorități inițiatice apare la Mircea Eliade (*Secretul doctorului Honigberger*, nuvela din 1940), unde doamna Zerlendi povestește despre interesul arătat de Bucura Dumbravă pentru biblioteca misteriosului doctor Zerlendi, dispărut după ce dezvoltase o adevărată obsesie pentru practicile yoghine

grație cărora ar avea acces în Shambala, interes curmat de moartea ei pe drumul de întoarcere de la un congres de teozofie.

Figura mefistofelică a intricatelui tablou ezoteric autohton este, în opinia mea, Alexandru Bogdan-Pitești, format într-un mediu parizian, în care se amestecă arta simbolistă, anarhismul politic, lumea interlopă și practicile oculte. Fiu al unui boier din Olt, lider local al Partidului Conservator, educat mai întâi într-o instituție catolică din Geneva, el este prezent în grupul anarhist al lui Auguste Vaillant, executat în 1894 pentru atacul cu bombă de la Camera Deputaților, dar și în grupul suporterilor generalului Boulanger, devenind chiar prieten cu Maurice Barrès, romancier, jurnalist și om politic, faimos pentru opiniile sale naționaliste și antisemite. Paralel cu implicarea sa în viața politică franceză, Alexandru Bogdan-Pitești frecventează cercurile simboliste și intră în contact cu scriitori precum Maurice Maeterlinck, Jean Moréas sau Paul Verlaine. Deschis simoliștilor, salonul Rozicrucian al lui Joséphin Péladan înseamnă pentru tânărul Alexandru Bogdan-Pitești contactul cu lumea ocultismului, resuscitat mai ales grație succesului de care se bucuraseră romanele celui care pretindea că un rege babilonian a lăsat titlul de „Sâr” familiei sale. Fascinat de tot ce însemna universul creat în jurul lui Joséphin (Sâr) Péladan, Alexandru Bogdan-Pitești se convertește la catolicism tocmai pentru a putea intra în ordinul condus de acesta, *Roza-Crucea estetică* sau *Ordinul Rozicrucian al Templului și Graalului*, iar evoluția sa ulterioară înregistrează multe asemănări cu Maestrul său francez, începând cu activitatea de critic literar și de artă, dedicat promovării simbolismului și decadentismului, și terminând cu activitatea de mecenat sau cu un stil de viață marcat de extravagante. Întors în țară, Alexandru Bogdan-Pitești creează în 1896, pe modelul francez al *Societății Artiștilor Independenți*, *Salonul Independenților*, unde expun Constantin Artachino, Ștefan Luchian, Nicolae Vermont, Nicolae Grant, caricaturistul Nicolae Petrescu Găină și însuși Alexandru Bogdan-Pitești. *Salonul Independenților* devi-

ne în 1898 baza pentru o nouă asociație culturală, *Societatea Ileana*, una dintre primele grupări avangardiste din spațiul românesc, promotoare a artei pentru artă și a decadentismului. Simultan, cultivate în

Dr. CONSTANTINA RAVECA BULEU, cercetător științific la Institutul „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, Cluj-Napoca, s-a născut la 16 martie 1979 în Bistrița. Este absolventă a Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, secția Limba și literatura română – Limba și literatura germană (2002) și a masteratului *Istoria imaginilor – istoria ideilor* din cadrul aceleiași facultăți (2003); a obținut titlul de *Doctor în filologie* al Universității „Babeș-Bolyai” cu teza *Paradigma puterii în secolul al XIX-lea* (2008).

A publicat studii și eseuri în volume colective și în presă, fiind autoarea următoarelor cărți: *Reflexul cultural grec în literatură*, Editura Casa Cărții de Știință, 2003;

Dostoievski și Nietzsche. Congruențe și incongruențe, Editura Limes, 2004;

Patru eseuri despre putere. Napoleon, Dostoievski, Nietzsche, Foucault, Editura Limes, 2007;

Paradigma puterii în secolul al XIX-lea, Editura Ideea Europeană, 2011, carte premiată de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România și de revista *Contemporanul*, în 1912;

Voința de putere sub semnul Ideii Europene. Supliment al revistei „Contemporanul”, nr. 8 / 2012, Editura Contemporanul, București, 2012.

Este membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj. (A. PODARU)

mediile literare pariziene, afinitățile sale simboliste îl apropie pe Alexandru Bogdan-Pitești de *Literatorul* lui Alexandru Macedonski, mecenatul său extinzându-se și în perimetrul literaturii. Printre altele, el promovează și finanțează publicarea la Paris a volumului de poeme în limba franceză, *Bronzes*, în introducere comparându-l pe Macedonski cu marele său rival, Mihai Eminescu, ceea ce nu a stârnit un val de

simpatie în țară. Sub egida *Societății Ileana* și cu participarea cenaclului lui Alexandru Macedonski se organizează în 1898 vizita lui Joséphin Péladan la București, eveniment cărui i s-a făcut o uriașă publicitate, ziarele și lumea mondenă reacționând participativ, la unele manifestări participând nume sonore ale vieții politice și culturale românești, precum Take Ionescu, Barbu Ștefănescu Delavrancea sau Constantin C. Arion. Turul bucureștean al lui Joséphin Péladan a cuprins vizite la Mitropolie, la biserica Domnița Bălașa, dar și la catedrala catolică Sfântul Iosif, o recepție grandioasă la cafeneaua Kubler, o conferință la Ateneu, *Le genie de la latinité*, și s-a sfârșit cu un scandal provocat de sugestia necesității convertirii românilor la catolicism, care îl transformă brusc în *persona non grata*.

Zorin Diaconescu, Andrei Moldovan, dr. Constantina Raveca Buleu, Aurel Podaru la Clubul Saeculum, Beclean

Generația spiritualistă interbelică. Guénonismul. Aspecte generale

Spectrul crizei spirituale de după Primul Război Mondial și conflictualitatea ideologică marchează din plin atmosfera socio-politică și culturală a României anilor '20 și determină o regrupare nuanțată a intelectualilor în cadrul tensional format de tradiție și modernitate. Sub stindardul polimorf al tradiției apare „*noua generație spiritualistă*”¹, mișcare intelectuală neomogenă, cu grupări dispuse să transforme etnicitatea și ortodoxismul într-o bază ideologică suficientă pentru un reacționarism politic, convertit în anii '30 în fascism, dar și cu facțiuni orientate exclusiv spre latura spirituală a specificului național, a recuperării resurecționare a Tradiției sau a

importului de formule existențial-religioase orientale, considerate nealterate și izbăvitoare, precum buddhismul, brahmanismul, yoga, mozaismul sau islamul. Asaltul mișcărilor neospiritualiste (spiritism, teozofism sau ocultism) nu lasă neafectat teritoriul românesc, dar, de departe, cel mai mare impact îl are aici gândirea metafizică tradițională a lui René Guénon, critic acerb al multora dintre aceste grupări, cel care a redefinit în perioada interbelică doctrinele ezoterice și experiența inițiatică, intensitatea influenței sale determinându-l pe Claudio Mutti să catalogheze România drept „*țara cea mai guénoniană din lume*”². Cercetătorul italian explică succesul gândirii tradiționale guénoniene nu numai prin condițiile favorabile create de curentul tradițional interbelic, alimentat de Nae Ionescu sau Vasile Pârvan, ci și prin *Urgrundul* tradițional al românilor.

În acest mediu se conturează „*generația ezoterică*”³, din care fac parte Mircea Eliade, George Călinescu, Ion Barbu, Eugen Ionescu, Dan Petrașincu, Mihail Vâlsan, Vasile Lovinescu și Marcel Avramescu. Mircea Eliade își transformă experiența inițiatică indiană și fascinația față de gândirea lui René Guénon într-o activitate științifică și alege să treacă sub tăcere guénonismul din tinerețe, considerat depreciator în economia studiilor sale academice. Conștienți de motivele tăcerii lui Eliade⁴, Vasile Lovinescu și Mihail Vâlsan acceptă deschis patronajul spiritual al lui Guénon și trec amândoi printr-o inițiere alawită, cel de-al doilea devenind chiar succesorul lui Guénon la revista *Études traditionnelles* și *muqadim* pentru întreaga Franță, poziție spirituală similară celei ocupate de Vasile Lovinescu în România și zona balcanică. Probabil, primul contact al lui Marcel Avramescu cu opera lui René Guénon datează din anii '20 și se datorează profesorului de latină Nicodim Locusteanu de la Liceul Spiru Haret, cel care l-a sfătuit pe Mircea Eliade să studieze sanscrita. Preocupat de ocultism și practici inițiatică, acesta i-a dăruit colecția revistei *Le Voile d'Isis*, devenită din 1935 *Études traditionnelles*. Ca o curiozitate, atât Marcel Avramescu, cât și Mircea Eliade înaintea sa, au colaborat la

Vlăstarul, revista Liceului Spiru Haret, deschisă noilor doctrine spiritualiste.

Marcel Avramescu

Din păcate, economia conferinței nu permite o detaliată cartografiere ezoterică a tuturor acestor aspecte, astfel încât mă voi opri asupra personalității celei mai interesante și versatile din perspectivă ezoterică, Marcel Avramescu. Enigmatic și contradictoriu, cochetând cu poetica avangardistă, dar iremediabil atras de doctrinele inițiatice, de ocultism și de Tradiția promovată de către René Guénon, născut în 1909 în cultul mozaic, dar convertit la ortodoxism în 1936, licențiat în teologie cu lucrarea *Qabbalah, gnoza tradițională a Legii Vechi* și hirotonisit preot în 1951, Marcel Avramescu rămâne una dintre cele mai fascinante figuri ale acestei generații, iar mărturia unui contemporan, Ieronim Șerbu, confirmă acest lucru: „*Pe departe, cel mai interesant om pe care l-am cunoscut din această «generație ezoterică» este fără îndoială Ionathan X. Uranus, pe adevăratul său nume Marcel Avramescu [...] slab, ascetic, cu ochi mari, negri, nocturni, omul emana un fluid hipnotic, și din întreaga sa expresie fizionomică rezulta o mare putere de concentrare interioară, datorită poate trăirii intense a diferitelor «experiențe» spirituale sau unei vocații meditative excepționale*”⁵.

Cu numele oficial de Marcu, schimbat în Mihail după convertirea la ortodoxism, Marcel Avramescu – așa cum semnează în calitate de redactor al revistei *Memra* sau de autor matur -, are în presa interbelică aproape șazeci de identificări, fie ele pseudonime, criptonime, supranume sau prescurtări, majoritatea cu o încărcătură simbolică accentuată. Astfel, X. din Ionathan X. Uranus, Ierusalim X. Unicornus, Părintele X. Uranus, Ionathan Marc Mihail Shalom Abraham X. Uranus și din I.X.U. este interpretat de el însuși ca raport al circumferinței centrului cu cercul. Justificată de dorința de stimulare a energiilor spirituale, apetența sa pentru automitizare identitară generează o mulțime de alte nume: Ștefan Adam, Mihai Stavrin,

Micael Baari, Yang, M., Mem., Memra în revista omonimă, Uranus, Ionathan N. Uranus, Marc Man sau Mihail Man. În scrierile sale, Marcel Avramescu se autointitulează Astro-Magul, Astro-Magul Marc, Venerabilul Maestru (alimentând astfel speculațiile legate de apartenența sa francmasonă), Marduk Shalom sau Carmel Mascaveru.

Posibil model pentru fiul de rabin din nuvela lui Mircea Eliade, *Pe Strada Mântuleasa*, dar și pentru Octav Boiangiu din romanul *Delirul* al lui Marin Preda, „*fascinantul Marcel Avramescu devine o figură de legendă în Bucureștii anilor patruzeci*”⁶ – scrie Cornel Ungureanu –, iar memoriile protagoniștilor perioadei interbelice românești oferă suficiente date pentru o tentativă portretistică viabilă. Amintirile lui Ieronim Șerbu dezvăluie și un Marcel Avramescu practicant al unei magii ludice, de salon, ghicind cartea de joc extrasă din pachet sau volumul care urma să fie scos de pe raft, trucuri amuzante care, alături de faima de horoscopist, parapsiholog, hipnotist, astrolog, grafolog, fizionomist, telepat și ocultist, i-au asigurat succesul social în cercurile intelectuale și mondene ale Bucureștiului interbelic. Aceleași talente i-au asigurat implicarea în campania publicitară dirijată de revista *Realitatea ilustrată*, în ultima parte a anului 1930, unde este recomandat în tonalități aproape legendare: „*...astrologia, grafologia, liniile mâinilor, psihometria, oracolele. Hipnotismul, fakirismul, cheia visurilor, hermetismul le-a studiat de la cea mai fragedă vârstă*”⁷. Se susținea că la cincisprezece ani ar fi trecut printr-o serie de experiențe de moarte aparentă, că totul în ființa sa indică abilități magice extraordinare,

lucru dovedit de spectacolele de magie susținute de acesta în cercuri restrânse sau de incredibilele abilități divinatorii.

Debutul avangardist al lui Marcel Avramescu se datorează provocării⁸ lansate în 1928 de către neobositul Tudor Arghezi, redactorul-șef al revistei *Bilete de papagal*, deschisă atât moderniştilor, cât și „clasicilor” literaturii române, dar virulentă în raport cu manifestările naționaliste și, implicit, cu intoleranța ortodoxist-misticoidă foarte populară în epocă. Pentru a marca apariția a o sută cincizeci de numere, Tudor Arghezi inițiază o competiție, doritorii fiind invitați să continue un nucleu literar propus de el: „*omul exorbitant*”, portretizat ca un individ atipic și excentric, amestec de elemente grotești și parodice, șocante pentru sensibilitatea comună, osificată în modalități de expresie plate. Apărut în numărul 156 al acestei reviste, articolul lui Marcel Avramescu, *Omul exorbitant*⁹, primul răspuns la provocarea argheziană, combină activismul agresiv tipic avangardiștilor cu autoipostazierea ezoteric-mesianică, potențată de misterul semnăturii Jonathan X. Uranus: „*Sunt un ales al Domnului. Lumea nu mă știe, pentru că, dacă m-ar ști, adevărul din lăuntru meu ar face vâlvătaie și toate lucrurile care există astăzi ar lua foc, s-ar tunde sau s-ar evapora – ceea ce nu e recomandabil și nici conform voinței mele de până-n prezent.*” *Autobiografie*¹⁰, articol apărut în numărul 168 al *Biletelor de papagal*, constituie o recidivă ludică a acestui compost avangardist-ezoteric, semnalizat și de titlatura dublă adăugată semnăturii sale, „*Serafim și bohem*”: „*Sunt singurul om care s-a născut fără intervenția și concursul vreunor părinți de ambe sexe. Dumnezeu m-a zidit din lemn și căpșune, într-o vreme de urgie, dar într-o cetate de joc.*” Lipsa parentajului și sorginea divină indică o structură eroic-mesianică, care se diluează treptat în amplificările parodice ale scenariului autobiografic, în acumularea de entități fantastice și scenete absurde: nou-născutul este înveșmântat în haine de cruciat, este ovaționat de creaturi cabaline și însoțit de un alai halucinant, în loc de ursitoare apar trei lipitori, etc.

Pasiunea astrologică a lui Marcel Avramescu depășește cadrele faimei mondene și infuzează textele sale de avangardă, beneficiind de ironia subtilă, de absurdul și de permisivitatea asocierilor proprii poeziei avangardiste. Publicat în două numere consecutive din *Bilete de papagal*, sub forma unei scrisori adresate celebrului Cocò, papagalul oracular de la revista condusă de Arghezi, *Manualul bunului zodiac*¹¹ configurează o mitologie pseudo-creștină a celor douăsprezece zodii, prezentate ca îngeri căzuți, fixați pe boltă ca pedeapsă divină și a căror singură consolare rămâne puterea asupra muritorilor.

Alt domeniu ocult exploatat literar și jucăuș de către Marcel Avramescu este numerologia. În viziunea sa, numărul depășește sfera indicilor cantitativi și devine entitate calitativă, simbolică, aptă să reveleze destine. Într-un articol publicat în 1932 în revista *Ulise, Despre șapte. Mic tratat cu consecințe nebănuite*¹², el se lansează într-o speculație polemică antropocentrică, pentru a demonstra că șapte reprezintă cel mai vechi și cel mai important număr, investit cu virtuți creatoare și atotputernice.

O sofisticată hermeneutică ezoteric-creștină dedică Mihail Avramescu cifrei apocaliptice în sentințele apodictice adunate în *Monolog nocturn*¹³. În questa sa pentru „*formula spirituală (revelațională)*”, el pornește de la cuvintele *Apocalipsei lui Ioan* – „*Aici e înțelepciunea. Cine are pricepere să socotească numărul fiarei. Căci este un număr de om. Și numărul ei este: șase sute șasezeci și șase*”¹⁴ – și, în compania ficțională a lui Ivan Karamazov, constată că cifrului apocaliptic al omului este, totodată, numărul fiarei. Ambivalent și contradictoriu, absurd și grotesc, șase rezultă din câteva combinații aritmetice, fiecare dintre ele echivalând cu câte o modalitate de descompunere a cifrului uman.

Înființată în 1929 la Craiova, revista *Radical* se declară „*o revistă fără program*”¹⁵, creată de o grupare efervescentă din care face parte și Marcel Avramescu, semnatarul acestui *Program* cu iz anarhist-avangardist, cu ambiții mesianice estompate ludic. În paginile

ei, dubletul lui Ionathan X. Uranus este Mark Abrams, alias Marcel Avramescu în ipostază de autor ocult. În această calitate, el scrie *Note preliminară la o filosofie a magiei*¹⁶, articol în care atrage atenția asupra faptului că magia trebuie „privită ca atitudine” și apreciată „mai ales, ca soluție pentru desăvârșirea unui echilibru interior”. Fondată pe principiul structurii spirituale, atitudinea magică reclamă în mod necesar o construcție intelectuală, altfel spus, o dogmă puternică, în centrul căreia se află divinizarea omului, deoarece magia pleacă de la premisa că în acesta există în stare latentă atributele Absolutului. Partea doua a *Notelor preliminară la o filosofie a magiei*¹⁷ investighează dihotomia *magie albă – magie neagră* și ajunge la o concluzie fundamental etică, populară de altfel, că experimentatorul face diferența.

Și totuși, obscuritatea rămâne necesară, după cum demonstrează scriitorul în *Despre beznă*¹⁸, deoarece excesul de lumină, ca și excesul de întuneric, distrug echilibrul și generează derapaje spirituale. Antidotul lor este *gimnastica spirituală*, „disciplinarea progresivă a activităților sufletului nostru, spre a le aduce la un echilibru interior desăvârșit, și la o integrală armonizare cu pulsațiunea spirituală a cosmosului”¹⁹. Practică inițiativă cu vagi raționamente orifice, aceasta facilitează percepția lumilor spirituale de care spiritul nostru, captiv și limitat în materialitatea trupului, aparține. Odată atinsă puritatea desăvârșită a sufletului, se produce deschiderea ochiului lăuntric, iar „*Omul veșnic reînvie în noi*”.

În calitate de modest mesager al *Tradiției Oculte a Occidentului*, Marcel Avramescu disecă în *Crist în lumina învățăturii ezoterice*²⁰ implicațiile ocultiste ale maniheismului *om – Dumnezeu*. Plecând de la ideea că orice trup primește în momentul nașterii un Spirit, care descinde din planurile superioare și se transformă în vehiculul său, el concluzionează destul de abrupt că Spiritul întrupat în Iisus este unul cu o evoluție îndelungată, printre gazdele sale numărându-se și Zarathustra. Identificat ulterior ca Spirit Solar, sinonim Logosului, acesta s-a întrupat

în Mântuitor în urma unei inițieri - botezul lui Ioan -, devenind „Spiritul Pământului”. Pe baza acestui raționament, cuvintele lui Iisus de la Cina cea de taină își pierd încărcătura simbolică. Luate *ad litteram*, ele au un profund înțeles ezoteric: „*Căci, dacă Crist este spiritul Pământului, iar Pământul trupul fizic al lui Crist, atunci orice substanță solidă și vie a Pământului, orice crește din acest Pământ, este o părțică din trupul lui Crist, fiindcă pâinea este grâul, care-și ia din pământ toată vlaga; și orice sevă care saturează roadele Pământului, este o parte din seva vin, din sângele lui Crist...*”. În lumina acestei revelații a înțelepciunii ezoterice a Evangheliilor, se recomandă trăirea organică și constantă a misterului prezenței lui Iisus Christos, deoarece prin intermediul ei se poate atinge „vederea spirituală”.

„*Astăzi, Ionathan X. Uranus și Mark Abrams, paiațele mele demente s-au sinucis*”²¹ – scrie Marcel Avramescu la finalul *Necrologului* din 1931, după ce constată inconsistența ludică a absurdului profesat de el în calitate de scriitor avangardist și incapacitatea ocultismului de a duce la Adevăr. El își analizează critic *alter ego*-ul ocult, prins în fascinația jocurilor ezoterice, confruntat cu limitele cunoașterii Adevărului, dar nu neagă existența unor adevăruri aflate dincolo de posibilitățile minții omenești și chiar dincolo de ocultism, înțeles ca „*trudă prin tine însuși*”.

Declarația din *Necrolog* echivalează cu o sinucidere simbolică, menită să anunțe o renaștere și o nouă identitate, cea ortodoxă, eliberată de *superbia*, de orgoliul care a marcat exercițiile sale avangardiste și oculte. Însă, în ciuda dramatismului tranșant cu care Marcel Avramescu se leapădă în acest text de avangardism și de ezoterism, urme ale acestora sunt detectabile și în scrierile ulterioare, ortodoxismul său încorporând evolutiv guénonismul și atitudinea de frondă. Discreția, însă, se impune atunci când în discursul preotului Mihail Avramescu intervin nuanțe controversate, deoarece ortodoxismul rămâne refractar la unitatea transcendentă a religiilor, chiar și linia isihastă rămânând

oarecum izolată și excentrică, aspect demonstrat de activitatea *Rugului Aprins*, grupare ai cărei membri (mai ales, Anton Dumitriu) susțineau existența unei dimensiuni ezoterice a isihasmului românesc, și de care el a fost apropiat în perioada postbelică. Toate acestea nu-l împiedică pe Marcel Avramescu să pledeze pentru concilierea ezoterismului guénonian cu creștinismul ortodox, încalcând astfel separarea netă între calea inițiativă și restul formulelor mistice și spirituale, operată de René Guénon în articolul său destinat revistei *Memra*, *Există încă posibilități inițiatice în formele tradiționale occidentale?*²². Gânditorul francez includea în categoria practicilor spirituale indezirabile și exercițiile spirituale ale lui Ignatio de Loyola, considerate o asceză periculoasă, cu caracter exclusiv religios, iar practica isihastă a *rugăciunii inimii* nu este nici ea foarte departe.

„Memra”, René Guénon și Mircea Eliade

Correspondența lui Marcel Avramescu cu René Guénon debutează în 1934, anul în care el înființează de altfel singura revistă românească de studii ezoterice tradiționale, *Memra*, adică „Cuvântul” în ebraică. Accidental sau nu, revista lui Nae Ionescu se intitulează și ea *Cuvântul*.

Grafia minimalistă a primei pagini din *Memra* conține titlul și subtitlul revistei, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, numele lui Marcel Avramescu, însoțit de titulatura de redactor și Ankh, *crux ansata*, simbol al vieții

veșnice, plasată în centru. Dincolo de integrarea lui Ankh în Tradiția ezoterică promovată de *Memra*, această investire simbolică nu-i va asigura însă o existență de lungă durată, revista succumbând în anul următor.

Manifestul revistei susține promovarea autenticei cunoașteri metafizice și delimitarea de „*toate contrafacerile moderne ale Tradiției inițiatice [...] de toate curentele «neospiritualiste» și de toate pseudoezoterismele*”²³, revista afirmând „*prioritatea TRADIȚIEI EZOTERICE, precum și unicitatea, peste diversitatea formelor, și permanența peste contingente, a DOCTRINEI TRADIȚIONALE PRIMORDIALE din al căreia central Adevăr decurg principiile și metodele ȘTIINȚELOR TRADIȚIONALE, cât și Dogmele, Riturile și Simbolurile tuturor RELIGIILOR ORTODOXE și cele ale tuturor MISTERELOR INIȚIATICE orientale sau occidentale*”.

Cât se poate de guénonian, *Criterii*²⁴, articolul programatic semnat Memra, inventariază toate simptomele decadenței spirituale și crizei lumii moderne, toate armele luciferice ale unei apocalipse iminente – umanism, individualism, raționalism, materialism, știință, tehnică, progresism, umanitarism, comunism, neo-spiritualism, teozofism, ocultism – și avertizează că unica salvare este întoarcerea la „*Tradiția Spirituală Eternă, pe ale cărei Principii s-a întemeiat, de la răsăritul vremurilor, fînțarea unei umanități neîntinate, al cărei echilibru interior derivă dintr-o Cunoaștere integrală, de ordin metafizic, și a cărei armonie exterioară se clădește pe recunoașterea Primatului, pe respectul Ierarhiei și pe conștiința necesității Ordinii*”. Altfel spus, pe Tradiție, în concepția clasică guénoniană.

Patron spiritual al revistei *Memra*, René Guénon promovează în Franța nou-înființata revistă de studii ezoterice și trimite articole, primul dintre ele fiind *Învățătura inițiativă*²⁵, o traducere a articolului din *Le Voile d'Isis* din decembrie 1933. Operând în cadrele dihotomiei *inițiativ – profan*, Guénon dezavuează confuziile privind învățătura

inițiativă și explică funcția simbolismului în transmiterea inexprimabilului din inițiere. În calitate de fundament al inițierii veritabile, inițierea simbolică are o componentă exoterică, deoarece ea poate fi transmisă și „de către aceia care nu-i înțeleg nici sensul, nici valoarea”, ci percep doar reducția la simpla figurare simbolică. Este modalitatea prin care secretul inițiativ autentic își conservă inviolabilitatea în fața profanilor și se revelează doar inițiaților.

Considerând că mai poate continua să editeze *Memra*, Marcel Avramescu îi solicită lui René Guénon un articol inedit. Acesta îi trimite *Y a-t-il encore des possibilités initiatiques dans les formes traditionnelles occidentales?*²⁶, după care urmează o perioadă de tăcere și ruptura relațiilor dintre cei doi, textul fiind publicat abia în 1973 de către Mihail Vâlsan în numărul 435 al revistei *Études traditionnelles*, cu o scurtă istorie a elaborării și a destinației sale prime. Textul discută posibilitatea unei legături inițiatice între formele tradiționale occidentale și pune problema existenței unui ezoterism creștin, posibil doar în perimetrul monahal ortodox.

O scrisoare din 7 noiembrie 1937 a lui René Guénon către Vasile Lovinescu indică o răcire drastică a relațiilor dintre gânditorul francez și Marcel Avramescu, cauzată de aflarea „caracterului șarlatanesc”²⁷ al activității celui de-al doilea. Într-o altă scrisoare către Vasile Lovinescu, datată 10 martie 1938, René Guénon își exprimă reținerile față de Anton Dumitriu și Marcel Avramescu, apreciind că „cele două personaje au, mai mult sau mai puțin, aceeași valoare”²⁸. În 1946, Marcel Avramescu are o tentativă de reînnoare a legăturilor cu Guénon și îi scrie în acest sens lui Hillel, declarând că „se căiește pentru erorile sale trecute”²⁹.

Primul număr al revistei *Memra* conține și o notă polemică³⁰ la articolul din *Azi* (octombrie 1934) al lui Vasile Lovinescu despre Bô-Yin-Rà, alias Joseph Anton Schneiderfranken, scriitor ocultist elvețian nu prea agreat de René Guénon. Cu toate că insistă asupra elementelor antitradiționale din opera pretinsului trimis al faimoasei „*Mari*

Loje Albe”, adevăratul motiv al reacției lui Marcel Avramescu nu este însă opinia lui Vasile Lovinescu despre Bô-Yin-Rà, ci adeziunea lui legionară, manifestă într-un articol precum *O nouă rasă de stăpâni*, apărut în revista *Vremea* din 18 februarie 1934. Divergențele dintre cei doi se prelungesc și în atitudinea față de Julius Evola, admirat de Vasile Lovinescu și declassat până la a-l pune pe aceeași treaptă cu Bô-Yin-Rà într-un articol al lui Marcel Avramescu din 1935, *Câteva aspecte ale pseudo-spiritualismului modern*³¹.

Animizitățile dintre cei doi, alimentate și de rolul de confident jucat de Vasile Lovinescu în deprecierea relațiilor lui René Guénon cu Marcel Avramescu, nu-l împiedică pe cel din urmă să laude *Al patrulăa hagiatică*, studiul consacrat romanului lui Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea Veche*: „nocturna exegeză a lui Vasile Lovinescu se recomandă singură oricărei inteligențe [...] și nu are nevoie de vreo judecată de valoare «exterioară»”³².

Prudența cu care Mircea Eliade își gestionează guénonismul, contraindicat academismului cercetărilor sale, funcționează și în cazul colaborării la *Memra*, unde însă el se prevalează fericit de prevederea potrivit căreia „articolele colaboratorilor români sunt semnate exclusiv cu pseudonime”³³ și publică sub pseudonimul KRM³⁴. În spiritul unui pionierat manifest, el oferă publicului o traducere din *Katha-Upanishad*³⁵, precedată de o notă introductivă. Mircea Eliade insistă asupra însemnătății filosofice a fragmentului, evidențiată de Max Müller sau Paul Deussen dar se limitează la a semnală valoarea sa inițiativă, fără a o dezvolta.

Abia întors din India, în articolul *Un reprezentant al tradiției hinduse: Sri Aurobindo*³⁶, Mircea Eliade, îl prezintă publicului românesc pe Aurobindo Ghose, aproape necunoscut Occidentului, dar deja legendar în spațiul indian, implicat profund în lupta pentru independența Indiei, filosof, poet, guru și veritabil model pentru cei aflați în căutarea unei sinteze spirituale între Orient și Occident. Cunoscut sub numele de Yoga integrală, sistemul său urmărește evoluția

speciei umane către perfecțiune, către uniunea cu Divinul.

În ciuda camuflării sub pseudonime, colaborarea lui Mircea Eliade la revista *Memra* nu a scăpat neobservată în epocă, un *Program al Facultății de Filosofie din București pe anul 1935*³⁷ jucându-se anticipator cu obsesiile intelectuale ale generației. Potrivit acestuia, Emil Cioran

funcționează în cadrul catedrei de „*Disperare*”, Mihail Sebastian în cea de „*Metafizică Biologică*”, iar Mircea Eliade ține de catedra de „*Fakirism*” și este titular al unui curs intitulat „*Perpetuitatea ghândirii integralismului nenociv*”, cu seminarii practice ținute de „*Fakirul Wady*” și „*Fakirul Avramescu*”.

Note

1. Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 21
2. Claudio Mutti, *Guénon în România. Eliade, Vâlsan, Geticus și ceilalți. Succesul lui Guénon printre români*, traducere de Elena Pîrvu, Prefață de Florin Mihăescu, Cu o prezentare din partea lui Enrico Montanari, editura Vremea, București, 2003, p. 21
3. Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, editura Cartea Românească, București, 1973, p. 205
4. Într-o scrisoare din 1957 a lui Mihail Vâlsan către Vasile Lovinescu, cel dintâi precizează că Eliade i-a mărturisit „*că era de acord cu R. Guénon în toate punctele, dar că poziția sa și proiectele sale universitare îl împiedicau să recunoască în mod deschis acest lucru.*”: Apud, Claudio Mutti, op. cit., p. 45
5. Ibid., pp. 206-207. Interesant este că „*ochii mari, negri, nocturni*” sunt de un albastru intens potrivit lui Șerban Foarță (Șerban Foarță, *Culoarea ochilor*, „*Orizont*”, Timișoara, nr. 44, 31 octombrie, 1986, pp. 74-76)
6. Cornel Ungureanu, *La Vest de Eden*, volumul II, editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 137
7. Geo Șerban, op. cit.
8. Tudor Arghezi, *Un concurs literar: Omul exorbitant*, „*Bilete de papagal*”, nr. 151, 2 august 1928, p. 1
9. I.X.U., *Omul exorbitant*, „*Bilete de papagal*”, nr. 156, 8 august 1928, pp. 3-4
10. Jonathan X. Uranus, Serafim și bohem, *Autobiografie*, „*Bilete de papagal*”, nr. 169, 23 august 1928, p. 4
11. Jonathan X. Uranus, Serafim și boxeur, *Manualul bunului zodier*, „*Bilete de papagal*”, nr. 177, 1 septembrie 1928, pp. 2-3, continuat în nr. 179, 2 septembrie 1928, pp. 2-3
12. Jonathan X. Uranus, *Despre șapte. Mic tratat cu consecințe nebănuite*, „*Ulise*”, an I, nr. 3, octombrie, 1932, p. 4
13. Mihail Avramescu, *Monolog nocturn – în aforisme, anecdote și aproximații – despre Suverana Slobozenia a Singurătății între neființă și nebunie, precedat de 49 Sentințe apodictice cu privire la Destinul cititorului*, prefață de Andrei Pleșu, ediție îngrijită de Mariana Macri, editura Paideia, București, 2001, pp. 17-69
14. *Biblia, Apocalipsa lui Ioan*, 13, 18
15. Jonathan X. Uranus, *Program*, „*Radical*”, Craiova, an I, nr. 1, ianuarie 1929, p. 1
16. Mark Abrams, *Note preliminară la o filosofie a magiei*, „*Radical*”, Craiova, an I, nr. 2, 25 februarie-20 martie 1929, p. 5
17. Id., *Note preliminară la o filosofie a magiei. (Urmare)*, „*Radical*”, Craiova, an I, nr. 3, aprilie 1929, p. 5
18. Jonathan X. Uranus, *Despre beznă*, „*Bilete de papagal*”, nr. 432, 7 iulie 1932, p. 2
19. Mark Abrams, *Directive pentru o gimnastică spirituală*, „*Radical*”, Craiova, an III, nr. 14-15, martie 1931, p. 4
20. Id., *Crist în lumina învățaturii ezoterice*, „*Radical*”, Craiova, an III, nr. 16-17, iunie 1931, pp. 5-6
21. Jonathan X. Uranus, *În potriva veacului. Textele de avangardă (1926 – 1932)*, ed. cit., p. 194
22. René Guénon, *Există încă posibilități inițiatice în formele tradiționale occidentale?*, Claudio Mutti, *Guénon în*

- România. *Eliade, Vâlsan, Geticus și ceilalți. Succesul lui Guénon printre români*, traducere de Elena Pîrvu, Prefață de Florin Mihăescu, Cu o prezentare din partea lui Enrico Montanari, editura Vreamea, București, 2003, pp. 132-138
23. „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 1, decembrie 1934, contracoperta 1
 24. *Memra, Criterii*, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 1, decembrie 1934, p. 1
 25. René Guénon, *Învățătura inițiatică*, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 1, decembrie 1934, pp. 2-5
 26. René Guénon, *Există încă posibilități inițiatică în formele tradiționale occidentale?*, Claudio Mutti, op. cit., pp. 132-138
 27. Apud, Claudio Mutti, op. cit., p. 97
 28. Ibid., p. 100
 29. Ibid., p. 101
 30. Mem, *Reviste*, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 1, decembrie 1934, pp. 17-18
 31. Yang, *Câteva aspecte ale pseudo-spiritualismului modern*, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 2-5, ianuarie-aprilie 1935, p. 16
 32. Mihail Avramescu, *Monolog nocturn – în aforisme, anecdote și aproximații – despre Suverana Slobozenie a Singurătății între neființă și nebunie, precedat de 49 Sentințe apodictice cu privire la Destinul cititorului*, ed. cit., p. 72
 33. „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 1, decembrie 1934, p. 19
 34. Claudio Mutti atribuie acest pseudonim consoanelor din substantivul sanscrit „karma” sau rădăcinii arabe „karîm” (Claudio Mutti, op. cit., p. 110). Liviu Bordaș mai adaugă, ca fiind mai probabil, și „krîm”, Kāli-mantra din cultul tantric (Liviu Bordaș, *Secretul doctorului Eliade, „Origini. Caiete silvane”*, nr. 1, 2002, p. 85). Marcel Tolcea crede că pseudonimul KRM ascunde consoanele din prenumele Mircea în lecțiune inversă (Marcel Tolcea, „*Memra*” – câteva deslușiri despre singura publicație românească de inspirație guénoniană, <http://reneguenon339.blogspot.com/2011/09/memra-cateva-deslusiri-despre-singura.html>, 28 martie 2012)
 35. KRM, *Katha-Upanishad*, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 1, decembrie 1934, pp. 13-16
 36. KRM, *Un reprezentant al tradiției hinduse: Sri Aurobindo*, „*Memra. Studii de tradiție ezoterică*”, an I, nr. 2-5, ianuarie-aprilie 1935, pp. 19-20
 37. *Program al Facultății de Filosofie din București pe anul 1955*, „*Revista burgheză*”, nr. 6, 20 februarie 1935, pp. 34-35

(Conferință susținută la Beclean în 25 septembrie 2012)

Text and Time 60

Antonia L. ZAVALIC

Poezii

Motto: Eu încă mai scuip sânge și sfârșitul vieții acestuia.

Stegarul

Eu vin și această lume pregătește întunericul
pentru mila mea.

Nu m-ar fi născut nicio mamă,
dacă ar fi știut câte jocuri m-au părăsit.
Sufletul meu este un fetus bătrân care nu știe
dacă pământul are și el
un pântec care să nască.
Mă plimb cu toată viața în avans.
Orice e potrivit la vârsta asta.

Dacă stau la masă, Dumnezeu îmi toarnă
în pahar, sete.
Dacă dorm, îngerul meu cel bun îmi dă
visul pe replay și dimineața uită să mă
trezească.

Premiile Mișcării literare

Dacă iubesc,
un demon își pune memento pe numele meu și
i se pare frumos
cât timp

toate cuvintele lunecă din gura tatei
și lăcrimează.

Mamă, frumusețea ta a obosit

Covoarele îți poartă trecutul, cu ața
albă a tinereții, în care cauți să împletești flori
pentru

părul meu abia pieptănat.
Mă privești cum strâng aripi ca într-o colivie
și mă resemnez pământului.
Mamă, mi-ai dat ochi negrii în care cade
zăpadă

și frigul se joacă în toate zilele.
Tu știi că după o fereastră închisă, oamenii
sunt îmbrăcați în culori anemice
și rostesc cuvinte tăiate printre dinți.
Mamă, frumusețea ta a obosit.
Îmi spui că pot să fac ce vreau cu viața mea,
că pot să-i

dau lecții de dragoste și
încăperii mele preferate un ceas
în care fiecare durere să arate o oră.

Mamă, sunt
singura femeie care se tot naște din trupul tău
și nu plânge.

Craving heart

Dacă roșul ar avea o inimă, s-ar putea numi
locul de veci al parfumului abătut
din smulgerea unei flori.
E multă nepricepere în lumea asta,

cuvintele vin să lipsească, mai ales între
oameni.
Dacă s-ar face tăcere, am ști din ce capăt se ia
dragostea
ca un leu care caută să se lase de carne,
împotriva firii.

Îmi pot imagina timpul cu tine ca un poem cu
clopote.

Înfrângerea definitivă a întunericului

În casa mea e liniște,
pereții stau să asculte cam câtă tăcere
încapă în timpul de împăturire a șervețelilor.

În casa mea se moare pe bucăți, îngropi câte
puțin și nu chemi pe nimeni
să plângă.

În casa mea florile se ofilesc cu pământ cu tot.

În casa mea îngerii stau de șase ca după o
crimă fără martori.

În casa mea păienjenii își fac biserici la
fiecare pradă, de aia nu mă încumet
să-i strivesc.

În casa mea o domnișoară s-a închis între
ferestre și toți vecinii
se înghesuie să-i ceară mâna.

În casa mea singurătatea nu plătește chirie.
S-a mai scris

despre lăsarea noptilor în femeie, când liniștea
se repetă ca o mamă care naște același
copil
cu toți bărbații în care și-a văzut drumul
neclar
și acoperit ca o rochie peste care vine pielea
să cauterizeze.

Cândva s-a petrecut o goliciune și i se spunea
dragoste
ne lăsam ochii nesupravegheați
și puneam întrebări neutre.

Counting place

Aici mi-e bine
e soare destul cât să ajungă până la cea mai
îndepărtată celulă din
corpul tău
îmi păstrez palmele calde, mai calde ca într-un
sfârșit de iulie
după ce am îmbătat cerul cu noi
over în over
ajung să mă privesc ca din locul în care
păsările vin cu oameni pe aripi
să îi învețe
arta de a-și duce dorul în zbor.

S-a născut la 24 iulie 1989 în Sighetu Marmăției.
A absolvit Liceul Regele Ferdinand, specializarea
filologie.

Este licențiată în Asistență Socială și absolventă
a Programului Masteral Asistență Socială în Spațiul
Justiției. Probațiune și Mediere în cadrul Facultății de
Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-
Bolyai, Cluj-Napoca.

A publicat în Revistele: Cronica, Negru pe Alb,
Marmăția Literară, Graiul Maramureșului.

Premii obținute:

- Premiul „Revistei Mișcarea Literară” la
Festivalul Național de Poezie „Armonii de Primăvară”,
mai 2014.

- Premiul pentru Debut al Serilor de Poezie
„Nichita Stănescu” din cadrul Festivalului Internațional
de Poezie, Sighetu Marmăției, Ediția 40, septembrie
2013.

- Premiul pentru Debut la Festivalul Național de
Poezie „Armonii de Primăvară”, mai 2013.

Volum publicat: „Despre fluturi și praf”, Editura
Grinta, Cluj-Napoca, 2013.

Ne potrivim degetele în fiecare linie
cât sunt ele de fragede, de adânci în mișcări,
de transpirate, ajung să ne cuprindă ca într-o
rotație desăvârșită

a Pământului.

Lumina nu poate scăpa din hainele tale, ca
dintr-o gaură neagră,

care înghite

fragmente din rujul meu descompus în
întuneric.

Acolo unghiile cresc și nimeni nu le simte, cât
de tare străpung,

cât de adânc lasă urmele

să sângereze pe hectare întregi de suflet.
Fiecare atingere poartă numele unei nebunii
făcute să vindece când tot ce-a mai rămas de
vindecăt se crede
tulburător și fatal.

Iubirea crește ca un asteroid de care se lovesc
camioane.

Ever.Est

Munții creșteau ca visarea în ochii statuilor
reci și descompuși
eram cu sufletul gol și tânjeam după
acoperământ
mă agățam cu vinovăție și mintea goală
ajungea mai sus ca îngemănarea dintre ultimul
punct al pământului și gura ta
era o goliciune la altitudine maximă
mă târam în tălpile descoperite și
măsuram cerul cu unitatea în care inima se
descarcă de hematii
pe alb

dacă ți-aș fi putut pipăi sufletul, cu ochii
închiși, aș fi putut să jur că Sagarmāthā
e nimic în comparație cu efortul de a-ți urca
emoțiile până sus,
acolo unde toate legile fizicii sunt făcute praf,
și haosul e studiat fără algoritmi
la cel mai înalt grad al iraționalului

atunci am știut că
singura șansă să înțeleg e să pun de-o parte tot
ce știu

până la mine
și de la tine încolo.

Play.Ground

E toamnă și coapsele ei încep să se
potrivească

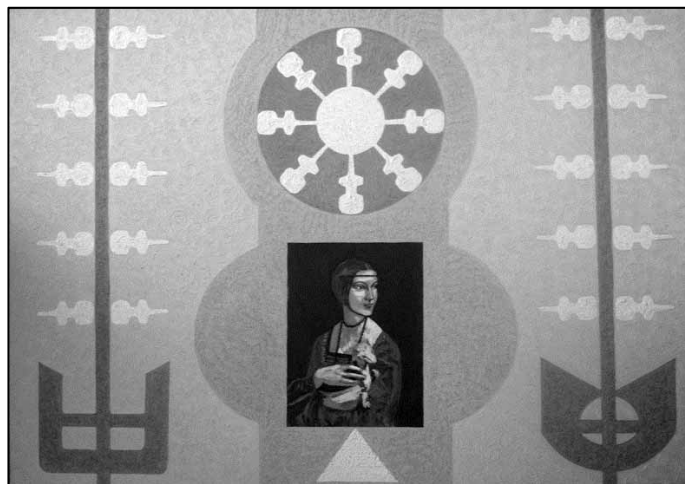
din ce în ce mai mult jocului.
Se face că apucă din adevăr cu mâinile coapte
ca pofta dintr-un măr
în care s-a prins putreziciunea.

Sufletul ei înghite cu măsura în care
sâmburele alunecă-n pământ
și dă drumul la viață.
Așa înțelege foamea
ca pe un prădător cu dinți
care mestecă întunericul, satisfăcut.

Ea iubește
cu precizia unui acrobat care joacă pe funii
așteptând aplauze
de la cei care au plătit cu viața, pentru un
spectacol gratis.

Să mori
asta e ultima și cea mai simplă dintre potriviri.

(Premiul revistei *Mișcarea literară* la Festivalul de literatură și folclor Vișeu de Sus, 2014)

Text and Time 94

Veronica TÖK

Veronica Tök (născută în 12 februarie 1999) este o tânără ambițioasă și totodată o proaspătă absolventă a gimnaziului din cadrul Liceului Tehnologic Lechința. Talentul său într-ale creației literare și-a făcut apariția mai întâi în proză, pentru ca mai apoi să se manifeste cu o amprență puternică și în poezie. Confirmările valorii textelor ei au venit odată cu participările la numeroase concursuri școlare cu tematică literară. Anul 2014 s-a dovedit unul cu adevărat fast pentru Veronica, ea remarcându-se la modul superlativ în cadrul Festivalului Național de Creație și Interpretare ANA BLANDIANA unde a reușit să obțină **Marele Premiu** al juriului, precum și Premiul II la secțiunea de interpretare critică – gimnaziu. Alte distincții obținute (selectiv):

Premiul I la concursul TRADIȚII DE PRIMĂVARĂ ȘI DRAGOBETE, ediția a II-a, Mangalia, 2012;

Mențiune la Festivalul național de creație și interpretare ANA BLANDIANA, ediția I, Brăila, 2012;

Mențiune la Concursul Național de Proză LIVIU REBREANU, secțiunea *Proză scurtă – elevi*, ediția XXX, Bistrița, 2012;

Premiul III la Concursul național ETERNUL EMINESCU, secțiunea *Poezie*, Pitești, 2013;

Mențiune la Festivalul național de creație și interpretare ANA BLANDIANA, ediția a II-a, Brăila, 2013;

Premiul I la Concursul PRIMĂVERI LUDUȘENE, secțiunea *Eseu*, Ediția a X-a, Luduș, 2013;

Premiul III la Colocviile LIVIU REBREANU, secțiunea *Proză scurtă – elevi*, ediția a XXXI-a, Bistrița, 2013;

Premiul I la Concursul național de creație literară ION CREANGĂ – HAI DESPRE COPILĂRIE SĂ VORBIM, ediția a IX-a, Brăila, 2014;

Premiul I Concursul de creație ORIZONTURI, ediția XX, Bistrița, iunie 2014.

Prof. Adrian ILIUȚĂ

Literatura
elevilor

Câțiva zeci de ani și (doar) câteva miliarde de fascicule de Pământ și Soare sau Cum să desenezi pe pereți

Mă trezesc dimineața cu perdelele de noapte netrase pentru că iar am uitat noaptea trecută că acum e primăvară și că soarele răsare mai repede. Razele îmi mângâie pleoapele, cu lumina lor, tatuându-mi pe piele formele sclipitoare, felurite, asemenea unui pictor care își trăiește sentimentele pe pânză.

Jocul de-a formele și umbrele pe pielea mea parcă mi-a trezit interesul să analizez ce mesaj are de transmis soarele într-o dimineață târzie. Îmi scot de sub plapumă un singur picior ca să verific temperatura, iar apoi ațipesc din nou.

Deschid ochii și îmi găsesc trupul, sufletul, mă găsesc pe mine întinsă pe iarbă,

într-o lume pe care nu o cunosc, aparent. Cerul e acoperit de poze de când eram mică, iar fundalul este construit din imagini recente sau spații goale. Se simte un miros de soluții chimice, însă, în același timp, simt și mirosuri din copilărie. Arome de prăjituri, zahăr ars, vată de zahăr, caramele și miros de cărți proaspăt tipărite. În jur sunt multe măsuțe și birouri cu sertare, dulapuri masive. Mi se pare că totul e ca într-o cameră secretă a cuiva care plănuiește lucruri mari în legătură cu mine. Înăuntrul acestor mari aparente seifuri sunt doar obiecte ale copilăriei mele. Fiecare birou, dulap, casetă, cutie mare, toate de formă dreptunghiulară reprezintă fiecare an trăit sau fiecare an care va fi spulberat. Mi s-a furat copilăria și am fost readusă pe tărâmul ei? Probabil că ar trebui să mă simt fericită. Mulți oameni mari spun adesea „vreau să-mi regăsesc copilăria” sau „m-aș întoarce în copilărie”. De fapt, copilăria e un spațiu plin de lucruri trecute *dincolo*, realizam... În acel loc așteptam ca cineva, nu știe cine anume, să îmi spună ceva, să mă vad pe mine la doi-trei ani fugind pe aici.

Ce e locul acesta? Poate îmi doresc să mă întorc și eu în copilărie. Și totuși, podeaua e din iarbă, iarbă verde, fragedă, tânără, la fel cum este și copilăria, la fel ca amintirile pe care nu le pierdem sau pe care nu ar trebui să le pierdem în aerul prea poluat al lumii în care trăim. Într-o lume prea rapidă pentru a mai putea ține cineva pasul cu noul, cu schimbările atât de dese, însă care se manifestă doar pentru o perioadă scurtă de timp.

Mă aflu într-o cameră rotundă, cu poze dreptunghiulare, iar amintirile se pare că nu toate apar ca în gândul meu... pe nori. Cum ar trebui să mă transpun din nou în camera mea? Copilăria este de fapt un cerc? Sau seamănă cu creierul nostru? Adică într-un spațiu rotund se află atât de multe idei și momente trăite, gândite, spuse, desenate, redactate și tehnoredactate? Mă așez din nou pe podea sau... pe iarbă. Nu caut prin sertarele dulapurilor în amănunt și nici nu mă chinui să fur poze. Aștept, aștept să cresc. Poate aici anii nu vor părea atât de lungi. Nu aș vrea să decojesc pereții cu privirea și să analizez

fiecare pixel al fotografiilor, să apar în pozele viitorului care, probabil, vor umple spațiile goale imortalizându-mă într-o cameră rotundă, permanent.

Nu am reușit încă să decojesc pereții, nu am început nici măcar cu cositul ierbii, însă o lumină asemănătoare cu cea care intră dimineața pe fereastră desenează pe un spațiu gol o ușă maronie, din lemn. „Scoața unui copac?” îmi zic. Încrunt fruntea, mi se apropie sprâncenele, picioarele mă ajută să mă ridic. Cu nesiguranță mă îndrept înspre ușă și o forță puternică mă împinge de parcă ar fi vrut să mă izbească de ea. Fața mi s-a lipit de pat, iar mâinile parcă îl îmbrățișau, ca pe o persoană dragă, căreia i-ai dus lipsa. Simțeam patul ca fiind cel mai bun loc de pe pământ, căci cu toții simțim asta după o zi lungă. Camera dreptunghiulară îmi era decorul acum și, ah, ce fericire! Colțuri și linii drepte. Limite.

De mică îmi e desenat pe perete un copac, însă la început era doar o adunătură de firicele sub linia unui marker permanent. Apoi, de-a lungul anilor am început să îi desenez trunchiul. Mereu mi-au plăcut copacii mari, înalți, bravi, cu scoața dură și crengile puternice. Noi, oamenii, începem să trăim transmițând zâmbete, plânsete și gesturi nedefinite. Când suntem mici, precum niște rădăcini, trăim prin sol; dormim în poziție orizontală, mulându-ne după forma patului care, de fapt, este un derivat al pământului, al sursei de energie, acesta devenind o sursă de viață în timp. Eu și copacul de pe perete creștem împreună. După ce oasele îmi erau destul de puternice pentru a mă ridica spre cer, spre lume, spre prezent, după ce am învățat să umblu, i-am desenat și arborelui meu un trunchi. La început erau doar niște contururi trase, scrijelite cu creioane HB. Voiam să simtă și el oxigenul prin corp, să se înalțe și el.

Pe măsură ce creșteam, începeam să am vise, să-mi doresc să ating înaltul și să ajung în vârf. Iar arborele copilăriei mele voia tot mai multe crengi și mai multe frunze, trăsături accentuate. Instrumentele de desenat erau felurite pentru a atinge și ele stelele. Mereu când aveam de ales între două sau mai multe

drumuri îngroșam calea pe care o alegeam, desenându-i copacului meu crengi mai groase de care atârnau rămurele simbolizând ramificațiile drumului ales de mine, scurtăturile sau problemele. Ah, ce ușor ar fi să mă ridic acest copac să ajungem amândoi la stele... Aș sări de pe o creangă pe alta până când cerul ne-ar fi noua casă. Noi suntem două ființe atât de diferite, însă cu atât de multe puncte comune. Puncte care, prin unirea lor, nu fac decât să ne ducă spre alte puncte, îndepărtate, sclipitoare, pe care le poți privi noaptea chiar căzând.

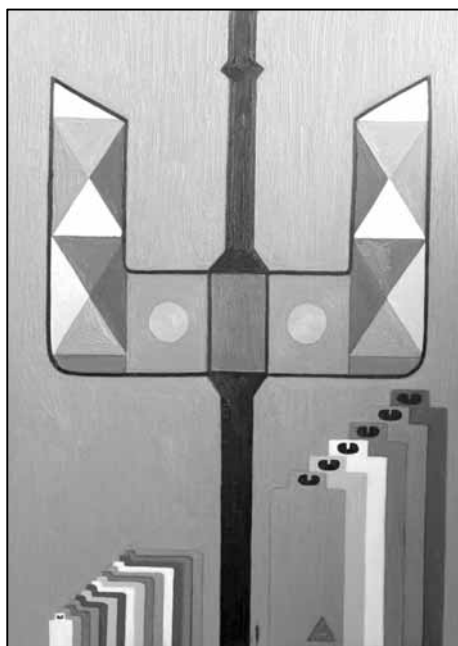
Se zice că noi, oamenii, ne naștem, suntem construiți și provenim din pământ, apoi ne trăim majoritatea a timpului în prezent printre atâtea lucruri făcute și inventate de alți pământeni pentru a aduce un beneficiu lumii din care vor face parte alții. În același timp pe care îl trăim și-l consumăm, aspirăm spre înalt, spre un țel. În tot acest timp, de când eu și arborele meu creștem împreună, am început să îmi dau seama de faptul că viața noastră este atât de asemănătoare... El începe ca fiind niște rădăcini pierdute pe sub sol, apoi trăiește, ca și noi, cu corpul în aer și întinzându-și crengile spre cer, dorește, prin coroană, să atingă înaltul, punctul maxim.

Dar ce e dincolo de carcasa lui de lemn? Dincolo de mine există suflet și emoții. Tu

simți ceva, copacule? Vorbesc cu el prin desen și prin visele mele. I-am dăruit copilăria mea și toate amintirile. Secretele și poveștile i le-am spus lui.

Ca de obicei, nu reușesc să mă trezesc la timp ca să mă pregătesc pentru mersul la școală. În dimineața aceasta era opt fără zece când piciorul care a verificat temperatura m-a trezit. Îi era frig. De fapt, era copacul din fața mea stând și privind-mă tăcut. Știu că el m-a trezit. Nimeni nu îmi cunoaște obiceiurile mai bine ca el. În dimineața aceasta am preferat să nu mă duc la prima oră. Am cugetat. Nu eram nici melancolică, nici nostalgică. Copacul meu a crescut, de cinsprezece ani îmi reproduc viața prin desenul de pe perete. Iar el, de cinsprezece ani, mă ajută să cresc și să iau decizii. Însă azi, doar azi, mi-am dat seama că dincolo de acel desen început cu un marker nu stă doar un perete. Stă o întregă viață a unui puiet în creștere.

Dimineața dăm împreună jaluzelele la o parte. Eu le trag, iar el le ține pe crengile lui până când vin seara să îi mai desenez o rămurică. O zi care se transformă într-o săptămână, într-o lună, în cinsprezece ani, douăzeci, zeci și zeci, pierdute în miliardele de fire de pământ în care nu mai intră niciodată vreo rază de soare să-mi mângâie pielea sau să-mi tatueze umărul.

Text and Time 52

Ioan VasIU, *Târziu în cuvinte*

Miron ȚIC

Ceea ce ne spune poetul Ioan VasIU, în ultimul capitol și în titlul volumului *Târziu în cuvinte* ne face să ne gândim la starea sa sufletească, la gândirea și atitudinea sa față de cuvântul scris, față de poezie. Poetul își descarcă sufletul prin minunate metafore, transfigurând notațiile sale în mărturisiri emoționate, prin ceea ce vede și aude poetul pe scara sa lirică.

Muzicalitatea vie și plăcută a versurilor lui Ioan VasIU se revarsă dintr-o sinceritate a viselor târzii, dintr-un timp al bucuriilor ce-i inundă viața cu primăveri sau toamne învelite în întrebări și răspunsuri, cât și în nuanțe de melancolie.

Adevărul este că poetul Ioan VasIU scrie din ce în ce mai bine și mai frumos. Acest nou volum nu numai că surprinde în mod plăcut, dar și întărește convingerea că mai are multe lucruri demne de toată lauda de a ni le aduce la cunoștință.

Impresionează în mod deosebit poeziile din acest volum de parcă așezarea lor în pagină s-ar datora numai și numai iubirii și dragostei

Lecturi

sale pentru poezie. Sunt prezente în paginile volumului anotimpurile acestui pământ, de la primăvara înflorită, la vara și toamna ce ne bucură cu roadele parfumului absorbit de lumină. Poezia lui Ioan VasIU vine dintr-o lume a trăirilor sincere, a ceea ce doar el poate să viseze, așa cum se întâmplă în poezia *Visez pe care o reproducem pentru seninătatea și lumina ce o poartă*: „Visez în fânul de abia

cosit/ că ne iubim cum nu ne-am mai iubit/ în bob de strugure răscopt visez/ și-aș vrea la sânul tău să înnoptez/ visez în floarea unui trandafir/ prin ochii tăi îmi place să respir/ visez mereu, adeseori visez/ că te recit în șoaptă ca pe un crez”.

Poetul nu trece pe lângă cititorii săi fără a lăsa urme de atenție, urme de iubire. Este sedus de atâta frumusețe ce trece prin plinul său sufletesc, fiind mereu îndrăgostit, permanent visând și trăind pentru cuvânt. În poezia lui Ioan VasIU rămâne mereu actuală prioritatea de îndrăgostit dialogând cu iubirea, mereu în apropierea dorului, creator de adevăr și de frumos. Metafora luminii este obsedantă pentru autor, se justifică precum o undă de uimire între clipele întârziind în oglinzile dimineții. Poetul este nedespărțit de frumusețea versului, acordându-i răsăritul din fiecare privire, așa cum se-ntâmplă în poezia *Atâta frumusețe*: „e atâta frumusețe în fiecare vers/ și-atâta bucurie în fiecă cuvânt/ rămâne amintirea un curcubeu neșters/ când răsăritul râde în ochii tăi răsfrânt/ e-atâta frumusețe în apele ce cad/ pe stâncile cascadei înspre adâncuri reci/ iubirea ta mă-mbată și mă cufundă-n vad/ de fiecare dată când surâzândă treci/ e-atâta frumusețe în ochii tăi când plâng/ de bucurie-noaptea ce bate-ncet la geam/ când peste dealuri vântul aleargă de nătâng/ invidios iubita că-n brațe iar o am”.

Timpul trecerii poetului prin viață se convertește melancolic în diferite ipostaze, autorul văzându-se exilat, simțindu-se „precum un înger botezat/ de Dumnezeuul patimilor sărace”.

Poetul Ioan VasIU trăiește metaforic viața la cea mai înaltă vibrație, cu cele mai variate împliniri ale versului, cu bucurii și cu vise, care conduc la materializarea stărilor de moment, pendulând mereu între amintiri, realitate și ideal. Un loc important ocupă în

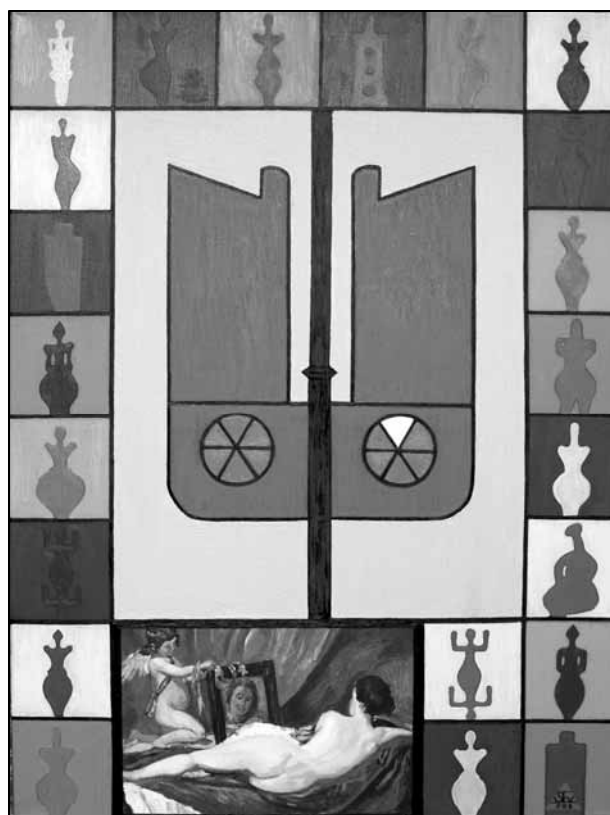
poezia pe care o realizează Ioan Vasiliu iubirea, netrecând pe lângă noi, fără ca acele trăiri lirice să nu lase urme de emoție. Cititorii acestui volum sunt surprinși de frumusețea ce se țese prin senzațiile cuvintelor. Poetul, trăiește cu bucuriile zilei și ale nopții, cu plăcerea parfumului poeziei pe care o scrie. Poetul se vede înconjurat de poezie, surprins de metafore ce cresc peste toate florile zilei, peste toate stolurile de fluturi, așa cum ne este dat să întâlnim în poezia *Atâta poezie*: „În jurul meu e-atâta poezie/ amurgul e un ghem imens de jur/ ce se rostogolește pe câmpie/ când toaca ploii bate tot mai rar./ mă-nvăluie tăcerea demiurgă/ a unei zile plină de mister/ îmi pare că din nou încep să curgă/ troițe-aprinse din înaltul cer./ în jurul meu e-atâta poezie/ se-ascunde vântul prin păduri de fragi/ și aleargă toamna prin livezi zgłobie/ iar ochii tăi căprui mi-s tot mai dragi”.

Deschiderea poetului spre dragoste și iubire este unanimă. Poetul se angajează pentru a trăi în acest sentiment cu toată ființa

sa creatoare, cu metafore a căror strălucire aduc grație și frumusețe versurilor din acest volum.

De mare sensibilitate și de mare emoție sunt și versurile din ultimul capitol, intitulat *Târziu în cuvinte*, cum este și acest poem cu titlu rupt din suflet, *Dragoste*: „Când voi muri va ninge cu petale/ de trandafiri peste iubirea mea/ și va ploua cu lacrimile tale/ peste țărâna umedă și grea/ eu voi pași pe un covor de stele/ tu vei rămâne-n urmă tot mai tristă/ și mă voi pierde-n nopțile rebele/ cum lacrima se stinge-ntr-o batistă/ când voi muri va bate-n catedrală/ un clopot trist când vântu-abia adie/ și va rămâne casa noastră goală/ ca un poem de dragoste târzie”.

Poetul se definește, întârziind „singur/ într-o gară/ tristă/ ca un/ ceferist/ manevrant/ fluturând/ o batistă”. Prin acest nou volum de versuri poetul Ioan Vasiliu ne dă posibilitatea să-i rămânem fideli pentru trăirea sa sinceră și reală pe tărâmul mirific al poeziei.

Text and Time 71

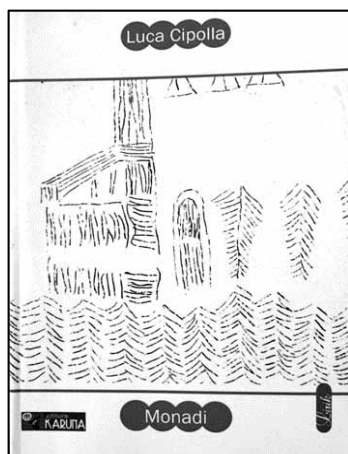

Monade: O carte, două destine literare

Menuț MAXIMINIAN

Editura Karuna propune, în colecția Lirik, sub titlul *Monade*, întâlnirea cu poezia a doi autori din generații diferite, dar care se apropie sub semnul literaturii: Melania Cuc și Luca Cipolla.

Cartea surprinde, în primul rând, prin modul în care este construită având, de fapt,

două volume sub copertile ei, fiecare autor beneficiind de o copertă proprie. Astfel, această carte nu are o copertă patru ci două coperte întâi. Mai mult, cartea prezintă aproximativ 30 poezii ale fiecărui autor, atât în română, cât și în italiană.

Melania Cuc, artistul căruia ursitoarele i-au pus în prima scăldătoare atât darul scrisului, cât și al picturii, vine, în volumul de față, cu o serie de poeme care aduc prospețimea cuvântului trăit în mediul propice care și l-a creat în ultimul timp: „Silaba asta tot intră și iese/ Din ceașca mea cu ceai englezesc/ Mi s-au umezit buzele/ Și păru-mi miroase/ A mentă sălbatică”. Întorcându-se acolo unde rădăcinile se află înfipite în gheața străbună, la Archiud, unde și-a conturat o adevărată lume a creației, fiind primul artist din România care expune într-o galerie proprie, într-un găbanaș, Melania Cuc simte fiecare vibrație a gleei, care-i dă putere de a se revigora în cuvânt: „Iar palmele-mi mirosoare/ Un scurt metraj cu ziua ce abia/ De

m-ajunge pe umărul pe care/ Berzele tot fac reverențe/ Înainte de zbor”.

La Melania Cuc aduc imagini puternice în vers atât firul ierbii, cât și puterea munților, atât pacea cât și războiul, totul fiind, până la urmă, o prelungire confesională prin intermediul celei mai puternice arme pe care am primit-o – cuvântul: „Doar o linie violet de zăpadă/ Ce mă poartă direct/ La locul unde/ Și-au dat întâlnire Iuda cu Mesia”. În poezia Melaniei Cuc stelele „scoase din uz/ Zornăie în buzunarul pardesiului”, albinele își procură mierea „direct de pe raft”, ferestrele „au degete în gratii” și „Îngeru-mi schilav/ Coboară pe frânghii celeste/ În visul chircit, ca un fetus/ În poemul pe care tot amân să-l scriu”.

Poezia Melaniei Cuc nu este doar „o colecție colectivă de culori sintetice” ci răzbate prin albastrul cerului, verdele crud al câmpiilor sau galbenul pădurilor de toamnă. Atunci când poetul declară: „Nu mai dau randament/ La capacitatea maximă a imaginației mele” găsește soluția în dulapul cu cheia pierdută, acolo unde alte gânduri stau la rând pentru a fi așezate în carte. Învierea, pentru Melania Cuc, este readucerea, prin intermediul artei, a mesajului atotputerniciei: „Curge laptele dulce din strașina lunii/ Și macii sălbatici înfloresc pe hârtie/ E noaptea întreagă atelierul în care/ Pictesz în vopsele de apă/ Crucea-mi din tablă zincată”.

În acest volum, în fiecare colț există o poveste în care „Copiii ridică din umerii în care/ Aripile dor și cresc mai departe”. Nu doar mesajul naturii este prezent ci și o poezie a urbanului în care salvarea se găsește, până la

urmă, tot prin intermediul versului. În această lume citadină: „Stăm la rând în triaj și maxilarul scrâșnește/ Din osia neunsă a unui vagon desuet de tramvai” sau „Și orașul ocnaș/ SE întoarce pe cealaltă parte/ A nopții în care/ Intră fluierând astronomul”. Altfel, la Melania Cuc sunt și rugăciunile, amintindu-ne din volumele precedente faptul că poeta stă la masa creației alături de Dumnezeu: „Mâinile amândouă se întind la soare/ Pe mușama cu margarete sălbatice/ Milostiv ești, Doamne”. Sau „Ziua nădușește în fulgii zăpezii/ Cu care Dumnezeu ghiduș a umplut/ Toate pernele pe care stau/ Ca pe o tipsie de aur/ Capete nebotezate de prunci”. Poeta este împodobită „cu flori furate din Grădina Ghetsimanilor, toți sfinții fiind părtași la fenomenul creației ca într-o tipografie uriașă. „Palmele Mariei din Magdala miros/ A cerneluri noi de tipar”. Pentru poetă, testamentul vieții se conturează, pas cu pas, prin poezie: „Mi-am dictat și mi-am scris/ Certificatul de naștere/ Acolo/ În spațiul unde nu se întâmplă nimic important/ Cu doar o zi înainte/.../ Aș putea să fiu fericită/ În colțul casei pe un coș cu cărbuni/ Scriu despre experimentul cu facerea lumii/ Într-un pahar cu apă roze”.

Poezia Melaniei Cuc este dată „cu praf de aur vechi”, aducând frumusețe în fața cititorilor.

De apreciat gestul Melaniei Cuc de a gira, într-un volum de debut, un tânăr autor. Dacă pentru poetă nu mai este nevoie de prezentarea unui CV, cunoscându-i activitatea bogată de-a lungul anilor, despre Luca Cipolla vă spunem că este poet și traducător din limba română în limba italiană și invers și că este redactor la numeroase reviste. A obținut și o serie de premii care îi dau dreptul de a sta cu fruntea sus în rândul poezilor tineri.

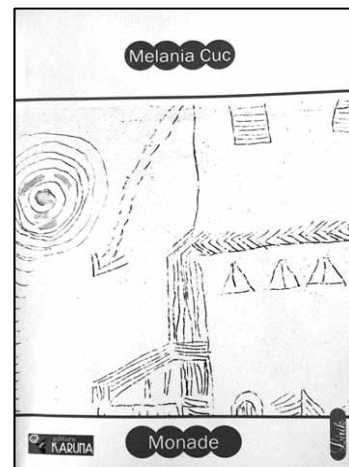
Luca Cipolla este, la rândul lui, un sufletist, făcând poezia românească și pe

autorii acesteia cunoscuți în Italia prin traducerile pe care le-a făcut. Poezia este, în volumul de față, ca o continuă vibrație, o legătură între poet și locurile natale, ca o declarație de dragoste: „acum nu rămâne decât să închid ochii/ și să respir încet/ pentru că vreau să te simt/ primăvară/ și să te îmblânzesc”. Sau

„și era frontiera/ era roua de pământ fertil/ râul frângea deja iluziile mele/ și versul se reliefa în depărtare/ unde primele piscuri carpatice/ îmi vorbeau de acasă”. Prin atingerea cuvântului, la Cipolla totul devine primăvară iar timpul

pare că stă în loc: „să culeg orele, minutele, secundele/ precum firele de nisip/ și să le vărs în inimă/ astfel încât mereu să-mi aparțină”. „Cuvintele obosite la trezire” se așază precum cătanele cuminți în versuri: „cuvintele mele sunt sărace/ ca lemnul de dion/ rezervat Olimpului sensurilor/ cuvintele mele au rădăcini/ care se leagă strâns de trupul tău/ și-l scutură-n nădejde/ să-și obțină atenția/ cuvintele mele umile/ care celebrează nonsensuri/ de gol și de fraze vane/ cuvintele mele/ așa măhnite/ de întristat un ostaș/ în bătălia vieții;/ cuvintele mele pentru tine,/ impalpabile și ușoare,/ cu pas delicat,/ și doar acest lucru am să-ți dau”.

În poezia lui Luca Cipolla lebăda și leul stau la aceeași masă într-un film în care „glasul unei lumini/ precum brațele calde îmbrățișez/ o lecție pe care deja ai învățat-o”. Aici „cerul n-are pereți” iar izvoarele „răsar” din maluri de piatră dătătoare de viață.

Lucia SAV

Către Iluzia

Scumpa mea prietenă, devotata și credincioasa mea Iluzia, mult m-aș bucura să aflu că epistola mea te-a găsit cu suflet împăcat și plină de viață și speranță, cum ești tu întotdeauna. Mult rogu-te, Iluzia, să nu mă cerți și să mă ierți că încă nu ți-am trimis poemul despre astre și trandafiri, pe care ți l-am promis. Însă, negreșit, în câteva zile, o să-mi vină inspirația și o să-l scriu și o să ți-l trimit, ca semn al afecțiunii pe care ți-o port încă din anii de neuitat ai studenției noastre.

Preabună prietenă, Iluzia, acum mă aflu în claustrul meu, în fața computerului, și scriu versuri despre cerul înstelat. Lumina albăstruie a stelelor îmi pătrunde prin fereastra deschisă până-n sufletul meu beat de-atâta fericire. Visez că mă înalț până la ele, că mă apropii de Lyra și de Altair, că plutesc,

Epistole

fermecată, pe fluviul stelar Eridanus, că admir tronul de nestemate al Cassiopeii sau că zbor alături de Lebăda printre galaxii cu forme și culori nemaivăzute. Însă, prudentă, evit să mă apropii prea mult de Orion, vânătorul ce săgetează sălbăticiuni constelate.

Câtă euforie, câtă beatitudine și ce exaltare lirică în sufletul meu de muritor nevoit, în realitate, să stea cu picioarele pe

pământ! Luna! ah! Luna! ... e mult prea aproape! Nu mai are niciun farmec, niciun mister de când omul și-a lăsat amprenta încălțărilor în colbul său fin.

Câtă vreme nu știam cum arată de aproape, mi-o imaginam precum un palat cu totul și cu totul de aur, cu săli înalte și arcade largi de diamante și opale. Însă, de când am văzut la televizor imagini de pe Lună și am aflat că e un vast ținut acoperit cu o pulbere cenușie și presărat cu bolovani, cu largi cratere și cu munți fumurii, mi-am pierdut interesul pentru astrul nocturn. Mai trag nădejde, totuși, că partea nevăzută a Lunii e întocmai cum am visat. Pe bună dreptate se spune că lucrurile trebuie admirate de la distanță; de îndată ce te apropii prea mult de ele, există riscul să rămâi dezamăgit.

De bună seamă, poeții romantici ar fi nespus de revoltați și dezamăgiți dacă ar afla că astrul lor adorat e un ținut de pulbere și roci selenare. Cum? Sfera aceea strălucitoare, plutind cu grație printre astre, în nopțile albastre, e un pustiu de cenușă!?... Globul acela de aur, iluminând cerul în nopți pline de farmec și înfierbântând imaginația poezilor și îndrăgostiților, e un ținut rece și încremenit?... O blasfemie, un sacrilegiu, un afront la versurile lor pline de adorație, de mister și de ncântare!

Totuși, nu mă pot dezlipi de la masa de scris. Așa-i cu inspirația asta! Vine pe neașteptate și tot așa te și părăsește, când ți-e lumea mai dragă, iar sufletul îți arde în focul creației. Și uite așa, scumpă Iluzia, zbor eu, extaziată, printre stele, până când, pe nepusă masă, simt un gol în stomac care-mi dă de știre că n-am mâncat de multă vreme.

Cu tristețe în suflet, mă hotărâsc să las poezia să doarmă o vreme... Deodată, o voce severă mă apostrofează: „*ce tot îndrugi tu acolo despre zborul printre constelații!? Ce-i aia metafizică, ce-i aia metaforă și ce-i alegoria!? Ce-i aia întoarcerea la lirism? Acum, în plin postmodernism „glorios”, tu îndrăznești să scrii poeme despre roze, galaxii și constelații!? Despre reverie, melancolie și despre contemplație? Realitatea, aiurito! Realitatea stringentă, acolo-i inspirația!*”... Așadar, *realitatea* e că va trebui să revin pe pământ, să cotrobăi prin cămară ca să dau de cei doi sau trei cartofi zbârțiți ce zac uitați într-o pungă de plastic, va trebui să scot din frigider unicul morcov sfrijit și înghețat și, dacă am noroc să găsesc și o ceapă, am să pregătesc eu o ciorbiță pe cinste! Ah! ciorbița... ciorbița de varză, de cartofi sau de urzici e, de multe ori, unicul fel de mâncare *sine qua non* al multora dintre noi acum, în democrația noastră originală.

Așadar, am să curăț cei doi sau trei cartofi, am să-i tai în cel puțin o sută de bucățele, iar morcovul am să-l tai mărunț, mărunț, sau mai bine o să-l dau pe răzătoare. Am să fac o ciorbă lungă, dietetică, fiindcă trebuie să mănânc sănătos, ca nu cumva colesterolul să-ndrăznească să-mi mai crească și, uite așa, am să fiu eu și sănătoasă, și au să treacă mai ușor cele două zile până la sosirea pensiei. Ah! pensia!... pensia mea! O, ce perspectivă minunată!... În curând am să-mi scot părleala. Adio, ciorbă lungă! adio, cartofi înmuguriți! adio, morcov sfrijit! adio, ceapă degerată!

După ce-am să primesc pensia, am să mă destrăbălez pe cinste! Ce dacă festinul o să țină doar două-trei zile? Ce dacă am să trec

din nou la regimul dietetic după aia? Am să-i zic temperanței să fugă cât o țin picioarele și am să mă dedulcesc cu bunătăți: am să-mi cumpăr slăninuță, cârnăciori, piept de curcan, cașcaval, struguri, mere, pere și ciocolată, multă ciocolată. Să vezi atunci ce versuri pline de savoare am să scriu! Să vezi atunci cum o să-mi vină inspirația! Să vezi atunci cum am să zburd, ferice, printre stele!

Însă, realitatea e că până atunci mai sunt două zile... Așadar, am să închid computerul, am să intru în bucătărie, am să deschid ușa de la cămară, am să caut cartofii zbârțiți și-nmuguriți, am să iau din frigider morcovul înghețat și ceapa. Am să curăț legumele de coajă. Am să le tai mărunț, iar morcovul am să-l dau pe răzătoare și am să pregătesc o ciorbă lungă ... lungă, aseasonată cu sare și piper și pătrunjel tocat mărunț. O ciorbă cu totul și cu totul delicioasă!

„Dar, stai!... iubesc (sic!) ciorbița”, însă, mărinimoasă cum mă știi, nu am de gând s-o savurez de una singură. O s-o dreg cu ou și cu oțet să fie mai gustoasă și am să le invit la masă pe prietenele mele, minunata artistă, Mia Truța, și pe buna mea prietenă, Lucia Lența, amândouă mari amatoare de ciorbițe. Artistei Mia am să-i spun eu fără ocolișuri că, dacă n-o să-i fie pe plac ciorbița, să n-o arunce, ci să mă lase să-i pozez cu farfuria de ciorbiță lângă mine.

Gata cu mofturile și cu fumurile elitiste! Gata cu *Doamnă cu evantai!* Gata cu *Doamnă cu pălărie roz!* – în manieră impresionistă. Acum o s-o implor să picteze ceva zguduitor de real, ceva în manieră hiperrealistă, și pânza s-o numească: *Doamnă cu ciorbiță*.

Cu măiestria ei, de toți artiștii recunoscută, îți garantez că o să intre în istoria artei cu acest tablou. Criticii au să rămână extaziați în fața pânzei, apreciind insolitul și originalitatea viziunii. Mulți cunoscători întrale picturii au să privească tabloul îndelung, dar, în final, ochii o să le fugă de la *Doamnă la ciorbiță*. Ce pată de culoare reușită, ce trăsătură de penel desăvârșită! – au să

exclame toți, cu poftă contemplând ciorbița aburindă!...

Scumpa mea Iluzia, mult rogu-te să mă ierți că nu-ți trimit acuma niște versuri memorabile, așa cum, pesemne, te-ai fi așteptat, dar m-am luat cu vorba și te-am plictisit cu faimoasa mea ciorbiță. Nădăjdu-

iesc că, peste două zile, realitatea mă va răsfăța cu inspirație și-atunci să vezi tu, scumpa mea Iluzia, ce înstelată poezie am să-ți scriu și, bucuroasă de izbândă, am să-ți-o trimit, în fine, spre citire.

Te îmbrățișez cu mult drag, scumpa mea Iluzia, prietena mea devotată și credincioasă.

Către Că(tă)lina

Doctă copilă, drăgălaș copil, Călina, îngăduie-mi să-ți dau de veste, în epistola aceasta, că nu-s pe tine supărată acuma că m-ai făcut tu de minune-n urbea noastră, când aspru tu m-ai criticat cum că-n *Simposionul* (sic!) *astrelor și rozelor* eu scris-am numai și numai despre roze.

Dar astrele, melancolia, întristarea și singurătatea, visul, declinul și înnoptarea, nu le-ai simțit în versu-mi, tu, Călina, nu le-ai văzut în versu-mi, sensibilă copilă, tu, Călina?

Îngăduie-mi să-ți mulțumesc, copil șăgalnic, că, grație științei tale vaste, eu am aflat acum, uimită, că și Perseus, Serpentarius, Aldebaran, Arcturus, Eridanus chiar și maleficul Algool s-au transformat în... roze!!... Frumoasă trăsătură de condei, n-am ce zice! Însă, despre această transformare, eu nu am pomenit nimic în versurile mele! Așa se-ntâmplă când nu citești volumul tu din doască-n doască spre a scrie, onest, o notă-ntr-o revistă.

Sau vrut-ai tu, din notă, un show hilar a face, sau vrut-ai fanii să te aduleze, sau ai voit să faci revista mai ghidușă?

Și iată ce afirmi tu, doctă copilă, nostimă Călina, despre astrele și despre ale mele roze:

„(...) *Din nefericire, a trece peste roze devine imposibil, întrucât întreg volumul se vrea a fi un spațiu în care toate lucrurile – câtă frunză, câtă iarbă! – se transformă în*

roze. Așadar, astrele, hotarele, plus tot ceea ce mișună și amușină devin roze. Pentru ca transformarea să fie clară și concisă sunt inserate în volum inclusiv imagini, ghiciți cu ce?, cu roze, firește. Cât privește stilul poetic, dacă putem pune problema de stil în cazul acestui volum smuls, în mod barbar, din vremile Văcăreștilor, acesta s-ar vrea, firește, tot o roză, doar că, lucrul nefiind posibil, totul se rezumă la un gest poetic siropos și naiv, Desigur, pentru roze!”

Copilă jucăușă, suav copil, Călina, îngăduie-mi, întâi și-ntâi, să-ți dau de veste că pornit-ai tu cu stângu-n critică, când eronat ai scris, în scurta-ți notă, titlul cărții mele; ci limpede eu, pe copertă, scris-am *Symposionul...* cu y, deci, fiindcă așa voit-am eu să-mi scriu *Simposionul*.

„*Greșeală de tipar! Aș! ... e o nimica toată!* - striga-vei, ofuscată, „defensivă”.

Ce-ai zice tu, năstrușnico, dacă și eu aș face acuma „o nimica toată”, o greșeală carevasăzică, și te-aș numi pe tine Cătălina, și te-aș trimite-n „*mod barbar*” din, „glorios”, postmodernismul nostru taman în romantism, ca să te prinzi frumos de mână cu surata-ți, cu colega-ți (sic!) de năzbătii, cu sprintăra Cătălina? (Mult rogu-te să-mi ierți „scăpările” de stil... dar, cu stupoare, eu aflat-am de la un confrate mult mai tânăr cum că ele-s, acum, la mare modă!)

Oare te-ai face foc și pară, pentru asta, doctă Că(tă)lina?

Copil țăfnos și mofturos, sprintăra Că(tă)lină, nu-s eu pe tine supărată că nu îți sunt pe plac, mirifici, trandafirii, aceste flori fără de seamăn, ce poartă și-n petale, și-n parfum, icoana Rosei Mystica, Maria, și-a blândului său Fiu, Iisus.

Poate te-ncântă orhideele mai mult sau, poate, candizi, ghiociei sau, poate, chiar înflăcăratele mușcate? Însă, nu-i treaba mea ca să ghicesc ce flori te-ncântă mult pe tine, Că(tă)lina, și nici nu am ce discuta despre ale tale gusturi.

Oare de spinii trandafirului ți-e teamă, doctă Că(tă)lina, sau poate frumusețea te-nspăimântă?

Cât despre cele *trei* imagini cu trandafiri din carte, voiesc acuma să-ți calmez revolta și sarcasmul și să-ți dau de știre că nu sunt ele la-ntâmplare puse acolo. Îți spune ție cifra *trei* ceva, Călina? Imaginea ce-ncheie acest volum ce, printre altele, vorbește și despre *credință*, *speranță* și *iubire*, este imaginea trandafirului cu numele *Gloria Dei*, și am voit eu, și prin asta, să-mi exprim „*adorarea și glorificarea*” (cum excelent a remarcat prozatorul Adrian Țion, în cronică la acest volum, în *Steaua*) față de frumusețea ce ne-a fost dată de Creator, prin grația divină.

Oare de spinii trandafirului ți-e teamă, doctă Că(tă)lina, sau poate frumusețea te-nspăimântă?

Copilă dulce, jună Că(tă)lina, eu nu voiesc acuma să-ți răspund la ironia că, fără stil, eu scris-am ale mele versuri și că-i „sirop” a noastră poezie, ci-l las eu pe Ion Mureșan (celebrul Muri), poetul cu talent incontestabil și cu autoritate-n poezie, ca să-ți

răspundă-n locul meu, să nu mă-nvinuiești tu, duioasă Că(tă)lina, că, mânioasă, eu aș bate câmpii:

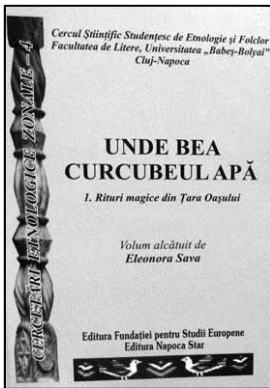
„*Dacă, într-un mod maniheist, oamenii s-ar împărți în poeți și ne-poeți, dau în scris că Lucia Sav ar fi repartizată fără ezitare în acea parte a lumii destinată a fi locuită de poeți. Și i-ar fi repartizată acea parte a limbajului destinată poeziei. „Din lumea reală, / mă voi muta / cu totul în vis” – scrie poeta și se ține de cuvânt. Pentru că aripa versurilor sale atinge rar partea întunecată a lumii în cele șapte volume de poezie publicate până acum. Harfe, trandafiri, degetele vântului, eterul, azurul, flăcări, lumini și umbre, libelule, miresme, buchete imense, stele albastre, sonuri de flaut, roze de aur și de miere, ferestre luminoase, fulgi de nea, ape clare, pietre prețioase de tot felul etc. sunt elementele unui tărâm serafic, fragil, paradisiac.*

Chiar și părțile întunecate ale poeziei sale sunt „subminate” de o anume gingășie. Privirea Luciei Sav e congenital condamnată să caute și să găsească Frumosul și Binele oriunde s-ar ascunde ele. Și totuși, poezia ei nu lunecă în „siropos”. Iar asta pentru că versurile au marea calitate de a avea o indiscutabilă limpezime, o tăietură rece. În acest echilibru între cald și rece, între frumusețea excesivă și excesiva claritate, între ambiguu și exact stă secretul poeziei Luciei Sav.”

Domniță delicată, doctă, tu, Călina, voiesc să știi că nu-s pe tine supărată eu acuma - gata! mi-a trecut! și suntem chit acuma -, ci-n armonie voiesc de-acum ‘nainte noi să existăm sub stele, și, poate, odată, am să te gratulez chiar c-un buchet frumos de roze... Și atunci, în numele preasfânt al trandafirului, Călina, noi găsi-vom înțelegere și pace.

Unde bea curcubeul apă

Menuț MAXIMINIAN

Profesoara Eleonora Sava a alcătuit volumul *Unde bea curcubeul apă. Rituri magice din Țara Oaşului*, cuprinzând o parte din miile de documente adunate de Cercul Științific Studentesc de Etnologie și

Folclor, Facultatea de Litere UBB Cluj. Cartea, apărută la Editura Fundației pentru Studii Europene, face parte dintr-un proiect de digitizare a colecției de documente etnofolclorice păstrate în arhiva facultății și denumite de întemeietorii ei Arhiva Cercului de Folclor Cluj, o adevărată legendă vie a etnologilor clujeni, cuprinzând fișe în majoritate inedite. Arhiva a împlinit o jumătate de veac, moment în care Eleonora Sava și-a propus să alunge norul de „praf folcloric” din sălița unde se află colecția cercului, transformând-o într-un laborator în sensul etimologic al termenului în care oamenii să lucreze cu documentele etnofolclorice.

E un proiect care țintește o trecere de la static la dinamic, de la fapt la procesualitate. Primul volum prezintă anchetele din 1974-1977 desfășurate în Oaş asupra ritualurilor magice. În urma campaniei au fost transcrise și arhivate 3.655 de fișe conținând informații despre

Raft

obiceiuri calendaristice, ritualuri de trecere, ființe mitologice, credințe, jocuri de copii, observații directe privitoare la viața cotidiană, texte folclorice, narațiuni personale. Fenomenul magic viu în momentul anchetei constituie una dintre temele majore ale cercetării. Etnologul a alocat un spațiu mai mare contextului mentalitar general deplasând

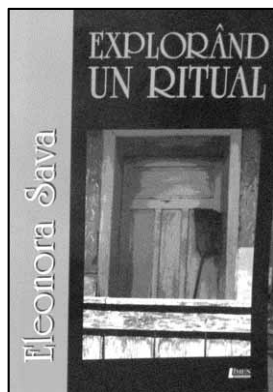
accentul spre procese, spre acte și spre conturarea unei viziuni asupra lumii.

A alăturat descântecele – rituri orale – o mulțime de alte fișe referitoare la magie, volumul configurând un fragment coerent din imaginarul oamenilor dintr-un anumit timp și dintr-un anumit loc. Textele fascinează, în primul rând, pe planul experienței estetice, fișele fiind imagini vii ale unui mod de viață și de gândire, dezvăluind o frântură dintr-o lume care pare că „gândea în basme și vorbea în poezii”. Intens semnificativă este metafora curcubeului care bea apă. Eleonora Sava a operat o reordonare a textelor în funcție de localități în încercarea de a reconstitui un repertoriu magic din 8 sate, așa cum se configurează în informațiile de teren din anii respectivi.

Cartea oferă tranșe consistente de rituri magice intens practicate în perioada amintită. Observarea faptelor vii in situ, in vivo conform principiilor etnologice moderne este unul dintre marile merite ale cercetării. Documentele lasă să se întrevadă o relație cordială, caldă între cei doi poli ai comunicării. Eleonora Sava are meritul de a șterge colbul de pe manuscrisele adunate în timp, dând astfel consistență, actualizând în același timp pentru generațiile de acum obiectul cercetării etnologice zonale.

Tot sub semnătura prof. Eleonora Sava, de la catedra de Etnologie a Universității Babeș-Bolyai, la Editura Limes din Cluj-Napoca a apărut volumul „Explorând un ritual”. Lucrarea prezintă un traseu al explorării unui ritual decupând o secvență din cercetarea unui etnolog. Ritualul, (din latină *ritus*, „ceremonie, cult religios”), este un ceremonial derivat din vechi tradiții religioase, care se desfășoară după anumite reguli, (de obicei într-un cadru solemn), cu prilejul unor momente importante ale

existenței umane, (naștere, botez, căsătorie, moarte), sau în legătură cu unele etape ale muncii (semănat, recoltat), ori cu succesiunea anotimpurilor, sau ocazionate de unele sărbători sau alte evenimente petrecute în cadrul unei comunități tradiționale.

Un traseu în continuă desfășurare care adună laolaltă note de teren și comentarii, descoperiri și interogații, încercări de sistematizare, teorii și presupuneri, acțiune durativă niciodată încheiată. Nora Sava se ocupă de un obicei neexploatat până acum de către cercetători, datul cu ciubărul, ritual prin care unii oameni cred că pot fi identificați hoții și criminalii. Este un ritual practicat doar în caz de nevoie (când omului i s-a furat un cal, un miel, o oaie, mai nou portmoneul sau telefonul mobil sau, mai rău, i-a murit cineva în mod neașteptat sau neelucidat). Principala sa finalitate este descoperirea răufăcătorilor.

Cercetătoarea după ce a descoperit practica simbolică a încercat să găsească răspunsuri la întrebările clasice ale etnografiei, care este aria de răspândire până unde poate coborî în timp pentru găsirea unor indicii cu privire la vechime, care sunt variantele, morfologia, semantica ritualului explorat. Au fost notate peste 80 de localități în care obiceiul a fost sau mai este practicat, în județe precum Bistrița-Năsăud, Sălaj, Cluj, Alba, Mureș, Sibiu, Brașov și Covasna, cercetarea întinzându-se pe durata a doi ani, cu ajutorul colegilor de catedră și a studenților. Etnografia se intersectează cu etnologia și antropologia juridică, sociologia cu psihologia și psihosociologia, elemente din istoria dreptului cu elemente de religie populară. Lucrarea a prins contur în spațiul privilegiat al cercetării de teren.

Ajungându-se la umanizarea raporturilor eu-ei, adică între cercetători și informatori, etnologul s-a situat pe o axă imaginară

între etic și emic, apropiindu-se de acea bună distanță, de acea medie ideală între privirea îndepărtată și privirea împărtășită. Anchetajii au numit întâmplările „povești adevărate”, marcând involuntar și ușor oximoronii statutului lor bivalent. Narațiunea se țese în final din întâmplări și răspunsuri, din lumini și umbre, din imagini disparate și interpretări ale acestora, din bănuieli și confirmări, fiind rodul îmbinării unei multitudini de elemente la care participă o bună parte din colectivitate: păgubiți, copile, părinți, bătrâne, vecini, neamuri, uneori preotul. Istoria finală e cea care primește girul colectivității și care începe să circule având valoare de adevăr sau de „poveste adevărată”.

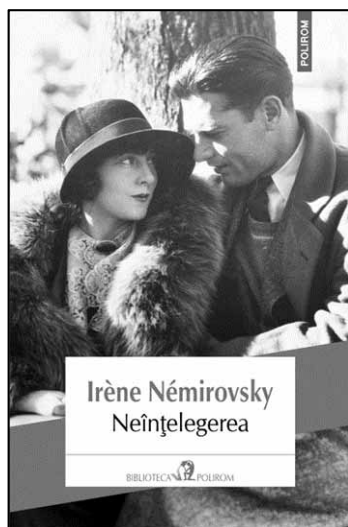
„Când în comunitate se fura ceva (obiecte, animale, etc.), se apela la un obicei străvechi – ghicitul în ciubăr – pentru aflarea hoțului. Obiceiul se mai practică și în zilele noastre atunci când este un caz mai deosebit. Acțiunea se petrece în casa celui ce vrea să afle hoțul. Se aduce apă într-o găleată, duminica dimineața, de către o femeie văduvă și se pune într-un ciubăr nefolosit. Se cheamă 7 sau 9 fete cu vârsta până la 9 ani, care nu au avut menstruație, se aduc de la biserică 3 cruci și când se toacă la biserică, fetele se așează în cerc în jurul ciubărului și se acoperă cu un cearșaf, iar deasupra cu o pătură, astfel încât să fie cât mai întuneric. Una din cele trei cruci se pune deasupra fetelor, una în apă, iar cea de a treia sub ciubăr. Fetele rămân acoperite până bat clopotele la sfârșitul slujbei de duminică, iar în timpul acesta una sau mai multe fete (niciodată toate) vede (văd) în apa din ciubăr hoțul și tot firul întâmplării. Dacă se întâmplă să vadă mai multe, întotdeauna una va vedea mai multe decât restul și astfel e aflat și apoi prins hoțul” spune Gubernat Maria, 69 ani – Comăna de Sus.

O carte de specialitate care ne introduce într-o lume în care lucrurile iau o anumită întorsătură, pe alocuri inexplicabilă, pe alocuri mitică. Eleonora Sava se impune astfel ca un cercetător de prim rang al etnologiei românești.

Un roman de dragoste

Virgil RAȚIU

Romanul de dragoste, *Neînțelegerea* (Editura Polirom, Iași, 2014), de Irène Némirovsky, marchează anul literar 1926.

Autoarea este născută la Kiev, în Ucraina, dar la începutul Revoluției din 1917, familia se refugiază din Imperiul Rus la Paris. Autoarea și-a făcut studiile la Sorbona și a început să scrie când avea 18 ani. A debutat cu *Neînțelegerea* la 23 de ani, un roman scris cu maturitatea vârstei din apogeul vieții.

Calitatea acestui roman, din lungul șir de romane de dragoste pe care le oferă literatura de ficțiune, constă în aceea că nu este o scriere fușerită, așezată pe pagini din vârful condeiului, și pigmentată în locuri bine stabilite cu tânguiri și jelanii de femeie cu viață zbuciumată alături de un bărbat care la rândul lui suferă cumplit, fiind când înhățat de sentimente, când hăituit de trăiri pe care nu și le poate controla pentru că, în orice viață pământeană, simțământul iubirii așa trebuie să

Cartea străină

se manifeste: contradictoriu, vulcanic, tenebros, azuriu, impetuos, abscons, apoi disperat și crâncen, apoi înflăcărat și senin. Dacă un sentiment nu este cutremurat de trăiri bipolare, atunci acel sentiment nu există. Sentimentul trebuie să se împartă întotdeauna între doi poli, între o femeie și un bărbat, în jurul cărora migrează mereu alte forțe de atracție care au menirea să sporească impetuoșitatea căutărilor fiecăruia de a atinge punctul fericirii. Ușile dintre ei,

femeie și bărbat, sunt mereu deschise, dar cineva, ceva nevăzut, din când în când închide câte o anumită ușă și în sufletul fiecărui protagonist se aud continuu bătăi de avertisment, chemări și renunțări în același timp.

Bărbatul, Yves Harteloup, se născuse la sfârșitul de secol XIX, într-o epocă binecuvântată când existau oameni care la Paris nu făceau nimic, trăiau și sânguincioși, și perversi și se puteau mândri cu viciile lor. Yves era fiul unui parizian care dusesese o existență agitată și trândavă, iubitor de femei și petreceri. (Epitetul sau formula „existență trândavă” era la modă pe vremea când scria Irène Némirovsky, literatura „urechea” cât se poate de oportunist așa numita clasă burgheză ce continua să înflorească în Europa.) Dar la optsprezece ani Yves a rămas fără tată, care a murit împăcat că pe lume a cunoscut de toate. Yves îi semăna, având mâinile la fel de frumoase ca ale tatălui, făcute anume pentru trândăveală și amor, și avea aceeași ochi fini și albaștri, însă nu pătrunzători, ci cumplit de plini de tristețe, dominați de stânjeneală. Își amintea bine și de mama lui, cu toate că a pierdut-o foarte devreme. Și totuși a avut o copilărie fericită de copil bogat, sănătos și răsfățat. Părinții știau că urma să ducă o viață liberă, opulentă, leneșă, i-au insuflat de timpuriu gustul pentru frumos, pentru gândirea care înobilează existența. Preocuparea zilnică față de nimicuri subtile legate de eleganță, de luxul care o înfrumusețează era ca un aviz. Învățase să iubească lucrurile frumoase, să cheltuiască bani, să se îmbrace bine și să privească femeile ca și tatăl său, ca pe singurul lucru bun din această lume. Voluptatea era o artă, iar viața ceva simpatic, grațios, desfătătoare ca pentru înțelepți. La optsprezece ani a rămas orfan, dar destul de bogat și cu studiile terminate. Apoi i-a venit ideea să călătorească, gândindu-se cum să-și

pregătească licența în litere. Petrecuse câteva luni în Anglia. A visat să călătorească în Japonia, dar n-a fost să fie. A vizitat câteva orașele moarte din Germania, dar pe urmă s-a îndreptat spre locurile unde și-a petrecut copilăria, la Hendaye, pe frontiera spaniolă, nu departe de Oceanul Atlantic. Pe la începutul lui 1911 a revenit la Paris. Și-a aranjat să facă serviciul militar la Versailles. De tot ceea ce își amintește „poartă” parfum de primăvară. Imaginile îi par niște aventuri amoroase efemere, dar fermecătoare. Pe fondul acesta izbucnește primul război mondial. 1914: plecare cu spaima morții în față. 1915: frig, foame, noroiul din tranșee, camarazi pierduți. Anii au trecut greu. A observat toate ororile omenеști, toate mizeriile, toate spaimetele. În astfel de momente te cuprinde disprețul față de viață și dorința de a trăi bucurii grosolane, cât mai trupești, te domină lenea, pentru că singura muncă acolo, atâția ani, fusese să aștepte moartea cu brațele încrucișate. A fost rănit de trei ori, decorat cu Crucea de Război. Revenise definitiv la Paris abia în 1919. Începuse să-și pună ordine în afaceri și să calculeze cei-i mai rămăsese din avere. Desigur, ar fi putut, ca oricare altul, să facă o călătorie, să ia de soție o fiică de proaspăt îmbogățit, să plece în America de Nord. Însă până la urmă, Yves găsisese un loc liber în birourile administrației unei mari agenții de informații internaționale, o situație convenabilă. Din 1920 – acum era august 1924 -, Yves ducea această viață de funcționar pe care o ura.

Femeia, Denise Jessaint, este soția unui industriaș bogat, e o ființă frumoasă, atrăgătoare și plină de viață. Are o fetiță, Francette, pe care o crește și o educă guvernanta. Yves o cunoaște pe Denise pe plaja de la Harteloup, locul copilăriei lui, unde toți se aflau în vacanță. Într-un fel, Yves în cunoștea pe domnul Jessaint, soțul Denisei, de la Paris. Împrejurările fac ca industriașul să fie chemat de treburi urgente la Londra. Rămăși în vacanță, Yves și Denise se apropie și iubirea izbucnește intempestiv. Cei doi amanți, fericiți ei doi, continuă să se întâlnească și după ce se întorc la Paris. Paris, începutul și capătul lumii.

Denise, pentru întâlnirile lor de taină, obișnuia să meargă acasă la Yves. Pasiunile creșteau treptat. Iubirea are nevoie de emoții, iubirea are nevoie de odihnă, uneori cere mai mult decât spune, palate de marmură, păuni albi și lebede. Cea mai frecventă întrebare care o urmărea și o rostea Denise era: „Yves, mă iubești?”, și era plină de neliniște și de suferință. „La ce folosesc cuvintele, Denise? Cuvintele nu înseamnă nimic”, era răspunsul lui. De cele mai multe ori, cu Denise în brațe, gândurile-i zburau cine știe unde. Nu la alte femei, nicidecum. Gândul care îl frământa era că nu dispunea de suficienți bani pe cât ar dori să aibă. Patima se îngemăna cu o imensă tandrețe. Acasă la ea Denise începuse să dea semne vizibile că nu era în sclipirea apelor ei. Vremea trecea tremurândă. Câte-odată simțea că Yves se îndepărtează de ea, dar iubita lui nu știa că dragostea și iubirea nu pot ține loc de conturi în bancă. Treptat însă, iubirea scade în intensitate, pasiunile se mistuie în derizoriul cotidianului. Într-o seară, Yves o descoperi pe Denise în brațele altcuiva, pe stradă, se săruta cu un bărbat, aflați pe bancheta unui automobil decapotat. Nu se întâlniseră de vreo săptămână fiindcă Yves avusese niște „treburi” bănești. Dar acum ochii ei frumoși, buzele, corpul mic nu mai erau unice pentru el. Încrederea înșelată pe care o avusese pentru ea îl făcu pe bărbat să umble în acele ore fără noimă prin parcuri și să se pomenească afară, dincolo de pădure. Toate grijile se năpustiră din nou peste el. Făcuse împrumuturi ca să acopere pierderile la jocurile de noroc și nu mai reușea să le restituie. Așadar, ea îl înșeală. El s-a încurcat în lumea pecuniilor. Yves nu mai rezista financiar. Lumile iubiților se împart treptat, iubirea, oricât de mare ar fi fost ea, oricât de fierbinte și înflăcărată, se topește. Eterni pe lume și viață sunt banii, resursele traiului care nu se hrănește doar cu vise. Viața este necruțătoare, iubirea este îngenucheată. Yves, simțindu-se înșelat, hotărî să plece definitiv în Finlanda la prietenul său. Denise încerca să-i revadă chipul, dar toate i se păreau halucinante.

Desigur, așa arată adevărata față a fericirii. Cu această „descoperire”, după ce îl căută pe Yves și la birou, Denise urcă într-un taxi și se îndreptă către casă.

Una dintre cele mai efervescente inteligențe interbelice

Cornel COTUȚIU

Sunt patru mari personalități de sorginte oltenească pe care le am la inimă și minte: Constantin Brâncuși, Tudor Arghezi, Petre Pandrea și Marin Sorescu.

În vara aceasta, a anului 2014, s-au încheiat 110 ani de la nașterea lui Petre Pandrea. Ce de timp a trecut de la venirea lui pe lume și ce de mult aveam 26 de ani, când l-am descoperit pe acest superb intelectual al neamului românesc care, în ce mă privește, consider că mi-a marcat destinul, prin biografia lui și cărțile scrise !

A avut o potecă existențială contorsionată, adesea neașteptată, stupefiantă, pentru contemporanii lui.

Din Balș, locul nașterii (1904), până la vârsta de 22 de ani, pleacă la Târgoviște, pentru Liceul Militar, ia bacalaureatul cu „magna cum laude” la Craiova, termină apoi Facultatea de Drept a Universității din București (1926), cu teza de licență *Filosofia politico-judiciară a lui Simion Bărnuțiu*.

Între 1926 și 1933 se află la Berlin, bursier al statului român (pentru specializare în enciclopedia dreptului). Interesantă simbioză între spiritul oltean și

rigoarea nemțească. În acești șapte ani ochiul său lucid și intransigent avea să înregistreze date și fapte din societatea germană a vremii, să le analizeze, încât, după întoarcerea în țară, publică (1934) o fulminantă lucrare, – *Germania hitleristă* –, prima atitudine de anvergură mondială împotriva lui Hitler.

(Ambasada Germaniei de la București, aflând de text, de conținutul lui, ar fi vrut să cumpere manuscrisul, oferindu-i o sumă exorbitantă; dar tânărul oltean nu s-a lăsat momit.

De aici i se trage lui Petre Pandrea trecerea lui pe lista neagră a Gestapoului). Avea să pledeze ca avocat în Capitală și în provincie.

În paralel cu exercitarea profesiei, devine colaborator la *Gândirea* (articolul de debut are un titlu semnificativ pentru nervul lui Pandrea: *Literatura care ne lipsește*), la *Viața Românească*, *Adevărul literar și artistic*, *Universul* etc. etc. La *Gândirea* este coautor al faimosului *Manifest al Crinului Alb*, ce degajă „un vitalism

nietzschean ce leagă „trăirismul” generației 27 de existențialismul și absurdul de mai târziu.” (Dan C. Mihăilescu).

Pe neașteptate, Petre Pandrea trece brusc la asimilarea gândirii marxiste și, nu întâmplător, avea să pledeze ca avocat la PCR (1938-1944), salvând de la moarte sau temniță grea peste 1000 de comuniști. Se afla în strânse relații cu I. Gh. Maurer și Lucrețiu Pătrășcanu (de la asasinarea acestuia de către comuniști se încheie în zilele acestea 60 de ani) și contribuie la finanțarea insurecției din august 1944.

Se exclude faptul că, imprevizibil fiind, nu putea fi un om politic de reper. Pur și simplu, evitând perfidia, cabotinismul, s-a manifestat cu franchețe, dar nu sub impulsuri capricioase. Ca om al cetății, nu a fost un impostor, un parvenit. A avut curajul să-și asume toate riscurile. Era tentat de nou, nu

Petre Pandrea
– 110

avea răbdare să se fixeze pe ceva deja știut. Punea tot din inteligența și spiritul său, ardea și căuta altă albie de a-și manifesta energiile.

Într-un interviu ce i-l acordă în 1946 lui I. Biberi, Petre Pandrea – viitorul întemnițat taman de către comuniști – afirmă la un moment dat: Cred în muncă și în socialism.

Naivitate ? Obsesie ? Obstinație ?

În finalul dialogului, el își mărturisește niște temeri, care contravin oarecum afirmației anterioare:

„(...) va fi o epocă bună pentru oameni politici (acești sculptori de mase umane) pentru sociologi, pentru jurnaliști și prea puțin propice pentru artiști.

Pentru noi, artiștii, iubite domnule doctor Ion Biberi, va fi o epocă neinteresantă. Vom renunța la artă, vom asista în continuare la automutilarea noastră, și vom fi mereu jurnaliști, sociologi, economiști, avocați sau medici de prim ajutor...”

Nu avea (căci nu bănuia ce îl așteaptă pe el însuși) să adauge în înșirarea de mai sus și alte categorii: torționari, securiști, procurori semianalfabeți, temniceri, activiști de partid ș.a.

Comuniștii îl arestează în 1948 și îl țin în închisoare ne judecat, până în 1952. Eliberat, va fi în 1958 arestat din nou și condamnat la închisoare la 15 ani. Totuși, după șase ani de traume psihice, anchete interminabile (mai ales pe seama relațiilor sale cu Lucrețiu Pătrășcanu) este amnistiat politic în 1964. Avea să mai trăiască patru ani. Îndată după moartea sa, în același an (1968), este reabilitat post-mortem. Cinism ? Nu ! Sadism bolșevic față de una dintre „cele mai efervescente inteligențe interbelice” (după cum consideră Dan C. Mihăilescu).

Bibliografia sa conține 16 cărți antume și 8 postume, câteva dintre ele fiind reeditate. Titluri relevante: *Portrete și controverse, Pomul vieții, Jurnal intim, Memoriile Mandarinului valah, Reeducarea de la Aiud, Helvetizarea României, Brâncuși, amintiri și exegeze*.

Una dintre cărțile lui a fost pentru mine o mare revelație. M-a scos din postura diurnă de cititor și chiar din rutina zilei de toate zilele. O carte care mi-a limpezit (sper) pentru

totdeauna percepția preajmei și o înțelegere nouă, emoționantă, a propriei mele condiții. Parcă abia acum s-au desprins ursitoarele de mine.

Deceniul VIII românesc a debutat sub semnul unui oarecare dezgheț social ideologic. Lejeritatea aceasta venea de la evenimentele din Cehoslovacia (1968). Politrucii nu mai erau așa de constipați ca în anii precedenți, de constrictivi și slugarnici față de Putere, cenzura nu mai era obedientă până la a sufoca actul publicistic, editorial. Așa îmi explic faptul că în 1971 a putut să apară la Editura Minerva volumul *Eseuri (Portrete și controverse, Germania hitleristă. Pomul vieții)*. Trei cărți ale lui Petre Pandrea într-un singur volum ! (Cartea îmi fusese semnalată de un profesor... de matematică)

E, așadar, o antologie, ea se datora strădaniilor lui Gh. Stoica, având o prefață semnată de George Ivașcu, text care echivala (datorită personalității sale) cu o garanție pentru oportunitatea acestei apariții. Prefațatorul afirmă în final, ca un fel de argumentare a demersului editorial:

„Talent exploziv, temperat de nostalgia echilibrului, Petre Pandrea a păstrat tot timpul în ființa sa ceva din forța și virtuțile de autenticitate ale locurilor și oamenilor din care a apărut. În același timp, el înscrie în cultura noastră una din acele prezențe-simptom – acceptabile și contestabile în egală măsură -, spre care spiritul nostru, integrator și disociativ totodată, se apleacă cu firesc interes.”

Cât privește *Pomul vieții*, Pandrea și-a conceput-o ca un puzzle (un fel de potpuriu prelung) de 347 de aforisme, surprinzătoare, argumentate lapidar sau comentate dintr-o perspectivă inedită (fulgurații, fie aspre, fie contestabile, fie înmuiate în umor). Iată:

„Înțeleptul nu poartă zurgălăi și fișe de identitate.

Cum poți recunoaște pe înțelept ? Înțeleptul este omul care dă târcoale neantului, omul cu sfâșietoarea nostalgie și dorința în piept de a depăși pragul, care desparte cognoscibilul de incognoscibil.”

*

„Pedagogia este dragoste și timp liber
dăruite tinerelor vlăstare (...). Cine nu are
dragoste și cine nu știe să împrăștie dragoste
jertfelnică – să se apuce de altă meserie; să se
facă ministru sau cizmar, negustor ori
funcționar (...). Pedagogia este curajul
afirmării banalităților nemuritoare.”

*

„Medicul burghez este, îndeobște, o
caricatură a vieții sociale. Medicul burghez e
medicul banal liber profesionist, tămăduitorul
și vraciul țesuturilor moarte sau în agonie,
specialistul uneori desăvârșit al mecanismelor,
iar nu al funcțiilor vitale.”

*

„Generația mea 1924-1944 s-a zbatut
dramatic între autenticitate și anarhism.”

*

„ Prietenia nu e reală decât în
adolescență și la bătrânețe. (...). Omul matur
nu mai are nevoie de prieteni, ci de tovarăși
de muncă, de colaboratori cu spirit de bandă,
de șefi sau de subalterni.”

*

„Acela nu e ginere care nu a simțit
măcar o dată să-și zugrume soacra.”

*

„Distincția dintre femeie-soție și
femeia-amantă nu este o chestiune de
„pirostrii” și „cununii”. Este vorba de vocația
feminină.”

*

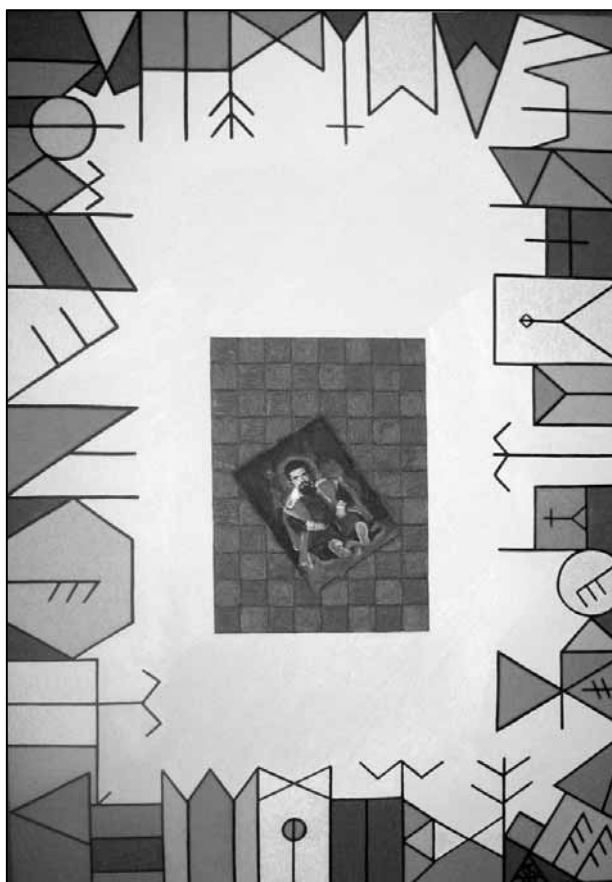
„Femeile superioare au ceva divin în
ființa lor. Când stai în societatea unei femei
superioare, înconjurată de femei de duzină, ai
impresia contemplației unei lebede într-un
cârd de găște.”

*

„Entuziasmul este o formă a blezelii.
Sunt entuziaști adolescenții, îndrăgostiții,
bețivii, naturile candidе, religioșii. Omul lucid
e mereu circumspect, sceptic, nihilist sau
calm.”

*

„Aștept bătrânețea ca pe-o eliberare.”

Text and Time 75

Liviu Rebreanu, profet în țara Ardealului

Ion FILIPCIUC

Un articol răzlețit prin ziarul „Dreptatea” din București, în toamna anului 1928, consemna bucuria și mândria prozatorului Liviu Rebreanu de a fi oferit cititorilor săi o imagine prorocită a Țării Ardealului, cu destulă vreme înainte de Marea Unire de la 1 decembrie 1918 și anume în paginile romanului *Ion*, la care lucra înfrigurat în timpul primului război mondial.

Și autorul citează dintr-o filă de carnet crochiul personajului Titu Herdelea:

„Se sbuciuma ca și când chiar pe mâine ar aștepta izbândirea finală. O zugrăvea de pe acum și închipuirea îl ducea pe aripi furtunoase.

Iată-l la Cluj, unde a fost o singură dată cu câțiva ani în urmă. Pretutindeni numai graiu românesc. Și ce graiu! Parcă toată lumea vorbește «ca la țară», mai dulce ca inginerul Vasile Popa din Vărarea, care a colindat România întregă. Firmele magazinelor, străzile, școlile, autoritățile ... tot, tot e românesc... Statuia lui Matei Corvinul zâmbeste către trecători și le zice: «Așa-i c-a venit ceasul dreptății?...» Și soldații, cu căciuli, întocmai cum auzise el că sunt dorobanții... Judecătorul care fusese atât de obraznic cu Herdelea în Armadia, scoate pălăria până la pământ dinaintea lui. Titu vrea să fie mărinimos, să-i arate că stăpânii români sunt nobili și iertători. Îi întinde mâna... Dar valul îl gonește mereu înainte. Uite-l în Sibiu, în Brașov, în Oradea-Mare, în Arad, în Timișoara! Steaguri tricolore fâlfâie mărețe pe toate palatele din basmuri. Jandarmii cu penele de cocoș s-au topit...”

Când am însemnat, acum vreo douăzeci de ani, acest crâmpeiu, pe o filă de carnet, spre a fi întrebuințat într-un problematic roman ce era să aibă drept erou pe un fantasmagoric iredentist ardelean – îmi

amintesc ce emoție adâncă am simțit. Într-un fel sau în altul toți eram pe atunci iredentiști și trăiam cu visuri, dar nu visam nici unul, nimeni, că înfăptuirea visului ar fi așa de aproape.

Ardealul, atât de românesc de fapt, ni se părea atât de departe de-a deveni românesc și de drept, românesc oficial! Îți trebuia o mare doză de fantezie ca să-ți închipui tricolorul românesc fâlfâind la Cluj, la Brașov, la Timișoara...

Și iată, după douăzeci de ani, ce firesc ni se pare Ardealul pentru eternitate românesc! Nedreptatea s-a prăbușit brusc, într-o singură zi, ca un joc de cărți. Azi, după primul deceniu de unire, sârmana mea însemnare pare atât de anacronică! Fiindcă anacronică era însăși situația de-atunci: un popor mare, cuminte, băștinaș, subjugat de o minoritate parazită.

Și totuși a trebuit o minune și un cataclism ca, deasupra sfărâmăturilor, să iasă triumfătoare dreptatea. Asemenea minuni numai dreptatea cea mai sfântă poate produce. Roadele ei sunt cu atât mai puternice și mai durabile, cu cât sunt răsărite din suferințe mai grele.

Minunea noastră e coroana unor râuri de lacrimi, transformate în mărgăritare. De aceea e eternă.

Liviu Rebreanu”

Firește că textul invocat de prozator era expresia poetică a unui ideal care-l bîntuia pe ardeleanul pribegit, chiar dacă într-un București de unde răsărea soarele pentru toți românii, departe de baștina părintească. Acest ideal s-a înflăcărat în toamna anului 1918, în condițiile vitrege din „dulcele tîrg al Ieșilor”, unde Liviu

**Caietele
Liviu Rebreanu**

Rebreanu reușise să ajungă teafăr și nevătămat în urma dezertării din arestul poliției cezaro-crăiești din capitala României, aflată sub ocupația austro-ungară încă din ziua de 6 decembrie 1916, în fapt chiar ziua de naștere a feldmareșalului german August von Mackensen, născut în 6 decembrie 1849, la Haus Leinitz, Germania, și mort la vârsta de aproape 96 de ani, în ziua de joi, 8 noiembrie 1945, la Celle, Germania.

Minunea eternă

„Se sbuciuma ca și când chiar pe mâne ar aștepta izbândirea finală. O zăgrăvea de pe acum și închipuirea îl ducea pe aripi furtunoase.
Iată-l în Cluj, unde a fost o singură dată cu câțiva ani în urmă. Prețutindeni numai graiul românesc. Și ce graiul! Par'că toată lumea vorbește „ca în fară”, mai dulce ca inginerul Vasile Popa din Văratea, care a co-

na... Dar valul îl goneste mereu înainte. Uite-l în Sibiu, în Brașov, în Oradea-Mare, în Arad, în Timișoara! Steaguri tricolore fâlșăe mărețe pe toate palatele din basmuri. Jandarmii cu penele de cocos s'au topit...”

Când am însemnat, acum vreo douăzeci de ani, acest crâmpet, pe o filă de carnet, spre a fi întreținut într'un problematic roman ce era să aibă drept erou pe un fantasmagoric iredentist ardelean — imi amintesc ce emoție adâncă am simțit. Într'un fel sau în altul toți eram atunci iredentisti și trăiam cu visuri, dar nu visam niciunul, nimeni, că înfăptuirea visului ar fi așa de aproape.

Ardealul atât de românesc de fapt, ni se părea atât de departe de-a deveni românesc și de drept, românesc oficial! Iși trebuia o mare doză de fantezie ca să-ți închipi tricolorul românesc fâlșând la Cluj, la Brașov, la Timișoara....

Și iată, după douăzeci de ani, ce firesc ni se pare Ardealul pentru eternitate românescl! Nedreptatea s'a prăbușit brusc, într'o singură zi, ca un joc de cărți. Azi, după primul deceniu de unire, sărmana mea însemnare pare atât de anacronică! Fiindcă anacronică era însăși situația de-atunci: un popor mare, cuminte, băstinaș, subjugat de o minoritate parazită.

Și totuși a trebuit o minune și un cataclism ca, deasupra sfărâmăturilor, să iasă triumfătoare dreptatea. Asemenea minuni numai dreptatea cea mai sfântă poate produce. Roadele ei sunt cu atât mai puternice și mai durabile, cu cât sunt răsărite din suferințe mai grele.

Minunea noastră e coroana unor râuri de lacrimi, transformate în mărgăritare. De aceia e eternă.

LIVIU REBREANU

D. LIVIU REBREANU

lindat România întreagă. Firmele magazinelor, străzile, școlile, autoritățile... tot, tot e românesc... Statuia lui Matei Corvinul zămbește către trecători și le zice: „Așa-i c'a venit ceasul dreptății!”... Și soldații, cu câciuli, întocmai cum au zise el că sunt dorobanții... Judecătorul care fusese atât de obraznic cu Herdelea în Armada, scoate pălăria până la pământ dinaintea lui. Titu vrea să fie mărînimos, să-i arate că stăpânii români sunt nobili și lertători. Îi întinde mă-

Cele patru luni de reclusiune ieșeană a lui Liviu Rebreanu – plecat din București în ziua de sîmbătă, 14 / 27 iulie 1918, va reveni de la Iași abia în ziua de marți, 13 / 28 noiembrie 1918 – s-au dovedit totuși rodnice cu prozatorul care a scris înverșunat la romanul *Ion*, a schițat *Calvarul*, dar tot atunci întocmește și broșura *Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșana și Bucovina*, semnată *Ion Jalea* și tipărită la editura H. Steinberg,

București, 1919, 48 p. cu o hartă a ținuturilor românești.

Este actul militant al prozatorului pentru Unirea cea Mare, căci fiecare român își face proiecte, visează și trage disperată nădejde, în spaima generală că guvernul României va trebui să se treacă Prutul, că armata română se va replia pe malul stîng al Nistrului spre a-și salva oștenii, iar comandanții își privesc neputincioși trupele trimise la muncile cîmpului pentru a-și agonisi hrana de pe o zi pe alta.

Astfel, minunea eternă sapă în sufletul profetului cumplită durere:

„Nicăiri războiul n-a făcut mai crâncene ravagii ca în Bucovina. Invazia rusească, întoarcerea austriacă, noua invazie rusească, reîntoarcerea militarismului austriac... au lăsat răni care numai cu greu se vor putea vindeca. Îndeosebi românii au avut să sufere chinurile cele mai îngrozitoare. Persecutați de austriaci, persecutați de ruși, au trebuit să îndure toate grozăviile războiului. Mii de români nevinovați au umplut temnițele și spânzurațiile, în vreme ce floarea bărbaților bucovineni își vărsa sângele pe toate câmpurile de luptă pentru a salva stăpânirea ce-i schingiua.

Reîntoarcerea la România va reda desigur Bucovinei chinuite încrederea în sine și strălucirea de odinioară. În sânul României va deveni fără îndoială iarăși «vesela grădină» ce a fost înainte de cutropirea străină [...].

În privința Bucovinei granițele sunt fixate cu precizie. Se știe exact până unde se întindea pământul românesc în clipa când a fost ciopârțit de lăcomia habsburgică. Reîntregirea trebuie să se facă completă, fără considerații etnice și altele, care toate sunt artificiale, introduse de austriaci înadins spre a șterge caracterul românesc al pământului răpit. Dreptatea cea mai elementară cere cel puțin înapoierea pământului furat.” (Cf. Liviu Rebreanu, *Bucovina, Opere 15*, Ediție critică de Niculae Gheran, Stabilirea textului în colaborarea cu Nedeea Burcă, Editura Minerva, București, 1991, p. 360-364.)

*

Știm bucuria trăită de Liviu Rebreanu după unirea din 1918, precum și impresiile încrustate în sufletul său la revenirea în plaiurilor natale cu acel cuib al visurilor nășăudene. Mai puțin cunoscute sunt sfîșierile sufletești consemnate de Liviu Rebreanu în clipele cînd află despre Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, pact prin care din Regatul României va fi sfîșiată partea de nord a Țării Ardealului: „*S-a consumat și ciopârțirea Ardealului. Locurile mele natale nu mai sunt în România. Vom merge iar cu pașaport acasă.*” (Jurnal, sîmbătă, 31 august 1940)

Minunea... din decembrie 1918 „s-a prăbușit brusc, într-o singură zi, ca un joc de cărți”.

În prefața cărții lui Gabriel Bălănescu, despre Avram Iancu, apărută în toamna anului 1940, Liviu Rebreanu afirma îndurerat că autorul, cînd „s-a apucat să reînvieze figura și vieța eroului-martir [...] nu s-a gândit, nici nu-și putea închipui că monografia sa se va încadra în realitatea cea mai dureroasă. Nici acum cîteva luni, cînd a venit cu manuscrisul gata de tipar și cînd am stat de vorbă împreună despre Avram Iancu ca despre un personaj istoric și legendar în același timp, care a ispitit pe atîți scriitori și va mai ispiti pe mulți – nu ne-a trecut prin minte că dezastrul ne pîndea la ușă și că foarte curînd ne va fi dat să trăim și să simțim în suferințe noi tragedia de odinioară a Ardealului. Ne legănam într-o siguranță atît de uluitoare și eram atît de încredători în puterea ocrotitoare a dreptății noastre. [...]

Totdeauna a fost și totdeauna va fi de actualitate Avram Iancu, regele munților, căpitanul moșilor, mîndria ardelenilor, martirul Habsburgilor. Povestea lui e tipică și simbolică pentru întreg neamul românesc de peste Carpați [...]

Azi, totuși, actualitatea eroului ardelean, prin cruzimea evenimentelor, ia proporții

covârșitoare. După numai două decenii de unire, Transilvania românească e sfărtecată iarăși de granițe artificiale, în vreme ce mult oropsita Basarabie e smulsă din nou din trupul țării împreună cu jumătate din Bucovina drept dobîndă. Fie ispășirea greșelilor noastre ale tuturor, fie incapacitatea, mai grea decît trădarea, a conducătorilor noștri, fie o supremă încercare a destinului – rezultatul este prăbușirea dreptății după care am însetat multe secole, sacrificarea neamului nostru mereu sacrificat pe altarul unor cauze străine.

Într-o situație întru cîtva similară, înțelegînd că toate jertfele au fost zadarnice și n-au servit decît la o mai aspră încătușare a poporului său, Avram Iancu și-a pierdut mințile.” (Avram Iancu, cu o prefață de Liviu Rebreanu, membru al Academiei Române, Cugetarea – Georgescu Delafras, București, 1940, p. 9-12)

Și totuși, încredător încă în sfînta dreptate, prozatorul conferențiază în anii celui de-al doilea război mondial prin marile centre politice și culturale din apus, vorbind însuflețit despre drepturile românilor:

„Dreptul de a ne uni toți românii într-un singur stat nu ni l-au dat războaiele sau tratativele, ci realitatea cea vie. Granițele noastre n-au fost de cuceriri, ci de restabilire a unui drept natural pe care toate popoarele europene l-au realizat, de la cele mai mari pînă la cele mai mici... Granițele noastre au fost etnice, nu politice sau strategice. De aceea... am crezut că sunt eterne, că trebuie să fie...” (în „Familia”, seria IV, LXXVI, nr. 1, ianuarie 1941, p. 8-10)

Pentru că asta-i roata istoriei: profețiile și evenimentele ei se repetă sfîrtecînd visurile din orice „minune eternă”... Dar prozatorul n-a mai avut zile să-și vadă încă o dată „minunea” strivită sub cizmele cotropitorului dinspre răsărit. Probabil că „iredentistul” Liviu Rebreanu și-ar fi pierdut și el mințile...

(Fragment din lucrarea *Liviu Rebreanu în Bucovina*, în curs de apariție.)

Patrizia de RACHEWILTZ

Taishan-ul meu

Taishan-ul meu este o carte de memorii, meditații și vise, care se înscrie la intersecția dintre estetica modernismului experimental anglo-american cu mișcarea confesională de după cel de-al doilea război mondial, reprezentată de poeți precum Robert Lowell sau Sylvia Plath, trecând prin filtrul poeziei numite „Imaginea Profundă”, reprezentată de Robert Bly, James Wright, Galway Kinnell, care folosesc imaginea pentru a pătrunde la nivelele mai profunde ale inconștientului. Poetica Patriziei de Rachewiltz împărtășește cu poezia imagistă căutarea imaginii concrete, adnotarea exactă a impresiilor și senzațiile nemijlocite. Ca și poeții confesionali, poeta explorează conflicte psihologice, experiențe vitale pline de tristețe sau exultație. Poezia devine un fel de a se libera de o tensiune internă, de a se distanța de emoții tari, o formă de catarsis prin care poeta încearcă să atingă serenitatea ultimă care pune capăt tulburării interioare. Într-un anume fel, *Taishan-ul meu* (2007) se aseamănă versurilor lui Robert Lowell *Life Studies* (1959), care au marcat un punct de inflexiune în tradiția literară de după război și care constituie un portret de familie și un studiu al decadentei unei civilizații. *Taishan-ul meu* cuprinde o serie de amintiri păstrate într-un album de familie care adaugă noi contribuții la istoria literaturii. Ezra Pound, și Olga Rudge, marele poet american al secolului XX, care a revoluționat poezia și faimoasa violonistă americană, proiectează pasiunea lor peste agitata istorie a secolului XX. O mare parte a acestor versuri derivă din acest fundal autobiografic, povestit de către Patrizia, nepoata lor. Subiectul poeziilor îl constituie pasiunea, viața interioară, prezentate sub formă de instantanee ale unor complexe noduri afective care în același timp constituie subtextul unui capitol al mării literaturi a secolului XX.

Patrizia Barbara Cinzia Flavia de Rachewiltz s-a născut în 1950 în Merano, în regiunea Dolomiților italieni, într-o familie cu o mare tradiție artistică. Tatăl ei, un principe rus-italian, Boris de Rachewiltz, a fost un faimos antropolog și egiptolog, în timp ce mama ei, Mary, poetă și prozatoare americană și traducătoare, este fiica faimoasei violoniste Olga Rudge și a lui Ezra Pound, cel mai mare poet american al secolului XX. Patrizia a crescut în Tirolul italian și a studiat în Merano. A urmat liceul francez din Roma și a studiat literatura engleză și japoneză la Universitatea din Veneția și Viena. În 1972, după moartea lui Ezra Pound, a lucrat împreună cu mama sa în arhiva manuscriselor bunicului ei în biblioteca Beinecke a Universității Yale. În 1973, se căsătorește cu Pim de Vroom, fotograf și cineast olandez cu care are doi copii, Demian și Cyril, și de care se va despărți mai târziu. A debutat cu *Songs of the Peacock* (Paulist Press 1977), o colecție de nuvele simbolice, urmată de trei volume de poezie: *My Taishan* (Raffaelli Editore 2007), *Dear Friends* (Palisade Press 2008) și *Tresspassing* (Uno Press 2011). Scrie în trei limbi: engleză, italiană și olandeză. A tradus poeziile lui Cummings în italiană, *Favole* (Edizioni Scheiwiller, 1975), și scrierile lui Paul de Musset în engleză, *Mr. Wind and Madam Rain* (Edizioni C'era una volta, 1994), *Eros Psyche* a lui Michael Lekakis (Raffaelli Editore, 2007) și poeziile lui Cesare Pavese, *Your Eyes* (Palisade Press 2009).

Echivalențe lirice

Where Butterflies Go

Frail wings clasped against the wind
a voice within the cloud, the sky
is not the cradle for your sigh.
By one caterpillar rainbows seem
like threads of summer woven
midst trembling trees.

you are the quiet in the heart,
the trembling and the triumph.
I am the solitary in my walk.
You bathe in moon-light, you
have no need of paradise
whereas I fear the knowing it.

The first leaf is the tale of leaves,
a flutter of yellow and peacock blue,
an easy passion magnified.
you sing and sing in secrecy
you sing as lovers do.
Quietly.

Of mind gone wild you cannot know,
you lead me to your secrets
by way of light. Over the winds
I let you carry me,
to lay on the warm stone
when the sun goes down.

Where do you go if not into my soul,
under the birds that peck at me.
Dark wings are not for you, you are
your own festivity,
unbearably light you carry our own
bodiless plight.

My Grandmothers' Garden

smelled all sweet and warm under the olive
trees.
I pull the red leaves one by one standing among
wild flowers and weeds.

Where I feared new faces, she looked straight
in the eye and jingled her bracelets. No one to
pry in the grooves

unde zboară fluturii

Aripi fragile bat împotriva vântului,
o voce dinăuntru norului, cerul
nu e leagăn pentru suspinul tău.
Pentru omidă curcubeul pare a fi
o țesătură de fire de vară
printre copaci tremurând.

Tu ești cel cu inima tăcută,
tremurul și triumful,
iar eu sunt cea cu mersul singur.
Te scalzi în lumina lunii,
tu nu ai nevoie de paradis,
iar mie mi-e teamă să-l cunosc.

Prima frunză spune povestea tuturor,
o fluturare de galben și albastru,
o pasiune frivolă acum reală.
Tu cânti mereu în secret,
cânti asemenea îndrăgostiților.
Încet.

Nu știi nimic despre nebunia minții,
îmi arăți calea spre secretele tale
cu ajutorul luminii. Mă las purtată
de tine deasupra vânturilor,
pentru a fi așezată pe stânca încălzită
la apusul soarelui.

Oare unde vei merge dacă nu în sufletul meu,
sub păsările care mă ciugulesc.
Lucrurile întunecate nu sunt pentru tine, ești
propria ta sărbătoare,
neasemuit de ușor, porți cu tine
durerea noastră incorporală.

în grădina bunicii

mirosea a dulce și cald sub măslini.
Prind frunzele roșii una câte una, înconjurată de
flori sălbatice și iarbă.

În timp ce mi-era teamă de fețele noi, ea se
uita drept
în ochii lor și își scutura brățările. Nu e nimeni
la pândă în ogrorul

she ploughed with so much care. She knew,
getting
smaller all the time, where to put the roses.
While I, a hungry child, hid bread

in the cracks of the garden wall. Portofino, its
thin
blue line stretched at the horizon, matching
the flowers on her teapot.

Looking at her veins she held the fragile cup.
My name falls open like a desert flower
and withers, inadvertently,

to join the beautiful who weep. I should at least
wear a fashionable hat and remember
my honeymoon,

the gondola ride, when she covered my head
with
a golden net. Is she always alone or am I?
I hear the sound all through the air

that was her humming, flashing beads looped
around her neck. I was not supposed
to turn away

nor to feel a stronger prison than my darker
self.
If paradise is to be here it will have to
include both me and her.

The Summer of White Roses

So slow is the bride's white rose to open
and
the corn flowers have grown while we
sleep
(Ezra Pound, *Canto CVI*)

Under a hard green leaf with all
the years ahead I crawled into
your caterpillar world of
scattered altars laid on
moss and earth.

pe care ea îl ara cu atâta grijă. Știa,
micșorându-se mereu,
unde să pună trandafirii.
Iar eu, copil flămând, ascundeam pâine

în crăpăturile din zidul grădinii. Portofino,
întins
în zare, albastru și subțire, se asorta cu
florile de pe ceainicul ei.

Privindu-și venele, ridica ceașca fragilă.
Numele meu se deschide ca o floare în deșert
și se ofilește, neobservat,

pentru a se alătura celor frumoși care plâng.
Ar trebui
să port cel puțin o pălărie la modă și să-mi
amintesc
de luna de miere,

plimbarea cu gondola, când mi-a acoperit
capul cu o plasă
aurie. Oare ea e mereu singură, sau eu?
Îi aud vocea peste tot în jur
fredonând, cu mărgelile scilpitoare
în jurul gâtului. Nu trebuia
să-mi întorc spatele,

nici să simt o închisoare mai puternică decât
sinele meu întunecat.
Dacă acesta e paradisul, va trebui să ne
includă
pe amândouă.

vara trandafirilor albi

trandafirul alb al miresei se deschide încet, iar
florile de porumb cresc în timp ce dormim
(Ezra Pound, *Canto CVI*)

Sub o frunză grea, verde, cu toată
viața înainte, m-am strecurat în
lumea ta de omidă, cu
altare presărate pe
mușchi și pământ.

Ebbled on the wind we stepped
out in the clear thin air my
throat was swollen full of
song a broken sound
like weeping.

into a lovelier world we danced
with happy hands and golden
weeds between our toes
you made me bride I
made you rose.

My Taishan

Obtuse I may call myself, a goat perched
on a high rock.
Little bushy greens to survive glacier winds.

Masses of clouds driven in, a place of force.
Winged leaps,
black stones holding vigil, unconsumed.

Into the deep-gorged chasm a waiting sound.
I feel the knife of worship stab my tongue,
passion still-born.

The abyss plummets upwards, shifting rocks.
You stalked me but I drew back
in the cold mist.

I caught your scent way ahead of you.
The tight snobbery between us,
like pegs too deep to uproot.

Cold grit underfoot, the way upward infinite.
A space we are given, a luminosity
at the end of the tunnel, they say.
A kinder green.
Baa, baa... Let me go gracefully
on paths, perfumed, of wilderness.

Pe aripi pe vânt am pășit împreună
în aerul proaspăt, gâtul
mi s-a umplut de
cântec un sunet frânt
ca un plânset.

Dansam într-o lume și mai minunată
bătând fericiți din palme și cu ierburi
aurii prinse de picioare
tu m-ai făcut mireasă,
eu te-am făcut trandafir.

Taishan-ul meu

Pot spune că sunt obtuză, o capră cățărată
pe o stâncă înaltă.
Smocuri mici și verzi vor supraviețui
vânturilor înghețate.

Cer plin de nori, un loc al puterii.
Salturi înaripate,
stânci negre stau de veghe, masive.

În prăpastia adâncă, un sunet care așteaptă.
Simt cuțitul ritual înjunghiindu-mi limba,
pasiune născută moartă.

Abisul țâșnește în sus, deplasând stâncile.
M-ai urmărit, dar m-am ascuns
în ceața rece.

Am prins mirosul urmei tale înainte de a te
vedea.
Snobismul încrâncenat dintre noi,
doi țăruiși înfiți prea adânc pentru a fi
dezhădăcinați.

Pietriș rece sub tălpi, calea spre văzduh
nesfârșită.
Ne este dat un spațiu, o lumină
la capătul tunelului, așa se zice.
Un verde mai blând.
Bee, bee... Lăsați-mă să merg grațios
pe potecile parfumate ale sălbăticiei.

The yellow chair

We like
the cat and I
the yellow chair
in the corner
where the light
from the window
falls easy
to dust.
We must
not move it
you and I
so tenuous
is my hold and
your world.
The night
has the face
of the cat.
Seeming
to take little bites
at imaginary
tufts of grass.
Contemplating the spheres
clear as water
where I am lost
and you save me.

Summer 1958

(E. P. returns to Italy)

I was eight and he was coming.
A giant with large wings.
My plaits felt tight as ropes
hauling a ship into a safe harbor.
Freedom, a tough lady to please.
Worlds beyond mine, a name.
So huge, on the way down, we met
half way where it was steepest.
Passed the rose-bush and the cross
where I knelt and made the sign.
He walked in front it seemed to me
he was bouncing.
The mountains were closing in,
my heart stuck in my ribs.
How to kiss him, so tall, so steep,
so out of proportion. Yet somehow

scaunul galben

Ne place
pisicii și mie
scaunul galben
din colț
unde lumina
de la fereastră
se transformă ușor
în praf.
Nu trebuie
să-l mutăm
tu și cu mine
atât de incert
este sprijinul meu
ca și lumea ta.
Noaptea
are chipul
pisicii.
Pare că
mușcă mărunț
din tufe de iarbă
închipuie
contemplând sferile
cristaline ca apa
în care mă pierd
și tu mă salvezi.

vara 1958

(E. P. se întoarce în Italia)

Aveam opt ani și el venea.
Un uriaș cu aripi largi.
Cozile mele împletite s-au întins ca frânghiile
care trag o navă în adăpostul portului.
Libertatea, o doamnă greu de mulțumit.
Lumi dincolo de lumea mea, un nume.
Atât de mare, în timp ce coboram, ne-am
întâlnit
la jumătatea drumului, unde era mai abrupt.
Am trecut de tufa de trandafiri și de crucea
unde am îngenuncheat și m-am închinat.
El mergea în față, mi se părea
că saltă cu fiecare pas.
Munții se apropiau,
inima mi s-a oprit în gât.
Cum să-l sărut, așa de înalt, așa de abrupt,
așa de nemăsurat. Totuși

I wish to remember his hand
on my cheek, the smile from above.
In retrospect all fear mellows.
I did not know then that even giants
have fears and suffer if put in a cage
like a beast.
Words sprung from there made eternal
as Brancusi's bird. Levitated and bent
as hot iron. A life of it.
when the sky grew dark he brought us
together like monks after a happy repast
and mesmerized us with his voice.
Spirals and depths and something
so sad.
He was old and tired as we stood together
on the Canale where the gondolas rocked.
Silence,
the ultimate cry for mercy.
If then I did not take his hand in mine
I close my eyes and know where there is
PARADISO.

Quieter again

(for my mother)

You are quieter again, the valley
at your feet in the morning
and the first bird darts
across your face.

stone upon stone, piled up
the years of solid walls,
to split the strain
of many lives.

In the wind your melancholy
dances still, while
the cherry sap pours
through your fingers.

A vastness of sky in your eyes,
an infinite
succession of antique verses
renew themselves

vreau să-mi amintesc mâna lui
pe obrazul meu, zâmbetul de deasupra.
Privind înapoi, frica se topește.
Nu știam atunci că până și uriașii
au temerile lor, și suferă dacă sunt puși într-o
cușcă
asemenea unei fiare sălbatice.
Cuvintele izvorâte de acolo au devenit eterne
ca măiastra lui Brâncuși. Ridicate și îndoite
ca fierul încins. Prinzând viață.
Când cerul s-a întunecat, el ne-a adunat
ca pe niște călugări după o masă veselă
și ne-a fermecat cu vocea lui.
Spirale și adâncimi și ceva
atât de trist.
El era bătrân și obosit în timp ce stăteam
împreună
la marginea Canalului, unde se legănav
gondolele.
Liniște,
ultimul strigăt pentru îndurare.
Dacă atunci nu i-am luat mâna într-a mea
închid ochii și știu unde este
PARADISO.

și mai liniștită

(pentru mama mea)

Ești și mai liniștită, cu valea
la picioarele tale dimineața
și prima pasăre îți țâșnește
prin fața ochilor.

Piatră peste piatră, anii
pereților solizi s-au adunat
pentru a sparge încordarea
mai multor vieți.

Melancolia ta încă mai dansează
în vânt, în timp ce
seva cireșei îți curge
printre degete.

Nemărginirea cerului în ochii tăi,
un șir
infinit de versuri antice
se reînnoiesc

in your soul, wrapped with care
by heedless winds
and the green of time. The cross
of roses

stands out on the slopes as you return
to the womb where the slow
river speaks of the dear poet.
The cricket

looks out for you in summer sleep
to love you;
the strength of remembering
is in starting all over.

Beloved

The mist was thick in Piazza San Marco, you
said.
Pearl water world where the black swans
between moving poles gently
sparkle his name
beneath the algae and the shell. Deep set
eyes on stone
are done with weeping. Now dolphin's eyes.
He may be seated on the steps
in the sun,
watching you on a calmest day. A trace of
joy
as you are cherished beyond all loving.
It is enough
to remember the back of his hand. Enough
to remember,
like one more wave.

M'amour

Watchful, at the window, stretched
like the bow that bends the moon,
she is the solidity and down, reaching
the silver-sharp sound – m'amour -

Wrapped like a spool around its treasure,
the onion-skinned soul stings and sings
its way out. Her white hands unfold
lilies in a silver beam.

în sufletul tău, învăluite cu grijă
de vânturi nepăsătoare
și timpul verde. Crucea
de trandafiri

se ridică pe povârniș în timp ce tu te întorci
în pântecul unde râul
liniștit vorbește despre poetul drag.
Greierele

te caută în somnul de vară
ca să te iubească;
tăria amintirii
stă într-un nou început.

preaiubită

Ceața era deasă în Piazza San Marco, ai spus
tu.
O lume acvatică sîdfie, unde lebedele negre
îi scânteiază numele lui
printre vâsle ce se mișcă ușor
sub alge și scoici. Ochii adânci
fixați pe piatră
au terminat cu plânsul. Acum sunt ochi de
delfin.
E posibil ca el să stea pe trepte
la soare,
privindu-te într-una din zilele cele mai calme.
O urmă de bucurie
în timp ce ești adorată dincolo de iubire.
Este de-ajuns
să-ți amintești dosul mâinii lui. E de-ajuns
să-ți amintești,
precum un alt val.

m'amour

Atentă, la fereastră, întinsă
ca arcul ce îndoaie luna,
ea e soliditatea și imponderabilitatea
argintie a sunetului înalt – m'amour –

Înfășurat ca un mosor în jurul comorii sale,
sufletul ca o coajă de ceapă cântă și își
străpunge
calea spre lumină. Mâinile ei albe desfac
crini într-o rază argintie.

She watches the moon drag her shadow
where dandelions blown from their stalk,
whirl in the cool breeze like tufts of fog.
Caught in the eerie light she is beautiful.

Radiant, with something she can touch,
touch every way, she holds to that thought
that can't dissolve, neither in distance
nor water or air –

nor in the word made of substance and
one single breath – m' amour – my love.

Borobudur

The foam-like space,
candle-lit ways
glow
in the ancient word.
Light
gathered in gold-lined eyes.

Red earth grown hard
around the face you hold
in the folds
of your arms.

In yellow satin
the dormant dreams laid out
on altars
of sun-bitten clay.

Unmasked
the moon may fall
between the anemone and
the cloud.

Old as the years, the soul
center alabaster
of a rose
hardly tips the universe.

A miracle
Tongue-curved in my ear.
For one
Beautiful day

Ea privește cum luna îi târăște umbra
acolo unde puful de pădărie suflat de pe
tulpină
se răsuțește în adierea răcoroasă asemenea
valurilor de ceață.
În lumina stranie, ea e frumoasă.

Radioasă, cu ceva ce poate atinge,
atinge în toate felurile, ea păstrează acel gând
ce nu se poate dizolva, nici în distanță,
nici în apă sau aer –

nici în cuvântul făcut substanță într-o
singură răsuflare – m' amour – dragostea mea.

Borobudour

Spațiul ca o spumă,
cărări în lumina lumânărilor
strălucesc
în vechiul cuvânt.
Lumina
adunată în ochi cu contur auriu.

În brațele încrucișate
ții pământ roșu
întărit
în jurul feței.

Visele somnoroase
se întind pe satin galben
pe altarele
de lut copt la soare.

Dezvăluită,
luna ar cădea
între anemonă
și nor.

Bătrân precum veacurile, sufletul
cu miez de alabastru
al unui trandafir
de-abia înclină universul.

Un miracol
cu limba răsucită în urechea mea.
Timp de
o zi minunată

There had been peace
and a thousand years
in a wink.

a fost pace
si o mie de ani au încăput
într-o clipire.

Olga's violin

Under the tall sequoia,
solid roots to stone,
set bow to string
reborn,
Olga's violin.

Not a sigh of wind
nor groans of the old,
it carries the
sound
melodious and sweet.

And the bow danced
silencing birds
in the noon heat. A rocking
of the mind, the Bad
Girl's beat.

In its old casement the violin
rests. The veined hand,
the eyes of a cat.
Au revoir, she said.
Au revoir.

vioara Olgăi

Sub copacul înalt de sequoia ,
rădăcini tari ca piatra,
cu arcușul pe coarde
renăscute,
vioara Olgăi.

Nici un suspin al vântului,
nici vaietele bătrânilor,
ea duce mai departe
sunetul
melodios și dulce.

Și arcușul dansa
oprind cântecul păsărilor
în căldura amiezii. O legănare
a minții, ritmul lui
Bad Girl.

În cutia ei veche vioara
se odihnește. Mâna cu vene groase,
ochii unei pisici.
Au revoir, spuse ea.
Au revoir.

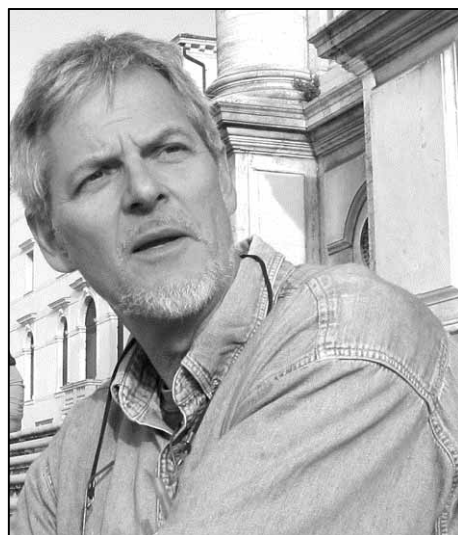
Prezentare și traducere de **Daniela OANCEA** și **Viorica PATEA**

Despre traducători:

Daniela Oancea a studiat limbi străine și traductologie la Universitatea „Al I. Cuza” din Iași (2005) și Universitatea din București (2011). A beneficiat de o bursă de cercetare la Universitatea din Salamanca (Spania), în vederea redactării tezei de doctorat cu titlul „Julian Barnes's Irony as Suspension of Confidence”. În prezent locuiește în Marea Britanie.

Viorica Patea este profesoară de literatură engleză și americană, specializată în studii de poezie, la Universitatea din Salamanca. Este traducătoarea *Jurnalului Fericirii* de N. Steinhardt și a operei Anei Blandiana în spaniolă și engleză.

John GERY

John Gery este poet, critic literar și profesor de literatură. Originar din Pennsylvania, locuiește de 30 de ani în New Orleans. Poezia sa oscilează între versul formal, structura narativă și lirică, în care limba este un joc între ironie și paradox. Cele șase cărți de poezie includ: *The Enemies of Leisure* (1995), *Davenport's Version* (2003), *A Gallery of Ghosts* (2008), *Lure* (2012). Cel mai recent volum de poezii se intitulează *Have at You Now!* (2014). A publicat studii de critică literară precum *Nuclear Annihilation and Contemporary American Poetry: Ways of Nothingness* (1996); împreună cu Rosella Mamoli Zorzi este co-autorul ghidului *In Venice and in the Veneto with Ezra Pound* (2007); împreună cu Vahe Baladouni, *Hmayeak Shems: A Poet of the Spirit* (2010). A editat cu William Pratt *Ezra Pound, Ends and Beginnings: Essays and Poems* (2011), cu Daniel Kempton și H.R. Stoneback, *Imagism: Essays on Its Initiation, Impact, and Influence* (2013). A co-editat două antologii de poezie contemporană și a colaborat la traduceri din sârbă, italiană, armeană, chineză și franceză. Este de asemenea directorul Centrului de Cercetare „Ezra Pound” pentru Literatură, în Brunnenburg, Italia, și Directorul General al colecției EPCL Book Series pentru UNO Press.

Poemele *Lichidare* și *Engleza e pe moarte* aparțin ultimului volum de poezii, *Have at you!* (*Acum te-am atins!*) 2014, inspirat din strigătul lui Hamlet când îl rănește pe Laerte. Celelalte poezii fac parte dintr-un nou ciclu de versuri în care eul poetic este mereu o pasăre, o veche metaforă a poetului, care meditează asupra poeziei, a procesului de creație și a existenței.

Clearance

The thing about an empty page is
not the neatness of it, nor its play

to memory, nor the pleasure it gives
being turned, nor its lack of an illustration

to distract my inattention there,
no matter how I may console myself

thinking so, as in gazing at a distant peak
I don't have to climb. Nor the luxury,

Lichidare

Pagină goală nu înseamnă numai
eleganța ei, numai jocul

cu memoria, nici plăcerea
de-a întoarce filele, sau lipsa ilustrațiilor

care îmi distrag neatentia,
oricât de mult m-aș consola

la gândul asta, ca o culme îndepărtată
pe care nu trebuie să urc. Nici măcar luxul

even, of someone somewhere managing
to throw all this space away

for nothing. Is it perfume from a dress
hanging idly in her closet? Or is it

the runway an airplane ascends from
after a loved one's departure, when I,

dangling by the large plate glass inside
the terminal, imagine the press of her flesh

just gone, quickly dissipating,
stretched out before me, unnoteworthy,

like gold to airy thinness beat,
like the hours I have left

I will never share with anyone
so eventually will forget, stark,

burgeoning, beautiful yet spare,
about to be laid bare, as I veer away

to return to old habits
newly strange to me now?

Sparrow in the Dark

Early spring, 4 am

Now new buds I can see, even
a place to nest, but this cold snap
has left me in shock. I want
better to sing, not grieve, in
spring this way, would like to flap
and splay my wild wings but can't

so long as I can't find her
on one tree or another
through these dark patches. The wind
bucks my feathers. Behind her
or before her, I'd rather
myself delight than be blind

că undeva cineva aruncă
tot acest spațiu

pe nimic. Înseamnă oare parfumul unei rochii
agățată alene în dulapul ei? Sau

pista de pe care un avion își ia zborul
după plecarea iubitei, în timp ce eu,

clătinându-mă lângă ușa de sticlă
din terminal, îmi imaginez presiunea trupului ei,

tocmai dispărut, disipându-se iute,
întins în fața mea, neobservat,

precum aurul în bătaia ușoară a aerului,
precum orele pe care le-am lăsat

pe care nu le voi împărți cu nimeni
și pe care în cele din urmă le voi uita, complet,

înflorind, frumos și rar,
aproape dezgolite, în timp ce virez

pentru a mă reîntoarce la obiceiurile vechi
și acum devenite străine?

Vrabia în întuneric

Primăvara devreme, 4 am

Acum pot vedea muguri noi, chiar
și un loc de cuib, dar acest aer rece
m-a lăsat în stare de șoc. Aș prefera să
cânt decât să jelesc, primăvara
în acest fel, aș vrea să dau din aripi
și să le desfac sălbatice, dar nu pot

cât timp nu o găsesc pe ea
într-unul dintre copaci
printre petele întunecate. Vântul
îmi zburlește penele. În spatele ei
sau înaintea ei, prefer
să mă delectez decât să rămân orb

and shivering – but she won't,
though how well she could, call out,
afraid she will attract notice
other than mine. That limb bent
over there, its twigs about
to burst wide, like a lotus,

could be hers, or only my
imagining of the peace
this night denies me. I freeze
and burn, my drop of blood dry
as clogged ice in water pipes.
The wind tires of my endless gripes.

My Saturation

Like wood in water
months at a time, not
regal oak nor sleazy

cypress, but piney kind
that expands, grows soft,
then sags like that line from

Langston Hughes, I refuse
to let my wet brain die.
Writing with age comes easy,

unless you forget, at the least,
to try -- so long as you don't lie.
But whose words are whose?

Please, oh please,
let me be good, keen
as an eagle, without regret

(not yet, not yet), to sustain
one more page, fat and fresh
as these 3 am birds, a few

more words, a few more words.

și zgribulit – dar ea nu mă va
chema, cu toate că ar putea,
de frică că va atrage atenția
altcuiva decât a mea. Acea ramură îndoită
într-acolo, pe punctul de-a
înmuguri, ca o floare de lotus,

ar putea fi a ei, sau numai
iluzia liniștii pe care
noaptea asta mi-o interzice. Îngheț
și ard, picătura mea de sânge uscată
ca apa înghețată în conducte.
Vântul a obosit de tânguile mele
interminabile.

Preaplin

Ca lemnul în apă,
care stă cu lunile, nu
stejarul regesc, nici chiparosul

josnic, ci un fel
de pin care se umflă, se înmoaie,
apoi se-ncovoiaie ca un vers de

Langston Hughes, eu refuz
să las mintea mea udă să moară.
Cu vârsta, scrisul devine ușor,

dacă nu uiți măcar
să încerci – cât nu minți.
Dar ale cui sunt cuvintele acelea?

Te rog, ah, te rog,
Lasă-mă să fiu bun, ager
Ca un vultur, fără regrete

(nu încă, nu încă), să însuflețesc
încă o pagină, lucioasă și proaspătă
ca păsările acestea la 3 dimineața, numai

câteva cuvinte, numai câteva cuvinte.

Mockingbird

The female Northern Mockingbird sings too, although usually more quietly than the male does. She rarely sings in the summer, and usually only when the male is away from the territory. She sings more in the fall, perhaps to establish a winter territory.

– Cornell Lab of Ornithology

When she sings she imitates
not those others so much as me,
but what of what I try to sing
that none of the others can hear
since, like young dolphins at sea,
they hear only voices they want
and want only the voices they hear?
Whatever she wants she just steals.
Oh, to tether the voice of another
to cover your own gray feathers
yet still feather your nest is fraud.

And me? I was taught all wrong
by those I sought so long
to mimic: To behave in accord
may bring me food, food and rest –
sumac, envelopes, the tweaks
of fame. But the music itself
I share, whether full and moist
or surreal, has no savor now
not redolent of my own shame,
and the more I listen to her,
the more she sounds the same.

English Is Dying

English is dying. We may laugh,
thinking that, like the sun, it will take
ten million years to shrivel into
a black ball smaller than your fist
before it disappears. We may draft
contingencies or dream of a Mars
where the imagination lingers on in
frozen idioms, capsules of copulatives,
histories recording even the eyebrows
we now raise at those who question us.
We cannot even conceive of the death

Mierla

Femela mierlă din nord cântă de obicei mai încet decât masculul. Cântă foarte rar în timpul verii, și de obicei numai când el este absent. Ea cântă mai des toamna, ca să-și delimiteze, probabil, teritoriul iernal.

– Laboratorul de Ornitologie de la Cornell

Când cântă imită
nu atât pe alții, cât pe mine,
dar ce eu încerc să cânt
nimeni nu poate asculta,
căci, precum delfinii tineri în mare
ei aud numai vocile pe care le vor
și vor numai vocile pe care le aud?
Tot ceea ce vrea, ea fură pur și simplu.
Ah, să acoperi vocea celui alt
ca să-ți ascunzi penele tale gri
și să-ți ticsești cuibul este o înșelăciune.

Dar eu? Am fost învățat greșit
de cei pe care am căutat atât
să-i imit: Să mă port în conformitate
poate să-mi aducă de mâncare, mâncare și
odihnă –
sumac, plicuri, capriciile
faimei. Dar muzica pe care
o împărtășesc, intensă, reavănă
sau ireală, nu are niciun farmec acum,
nu este încărcată cu propria mea rușine,
și cu cât o ascult mai mult,
cu atât sună la fel.

Engleza e pe moarte

Engleza e pe moarte. N-avem decât să râdem
crezând că, asemeni soarelui, îi va trebui
zece milioane de ani ca să înghețe într-o
minge neagră mai mică decât pumnul tău
înainte de a dispărea. Putem presupune
neprevăzutul sau vise despre Marte
unde imaginația zăbovește
în cuvinte înghețate, capsule de copulative,
povești care înregistrează până și când
ridicăm din sprâncene la întrebările altora.
Nici nu putem concepe moartea

of this music that stirs us to rise,
the words for strong thighs that cradle
our heads when, like me sometimes at home,
we crawl into bed to put wet lips beside
soft parts kindling sighs we claim
separate us from mere animals.

With so little time to recall what's said
in English worth repeating, we may,
like me sometimes downtown, run afoul
of nouns, mixing memory and lexicons
in a suture we want no truck with,
as we strain to graft what we know,
or think we know, thinking we know
something no one has spoken yet. Or
look to escape what diminishes us
en masse, until we are old enough
to know better but are no better off
for knowing. We may stash letters
from those we have come to love
for their beauty or grace, no matter
how broken, feeding our drive to make
these things last. But English is dying,
so to keep what we prize from oblivion
we must devise a future we need
to believe in as just the same, like me
with you sometimes, inventing our past.

Carrier Pigeon

With a brain as small as mine,
how can I be expected
to carry more than others'
messages? I wait in line
behind this one elected
to go first. His wing smothers

my view—yet what can I do
but take my place, depending
what vital secret comes next?
It's my turn. Once this war's through,

acestei muzici care ne stârnește către înălțimi
cuvintele pentru pulpe tari care ne leagă
capul, când, cum mi se întâmplă și mie uneori
acasă,
ne strecurăm în pat pentru a pune buze umede
lângă
părți moi ce aprind suspine și
ne deosebesc de animale, credem noi.

Cu atât de puțin timp pentru a ne aduce
aminte de tot ce
în engleză este demn de-a fi repetat, am putea,
cum mi se întâmplă și mie, uneori în oraș, să
rămânem fără
substantive, amestecând memoria cu lexiconul
într-o sutură cu care nu vrem să avem de a face,
în timp ne ostenim să grefăm ce știm,
sau credem că știm, crezând că știm
ceva ce nimeni nu a spus vreodată. Sau
să încercăm să scăpăm de ceea ce ne
împuținează
en masse, până ce devenim destul de bătrâni
ca să știm mai mult, deși nu suntem mai
fericiți
pentru că știm. Putem pune deoparte scrisorile
de la cei pe care i-am iubit
pentru frumusețea sau eleganța lor, oricât de
zdrobite, trezind dorința noastră ca
lucrurile să dăinuie. Dar engleza e pe moarte,
și ca să salvăm din uitare ceea ce prețuim
trebuie să ne imaginăm un viitor în care trebuie
să credem, în același fel în care, eu
cu tine, uneori, inventez trecutul nostru.

Porumbelul voiajor

Cu o minte atât de mică ca a mea,
cum s-ar aștepta cineva
la mai mult decât
să duc mesajele altora? Aștept la rând
după cel ales să fie
primul. Aripa lui îmi acoperă

priveliștea – dar ce pot face
decât să-mi joc rolul, care depinde
de următorul secret vital?
Este rândul meu. Când acest război se va
termina

tossed aside and pretending
no more to believe the text

I convey, what then? Head empty,
chest hollow as at my birth,
might I start to vibrate -
or fester? Who will exempt me
and who recall me to earth
maybe to propagate

maybe to propagate or
just bask in her nest? By then
compromised by all I've flown
not mine, and battered from war,
too old for any young hen,
I'll take off like now, alone.

Canary in the Mine

Now *this* feels like the bottom
yet still the earth beneath me
is loose, crumbly. I just don't see
a way further down. Regardless,
I'll keep looking. My breast swells,

my gullet's clammy—so little air,
although enough, still, to breathe.
Others must've made their way here,
and either returned or disappeared.
But no one's left a note, unless there

behind that hunk of ore too embedded
to remove without a crowbar. What,
anyway, would she have had to say
not already clear? Surely, no one thought
one like me would drop down this far

to read or listen, or even exhale.
Still, I would have liked to know,
once the oxygen slowed, what ideas,
if any, came to her, whether being alone
at the end matters much or, finally, pain

dissembles like soft rock off a wall,
as black dust filled her tiny lungs. Now

și voi fi înlăturat, fără să mă mai prefac
că mai cred în textul

pe care îl transmit, ce va fi atunci?
cu capul și pieptul gol ca la naștere,
oare o să încep să bat din aripi
sau să putrezesc? Cine o să mă cruțe,
cine o să mă recheme pe pământ
poate ca să procreez

poate ca să procreez sau
doar ca să mă desfăț în cuibul ei? Atunci,
periclitat de un zbor ce nu-i al meu,
și lovit în război,
prea bătrân pentru o puică tânără,
Am să-mi iau zborul, ca și acum, singur.

Canarul din mină

Acum, *ăsta* pare să fi sfârșitul
cu toate că țărâna de sub mine
este afânată, fărâmicioasă. Nu mai văd un drum
care să coboare. Oricum,
am să-l mai caut. Pieptul mi se umflă

stomacul îmi este uscat – atât de puțin aer,
încă destul pentru a respira.
Alții trebuie că au trecut pe-aici,
și fie s-au întors fie au dispărut.
Nimeni nu a lăsat niciun semn, decât poate

după minereul prea încrustat
ca să poată fi scos fără o rangă. Și, oricum,
ce-ar fi avut ea de spus și nu era limpede?
Desigur că nimeni nu s-a gândit
că unul ca mine va cădea atât de departe

unde citește, ascultă, sau numai respiră.
Totuși mi-ar fi plăcut să știu,
odată ce oxigenul dispare, ce idei,
i-au venit în minte, dacă a fi singur
la sfârșit este important, sau, dacă, în cele din
urmă,

durerea se ascunde ca stânca desprinsă din
perete,
când praful negru i-a umplut plămâinii ei mici.
Acum

I can't say and, doubting a next one
after me, see no point in speculating.
If I find my way back up somehow,

I'll be too distracted to remember this,
and new songs, doubtless, will flare
from my throat. But as the light fades,
falters, and my thoughts get garbled,
I yellow while my sadness turns gray.

nu știu, și îndoindu-mă că va veni cineva
după mine, nu are rost să fac supoziții.
Dacă cumva am să gădesc drumul înapoi

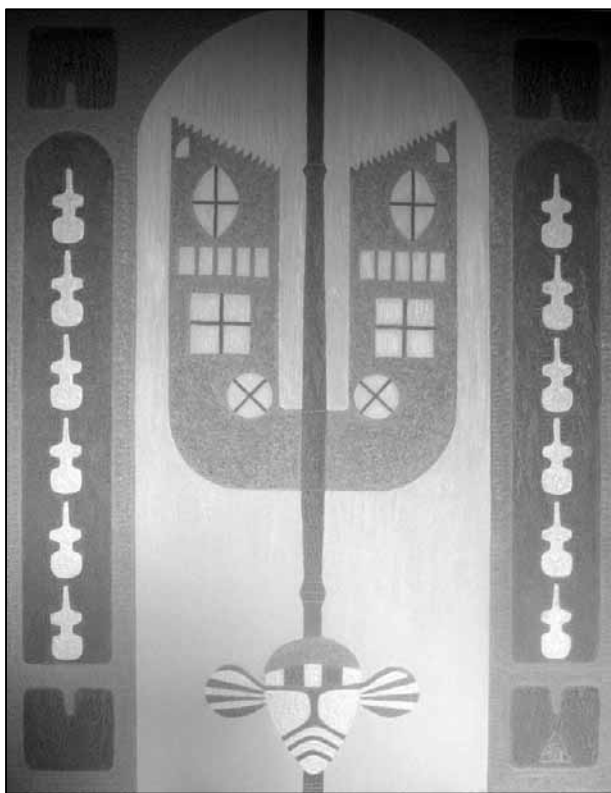
o să fiu prea distrat să-mi aduc aminte
și, fără îndoială, cântece noi vor izbucni
din gura mea. Dar în timp ce lumina pierе,
șovăie, și gândurile mi se încurcă,
eu devin galben iar tristețea gri.

Prezentare și traducere de **Melania STANCU** și **Viorica PATEA**

Notă despre traducători:

Melania Stancu este lector de literatură spaniolă și hispanoamericană la Universitatea din București, cu o teză de doctorat despre proza de avangardă a lui Benjamín Jarnés.

Viorica Patea este profesoara de literatura engleză și americană la Universitatea din Salamanca. Este traducătoarea în spaniolă a lui Nicolae Steinhardt și Ana Blandiana.

Text and Time 95

Meditații adorniene

Comentarii la a 15-a prelegere¹

Ovidiu-Marius BOCȘA

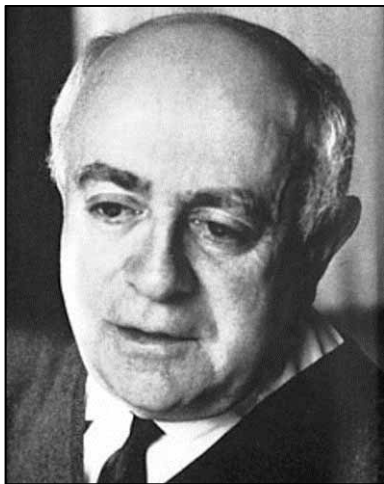
Rezumat

Un punct de vedere critic constructiv cu privire la gândirea etică a lui Adorno, acest studiu evidențiază pe scurt exemple din limbajul conceptual al gândirii etice și metaetice adorniene, gândire bazată pe filosofia morală a lui Kant. Bogată în conținut, Prelegerea a 15-a discută, explică și dă posibile soluții unor probleme filosofice importante.

Cuvinte cheie: libertate, etica convingerii, etica bunurilor, patos kantian. (O. M. B.)

1. Despre actualitatea lui Adorno

Ce noutate ar putea aduce pentru mileniul III, un autor aparținând unui alt veac, cu ideile unei moralități ce nu ar avea cum să vină în acord cu realitățile postmodernismului? Unii exegeți privesc cu îndoială actualitatea lui Theodor W. Adorno (1903-

1969), faptul că din scrierile sale s-ar putea extrage o etică sau că filosofia epocii sale ar avea ceva de împărtășit zilelor noastre. Această contestare s-ar datora poate lipsei unei deschideri suficiente față de Școala de la Frankfurt,

sau unii consideră de multă vreme încheiat capitolul freudo-marxist. Ca promotor al gândirii critice, Theodor Adorno rămâne un deschizător de drumuri, iar unul din urmașii săi, Jürgen Habermas recunoaște influența pe care a avut asupra sa în special „Dialectica negativă”. Credem că nu greșim prea mult afirmând că multe din operele lui Habermas sunt dezvoltări ale unor idei adorniene. Problema este că Adorno se adresează unei elite și stilului său este extrem de dificil. Chiar

dintre admiratorii lui, unii se întreabă dacă poate fi întrevăzută prin labirintul operelor sale, o cale ce ar duce dincolo de negativismul și nihilismul care i se impută?

Există o exegeză bogată de limbă engleză, portugheză, germană, spaniolă etc. care îi acordă totuși multă atenție și mult credit. S-ar putea să trezească interesul și la noi. Condițiile de criză, ca și cele de înflorire a unei civilizații pot fi producătoare a unei conștiințe etice, a unei nevoi de fixare, dezvoltare sau corectare a traseului moralității unei epoci. Dincolo de soluții mai mult sau mai puțin adecvate, o treaptă importantă rămâne trezirea conștiinței. Doctrinile etice postclasice (epicureismul, scepticismul, stoicismul) propuneau modele interioare și individuale de echilibru, ca refugiu în fața unei lumi în dezagregare. Fenomenul poate reveni în timp odată cu condițiile generatoare asemănătoare. Avem în vedere analogia modernistă și cea a postmodernistă. O primă reprezentare generică pentru *Minima Moralia* (1951), ar fi aceea de „jurnal al conștiinței” (scris între 1944 și 1947). De fapt, el se prelungește și completează cu celelalte opere ale autorului. De aceea, o viziune mai clară ar fi prin urmărirea și analiza unor teme principale și a conexiunii lor, lucru anevoios necesitând găsirea unei chei, interpretarea unor analogii și metafore asemenea unei transpuneri dintr-o gamă în alta. Adorno vedește amărăciunea celui care a cunoscut suferința și sub spectrul ei trăiește o „etică a

rezistenței”. Accentuăm dublul aspect al întrebării pe care o considerăm de certă actualitate „dacă viața bună, corectă este o posibilitate genuină a prezentului?”, și dacă reflecțiile înregistrează experiența subiectivă a detaliilor semnificative, pot fi depășite în viziunea adorniană, aspectele conflictuale generate de un sistem bazat pe dominație în societatea modernă (purtând specificul european, sub pecetea timpului și umbrele trecutului)? Același orizont obiectivat în „Dialectica iluminismului”, lucrare scrisă împreună cu Horkheimer (1940) completează un tablou încă viu, prin problemele de actualitate și încercarea parcurgerii cu conștiința trează a propriului destin (în contextul situației îngrijorătoare în care se afla atunci: dezastrul nazist, cel comunist, exilul american), și continuă să se afle omenirea acum.

„Dialectica negativă” indică relația dintre ontologii posibilitățile eticii, iar „Industria culturii” reia în detalii întristătoare ceea ce a devenit cultura însăși în societatea modernă. Efectul total al acestui fenomen este unul antiiluminist; în cadrul ei, adică al dominației tehnice progresive a naturii, iluminismul devine înșelătorie în masă, mijloc de încătușare a conștiinței. Prin industria culturii se împiedică formarea de indivizi autonomi, independenți, capabili de judecăți și decizii conștiente. Ei ar fi însă condiția unei societăți democratice, care are nevoie de oameni maturi pentru a se menține și dezvolta. Efectul manipulării duce la mase care își pierd posibilitatea de emancipare pe cât ar îngădui-o forțele de producție ale epocii.

2. Problemele de filosofie morală

Cele 17 cursuri –prelegeri ținute în mai-iulie 1963 au fost înregistrate pe bandă (ca amprentă a spiritului după o expresia a lui Adorno: „the fingerprint of the living mind”), reprezintă o formă mai accesibilă a gândirii sale morale. Prin focalizarea gândirii morale și categoriilor kantiene, este indicat „contrastul cu alte sfere ale existenței.” În aceste cursuri, Adorno s-a arătat interesat de natura normelor morale, viața bună, relația

dintre relativism și nihilism, relația dintre teorie și practică, relația dintre etică și conștiința cea rea, sau greșită, caracterul represiv, problema libertății, dialectica la Kant și Hegel natura rațiunii, legea morală ca ceva dat, psihanaliza și elemental de absurd, libertatea și legea, tradiția protestantă a moralității, Hamlet, autodeterminarea, fenomenologia, conceptul de voință, idea de umanitate și critica moralității la Ibsen și Nietzsche.

3. Metaetica adorniană

Pentru a putea decide între universalism și relativism ar trebui construită o judecată critică asupra acelor judecăți morale care au fost formulate înaintea meditației adorniene. Noile judecăți se circumscriu unei întrebări meta-etice: care este natura judecăților și a principiilor morale? Metaetica adorniană disociind între judecățile de existență, de valoare și etice încearcă să explice aici sensul libertății înțelese în sens kantian, relația dintre „etica convingerii” și „etica bunurilor” și posibilitatea reconstrucției unei etici a responsabilității. Adorno demonstrează moștenirea tradiției conceptualizării libertății din etica greacă (la Aristotel apare în raport cu constrângerea exterioară, dar și cu restrângerea interioară a impulsurilor instinctuale, iar la stoici, cu stăpânirea sentimentelor). Adorno subliniază: „conceptul de libertate a fost modificat de către Kant în mod crucial”. El deslușește mai departe că libertatea se referă exclusiv la ceva fără o cauză, iar definiția libertății este o problemă de epistemologie, „încât nu numai că este eliminată orice dependență de realitățile concrete, dar deopotrivă și orice legătură la o chestiune de fond, care ar putea fi exercitată asupra eticii însăși”. Dacă o acțiune liberă este o acțiune care nu poate fi reductibilă la nici o cauză, s-ar putea deduce că orice acțiune de acest fel ar fi heteronomă, ca o acțiune care a reintrodus elementul cauzalității în libertate.²

În prelegerile sale³ și mai ales aici, într-o 15-a, Adorno discută filosofia morală a lui Kant **din perspectiva unui model etic corectiv, adaptat la condițiile existente de**

viață – problemele speciale ce țin de imperativul categoric, ca regulă de control al rațiunii practice generale permite legitimarea unor reguli de acțiune. Autonomia voinței este condiția sine qua non a funcționării acestor reguli, dar în jurul voinței apar perturbatoare înclinații și dorințe, impulsuri și forțe ce i se opun. Adorno observa că „punctul de vedere al interiorității radicale este combinat cu ideea că n-ar trebui să ne amestecăm cu natura realității” și nici să luăm în seamă „natura realității externe din propriul nostru comportament”. Ideea e oarecum detectabilă la Platon, cu o tendință de obiectivizare, și anume în sensul că natura absolută a ideilor implică comportamentul pur logic, al unei facultăți logice la modul pur.

3.1 Libertate și responsabilitate

Respingerea kantiană se referă la ceea ce diferă de autonomia voinței. Într-un fel, întreaga etică a antichității poate fi etichetată ca heteronomă. Nici măcar dreptatea, – cea mai înaltă valoare a lui Platon – nu este produsul rațiunii pure, dar ar trebui să fie considerată de către noi, ca ceva care există în sine. În aceasta măsură, ceva exterior nouă, cu care ne confruntăm din exterior ne apare ca opac, ceva irațional sau, cum ar spune Kant, heteronom. Singurul factor definitor al acțiunii morale pe care îl va permite Kant este principiul universal al subiectivității însăși, fără a ține seama de nimic obiectiv (doar de faptul cel mai universal că trebuie să existe ceva obiectiv).

Adorno susține de asemenea, că locul kantian al moralității, este în interiorul subiectului uman și explică „interioritatea” drept punctul de referință abstract al rațiunii însăși. Definiția se face în mod negativ indicând ceva radical diferit de tot ceea ce e extern. Urmând gândirea lui Kant, se poate sublinia că „Filosofia morală trebuie să se bazeze pe rațiunea pură existând doar în ea însăși și în măsura în care nu se exteriorizează ea însăși și rămâne independentă de orice factor extern”. În acest fel apare și „fericirea individului ca ceva extern”. Sub influența lui Kierkegaard, a „subiectivității adevărate”

Kant susține că „orice curs al acțiunii ar trebui să fie urmărit independent de fericirea ființei umane”. După Kierkegaard gestul facerii de bine ar trebui să fie efectuat din exterior, adică „numai în afara compasiunii, și nu pentru a remedia o situație care a provocat milă în primul rând”.

Kant nu respinge simțurile ca Platon când acesta spune că „trupul este mormântul sufletului”. De asemenea, nu încorporează datoria de a procura fericirea cuiva în definiția fericirii, ci are drept presuposiție toleranța la nivelul conținutului etic. Prin propria mărturisire se arată ca moștenitor al tradiției acelei interiorități, după cum sufletul, ar trebui să fie obiectul dorinței pentru că este nemuritor, deci cel mai înalt bun.⁴

Așa cum e văzută de Adorno, gândirea lui Kant se opune nu doar heteronomiei dorinței simțurilor, dar și teologiei. Legea morală apare ca subiectivitate pur conceptualizată, iar Dumnezeu în calitate de garant al legii morale ce emană din rațiunea pură, ca ființa căreia îi e atașată Legea morală. Trebuie observat că în ciuda aparenței, gândirea kantiană este încă adânc impregnată de religios, iar deducția unor reguli ce să facă abstracție de transcendență nu funcționează și însăși inteligibilitatea lucrurilor suferă. De fapt este vorba de precarități deja recunoscute, ale ființei, ale existenței, ale subiectului conștient și al bunei raportări dacă nu la experiența anterioară, la o urmă a ei sau un sentiment orientativ, o sensibilitate estimativă. Așadar în absența lui Dumnezeu și a speranței în nemurire, lumea ar fi un iad. Este încredințarea pietismului și oricâtă emancipare față de credința familiei și mediului viețuirii sale, marele filosof păstrează o anume fidelitate, o interioritate adevărate, un sentiment al prezenței și orientării estimatoare, fără de care lumea n-ar mai fi lume, sau nu ar mai fi lumea sa ci una golită de sens, or tocmai acest lucru trebuie evitat: **acest lucru nu trebuie să fie**, gândește Kant, iar o notiță de acest fel, descoperită de Adorno⁵, ne prezintă un Kant mai puțin cunoscut. Există o consecință importantă care decurge din legătura profundă între această definiție a lumii ca negativitate și respingerea

empiricului.⁶ Pentru a evita această înstăpânire a răului, Adorno vorbește despre o etică a responsabilității pe care crede că nu o regăsește în textele kantiene, sau în orice caz nu în mod direct. Se observă o tendință de obiectivizare a intenției bune, *intentio recta*.

Binele moral cel mai înalt în orice moment este obiectivizat de asemenea, și am putea spune chiar reificat. Fiind luat atunci acesta ca lucru, atunci când e comparat cu **acțiunea pură**, vorbim despre **actul pur**, (*actus purus* la Kant) mereu **heteronom**, întotdeauna bun pentru noi, și în măsura în care există pentru noi, acesta este supus criticii nivelate la hedonism. Adorno are rețineri în această privință, îndoeli asupra absolutului libertății însăși a gândirii pentru că și gândirea individului – am spune cu cuvintele noastre – poartă și prejudecățile noastre, obișnuințele noastre, ale comunității din care facem parte, ale timpului de care aparținem. Înțelegem gândul adornian când ne gândim la „idolii lui Bacon”⁷, adică: „idola tribus” – ca rău inerent în propria natură în amestec natura lucrurilor; „(idola specus – ca „peșteră” care ocultează lumina; „idola fori” – prin cuvinte și dispute sterile; „idola theatric” – prejudecățile unor teorii sau dogme”.

3.2 Etica binelui multiplu și etica ce se bazează pe convingere

În viziunea kantiană, Adorno observă că subiectul moral nu joacă nici un rol în construcția lumii ca lume, el nu are nici o influență asupra acesteia și de fapt rămâne supus forțelor istoriei concrete, dar e implicat într-un rol, de unde decurge că moralitatea este orientată în mod necesar într-o chestiune de convingere, practic, în forma de acțiune a oamenilor care sunt ferm convinși de neputința lor în a schimba cursul lumii aici și acum. Convingerea este ceva care există pur și simplu pentru sine, își află împlinirea în sine și rămâne fără influență asupra organizării societății. O etică a convingerii⁸ este o etică care caută refugiu în voința pură, adică recunoaște interioritatea subiectului moral ca unica sa autoritate. Spre deosebire de aceasta, etica bunurilor (a feluritelor tipuri de bine, în

sensul virtuților sau a mărfurilor) și etica responsabilității iau ca punctul lor de plecare o realitate existentă, așa cum este percepută de subiect. Ar putea fi gândit că este necesar doar a găsi cel mai mare bine, așa cum a făcut deja Platon cu conceptul de dreptate și ceva ar decurge prin propriul acord că ar fi liber de motive empirice efemere. Această procedură este podul peste golul dintre o etică obiectivă a bunurilor și o etică pur formală a convingerii. Adorno consideră că și voința kantiană ar trebui eliberată de tendința absolutizării pentru a indica faptul că dincolo de independența ei proclamată apar tendințe și tentații – pe care le-am numi „ispitele binelui propriu”. Kant le imaginează extirpate din provincia voinței. Toate acele aspect heteronome ar lăsa urme asupra voinței pure, or Adorno arată că de fapt așa se și întâmplă. De aici decurge o dedublare a imperativului ideal, o multiplicare și relativizare a lui : maximele acțiunilor iau forma imperativelor ipotetice.

4. Ethosul kantian

Dacă acceptăm că prin ethos se înțelege o anumită dispoziție, sau gruparea unor valori particulare referitoare la persoană, grup, societate, cultură sau mișcare, avem în vedere spiritul care motivează ideile și obiceiurile. Într-un fel, putem vorbi și despre sentimentele asociate și presupuziția că ethosul ar putea schimba idei. Ne amintim că „Retorica” lui Aristotel, ține de moduri ale persuasiunii (*pistis* [πίστις]) alături de *logos* și *pathos* în componența argumentației. Când vorbitorii își stabileau un ethos, acesta putea să dezvolte „competențe morale”.⁹

Adorno explică **ethosul burghez** al luptei nelimitate care continuă ideea predestinării, a cărei influență a crescut în calvinism. Sunt necesare cele mai mari eforturi ca cineva să aibă îndreptățirea de a spera, deoarece speranța în orizontul kantian, ține în principal de amintire. Deoarece Kant împărtășește acest aspect cu protestantismul, reacția pietistă față de credința protestantă este indicatorul că filosofia lui Kant ar fi pierdut speranța. De fapt trebuie observat că există un

grad de incertitudine implicat în conceptul de speranță, iar natura omului, ea însăși conține ceva ca o promisiune că viața aceasta nu este totul și că trebuie să fie ceva mai departe. În acest sens trebuie observat că dovada ontologică a existenței lui Dumnezeu pe care Kant însuși a supus-o unor critici de ofilire, continuă să trăiască.

Legătura de mediere dintre efortul nelimitat și convingerea pură [Gesinnung] ține de conceptul de datorie. Aceasta nu cunoaște limite, deoarece este absolută, nu se afla nici într-o ordine dată, și datorită infinității ei sau naturii abundente, posedă calitatea de a nu se odihni niciodată.

Patosul filosofiei kantiene constă în faptul că se urmărește un scop care este în conflict cu tendința tuturor de a deveni în principal un mijloc. Dar dacă totul este funcțional, adică există pentru altceva și este de schimb, adică are prețul său –întocmai precum conceptual prețului se bazează pe procesul de schimb. În contrast, totuși există strict pentru sine, sau se întâmplă pentru binele propriu, așa cum este în cazul acțiunii morale, în conformitate cu legea morală kantiană – și nimic altceva – posedă ceea ce el numește „demnitate” [Wurde]. Conceptul de demnitate se leagă de ideea că **subiectul uman ar trebui să-și dea în mod liber sieși o lege**, prin convingere că este legea lumii, este principiul opus tradiționalismului de orice fel și oricărei ordini corporatiste feudale sau absolutist. Trecerea la abstract pe care Adorno o urmărește la Kant, este în sine concretă, în sensul că poate fi văzut că exprimă raționalizarea și emanciparea societății de la elementele organice oarbe ce servesc omenirea ca ghid al comportamentului său.

Adorno observă influența extinsă a lui Rousseau referitor la rațiunea umană care nu este în stare să aducă o îmbunătățire progresivă a fericirii în lume. Deoarece Kant susține că dispoziția omului de a raționa nu este instrumentul adecvat cu care să procure acea creștere progresivă în fericire pentru beneficiul omenirii, s-ar cuveni să încercăm a armoniza aceste două lucruri, rațiunea și fericirea. În privința comportamentului individual, sau mai degrabă etica vieții

private, destinația rațiunii ar trebui căutată altundeva decât în creșterea constantă a bunăstării. Voința orientată spre bine înseamnă altceva.¹⁰

Adorno încerca să explice dificultățile la care conceptul absolutizat al rațiunii ar putea duce și distinge sfera de interes subiectiv și sfera de moralitate obiectivă. Dificultatea principală se referă la societatea morală care ar conduce la suprimarea universală a naturii. Modul organizării societății poate fi un rău funciar și „Viața bună nu poate fi găsită în cea falsă” va fi una din tezele adorniene din „Minima moralia”.

Conceptual „burghez” în textul kantian este destul de vag, după cum observă Adorno, ar fi o referire la creșterea încrederii în sine și un anumit entuziasm ce caracteriza perioada în care a trăit Kant. Pe de altă parte „în societatea burgheză însăși interioritatea ar trebui privită ca o atitudine reactivă ar trebui să fie văzută dialectic”. Se poate remarca tendința ființelor umane de a se retrage în ele însele, ca un fel de protest față de co-plășitoarea putere a lumii externe. În societățile închise, însăși interioritatea pare a se dizolva.

Dincolo de prelegerea a 15-a adorniană, știm că lucrurile sunt mult mai complexe în realitatea lor concretă, cazuistică. Acest lucru, Adorno îl va explica în prelegerea a 16-a, în care va critica și modalitatea sintezei hegeliene, adică la nivel etic, ce urmează după derularea tezei și antitezei, unde răspunsul nu este suma lor și nici simpla alegere și dedicare față de opțiunea considerată bună, ci mereu responsabilitatea deliberării și acțiunii. Fiind ceea ce este, dar orientată și spre ceea ce ar trebui să fie, ființa rațională descrisă în *Critica rațiunii practice*, este caracterizată de unitatea laturii sensibile și a cele inteligibile posibilă datorită autonomiei, adică posibilității de a-și da sieși legi. Această posibilitate ar putea să ne călăuzească spre valori precum omenia, modestia, demnitatea, responsabilitatea.

„Ideea de responsabilitate este primul lucru pe care Kant îl respinge în mod fundamental”. Dar are oare dreptate Adorno?

5. Concluzii

„Pentru a gândi omenirea în termenii conținutului vieții oamenilor, ar fi în mod esențial o problemă de responsabilitate privind existența empirică, autoconservarea și împlinirea speciei căreia îi aparținem pentru bine sau rău” explică Adorno, care are viziunea „ieșirii omenirii din starea de imaturitate”. Contextul societății moderne, de care trebuie să ținem seama, este descris de **industria culturii**, al cărei efect este unul antiiluminist; în cadrul ei, adică al dominației tehnice progresive a naturii, iluminismul devine înșelătorie în masă, mijloc de încătușare a conștiinței. **Industria culturii** împiedică emanciparea, formarea de indivizi autonomi, independenți, capabili de judecăți și decizii conștiente. Ei ar fi însă condiția unei societăți democratice, care are nevoie de oameni maturi pentru a se menține și dezvolta.

Dacă arta este privită din direcția unei **promisiuni a fericirii**, cu consecințele duse până la capăt ale împlinirii sau neîmplinirii acestei sarcini asumate (conform „Teoriei estetice”), anumite paliere etice pot fi vizitate sau deduse din „Minima moralia” într-o bună însoțire cu „Dialectica negativă” și „Prelegerile de filosofie morală”, care sprijină demersul înțelegerii unui gânditor pentru mileniul trei. Considerăm deci o datorie în a încerca să aducem în atenție pe acest autor de extremă complexitate (în sfera extinsă a culturii, filosofiei, muzicii, esteticii, sociologiei), reprezentant important al Școlii din Frankfurt (din prima generație), promotorul gândirii critice, pe care îl recunoaștem ca gânditor de actualitate, alături de Jürgen Habermas pe tărâmul valorilor ferme.

Bibliografie:

Theodor W. Adorno, *Problems of Moral Philosophy*, edited by Thomas Schroder, translated Rodney Livingstone, Polity Press, 2001.

Note:

1. Theodor W. Adorno, *Problems of Moral Philosophy*, Stanford University Press, 2001 – 224p (tradusă de noi, după versiunea engleză Rodney Livingstone, Lecture Fifteen p. 146-157) ISBN 0804744726, 9780804744720.

Întâmpinare: **De ce tocmai a 15-a prelegere, din cele 17 la număr?** Încercăm să prezentăm pe scurt, cel puțin 4 argumente ce rezidă în noutatea, originalitatea și importanța aspectelor abordate de Theodor W. Adorno, probleme care ne apar extrem de provocatoare și în același timp care delimitează specificul gândirii sale:

a. Afirmăția textuală precum *Kant respinge conceptul de responsabilitate* (Or datorია, oare, nu eram obișnuiți a o considera corelativul imediat al responsabilității? Ne întrebăm cu surprindere);

b. Îndoiala lui Adorno privitoare la libertatea gândirii însăși (adică cel mai intim colțșor al conștiinței, unde cu toții avem încredințarea că suntem complet liberi, singurul loc al libertății autentice, depline);

c. Relația dintre „etica convingerii” – ethics of convictions [Gesinnung] și „etica formelor binelui” – ethics of goods [Guterethik];

d. Afirmăția privind „patosul lui Kant” (al rigidului, rigurosului Immanuel Kant?! așa cum l-au perceput deopotrivă cei care îl iubesc și cei cărora le e frică de el, a celor care l-au studiat și a celor care încă mai stau la umbra lui miraculoasă redescoperindu-i și astăzi noi valențe. „**O, datorie...!**”).

2. Libertatea urmând traseul convingerii (lucru ce ne amintește de Habermas ce definea „sfera discuțiilor libere de constrângere”) presupune o conștiință morală și aceasta se dezvoltă extrem de greu, iar treptele descrise în timpuri moderne de Kohlbert pot să nu fie parcurse de mulți oameni, ceea ce ne-ar face să avem în vedere și cazurile frecvente ale unor stadii ale retardării morale. Dar Adorno socotește potrivit a se lua moralitatea așa cum este, a o accepta cu prejudecățile, greșelile și neputințele ei, cum s-a prezentat întotdeauna, adică a o elibera de exigențele absolutului, în primul rând la nivelul înțelegerii și raportării la ea dincolo de excesele încredințării că ar oferi o singură variantă exclusivistă (aceea a interiorității sau „subiectivității adevărate”), de unde și reticența de a propune o etică anume (de vreme ce atâtea încercări și-au dovedit eșecul prin cazul concret al atâtor „capitole întristătoare ale istoriei”, culminând cu Holocaustul. Ceea ce trebuie avut mereu în vedere și îl numește „noul imperativ categoric” este de a se acționa în așa fel încât niciodată să nu mai fie un alt Auschwitz. „Educația de după Auschwitz” ar trebui să aibă în vedere pericolul barbaria și să-i opună omenia și o anumită răbdare și înțelegere că în opțiunea binelui, de fiecare dată omul se pune (mereu subiectiv) de partea lui, adică foarte rar, în situația celui care greșește, sau ale cărui alegeri sunt excesive sau fără deschidere la a ceea ce ar putea urma în urma unei acțiuni fie și în

susținerea binelui. Este vorba despre ceea ce am numi ispita, sau ispitele binelui.

3. Aceste cursuri oferă o teorie critică despre moralitate, comentariu și confruntare la nivelul „Bazelor metafizicii moravurilor”, pe de o parte și al „Criticii rațiunii practice”, pe de altă parte. Adorno are unele reticențe, respingeri și completări, adaptări sau reinterpretări privitoare la:

- o anumită rigiditate kantiană, rigoarea care nu permite excepții,

- „puritatea” conceptului kantian de practică stabilit dincolo de orice experiență, dar sprijinul antropologic apare necesar sub aspect praxiologic scoțând în relief elemente ale experienței în scopul stabilirii de direcții posibile în realitatea acțiunii morale (ce nu e doar un experiment mental ci ține totuși de lumea experienței, inevitabil),

- libertatea în înțelesul kantian, deoarece Adorno o vede ca un dat în condițiile complicate de acțiune și în relațiile de dependență complexe din lumea modernă unde se pot face doar ipoteze privind comportamentul moral al unei persoane,

- abordarea unui ethos etic trebuie să fie completată de un moment etic responsabil pentru a lua în considerare consecințele și a face ceea ce se cuvine.

4. Ideea că principiul subiectivității ar trebui să fie ceea ce este normal, gândit ca cel mai important bun este creștină la origine. Subliniind că este ideea absolutei substanțialității a sufletului, care e legat la rândul său de ideea nemuririi sufletului care a fost răscumpărat de Cristos – și ideea este apoi secularizată și făcută abstractă până devine legea morală existând în propriul său drept.

5. Vezi și traducerea inedită a subsemnatului din Prelegerea a 15-a și notele autorului.

6. Aici se întrevide răul care conduce în lume și această lume este tărâmul iadului.

7. Cf. *Novum Organum*, Clarendon Press, 1978

8. Folosind textul în versiunea engleză, remarcăm cuvântul „conviction” cu sensul de convingere dar și de condamnare și deși am păstrat înțelesul de „etică a convingerii” în spiritual textului Kantian, preluat ca atare de Adorno, am păstrat în subsidiarul meditației noastre și ideea unei posibile conexiuni cu înțelesul „constrângerii”, „condamnării”, „damnării”, „pedepsei”, „judecății”, „răscumpărării” etc., adică întregul câmp al corelativelor ce ar indica un traseu distinct și oarecum original, chiar dacă pare a îndepărta meditația de Kant ca și de comentariul acestuia în spirit adornian. Intuiția ne spune totuși că undeva într-un strat mai profund al traducerii, nu am deschis doar o problemă de coincidență lingvistică, ci și a unor persistențe asupra cărora s-ar cuveni să revenim.

9. Nedra Reynolds, Professor of Writing & Rhetoric, „ethosul, asemenea subiectivității postmoderne, se schimbă și aduce schimbări în timp” (p. 336). De asemenea observă că „ethosul poate fi falsificat sau 'manipulat' deoarece apar valorile culturii ce modelează indivizii. Interpretarea clasică are în vedere variantele de ethos cunoscute ca: înțelepciunea și îndemânarea practică (phronesis), virtutea ca bunătate (arete) și bunăvoința (eunoia). Într-un fel, ethosul ține de audiența care estimează calitatea ethosului la vorbitor. Științele sociale se referă și la „sursa credibilității” din perspectiva competenței și caracterului și a dinamismului „percepției persoanei”.

10. Etica bunurilor sau mărfurilor, eventual cu deschiderea în plus a unui nou orizont de interpretare (cu același risc de îndepărtare atât de spiritul kantian cât și al comentatorului său) dacă am urma palierul morfologiei binelui ca multiplu, adică a politropiei binelui și a dependenței înclinațiilor și dorințelor subiectului.

Here is the archetypal expressionism!

Un artist al timpului simultan: Constantin Severin

Marina ROMAN

Monocromie. Galben, în *Ierarhia Luminii* – așa cum își intitulează Constantin Severin unul dintre ciclurile esențiale. Dincolo de cota autorului, dincolo de prețul cu care a fost vândută, pentru mine lucrarea *Text și Timp 95* (ulei pe pânză, 70x90 cm, 2013) are valoare absolută. Într-un savant și subtil dialog *ton sur ton*, fusul – multiplicat pe două registre verticale – și furca de tors – încadrată simetric – păstrează, după ce și-au lepădat utilitatea, doar conturul pe care pictorul îl jertfește Abstractului. Culoarea, în doar câteva frecvențe calde, își câștigă profunzimea prin aplicarea de straturi succesive.

A treia paradigmă

Galben și Roșu. *Monocromii* în *Ierarhia Luminii* – sintagmă pe care artistul a descoperit-o în *Caietele* lui Mihai Eminescu. De ce galben și roșu?, l-am întrebat. Pentru că, mi-a răspuns, galben și roșu sunt culorile cu gradul cel mai mare de contiguitate cu ființa umană.

Suntem în proximitatea evenimentului și trebuie spus că Global Art Agency l-a invitat pe Constantin Severin să participe la Târgul Internațional de Artă din septembrie 2014, deschis la Rotterdam, orașul care anul acesta este Capitala Europeană a Culturii. Pentru acest show vizual de anvergură, la care au participat 200 de artiști vizuali, dar și galerii

de artă din întreaga lume, pictorului român i-au fost selectate trei lucrări.

Artist vizual și scriitor, Constantin Severin este membru al Grupului „3rd Paradigm” împreună cu artiștii internaționali Adrian Bayreuther (Germania), Alberto D’Assumpção (Portugalia), Olga Dmytrenko (SUA), Harriette Lawler (SUA) și Izabella Pavlushko (Azerbaidjan). În arta contemporană a teoretizat un nou concept – expresionismul arhetipal: „Prin lansarea acestui concept în arta contemporană am dorit să transmit comunității artistice că noi avem încă din cele mai vechi timpuri A

TREIA PARADIGMĂ, arta arhetipală, deoarece majoritatea experților de artă actuali consideră că avem doar două paradigme majore, figurativul și abstractul. Arhetipurile au o putere secretă, deoarece au fost folosite în decursul a mii de ani de mari grupuri de populații iar acum fac partea din viața noastră interioară ascunsă. De aceea ele au un impact emoțional special asupra fiecărei ființe umane. Orice operă

Plastică

majoră începe cu un arhetip și sfârșește în muzică, cea mai inefabilă manifestare a timpului.” Constantin Severin și-a extins cercetările și în domeniul filosofiei culturii, promovând un alt nou concept, post-literatura: „Post-literatura este un concept care ar putea să descrie tensiunile și metamorfozele din câmpul creației contemporane, încercările de coabitare și chiar fuzionare între domenii care

și-au alcătuit profiluri autonome în decursul timpului – filosofia, arta și știința/tehnologia. Aceste tendințe devin tot mai numeroase și pregnante în era realității virtuale, fiind precedate de anumite texte inclasabile ale unor autori precum Deleuze, Barth, Beckett, Derrida, Pynchon, Barthes, Zukovsky și în special de scriitorul American Madison Morrison.” Studiul dedicat conceptului de post-literatură a fost publicat pe site-ul muzeului de artă contemporană Saatchi Gallery din Londra și pe blogul Departamentului de Filosofie al Universității Greenwich din Marea Britanie (<http://deleuzeatgreenwich.blogspot.com/2007/01/texts-on-deleuze-derrida-on-deleuze.html>). Artiști de talie internațională, precum Lily Yang din SUA (<http://www.des.umassd.edu/yangx/virtualart/>), au recunoscut impactul conceptului de post-literatură asupra operei lor și au creat lucrări de post-literatură. Expozițiile sale personale din România și din străinătate, *Text și Timp, Semnele Timpului* (Germania, 2004 și 2005), *Metaforele Timpului, Identități Matrioșka, Orașul Alchimic, Suceava mea arhetipală* (Norvegia, 2009), *Text și Timp: Expresionismul Arhetipal* (Muzeul de Artă Vizuală Galați, 2009) etc. s-au bucurat de succes în spațiul european. Trei dintre expozițiile sale au fost promovate de EuroNews. Multe dintre lucrările lui Constantin Severin se află în colecții particulare din România, Germania, Canada, Anglia, Finlanda, SUA, Norvegia, Italia, Elveția și Ucraina.

Canonul picturului

Text și Timp 95 îi dă privitorului senzația de familiar și, în același timp, de magic. Este senzația pe care am avut-o urmărind o secvență din varianta integrală a filmul *Solaris*, secvență la care – după cum spunea istoricul de film Dmitri Salînski, unul dintre reputații exegeți ai lui Andrei Tarkovski – regizorul a renunțat, la montaj, fiindcă i s-a părut... calofilă: la un moment dat, pe stația cosmică, întreaga cabină a lui Kris se tapetează cu fragmente geometrice de oglindă, iar în acest diamant sui-generis se

răsfrâng, în zeci de imagini, cele două femei din viața lui – mama și Hari – „fantomе reale”, cum spune profesorul Salînski, produse de planeta Solaris. Personajele „se privesc în oglindă: este «oglundirea oglundirii»” (Dmitri Salînski, *Canonul Lui Tarkovski*, traducere de Elena Dulgheru, Ed. Arca învierii, București, 2012). Legătura dintre această secvență – care poate fi generic redusă la fotogramă, fără ca impactul cu receptorul să fie diminuat – și lucrarea lui Constantin Severin este, fără îndoială, subliminală. Reală însă. Și supusă analizei din măcar două motive. Primul este răspunsul posibil la întrebarea dacă nu cumva Oceanul din Solaris nu conține arhetipul (în măsura în care Oceanul funcționează ca instanță supremă. Și funcționează!). Pentru cel de-al doilea voi face din nou recurs la *Canonul Lui Tarkovski*, pentru că Dmitri Salînski se oprește asupra arhitecturii tarkovskiene: „Secțiunea de aur conservă în sine impulsul eclezial al altarului, al permanentei transformări a materialului în imaterial. Acest sfânt impuls a fost simțit de vechii greci și de egipteni, de italienii din epoca Renașterii și de constructorii ruși de catedrale... De aceea, punctele secțiunii de aur merită să fie numite puncte ecleziale de sacrificiu sau puncte-de-altar”. În *Solaris*, Salînski vorbește despre principiul anfiladei (al dispunerii liniare a unor elemente arhitectonice de același fel), principiu „care permite spargerea unității spațio-temporale a filmului prin introducerea altor spații și timpuri, se realizează la Tarkovski nu doar prin procedeu «filmului în film», ci și prin intermediul privirii personajelor, ceea ce vom numi aici «privirea memoriei» sau «privirea ca descoperire a lumii»”. Mutatis mutandis, impresionează în acest ciclu, *Ierarhia Luminii*, rigoarea geometrică și preocuparea programatică pentru „permanenta transformare a materialului în imaterial”. Demers perfect posibil, fiindcă pentru Constantin Severin timpul istoric nu există. Arta lui este o manifestare a Timpului absolut – trăire simultană. În fastuoasele monocromii din Ciclul *Ierarhia Luminii*, în spectaculoasele dezvoltări de culoare din Ciclul *Text și Timp*, el

actualizează elemente de identitate ale culturilor noastre străvechi – Gumelnița, Hamangia, Cucuteni – și le pune în dialog cu operele măștrilor pentru a rodi contexte noi, capabile să emoționeze acum și aici. Prin ceea ce poate părea un gest recuperator sau integrator în sens postmodern se realizează, în fapt, consubstanțializarea arhetipului cu sinele creator, dar și cu cel receptor, într-un act de iubire desăvârșită. În aceste două cicluri plastice, Constantin Severin se întâlnește fericit cu Tarkovski: *arhetipul cultural* devine „privire a memoriei”. O privire a memoriei care se manifestă prin simboluri actualizând, punctual, elemente de formă și, respectiv, cromatice din opera lui Brâncuși sau a lui Ion Țuculescu, o privire a memoriei care ne face să ne întâlnim cu *Tânăra cu hermină* a lui Leonardo da Vinci, *Giovanni Arnolfini și Geovanna Cenami* de Jan van Eyck, cu *Papa Inocent al X-lea* de Velazquez sau *Atelierul* lui Jan Vermeer.

Et in Tahiti ego...

Artistul are tentația de a călători, vertical, spre origini și vocația descoperirii, în înalt, a rădăcinilor. Reușește să coboare mintea în inimă, să fie și conceptual, și emoțional. Iar datorită rigorii cu care administrează spațiul pânzei, lucrările sale îi dau privitorului senzația de monumental. Se cade reiterat aici faptul că autorul expresionismului arhetipal îi consideră pe Brâncuși, Țuculescu, George Apostu, Paul Neagu sau Ovidiu Maitec precursori ai acestui curent înnoitor, despre care – în numărul din luna septembrie 2014 al revistei *Casa Lux* – mărturisește: „Expresionismul arhetipal își găsește locul între cele două paradigme majore ale artei contemporane, figurativul și abstractul. Reprezintă o căutare spirituală a rădăcinilor comune, aflate dincolo de accidente tragice ale istoriei. O artă suspendată între real și imaginar, ce necesită rigoare și mister. Arhetipul este un simbol universal. Câmpurile arhetipale sunt reale, un mister al universului.”

Deși *Ciclul Copiii lui Gauguin* nu este conceput în paradigma expresionismului arhetipal, Constantin Severin integrează ludic mărcile acestui curent într-un discurs epic-figurativ cultural. Fără a știrbi din profunzimea și din intensitatea emoțională a gestului plastic, pictorul alătură portretului – un copil imaginar al lui Gauguin sau Frida Kahlo – fie un arhetip utilitar (un fus de tors lână pentru *Copilul lui Gauguin*), fie unul spiritual (o statueta a unei culturi primare pentru *Acesta-i expresionismul arhetipal!*).

Foarte interesant mi se pare faptul – și aici îl bănuiesc pe Constantin Severin că a acționat în mod programatic – că în aceste trei cicluri până acum analizate titlurile lucrărilor glisează și trec hotarul, astfel încât, spre exemplu, atât în *Ciclul Ierarhia Luminii (Monocromii)*, cât și în *Ciclul Text și Timp (Expresionismul arhetipal)*, lucrările, înseriate, poartă titlul: *Text și Timp*. Iar în *Ciclul Copiii lui Gauguin*, portretul Friedei Kahlo este intitulat *Acesta-i expresionismul arhetipal!* Aș îndrăzni să-mi imaginez cum artistul, asemenea lui Kris, protagonistul din *Solaris*, primește, în lucrările sale, vizita celor născuți de Ocean. Oceanul numit, în cazul de față, Tahiti. Tahiti este locul geometric în care amintirile noastre se contopesc cu memoria universală: imaginarul nu este nici consecință, nici construct al experiențelor din real, ci, scurtcircuitând realitatea, îi dă omului, chiar înainte de a fi artist, așa cum pictorul Constantin Severin spune, harul de „creator de fantasmă”.

Am putea crede despre *Ciclul Mănăstiri* că se află în afara paradigmei Severin. Mănăstirile din Bucovina, surprinse în culori care succed realitatea, tinzând cu evidență spre cromatica expresionistă, fac legătura între cer și pământ. Sfinții, zugrăviți în post, rugăciune și cu ajutorul Duhului Sfânt, pot răspunde oricăror întrebări. Ei sunt arhetipuri vii. Și iar îmi place să cred că *Mănăstiri* este capitolul etiologic al întregii opere a lui Constantin Severin.

Marcel Lupșe – „Față către față”, retrospectivă plastică la Galerieile de Artă din Bistrița. În imagine: Ion Mureșan, Ovidiu Teodor Crețu – primar, Marcel Lupșe, colecționarul G. Lecca, Alexandru Gavrilaş, Emil Radu Moldovan – președinte CJ și Ovidiu Frenț – subprefect.

Oliv Mircea, Ion Mureșan, Ovidiu Crețu, Marcel Lupșe

Lansare de carte la librăria „N. Steinhardt”: *Monade* de Melania Cuc. Vorbesc despre carte Ionela Silvia Mureșan, Tiberiu Irimia – director Editura Karuna, Menuț Maximinian

Lectură din creația Melaniei Cuc. Citesc Ion Sabin Mureșan, Ioana Ilinca Moldovan, Larisa Florea, Simina Bălan.

Foto-album cu scriitori

Lansare de carte la Cercul Militar Bistrița: *File dintr-un jurnal incomplet* de Pompei Ștefănescu. Prezintă col. rez. Ion Cordovan, Ion Lazăr, Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximinian, Al. C. Miloș.

Acordare de autografe

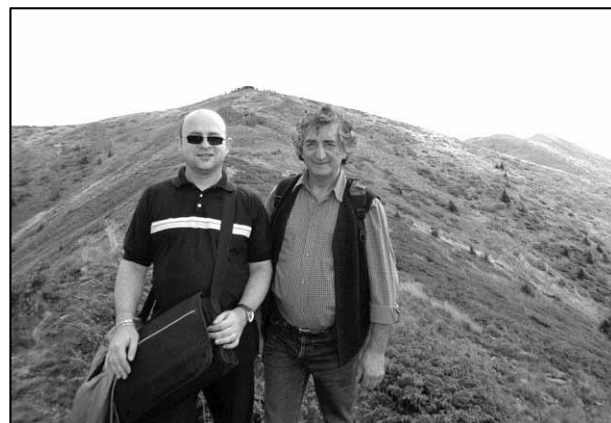
Reuniune a Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud la Căminul Cultural din Cățcău, jud. Cluj. În imagine: Menuț Maximinian, Andrei Moldovan, Zorin Diaconescu, dr. Gavril Țermure, pr. Ioan Mărginean.

Participanți la reuniunea de la Cățcău

Sfințirea Crucii de pe Muntele Țibleș, ridicată prin grija primarului Nicolae Burzo din Groșii Țibleșului, cu participarea Î.P.S. Vasile Șomeșanul

Menuț Maximinian și Olimpiu Nușfelean pe Țibleș

Festivalul „Umor fără frontiere în Țara de Sus” de la Vama, 2014

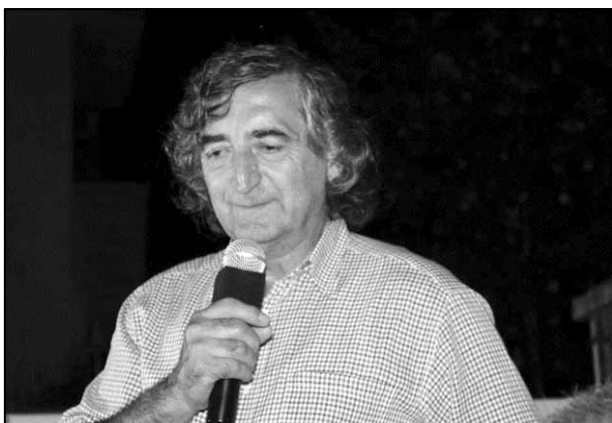
Olimpiu Nușfelean, Lucian Perța, George Corbu

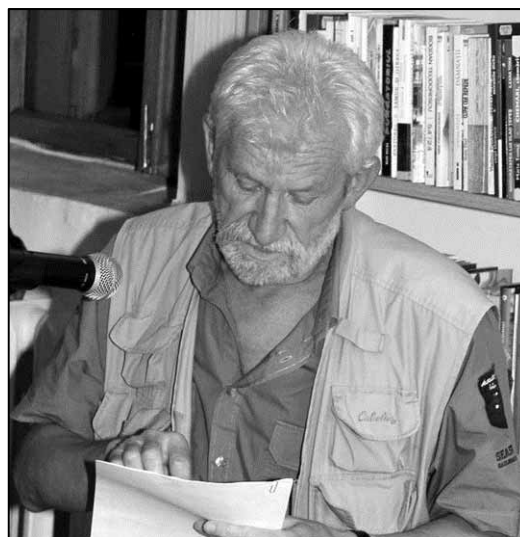
Serile de la Casa Poetului, ediția a III-a, 22-24 iulie 2014,
la Casa Memorială Andrei Mureșanu din Bistrița.
Moderatori Andreea Gal și David Dorian

Ioan Pinteș, directorul Bibliotecii Județene George
Coșbuc, organizator al manifestării

Olimpiu Nușfelean

Virgil Rațiu

**Serile de la
Casa Poetului, 2014**

Ana Zăgărean, Maria Oltean, Menuț Maximilian,
Melania Cuc, Ștefan Veșcari

Între alții, Vasile Găurean, Gheorghe Mizgan, Iulia Pațiu,
Elena M. Cămpăan, Suzana Deac

Vasile Dăncu

Nicolae Avram

Victor Știr

Menuț Maximilian

Ioana Bradea, Ionela Silvia Nușfelean, Al. C. Miloș,
Ioan Liviu Mureșan

Ovidiu Pojar, Victoria Fătu-Nalațiu, Ana Zăgrean,
Victor Știr

Ioan Cioba

Liviu Ioan Mureșan

Alexandra Andreuț

Prezentare de cărți, Grupul Domino coordonat de Alexandru Uiuu

O parte dintre participanți – la Serile de la Casa Poetului, 2014

Festivalul Internațional de Poezie Sighetu Marmăției, 2014. În imagine Olimpiu Nușfelean, Gheorghe Grigurcu, director onorific și președintele Juriului, Daniel Corbu, Vasile Muste, Ana Blandiana, Alexandru Uiuiu, Gabriel Cojocaru

Serile de Poezie Nichita Stănescu de la Desești. În imagine, Gheorghe Pârja și Ana Blandiana – Marele Premiu Nichita Stănescu

Recital poetic la Memorialul Durerii, Sighet. În imagine, Gheorghe Grigurcu. În plan secund, Adrian Suci...

Daniel Corbu, Vasile Muste, Dorin Ploscaru, Gh. Pârja, Olimpiu Nușfelean

Festivalul Internațional de Poezie Sighetu Marmăției, 2014

Daniel Corbu, Ana Blandiana, Vasile Muste

La grupul statuar Cortegiul Sacrificaților de la Memorialul Durerii

La Statuia lui Mihai Eminescu, Cernăuți

Punte culturală de cărți între Bistrița și Cernăuți

Menuț MAXIMINIAN

Consiliul Județean Bistrița-Năsăud și Biblioteca Județeană George Coșbuc au gândit, în colaborare cu Fundația Culturală Casa Limbii Române Cernăuți, Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, un proiect amplu menit să aducă în fața fraților din Ucraina adevărate valori culturale, în semn de solidaritate, prețuire și respect în aceste momente grele prilejuite de

Reportaj literar

războiul ce are ca scop menținerea păcii și deschiderea porților europene. Manifestările au debutat printr-o vizită oficială la Consiliul Regional, unde președintele CJ, Emil Radu Moldovan, s-a întâlnit cu Roman Vanzuryak – guvernatorul regiunii Cernăuți. La Biblioteca Științifică Universală Regională N.Ivasiuc, sub genericul Biblionex, a avut loc semnarea protocolului

La Biblioteca Științifică Regională din Cernăuți. În imagine Maria Dovgani, Emil Radu Moldovan, Ioan Pinte, Andrei Moldovan, Mircea Măluț, Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximinian

Între gazde, Eleonora Moldovan, Consulul General al României la Cernăuți, acad. Vasile Tărățeanu

Semnarea acordului cultural între Biblioteca Regională Cernăuți și Biblioteca Județeană Bistrița

interbibliotecar „Bistrița – Cernăuți” de către directorul Bibliotecii Bistrița-Năsăud, Ioan Pinte, și directorul Bibliotecii din Cernăuți, Maria Dovgani. Protocolul prevede colaborarea pe linia activităților culturale, precum și susținerea cu fonduri de carte a Bibliotecii din Cernăuți de către Biblioteca din Bistrița. Prezent la întâlnire, președintele Emil Radu Moldovan i-a asigurat pe scriitorii și cititorii români din Cernăuți de tot sprijinul în vederea creării unor punți culturale în cadrul cărora cărțile importante să nu lipsească de pe rafturile Bibliotecii din Cernăuți. Primul efect al semnării protocolului va fi organizarea în toamnă, la Bistrița, Herța și Cernăuți a simpozionului „Toamnele lui Benjamin Fondane”, la care vor participa bibliotecari, scriitori și critici importanți din cele două regiuni românești. Cu acest prilej a fost făcută o donație de peste 1000 de cărți, iar președintele Consiliului Județean, Emil Radu Moldovan, a donat ediții de lux din clasicii literaturii române. De altfel, donații importante au fost făcute și la bibliotecile românești din Mahala, Corbova și Herța. În acest cadru au avut loc și lansări de carte, precum și un recital de poezie în onoarea marilor poeți Mihai Eminescu, Taras Șevcenco, Benjamin Fundoianu, Paul Celan, prezenți fiind scriitorii Olimpiu Nușfelean, Andrei Moldovan, Vasile Dâncu, George Vasile Dâncu, Marcel Seserman. Din partea celor din Cernăuți, au fost prezenți academicienii Vasile Târâțeanu și Alexandrina Cernov, președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți – Ilie T. Zegrea, președintele Societății „Mihai Eminescu” – Vasile Bâcu, Simion Gociu, Mircea Lutic, Ilie Lucioc.

Un punct important al acestui proiect îl constituie dorința de a renova Casa profesorului Aron Pumnul, acolo unde să

Depunerea unei coroane de flori la statuia Poetului Mihai Eminescu

Delegația bistrițeană la statuia poetului național ucrainean Taras Șevcenco

La Consiliul Regional Cernăuți

fie inaugurat un muzeu Mihai Eminescu și unde Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud să înființeze o filială, la fel ca și cea din Chișinău. În acest sens, președintele CJ, Radu Moldovan, a promis că va trimite o echipă de arhitecți care să găsească modalitatea cea mai optimă de realizare a proiectului, ce ar duce la înființarea primei instituții românești de pe aceste meleaguri care ar găzdui un muzeu și o bibliotecă. De asemenea, Radu Moldovan a afirmat că va face personal demersuri la Guvernul României pentru a obține cei 200.000 euro necesari reabilitării Casei Memoriale Aron Pumnul. În grădina din fața casei profesorului lui Mihai Eminescu, Radio Cluj a realizat un dialog la care au participat Radu Moldovan, Dna Tărățeanu – muzeograf, Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean și Andrei Moldovan.

Vizita la statuia poetului național al României, Mihai Eminescu, și la cea a poetului național al Ucrainei, Taras Șevcenko, concertul folcloric susținut de Ansamblul folcloric „Dor Românesc”, întâlnirea de la Biblioteca Raională Gh. Asachi, din Herța, simpozionul „Viața unui om. Viața unei cărți. Anița Nandriș Cudla. 20 de ani în Siberia” din localitatea Mahala, vizita la Consulatul României au constituit repere ale celui mai mare proiect cultural inițiat la Cernăuți, care deschide porțile unei ample colaborări cu țara mamă prin intermediul bistrițenilor. La toate aceste acțiuni derulate pe parcursul a trei zile și preluate de Televiziunea Română au fost prezenți președintele Consiliului Județean – Emil Radu Moldovan, Excelența Sa Eleonora Moldovan – consulul României la Cernăuți, vicepreședintele CJ Bistrița-Năsăud – Alexandru Pugna, academicianul Vasile Tărățeanu, președintele Raionului Noua Suliță – Vitalie Baltă, vicepreședintele Vasyl Gorbatiuk, președintele Consiliului Raional Herța – Petru Gheorghiu, primul adjunct al

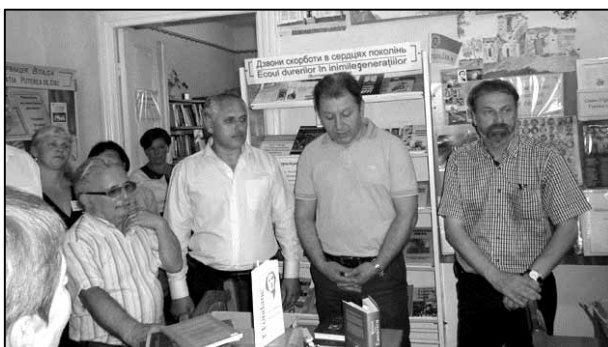
Dialog TVR la Casa Aron Pumnul

La Biblioteca din Mahala

Vin cărțile

Donație de carte la Biblioteca din Herța

Șefului ARS – Ivan Rybak, președintele Consiliului Regional Cernăuți – Mihail Găiniceru, Guvernatorul Regiunii Cernăuți – Roman Vanzuryak, precum și directorii instituțiilor bistrițene Ioan Pinteș (Biblioteca Județeană), Alexandru Gavrițaș (Muzeul Județean), Gavril Țărmure (Centrul Județean pentru Cultură), primarii din Beclean – Nicolae Moldovan, Zagra – Dumitru Bușcoi, Budești – Vasile Codrea, consilierii județeni Andrei Moldovan, Ciprian Breșfelean și Iulian Stroie, scriitorii Olimpiu Nușfelean, Vasile Dâncu, Menuț Maximilian, George Vasile Dâncu, Marcel Seserman, Mica Oprea – director Compartiment Juridic al Consiliului Județean, consilierii președintelui – Bogdan Ivan, Grațela Nemeș, Amelia Maroșan și Ioana Savu.

La Biblioteca din Herța

Deschiderea spectacolului artistic la Filarmonica din Cernăuți

La Cernăuți s-a înființat Forumul Internațional al Jurnaliștilor Români din afara granițelor țării

Directorul TVR Cluj, Romeo Couți, a pus bazele Forumului Internațional al Jurnaliștilor Români (FIJR) din afara României, care-și are sediul la Cernăuți, în sediul ziarului Zorile Bucovinei. Evenimentul, transmis în direct pe TVR 1, s-a făcut în prezența delegației din județul Bistrița-Năsăud, condusă de președintele Consiliului Județean – Emil Radu Moldovan. La constituire au fost prezenți Diana Toma – președintele Asociației, academicienii Vasile Tărățeanu și Alexandrina Cernov, președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți – Ilie T. Zegrea, președintele Societății „Mihai Eminescu” – Vasile Băcu, redactorul șef Ucraina Internațional – Vitalie Zgrea, redactorul șef al ziarului „Concordia” – Tudor Andrieș, redactorul șef „Zorile Bucovinei” – Gheorghe Botnaraș, dar și consulul general Eleonora Moldovan.

Alexandru Pugna, prezentator și interpret

Horațiu Cigu, Matilda Pascal-Cojocărița și maestrul Ștefan Cigu

Din partea bistrițenilor au fost prezenți directorii Ioan Pinte (Biblioteca Județeană), Alexandru Gavrițaș (Muzeul Județean), Gavril Țarmure (Centrul Județean pentru Cultură), scriitoarea Olimpiu Nușfelean, Andrei Moldovan, Vasile Dâncu, George Vasile Dâncu, jurnaliștii Carmen Bulz și Menuț Maximilian. „Sper să ne mobilizăm, să ne ajutăm reciproc în cadrul unei rețele atunci când ni se încalcă drepturile de jurnalist. Să arătăm că suntem un popor care ține la drepturile și cultura lui, desfășurând acțiuni comune”, a declarat directorul TVR Cluj, Romeo Couți.

Cu drag, din Bistrița-Năsăud, pentru frații din Cernăuți. Spectacol de binefacere pentru familiile soldaților din Ucraina

În cadrul proiectului „Dialoguri culturale” s-au organizat trei ample concerte folclorice, care au avut ca scop adunarea de fonduri pentru familiile soldaților dispăruți sau răniți în războiul din Ucraina.

Primul concert a avut loc în localitatea Mahala, care numără peste 7.000 români, acolo unde, pe lângă mesajul de pace și prietenie al bistrițenilor, transmis prin cântec, au fost donate și cărți din partea Bibliotecii Județene pentru Biblioteca Românească de aici. Din această localitate, opt tineri militari se aflau în zona operațiunii antiteroriste. Președintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud a donat bibliotecii cartea „20 de ani în Siberia”, scrisă de eroina satului, Anița Nandriș Cudla (a cărei bust se află în Parcul central), o luptătoare pentru drepturile bucovinenilor, un adevărat exemplu pentru tinerii care luptă astăzi pentru pace.

Primarul comunei, Elena Nandriș, i-a primit pe oaspeți cu pâine și sare, conform obiceiului bucovinean, mulțumindu-le în același timp bistrițenilor pentru modul în care au știut, în aceste clipe grele pentru frații din

Domnica Dologa

Spectatori la Filarmonica din Cernăuți

Spectacol artistic pe scena căminului cultural din Horbova

Între spectatori, scriitorii bistrițeni

Ucraina, să creeze o adevărată punte culturală.

La fel de bine primiți au fost artiștii bistrițeni și la Horbova, unde comunitatea de 3.000 români încearcă să-și păstreze cu demnitate tradițiile străbune. Primarul Nicolae Făgurel le-a mulțumit artiștilor pentru modul în care au știut să vină în fața fraților bucovineni, cu un spectacol de înaltă ținută dedicat ostașilor care luptă pentru o Europă cu porțile deschise. Și aici au fost donate cărți de care se vor bucura toți cei care vor trece pragul Bibliotecii Românești.

Spectacolul de la Filarmonica de Stat din Cernăuți, prezentat în fața unei săli arhipline, ne-a demonstrat, încă o dată, profesionalismul artiștilor bistrițeni, care pot reprezenta cu cinste România pe orice scenă și, cu atât mai mult, pot aduce o lacrimă de bucurie pentru românii „înstrăinați” de Țara Mamă, care tânjesc după cântecul românesc.

Sub bagheta maestrului Ștefan Cigu, ansamblul profesionist „Dor Românesc” a prezentat cântece cu soliștii vocali Alexandru Pugna, Domnica Dologa, Matilda Pascal Cojocărița, Horațiu Cigu, Veronica Bălan, Adina Băieșiu, Lenuța Filipoi, Ioachim Spân, Anuța Motofeala, Nicolae Cioancă. Ansamblul folcloric „Baladele Bistriței” a prezentat, în coregrafia lui Adi Pașcu, un tablou care amintește de șezătorile și jocul unic din Ținutul Năsăudean.

Bistrițenii au invitat alături de ei un fiu al meleagurilor bucovinene, tânărul interpret Ilie Caraș, care s-a întors pentru câteva zile acasă, în aplauzele publicului din mijlocul căruia a plecat.

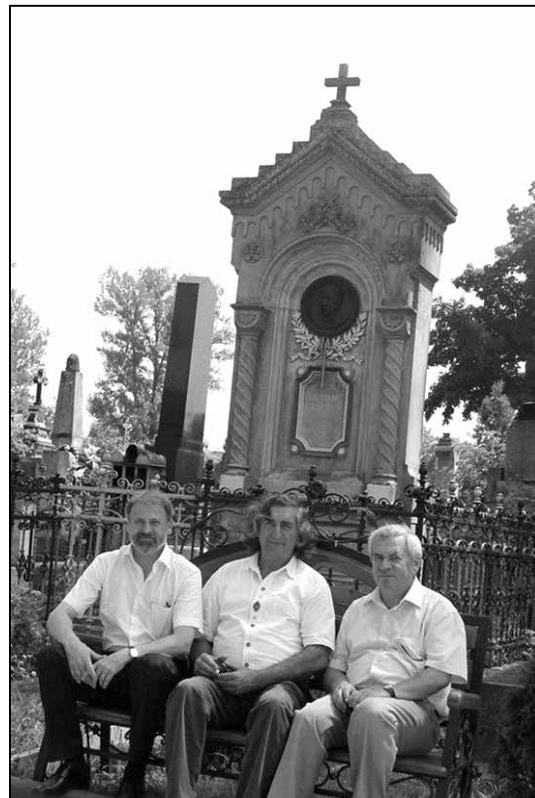
Cele trei evenimente folclorice au fost prezentate de vicepreședintele Consiliului Județean, Alexandru Pugna, care a oferit spectatorilor date concrete despre plaiurile

Vizitarea orașului Cernăuți

Popas duhovnicesc la Mănăstirea Bănceni

Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean, Andrei Moldovan la mormântul lui Aron Pumnul

Bistriței și Năsăudului și despre artiștii care au venit cu sufletul deschis spre românii din zona Cernăuți. Nu doar că nu a mai fost niciun ansamblu de această talie la Cernăuți în ultimii ani, dar, după cum spuneau organizatorii, aici nu a mai avut loc niciodată un concert de binefacere. Suma adunată în cele trei localități, peste 4000 grivne, va constitui un strop de mângâiere pentru familiile greu încercate de război.

Acad. Vasile Tărățeanu, Olimpiu Nușfelean, Ilie Zegrea

Acest proiect nu se va opri aici!

Președintele CJ BN Radu Moldovan a avut o întâlnire protocolară cu Guvernatorul Regiunii Cernăuți, Roman Vanzuryak, în cadrul căreia președintele a transmis sprijinul guvernului român în procesul de aderare a Ucrainei la Uniunea Europeană.

Vasile Dâncu, Ioan Pinteș, Vasile George Dâncu, Andrei Moldovan, dr. Gavril Țarmure, Menuț Maximilian

Un rol important în buna desfășurare a vizitei delegației județului nostru l-a avut Consulul General al României la Cernăuți, Eleonora Moldovan. O femeie tânără, pragmatică, cu doctorat în istoria Bucovinei, un om care își știe obiectivele profesiei și le urmărește cu asiduitate. Și nu se lasă până nu obține ceea ce își dorește, însă cu multă diplomație. E demnă, hotărâtă și are ținută, puncte forte pentru un diplomat.

Adunarea de constituire a Forumului Internațional al Jurnaliștilor Români

Consulul General al României, Eleonora Moldovan, a venit cu mai multe propuneri de colaborare între instituțiile din Regiunea Cernăuți și instituții similare din Județul Bistrița-Năsăud, precizând că „noi trebuie să luăm inițiativă și să fim pioneri în a sprijini procesul de aderare al Ucrainei la Uniunea Europeană”.

Popas în centrul orașului

„Misiunea diplomatică de la Cernăuți este una dintre cele mai importante

misiuni diplomatice românești, pentru că, în afara sarcinilor care sunt specifice unei misiuni consulare și diplomatice, avem o comunitate foarte importantă cu care colaborăm, cu care, zilnic, avem activități culturale și prin prisma acestei situații ne asumăm și o prezență culturală românească, aici, la Cernăuți. Prezența noastră în acest moment în regiunea Cernăuți trebuie să capete o altă strategie și o altă filozofie. Noi suntem vecinii din vestul Ucrainei și trebuie să îi ajutăm pe prietenii noștri ucraineni într-o formă corectă și pragmatică pentru a înțelege filozofia și strategia Uniunii Europene. Asta înseamnă că în acest moment noi trebuie să luăm inițiativă și să fim pioneri în a sprijini procesul de aderare, în a veni și a implementa proiecte culturale, economice, comerciale și de altă natură, iar un astfel de acord de parteneriat ar putea acoperi juridic orice sferă de activitate și este foarte important ca oamenii să se întâlnească, să se întâlnească primarii, să se întâlnească oamenii simpli, să vadă că suntem vecini și este important să venim în această formă de colaborare”, a precizat Consulul General al României la Cernăuți, Eleonora Moldovan.

Președintele CJ, Radu Moldovan, a afirmat că acest proiect nu se va opri aici, iar pe viitor se vor încheia diverse acorduri de parteneriate, nu doar culturale, între instituțiile din județul Bistrița-Năsăud și instituțiile din Cernăuți.

La Consulatul Român din Cernăuți

CONSILIUL JUDEȚEAN BISTRIȚA-NĂSĂUD
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ GEORGHE COSBUC BISTRIȚA-NĂSĂUD

în colaborare cu
Fundafția Culturală Goso Lambi Române Cernăuți
Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud
Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud

BIBLIONEX
**DIALOGURI CULTURALE
LA CERNĂUȚI**

● VINERI 1 AUGUST
CERNĂUȚI
ORA 15:30 - COORDONARE REGIONALĂ
■ COORDONANTE - PERSPECTIVE EUROPENE
ORA 17:00 - BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ UNIVERSITĂȚII REGIONALE "M. IVANCU"
■ BIBLIONEX - SEMNAREA PROTOCOLULUI INTERBIBLIOTECAR BISTRIȚA-CERNĂUȚI
■ COLONELI ACASA - CULTURA ȘI COMUNITATE. SCURTORI ȘI JURNALIȘTI DIN BISTRIȚA ȘI CERNĂUȚI
■ BOMBE DE CĂRȚI. LANSAREA ȘI PREZENTAREA DE CĂRȚI ȘI PUBLICAȚII CULTURALE
ORA 19:30
■ INAUGURAREA FILIALEI CERNĂUȚI A FORUMULUI INTERNAȚIONAL AL JURNALIȘTELOR ROMÂNI

● SĂBĂTĂ 2 AUGUST
CERNĂUȚI
ORA 10:00 - CONSULATUL ROMÂNIEI
■ ACTIVITĂȚI - CUNOAȘTERE ȘI DIALOG
■ MOMENT DRAGAL LA STATUA POETILOR MARI EPIGRAMIȘTI
■ INTERVENȚII CULTURALE
PAROLA - CĂMINUL CULTURAL
ORA 15:30
■ VĂZEA LIBERĂ ORA VĂZEA LIBERĂ CĂRȚI. ANETA RĂDULESCU-GHERA A 200 DE ANI DE SĂRBĂTORI
■ CONCERT FOLCLORIC "DE DOR DE DRAGOSTE DE VINE DORNI"
HERZOGIA - CĂMINUL CULTURAL
ORA 19:00
■ INTERFERENȚE ȘI TRADIȚII
■ CONCERT FOLCLORIC "DOR DIN PĂMÂNT BISTRITĂ"

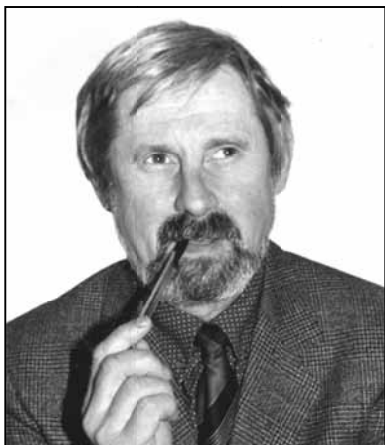
● DUMINICĂ 3 AUGUST
HERZOG
ORA 12:00 - BIBLIOTECA RAIONALĂ "GEORGHE ASACHI"
■ REPERENȚI - MARI PERSONALITĂȚI CULTURALE
CERNĂUȚI
ORA 16:00 - FILMOPONIA DE SEPT
■ POEZIE ȘI MUZICĂ RECITAT. BI OMNIEA MARIOR POETILOR MARI EPIGRAMIȘTI. TITUS SEVERIDU
REZERVĂRI FOLCLORICILOR, PUL, CELARI
■ CONCERT FOLCLORIC "SÂNTEC ȘI ÎOC DIN STRĂBUNI"

NOTĂ: scrierilor sârbașii din Bistrița, Cluj, Cernăuți și Chișinău
Asociația fclorilor "Dor românesc" Asociația fclorilor "Nasta Zamfirescu" Bistrița
Manifestările culturale sunt preluate de TVR Cluj

Afiș Dialoguri Culturale la Cernăuți

Înființarea Forumului Internațional al Jurnaliștilor Români la inițiativa directorului TVR Cluj, Romeo Couți

Aurel Podaru

diagnostic

(din *Mișcarea literară* nr.3/2014)

m-au sunat prin două mii opt de la Cluj, de la Uniune :
dom` Podaru, s-ar părea,
mă rog, hârtia așa spune,
că dumneavoastră ați făcut
acum vreo opt ani un chef
cu teroriști, din care unul foarte cunoscut,
Perța Lucian, cică parodist-șef,
vă rog să dați o dezmințire
în acest sens
pentru propria noastră liniștire
și pentru bunul mers
al biografiei dumneavoastră nepătată,
pe care noi o respectăm,
că asta ne e misia...
eu, așa cum mă știți, dintr-o bucată,
le-am făcut pe plac și mi-am dat... demisia !

Parodii pur și simplu

Ștefan Damian

De tinerețe

(din *Mișcarea literară* nr.3/2014)

Poetul purta aceea ființă
de la sfârșitul verii
până la începutul verii următoare.
Într-o privință
îi mergea bine,
era omul serii,
bântuind de obicei parcuri solitare,
psalmodiind în italiană, printre suspine.
Altminteri,
cu tot și cu toate, era foarte atent

Lucian PERȚA

și puteai să-i ceri orice, că-ți dădea,
chiar și salteaua pe care dormea,
de obicei trist.
Era socialism,
el era student
și echinoxist.

Ioan Mărginean

În fiecare dimineață la opt

(din *Mișcarea literară* nr.3/2014)

În fiecare dimineață la opt,
Opt și ceva fix, mă scoală,
Chiar dacă încă sunt rupt
De nesomn și oboseală,
Clopotul cel mic
De la biserica cea nouă
Din Câțcău și nimic,
Chiar de ninge ori plouă,
Nu mă mai poate opri
Să îmi fac inevitabila călătorie
Printre enoriași, zi de zi.
Toată lumea mă știe
Ca preot, monograf, și poet afirmat,
Trec salutând prin comună
Și apoi la biserică, imediat,
Încep slujba ce îndată adună
Un sobor de bătrâne din sat.
În fiecare dimineață la zece,
Zece și ceva uneori,
Ca un duș rece
Slujba mea pogoară peste locuitori.
În fiecare dimineață la zece,
Zece și ceva câteodată,
Nimeni nu mai trece
Pe stradă, toată lumea-i adunată
La biserică, numai ochi și urechi, firește,
Să-mi asculte monologul
Spus, până nu se amestecă limbile,
Încă în românește !

CITITOR DE REVISTE

Vatra, nr. 4-5/ 2014, este un nou număr consistent, nu doar prin numărul de pagini, ci și prin conținut. Poezie, proză, cronici literare, interviu, eseuri, evocări etc., texte de cea mai bună calitate și de maxim interes.

Ar fi multe de reținut și din cronică lui Andrei Moldovan („Întoarcerea la sentimente”), dar, din motive lesne de înțeles, oferim cititorilor noștri următoarea secvență: „S-ar zice că Viorel Mureșan, în recentul său volum de poeme «Salonul de toamnă» (Ed. Tracus Arte, 2013 – n.n.), redescoperă calea spre sentimente, spre lumea lor fragilă, efemeră, dramatică și fascinantă. Și asta nu pentru că le-ar fi părăsit cândva, ci pentru că, într-un joc al perspectivelor, există o statornică trăire a redescoperirii, a prospețimii, a lucrului viu, a noutății. Dar pentru că autorul este un creator, să clădești un univers pe sentimente, adică pe abur, asta presupune și o vocație a gratuității, dublată de melancolie, lucru de care poetul pare să fie conștient, câtă vreme așează în fața volumului două motouri (din Elias Canetti și Rainer Maria Rilke) care, cu funcție de paratext, tocmai spre asta fac trimitere.” La această rubrică mai semnează Marius Popa și Florin Cornelii Popovici.

Dar partea cea mai consistentă și mai interesantă a revistei din Târgu-Mureș mi se pare a fi dosarul (87 de pagini!) dedicat lui ALEXANDRU MUȘINA, excepționalul poet optzecist, plecat anul acesta dintre noi. Lista celor care își exprimă (prin poeme, evocări, memorii, portrete, epistole) prețuirea pentru regretatul poet și opera sa cuprinde nu mai puțin de 54 de nume: Simona Popescu, Andrei Bodiu, Claudiu Komartin, Ligia Dan, Ioan Milea, Daniel Pișcu, Marius Oprea, Nicolae Coande, Aurel Pantea, Marius Miheț, Ioan Groșan, Gellu Dorian, Radu Țuculescu, Petru Cimpoeșu, Vasile Dan, Dan Țăranu, Ruxandra Ivănescu, Rodica Ilie, Adriana Bărbat, Traian Ștef, Adrian Alui Gheorghe, Caius Dobrescu, Radu Vancu, Cătălin Badea, Virgil Podoabă, Cristian Livescu, Mircea Martin, Mircea A. Diaconu, Dan Bogdan Hanu, Emilian Galaicu-Păun, Al Cistelecan, Ioan Moldovan, Gheorghe Mocuța, Vasile Spiridon, Maria Pilchiiu, Claudiu Turcuș, Liviu Antonesei, Georgeta Moarcăs, Cornel Moraru, Mircea Muthu, Liliana Truță,

Constantin Pricop, Romulus Bucur, Luca Pițu, Antonio Patraș, Kocsis Francisko, Senida Poenariu, Dumitru Crudu, Naomi Ionică, Gheorghe Erizanu, Ioan Cristescu, Viorel Mureșan, Larisa Kosak și Igor Ursenco.

În acest număr, mai semnează: Ion Filipciuc, Radu Mareș, Iulian Boldea, Rodica Grigore, Maria Zintz, Călin Crăciun, Florin Poenaru, Angela Precup, Dorin Ștefănescu, Adriana Moica, Ciprian Vălcan, Ciprian Bogdan și alții.

Ardealul literar, nr. 1-2 (ianuarie – iunie) 2014, revistă fondată,

în 1996 la Deva, de poetul Valeriu Bârgău. Din 2006, când fondatorul ei a trecut la cele veșnice, revista este condusă de Mariana Pândaru-Bârgău, soția regretatului scriitor. O revistă exemplară, mă grăbesc să adaug, atât din punct de vedere al conținutului, cât și al ținutei grafice. Printre colaboratorii ei permanenți se numără Gheorghe Grigurcu, Liviu Ioan Stoiciu și Marian Barbu. Dar, mai mereu, și colaboratori din străinătate.

Suntem bucuroși să constatăm acum, la numărul menționat mai sus, că revista își păstrează ținuta și colaboratorii. Semnează poezie: Vasile Romanciuc, Grigore Vieru, Liubița Raichici, Traian T. Coșovei, Irina Mihalcea, Valeriu Bârgău, Gheorghe Lăcătușu, Dumitru Velea, Dumitru Ichim (Canada), Artur Lundkvist (Suedia). Miron Țic, Dorin M. Uritescu, Ioan Mititelu, Victoria Mileșan, Ioana Sandu, Nelu Nicolae Vălăreanu, Iosif Băcilă, Ioan P. Iacob, Gheorghe Pascu, precum și conjuțeții noștri Menuț Maximilian și Ioan Cioaba. Proza este reprezentată de Irina Mihalcea, Doina Popa (fragment de roman), Romulus Tot, Virgil Ionița (fragment de roman). Mariana Pândaru-Bârgău realizează un amplu interviu cu Theodor Damian, cu ocazia *Zilelor Lumină Lină* (ediția a XVIII-a, Bistrița). La capitolul eseu, cronică literară, recenzie, note de lectură, ne întâlnim cu Alina Lucia Musulbaș, Muguraș Maria Petrescu, Mircea Popa, Lucian Gruia, Petrișor Ciorobea, Maria Mietroiu, Marin Moscu, Luminița Huniade, Radu Igna și alții.

Ar mai fi de adăugat *Zilele comemorative „Valeriu Bârgău”*, ediția I, 2014 și rezultatele

Concursului de Creație „Valeriu Bârgău”. O revistă care se respectă, am zice noi, și își respectă cititorii. Așteptăm cu interes următoarele ediții.

În revista *Familia*, nr. 6/ 2014, Viorel Chirilă semnează o cronică, amplă și perfect pliată pe text,

intitulată „O apropiere tandră de formele lumii”, și se referă la cartea de poeme a lui Olimpiu Nușfelean: „Spiritul și strigătul” (antologie de autor), Editura Tipo Moldova, colecția Opera omnia, 2012. Nu vom insista, însă, nici asupra comentariului (care ocupă nu mai puțin de 9 pagini de revistă, format A-5), ci vom reproduce doar finalul (scurt și cuprinzător!) al acestui comentariu: „Pentru a concluziona, e de reținut că reușitele poeziei lui O. Nușfelean se înscriu în zona spațiilor compensative, a tărâmurilor utopice armonioase, în care trăirile și tensiunile sunt epurate și esențializate cu rafinament. Sunt preferate enunțul concentrat, frecvent eliptic, imaginea cizelată până la strălucire, directetea comunicării trăirilor dar și valențele sugestiei. Poemele relevă o trăire lirică profundă și complexă, o luciditate camuflată în volute ideatice rafinat irepresibilă deschidere a realului spre ideal, spre esențe, o adeziune la poetica neomodernistă a transfigurării în metafore și simboluri. Textele autorului se întregesc din sensuri bine strunite, reflecții și stări coerente, rafinat orchestrate și abil camuflete în țesătura de imagini. Parcurgerea antologiei impune o voce poetică reprezentativă pentru efortul de regenerare și înseninare a liricii actuale, ce se distinge printr-un lirism al sublimărilor, prin efortul de a proiecta mîzga lumii în reverii luminoase, de-a ignora superior și de-a se ridica deasupra anomiei contingentului. E o poezie ce se vrea frumoasă, amintind de partea luminoasă a lirismului blagian, dar și a altor exponenți ai expresionismului autohton sau european. Olimpiu Nușfelean practică în textele sale reprezentative un neoexpresionism în varianta extatică, al vitalității surdinizate, al bucuriei de a contempla plenitudinea lucrurilor și a lumii.”

La această rubrică („Lecturi după lecturi”) mai semnează: Valentin Chifor, Vasile Igna, Blaga Mihoc, Ana Olos și Gheorghe Mocuța. Critica literară este asigurată de Viorel Mureșan și Veronica Zaharagiu. Din acest număr mai aflăm că redactorul șef al revistei, Traian Ștef, a împlinit rotunda vârstă de 60 de ani. Textele dedicate evenimentului sunt semnate de Ioan Moldovan, Blaga Mihoc, Vasile Dan, Al. Cistelean, Gabriel

Petric, Gheorghe Grigurcu, Viorel Mureșan, Marius Iosif și Gheorghe Mocuța. (A.P.)

România literară nr. 26/2014. Nicolae Manolescu, în editorialul său, *Cabală și*

intrigă, ne transmite, din nou, în scris, despre cum tatăl său, un pasionat cititor, în ultimii săi ani de viață, citea și recitea romane polițiste. Textul acestui nou editorial l-am mai citit undeva, poate tot într-o revistă, făcând parte din vreo evocare sau pagini memorialistice, ori l-am surprins într-o carte. Nicolae Manolescu revine asupra acestui text poate pentru ca să verifice puterea de reținere a cititorilor *României literare*. Presupun. Întotdeauna am considerat *România literară* o revistă reprezentativă în aria literaturii. Dar, răsfoind săptămânalul, de această dată am avut o surpriză neplăcută. În paginile 11-12-13 e publicat un articol sforăitor semnat de Dumitru Popescu, care acum trăiește momente de „mari evocări”, cu titlul *Evocări din „prima fază”*. Asta înseamnă că Dumitru Popescu ne promite, pentru alte pagini mari, și evocări din „a doua fază”, urmând, probabil, memorii din „a treia fază” etc. Care cititor nu cunoaște cine a fost pe vremuri Dumitru Popescu, îmi pare rău, nu e loc suficient aici pentru a da detalii. În aceste trei pagini de revistă, Dumitru Popescu procedează exact ca și alți fost activiști de bază ai Partidului Comunist Român, ca și foștii lucrători din securitatea română, în revista „Vitrării”. Dumitru Popescu analizează „pe față” ceea ce a fost bun în sistemul comunist și mai ales în cel din România anilor 1948-1989. Ce să spun, la ora actuală numai de „teoria” asta duce lipsă cititorul român, mai cu seamă, cititorul cultural român – că, bag seama, nu cred că *România literară* are cititori mineri, constructori de imobile, instalatori, mecanici auto, turnători de aliaje metalice, electricieni etc. (Nu doresc să trag bariere între intelectuali și muncitori, dar chestia aia veche din timpul mineriadelor, din 1990, cu „moarte intelectualilor!” nu o pot uita.) D. P., pe lângă faptul că trece la evocări perianțe, de lustruire a fostului regim, uzează și de cunoscuta gargară de mare finețe care stăpânea atunci discursurile activiștilor, din anii 1980. Mai mult, D. P. își permite să miștocărească ceea ce s-a realizat pozitiv în România în ultimii 20 de ani. În România recentă nu s-au realizat multe, dar câteva minți mai luminate au reușit totuși să edifice ceva, în ciuda faptului că la conducerea țării s-au aflat și se află același tip de comuniști ca pe vremuri, vezi de la Ion Iliescu încoace! Aspectul acesta D. P. nu

îl sesizează, pentru că nu-i folosește sterpei lui „teoretizări” despre regimurile comuniste din Europa. Publicând acest material în *România literară*, fără ca redacția să insereze, „cât de cât” sau „așa și-așa” măcar o notă critică necesară, pare să facă din publicația de cultură un organ de presă de partid. (V.R.)

România literară, nr. 33/ 8 august 2014, are, ca de obicei, un sumar bogat și incitant. Editorial de Nicolae Manolescu: *Excepția Jean d'Ormesson*. Poeme de Miruna Vlada și Constantin Abăluță. Interviu cu Johannes Kabatek (n. 31 martie 1965 la Stuttgart, Germania) membru corespondent al Academiei de Limbă Galiciană, lingvist de romanistică, directorul Arhivei Eugeniu Coșeriu de la Universitatea din Tübingen, profesor invitat la mai multe universități din Spania, Brazilia, Chile, SUA. Interviu este realizat de Cristina Bleorțu. *Însemnări* de Livius Ciorcărlie, *Lecturi libere* de Gabriel Dimisianu, *Semn de carte* de Gheorghe Grigurcu. Cronica edițiilor de Răzvan Voncu: *Un pașoptist răătăcit în epoca spiritului critic*, din care cităm: „O mică surpriză ne oferă cercetătorul Leonidas Rados, care a dezgropat din paginile unor publicații obscure o parte însemnată din literatura confesivă a uitatului, azi, V. A. Urechia [...]. Textul este bine îngrijit, fiind prevăzut – pe lângă amintitul studiu introductiv – cu un tabel cronologic, o notă asupra ediției, un generos set de note, un glosar de termeni și un foarte util indice de nume. Leonidas Rados se dovedește un istoric dublat de un filolog, capabil să păstreze atmosfera lingvistică specifică finalului de secol XIX, fără a transforma textul lui Urechia într-o curiozitate preistorică.”

Alte subiecte: Solomon Marcus – *Creierul uman: multe ipoteze, puține clarificări*. Comentarii critice de Marius Miheț, Daniel Cristea-Enache, Cosmin Ciotloș, Andreea Răsuceanu, Luminița Codreanu. Simona Vasilache: *Prin anticariate*, Cronica filmului de Angelo Mitchievici, Grete Tartler: *Lección de sufism*. Avanzpremiera editorială: *Neînțelegera* de Irène Némirovsky, traducere din limba franceză de Nicolae Constantinescu.

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

În revista *Apostrof*,
nr. 7/2014 semnalăm
ancheta UN SECOL

DE LA IZBUCNIREA PRIMULUI RĂZBOI
MONDIAL, de Marta Petreu și Lukács József.
Răspund la această anchetă: Ovidiu Pecican, Horia
Gârbea, Irina Petraș, Cristian Vasile, Cseke Peter,

Vasile Dâncu, Al. Săndulescu, Iulian Boldea,
Sonia Elvireanu, George Neagoe.

„Primul Război Mondial a marcat din plin geografia literară europeană – scrie, printre altele, Iulian Boldea. Printre romanele care au evocat atmosfera apăsătoare a frontului, tragedia morții și impactul măcelului colectiv asupra conștiințelor, notabile sunt *Focul*, de Henri Barbusse, *Cruci de lemn*, de Roland Dorgelès, *Adio, arme*, de Ernest Hemingway, *Nimic nou pe frontul de vest*, de Erich Maria Remarque, *Cazul sergentului Grișa*, de Arnold Zweig ș.a. Prima conflagrație mondială a avut ecouri de semnificativă prestață, estetică și etică, și în spațiul literar românesc, în construcțiile narative ale unor scriitori precum Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu etc. Un roman important al lui Rebreanu este *Pădurea spânzuraților*, în care scriitorul mută accentele epice de pe observația mediilor și a caracterelor pe o problematică a conștiinței, a interiorității. E vorba, aici, de o schimbare, deopotrivă a tehnicii narative, dar și a perspectivei. Roman al unui caz de conștiință, *Pădurea spânzuraților* se focalizează asupra destinului lui Apostol Bologa, un destin determinat de conflicte sociale și naționale, care, de fapt, se decide în subconștientul tulbure al eroului. Personaj urmărit de obsesii dilematice, torturat de o acută nevoie de a și legitima o identitate labirintică, Bologa e definit explicit chiar de autor, într-o notă cu aspect confesiv: «Apostol e cetățean: o părticică din eul cel mare al statului; o rotiță într-o mașinărie mare; omul nu e nimic decât în funcție de stat». Apostol devine român: pe când statul e ceva fictiv și întâmplător, putând întruni oameni străini la suflet și aspirații, neamul e o izolare bazată pe iubire, chiar instinctivă. Statul nu cere iubire, ci numai devotament și disciplină omului, pe când neamul presupune o dragoste frățească. Conștiința lui Apostol este punctul de întâlnire al unor contradicții identitare ireconciliabile (societate/comunitate; singularitate/colectivitate etc.), implicând în sine și o dialectică a realului și idealului, a fenomenalității brute și a unui vizionarism cu accente etice. Rezolvarea antinomiei e posibilă doar printr-o soluție radicală, prin moartea personajului principal, sancțiune și expiere totodată. G. Călinescu vede drama lui Apostol Bologa din perspectiva crizei unui suflet mediocru, confruntat cu o dramă peste puterile sale. Meritul prozatorului e mai ales acela de a fi focalizat interesul narațiunii asupra resorturilor și consecințelor psihologice ale tragediei colective, prin conturarea unui personaj care își consumă

existența printr-o continuă pendulare între certitudini.”

Mai aflăm în acest număr un dosar Jules Isaac și Alexandru Șafran, realizat de Carol Iancu, poeme de Sorin Lucaci, proză de Cristian Robu-Corcan, un eseu de Ion Pop, cronică literară de Ovidiu Pecican și altele.

În *Apostrof*-ul Martei Petreu (nr. 8/ 2014), ne „lovim” (bucuroși!) de doi scriitori bistrițeni, pe care musai să-i „citim”. Și să-i cităm, că merită cu prisosința. Este vorba de Olimpiu Nușfelean (și aici?!) și Icu Crăciun (și el?!). Primul semnează trei poeme, „mari și late”: *Narcis supramodernist*, *Dragostea în camera frigorifică* și *O pasăre zădărnicită de frig*. La cea mai înaltă temperatură artistică! Ca să vă convingeți, reproducem mai jos doar o singură strofă din primul poem: „Sătul de oglinda izvorului,/ el se oglindește-n ocean./ Chipul lui, îndrăgit de el însuși, pe ascuns,/ se răsfrânge în clopote mari/ din mai mari universuri;/ și îl uită.”

Cel de-al doilea semnează o cronică la romanul *Obosit de viață, obosit de moarte* (Editura Humanitas, București, 2013), al chinezului Mo Yan, laureat al Premiului Nobel pe anul 2012. O cronică surprinzător de bine scrisă, care conține toate ingredientele unui comentariu critic „la obiect” și care și-ar găsi loc în orice revistă literară de prestigiu. Cronică se intitulează *Măgarul, Taurul, Vierul și Câinele lui Mo Yan*, din care cităm:

„Țăranul chinez Lan Lian [...] este singurul din întreg ținutul Gaomi care refuză înscrierea în colectivă, fiind nevoit să-și lucreze doar noaptea tabla de pământ, care stă ca «un ghimpe reacționar», singular, unic, și «care nu se opune colectivizării și nici comunei populare, doar că îi place să fie individual.» De aceea, la moartea președintelui Mao, când toată suflarea chineză plângea în hohote (ca la moartea lui Stalin în România populară), doar nesuferitul țăran individual Lan Lian și, ironie a sorții, neîndurătorul eunuc Xu Bao, jugănarul măgarilor, taurilor și vierilor, nu se manifestau în niciun fel.”

Colectivizarea, ca la noi, la români!

Orizont, nr. 7/ 2014 e doldora de subiecte „arzătoare la ordinea

zilei”. Cornel Ungureanu scrie despre „Anii romantici ai Gabrielei Adameșteanu. Și ai apropiaților ei.” Un dialog viu și incitant realizează Robert Șerban cu Tudor Crețu, managerul Bibliotecii Județene Timiș, având ca titlu: „Un exercițiu de autobicuire”. Comentarii

critice de Radu Ciobanu, Grațiana Benga, Alexandru Ruja, Marian Odangiu, un eseu de Lucian-Vasile Szabo și multe altele fac deliciul lecturii acestui număr. La ancheta: „Cum arată pentru dumneavoastră o dimineață ideală?”, răspund: Aquilina Birăiescu, Manolita Dragomir Filomonescu, Constantin Gurău, Lidia Handabura, Marlen Heckman Negrescu, Lucian Ionică, Mircea Pora și Gheorghe Schwartz.

Iată cum arată o dimineață ideală pentru scriitorul arădean Gheorghe Schwartz: „Să te trezești cu soarele în geam, să nu te doară nimic, apa de la robinet să nu fie rece-gheață chiar și după zece minute de curs, să nu fii presat de tot felul de probleme pe care trebuie să le rezolvi neîntârziat, să nu te sune nimeni pe telefonul fix, să nu te sune nimeni pe telefonul mobil, să tacă și interfonul, să poți să stai în liniște ca să poți pune un disc cu o simfonie de Haydn – o simfonie de Haydn este cel mai bun aperitiv pentru o dimineață ideală –, să stai pe fotoliul tău cu o ceașcă cu 2/3 lapte și 1/3 cafea (din cafetiera mereu plină), plus cei opt biscuiți, să le dai puricii cuveniți peștilor; să-ți iei micul dejun și peștii din acvariu să-și ia și ei micul dejun; să te uiți cum mănâncă peștii și peștii să se uite cum mănânci tu; și, între timp, să curgă acordurile simfoniei de Haydn; din când în când, să te asiguri că pipele și cărțile sunt la locul lor, să mănânci cei opt biscuiți muiați în ceașca 2/3 lapte și 1/3 cafea, muzica să acompanieze dansul peștilor, să nu existe ce va trebui să faci ceva neîntârziat, încât gândurile să-ți fie libere, timpul să se oprească în loc. Un fel de clipă sigură. Un fel de fericire.

Rar.”

Cultura, nr. 48 (21.08.2014) oferă cititorilor, ca de

obicei, o mulțime de subiecte demne de toată atenția. Noi, însă, vom semna doar două dintre acestea. În primul rând, editorialul semnat de Augustin Buzura, redactorul șef al revistei, intitulat „De-a ciuruitul”, din care reproducem un scurt fragment.

„Mi-a venit în minte în ultima vreme, și nu fără motive întemeiate, replica lui Victor Eftimiu, pe care cei de vârsta mea o repetau deseori: «M-am săturat de lichele, dați-mi o canalie!». Acum, cunoscutul confrate n-ar mai avea motive să fie dezamăgit.

«Ține minte cinci cuvinte: e mai rău ca înainte!» se striga imediat după Revoluție. Nu știu ce s-ar putea striga acum, când e mai rău ca oricând. Trăim în zodia canaliilor care-și poartă la

vedere ura, ignoranța și nerușinarea. Țara, din păcate, amintește de o baltă urât mirositoare, în care peștii cei mici sunt devorați de peștii cei mari, iar aceștia din urmă, la rândul lor, de rechinii din bălțile vecine, tutelare. Nu trebuie să murim de tot, dar nici să trăim. Nu cred că îmi va fi dat să trăiesc momentul redeșteptării naționale, în care cred cu tărie, și nici nu visez ca alții, în buna tradiție națională, păduri de țepe de-a lungul Căii Victoriei: lemnul se exportă la disperare, ca toate celelalte, încât am rămas doar o hartă pe care, ca o ironie, mai scrie numele țării.”

În al doilea rând, ne vom referi la cronică literară semnată de Doina Cernica și intitulată „O scriitoare americană despre România gândirii duble”. Este vorba de romanul *Șoapte în București*, de Kiki Skagen Munshi (directoarea Bibliotecii Americane în București), apărut recent la Editura Compania. Despre „romanul Bucovinei despicate”, cronicarul menționează printre altele: „Avem de-a face cu un roman excepțional în mai multe privințe. În primul rând pentru că este cel dintâi al vremii noastre care vorbește despre Bucovina, Bucovina graniței, continuând ca timp al acțiunii primul roman dedicat de un scriitor din România postbelică Bucovinei, Bucovinei întregi, Bucovinei României Mari, romanul lui Radu Mareș *Când ne vom întoarce*, Limes, Cluj-Napoca, 2010. Iar în al doilea rând, pentru că o cuprinde cu o privire din afară, de scriitor american, spre deosebire de cea dinlăuntru, a bucovineanului Radu Mareș. Această privire [...] oferă cititorului o imagine deosebit de nuanțată a unei lumi pentru care atâția autori, și de la noi, și de peste hotare, vădesc obișnuit un ochi exersat numai pentru alb și negru.”

În *Hyperion*, nr. 7-8-9/ 2014 aflăm multă poezie, proză, teatru (de cea mai bună calitate), dar și interviuri, cronici literare, eseuri, pagini de jurnal, relecturi, note, comentarii, idei și altele.

Una din întrebările lui Gellu Dorian (în interviul luat poetului Ioan Moldovan, directorul revistei Familia din Oradea) sună cam așa: „De ce poezia română nu este premiată în afara granițelor țării?, iar răspunsul este... „pe fază”: „Pentru că nu e cunoscută. De altfel, nici în propria-i țară nu e cunoscută și, în consecință, probabil, nici premiată, măcar la modul decent. Sunt și excepții: bunăoară, premiul Eminescu, premiul anual al Uniunii Scriitorilor, premiul Arghezi, Cununa de lauri a Turnirului de Poezie, premiul Mircea Ivănescu – cam astea sunt mai cunoscute, la noi.

Lasă, că nici premiarea nu sporește semnificativ cunoașterea.”

De reținut și prezența (de ținută!) a scriitoarelor Melania Cuc și Mariana Irimia. Cu prima ne întâlnim în paginile destinate anchetei realizate de Petruț Pârvescu: *Scriitorul: destin și opțiune*, iar cea de a doua se află în spațiul rezervat beletristicii.

La întrebarea nr. 1 („Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol a jucat/joacă acestea în viața dumneavoastră?), Melania Cuc dă următorul răspuns: „Cred că în cazul meu, destinul a jucat «cărțile». Am început să scriu de cum am învățat literele. Nu m-a îndrumat nimeni, nu m-a oprit nimeni, așa că tot destinul meu literar a mers în pas cu viața-mi. Am scris dintr-un imbold interior, nu am avut nici un soi de motivație de orgoliu social sau mercantilism profesional. Scriu pentru că asta este viața mea, altminteri nu se poate. După atâția ani în care am scris mii de pagini (cele mai multe doar pentru sertar) am momente în care îmi spun că trebuie să renunț la patima asta, să trăiesc precum alții. Ușor de zis, greu de făcut. Așa că scriu zilnic, trăiesc în două lumi paralele, una reală, alta făurită de plămuirile mele.”

O surpriză plăcută ne oferă povestirea semnată de Mariana Irimia, *Ape întunecate*, care face dovada unui prozator cu mari disponibilități epice, printr-o scriitură modernă, situată, am zice noi, între realism și expresionism. Nu degeaba numele bistrițencei a fost așezat alături de cel al lui Nichita Danilov, Adrian Romilă, Corneliu Filip, Doina Ruști și Hanna Bota, care nu mai au nevoie de nici o prezentare. Ceea ce ne scutește de alte comentarii. (A. P.)

Contemporanul nr. 5/2014. Nicolae Breban, în editorialul său intitulat *Noi și neobarbarii (II)*, atacă direct „dosarul” inițiat,

intocmit și publicat de redacția lunarului de cultură *Contemporanul*, anchetă (ori cum vreți să-i spuneți) cu titlul, pe înțelesul tuturor: *România noastră culturală și «noua tablă de valori acceptate» împotriva României*. Nicolae Breban, singurul candidat credibil din România la Premiul Nobel pentru Literatură, atacă cu eleganța sa cunoscută hotărârea nu demult luată de încă președintele României, Traian Băsescu, de a decora retroactiv activitatea foștilor șefi de la Institutul Cultural Român, H. R. Patapievici și Mircea Mihăieș. (Ce-o fi dorit să ne transmită șeful de la Cotroceni cu „acest gest reparatoriu”

cică, habar nu avem!) Nicolae Breban are perfectă dreptate. Nu e supărat atunci când scrie acest editorial trist pentru că el nu-și asumă, și nici nu poate, gafele de proporții pe care le-a comis Traian Băsescu de-a lungul timpului în plan politic, în plan cultura (nu mai vorbesc!) și uneori în planul politic extern. Singurele „gesturi reparatorii” de-a lungul a nouă ani și ceva ale acestui președinte specialist în demolări și încăierări politice au fost acelea când le-a mai amintit rușilor-sovietici că în zona de la Marea Neagră, România încă există.

Convorbiri literare nr. 7/2014. Și acest număr își urmărește

cursul obișnuit, cu rubricile și autorii lor deja cunoscuți. Sumarul revistei începe cu semnăturile lui Cassian Maria Spiridon (care scrie despre arta și știința lui Solomon Marcus) și se încheie cu însemnările lui Valentin Talpalaru și Nicolae Sava. Urmează selectarea unui articol pentru un comentariu mai larg, altfel, trecerea în revistă a câtorva titluri de eseuri, cronici, recenzii, comentarii de poezie și proză cărora le alături autorii lor devine un fapt banal, o înșiruire din care nimeni nu alege nimic. Despre cosmologia *Jocului secund* și transdisciplinaritate la Ion Barbu scrie Basarab Nicolescu, care analizează ciclul de poezii *Jocul secund* (publicat în 1930), pus în relație cu teorema lui Kurt Gödel, publicată de matematicianul austriac în 1931, care dezvoltă ideea *propozițiilor indecidabile din Principia Mathematica și ale sistemelor înrudite între ele*. Trecem însă la Festivalul Internațional de Literatură din 21-16 mai a.c. din Bremen. Invitata specială a Festivalului a fost laureata Premiului Nobel pentru literatură 2009, Herta Müller. Herta Müller a vorbit în cadrul conferinței despre bogăția poetică a limbii române, despre meleagurile bănățene, despre excentricitatea româncelor, despre cutremurul din 1977, despre inteligența glumelor românești și despre prestația și frumusețea cuvântului românesc. „În limba română aproape că trebuie să fii atent când formulezi o frază ca să nu-ți iasă cu rimă, atât e de poetică și melodiosă limba”, declară Herta Müller. „Noi, germanii, nu avem limbă bună, nu

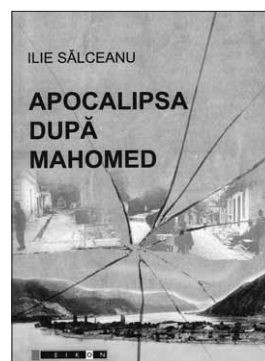
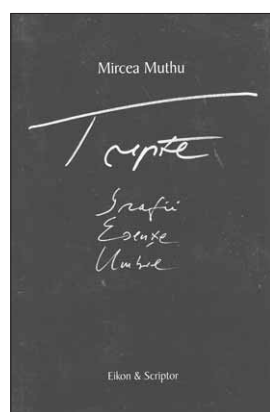
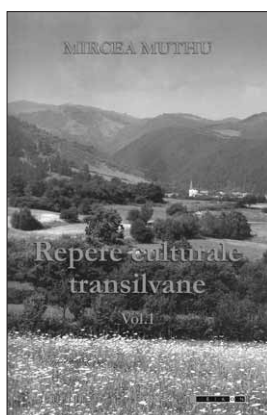
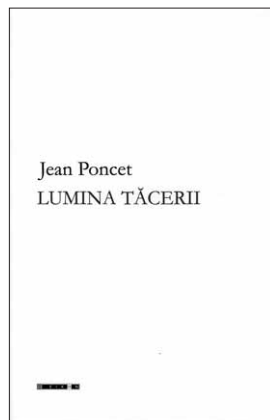
are nimic liric, de fapt nici nu e o limbă de vorbit” (în sensul de transmis prin ea stări poetice). Herta Müller declară că nu a vrut și nu a putut să scrie vreodată poezie. În schimb, în distanța dintre scrierea unui roman și altul, autoarea compune așa-numite colaje, grupuri de fraze ce constituie o proză foarte scurtă, un eseu foarte scurt, o idee, un sentiment, un gând dezvoltat și dezbătut. Autoarea relatării despre Festivalul de Literatură Internațională, Beatrice Ruscu, a tradus câteva din colajele de care este atât de preocupată autoarea germană. Numai că aceste colaje pot fi interpretate în foarte multe feluri, iar dacă sunt citite într-un registru grav-suav, sunt, de fapt, poeme care au puls, au consistență și contur de bijuterie îndelung prelucrată. În limba română sunt câteva nume de autori cărora li se poate alătura și „poeta” Herta Müller. Exemplu de colaj: „*Domnul Klein/ explică domnului Stein/ cum că atunci când salcâmi/ înfloresc atât de alb/ te poți simți acasă/ iar domnul Stein îi spune lui Klein/ da, acasă te poți simți/ dar nu poți și fi*”. (V.R.)

Revista *Marmația literară*, periodic al Festivalului Internațional de Poezie de la

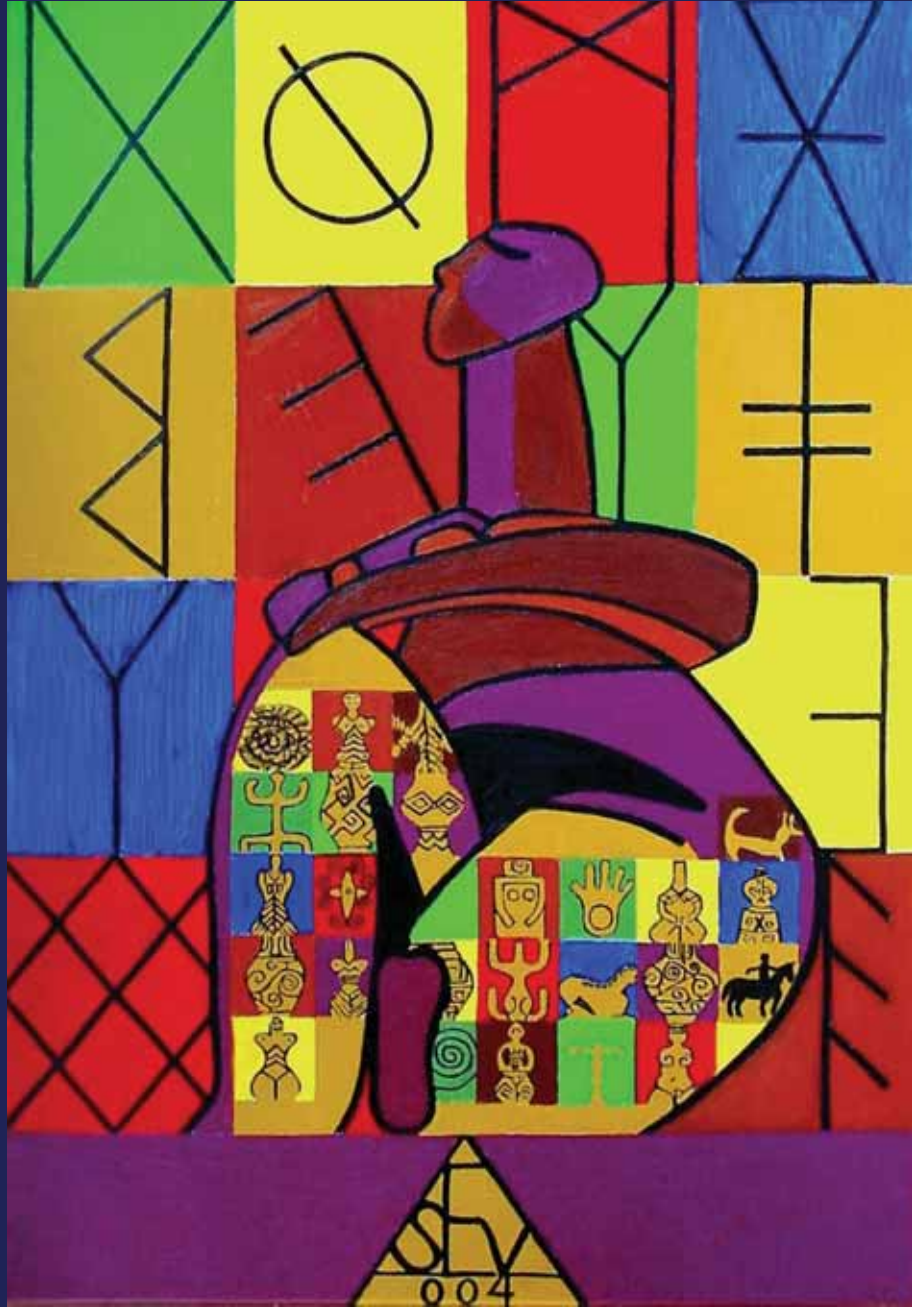

Sighetu Marmației, septembrie 2014, propune cititorilor un sumar bogat, în care se întâlnesc nume prestigioase ale literelor actuale. În debutul ediției, Vasile Muste evocă figura sculptorului Balazs Ștefan-Alexandru-Ațip, plecat nu de mult dintre prietenii festivalului „prin praful și pulberea stelară”. Între autorii poemelor publicate în revistă se numără Ana Blandiana, cu versiuni în franceză și engleză (prezentă și cu un interviu despre Școala de vară de la Memorialul Sighet), Gheorghe Grigurcu, Daniel Corbu, Leo Butnaru, Vasile Gogea, Gabriel Cojocaru, Adrian Suciu, Paul Vinicius, Gavril Ciuban, Echim Vancea, Vasile Muste, Ion Petrovai, Florica Bud ș. a. Dintre bistrițeni, sînt prezenți Olimpiu Nușfelean și Alexandru Uiuu, ultimul beneficiind și de o parodie semnată de Lucian Perți. Revista conține o secțiune dedicată poezilor Sebastian Reichmann și Moshe Itzhaki din Israel și unui studiu despre Elaine Feinstein de Paul Farkas, traducător. (ML)

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Constantin Severin, *Text and Time 7*